

TÜRK
İDARE DERGİSİ
İÇİŞLERİ BAKANLIĞINCA İKİ AYDA BİR ÇIKARILIR

Yıl: 41

MAYIS – HAZİRAN - 1970

Sayı:324

İÇİNDEKİLER

Sayfa

TETKİKLER

3	Merkez İlçe Kaymakamlığı	Arif BAŞARAN
32	Kelkit Vadisi Köylerinin Eski ve Yeni Adları Üzerine Göz Gezdirmeler	Bekir Sıtkı ORANSAY
53	Yeni İnşa Edilen Konutlara Geçici Vergi Muafiyeti Tanınması ve Nitelik Belgesi Verilmesi	Lütfi F. TUNCEL
67	Özgürlüklerin Korunması Üzerine	Firuz Demir YAŞAMIŞ
103	Amerika Birleşik Devletlerinde Metropo- liten İdarelerin Finansmanı.....	Orhan ZAIİM

İDARİ COĞRAFYA:

127	Çemişgezek ilçesinin İdarî Coğrafyası.....	Mustafa TAŞ
143	KARARNAMELER.....	
144	BİBLİYOGRAFYA.....	
162	HABERLER.....	Yiğit KIZILCAN

TETKİKLER

Merkez İlçe Kaymakamlığı

Yazan

Arif BAŞARAN

İller İdaresi Genel Müdür Muavini

BÖLÜM I

Giriş

Son günlerde Merkez İlçe Kaymakamlıklarının kurulması yine günün konusu haline gelmiş bulunmaktadır.

Bu vesileden yararlanarak, merkez ilçe kaymakamlığının mahiyeti, tarihi seyri, sağlayacağı faydalarla, uygulama imkânları üzerinde durmak istiyoruz.

Önce belirtmek gerekir ki, mülkî idare bölümlerinin kuruluşlarını, kademelenmesini ve bunların başında bulunanların, hukukî durumu, görev ve yetkilerini belirten 5442 sayılı İl İdaresi Kanunu-uda «Merkez İlçe» deyimini hiç kullanılmamıştır.

Aşağıda da ayrıntıları ile belirtileceği üzere İle İdaresi Kanunu'nun T.B.M.M.'ne sevk edilen metninde, merkez ilçe kaymakamlıklarının kurulması ila ilgili hüküm mevcut değilken, tasarının komisyonlarda görüşülmesi sırasında İçişleri Komisyonunca tasarıya ilâve edilmiş ise de; tasarının Genel Kurulda müzakeresi esnasında bu hüküm tasandan çıkarılmıştır.

Adı geçen hükmün tasarıdan çıkarılmasından sonra kanun vazınının merkez ilçe deyimini, kanunun hiçbir maddesinde kullanmamaya özellikle gayret sarf ettiğine şahit oluyoruz. Bunu, belki de bir yanlışlığa sebep olmamak için yapmıştır.

Bu böyle olmakla beraber bazı kanunlarda merkez ilçe deyiminin kullanıldığını ve bu ilçelere tayinler yapıldığını görmekteyiz.

Ezcümle:

2İ22 sayılı ilköğretim ve Eğitim Kanunu'nun 30 ncü maddesinde İl öğretim Kurullarına kimlerin iştirak edeceği sayılırken (K) bendinde «Merkez İlçesi İlköğretim Müdürü» tabiri kullanılmıştır.

5655 sayılı Maliye Bakanlığı Kuruluş ve Görevleri Hakkındaki 2996 sayılı kanunun bazı maddelerinin değiştirilmesine ve bu kanuna bazı maddeler eklenmesine dair kanunun 20 nci maddesinde defterdarların vazifeleri sayılırken «...her müdür veya şef başında bulunduğu servisin âmiri olup Vilâyet merkez kazası ile mülhak kazalar muamelâtının kanuna uygun surette cereyan etmesinden meşguldür.» denilmektedir.

Bazı bakanlıklarca da merkez ilçe var kabul edilerek tayinler yapılmaktadırlar. Merkez İlçe Jandarma Kumandanlığı, Merkez İlçe Hükümet Tabipliği, Merkez İlçe Veterinerliği, Merkez İlçe Ziraat Teknisyenliği, Merkez İlçe İlköğretim Müdürlüğü gibi...

Varlığı bir gerçek olan «Merkez İlçe», nedir? Önce onu belirtelim.

Bilindiği üzere mülki idare birimlerimiz 3 kademelidir. «Türkiye merkezi idare kuruluş bakımından, coğrafya durumuna, İktisadi şartlara ve kamu hizmetlerinin gereklerine göre illere; iller, ilçelere ve ilçeler de bucaklara bölünmüştür. (5442/1)

İller ilçelere ayrılmıştır. Mülhak ilçeler diyebileceğimiz bu ilçelerin yanında doğrudan doğruya valiyeye bağlı olan il merkezi, merkeze bağlı bucak, kasaba ve köyler de vardır. İşte bunlar merkez ilçeyi teşkil ederler. Demek oluyor ki bir ilçeye bağlı olmayan ve doğrudan doğruya il merkezine bağlı bulunan bucak, kasaba ve köyler il merkezi ile birlikte merkez ilçeyi meydana getirmektedirler. Başka bir ifade ile, il merkezine doğrudan doğruya bağlı bucak, kasaba ve köyler merkez ilçeyi teşkil etmektedirler.

Merkez ilçeleri halen doğrudan doğruya valiler tarafından yönetilmektedir.

İl İdaresi Kanunu'nun 4 ncü maddesinde «İl Genel İdaresinin başı ve mercii validir.» ibaresi kullanılmıştır. Bu deyimde merkez ilçelerinin bizzat valiler tarafından yöneteceklerine dair herhangi bir işaret bulunmamakla beraber İl İdaresi Kanununun diğer bölümlerinde valilerin merkez ilçeleri bizzat yöneteceklerine dair başkaca bir hüküm de bulunmamaktadır.

Tarihçe bölümünde de ayrıntıları ile açıklanacağı üzere İl İdaresi Kanunu'nun Meclise sevk edilen metninde, merkez ilçe kaymakamlığının kurulmasına dair hüküm yok iken, kanunun İçişleri Komisyonunda görüşülmesi sırasında, bu hüküm ilâve edilmiş ise de, Genel Kurulda tekrar çıkarılmıştır. Bu hüküm tasarının 8 nci maddesini teşkil ediyordu; bilâhare 6 ncı madde olmuştur) 4 ncü maddesi de bu maddeden önce olduğu ve daha evvel kabul edildiği için, bu şekilde kabul edilmiş olduğuna şüphe yoktur. Madde bu hali ile noksandır ve bir boşluk yaratmış bulunmaktadır. Zira valilerin merkez ilçeleri bizzat yöneteceklerini ifade etmemektedir. Kanaatimizce merkez ilçenin vali tarafından bizzat yönetileceğinin ayrı bir madde olarak, veyahut 4 ncü maddenin merkez ilçeyi valinin bizzat yöneteceğini belirtecek şekilde kaleme alınması gerekirdi. Bu bir zühuldür. Yukarıda da değinildiği üzere bu zühûlden doğan boşluk, önce 4 ncü maddenin müzakere ile kabul edilmesi, bilahare de merkez ilçe kaymakamlığının kurulması ile, ilgili maddenin kanundan çıkarılmış olması sonunda hasıl olmuştur.

Kanun'un Meclis'te görüşülmesi sırasında, merkez ilçe kaymakamlığının kurulması ile ilgili maddenin kanundan çıkarılması üzerine, Kastamonu Milletvekili Muzaffer Akalın boşluğu doldurmak amacı ile «Merkez ilçelerin ayrı ilçe teşkilâtına bağlanmamış hizmetleri il teşkilâtı tarafından yürütülür.» şeklinde bir teklifte bulunmuş ise de bu teklif te kabul edilmemiş ve böylece boşluk Kanun'da kalmıştır.

İl İdaresi Kanunu'nun 4 ncü umdesindeki, ilin genel idaresi hükmü, valilerin ilçe idareler üzerinde haiz olduğu denetim ve gözetim gibi yetkileri kapsamına almakta ve hiyerarşik düzenin bir icabını ifade etmektedir. İlin her ilçesi gibi merkez ilçesinin varlığı kabul edilerek, ilçelerin genel idaresinden kaymakamların sorumlu olacakları yolundaki hükme rağmen, konmuş olan hükümdür ve mülhak ilçeler için nasıl anlam taşıyorsa, merkez ilçeleri var kabul ederek, onlar için de aynı anlamı taşımakta ve her halükârda merkez ilçelerin valiler tarafından doğrudan doğruya yönetileceğini ifade etmekten uzak bulunmaktadır.

İl İdaresi Kanunu bugünkü metni ile mücerret olarak incelenecek olursa, Kanun'un 4 ncü maddesinde ve diğer maddelerinde bulunan «İlin genel idaresi» deyimlerinin, merkez ilçe kaymakamlığının kurulmasını önlemediği, bilâkis merkez ilçe kaymakamlıklarının kurulmasına müsait olduğu zehabını uyandırmaktadır.

İl İdaresi Kanunu'nun, bucak idaresine ait IV ncü bölümünde bucak müdürünün hukukî durumları görev ve yetkilerini sayan 42 nci maddesinin (C) fıkrasının, «Kaymakamlar bucağa ait bütün işleri doğrudan doğruya bucak müdürüne yazarlar. Bucak müdürleri bucağın bütün işleri hakkında bağlı bulundukları kaymakamlıklarla muhabere ederler.» ve 4 ncü maddesindeki «Bucak müdürü su baskını/ kıtlık, yangın, deprem gibi afetlerde keyfiyet kaymakama bildirmekle beraber, hâl ve vaziyetin icap ettirdiği bütün tedbirleri alır ve uygular. Silâhlı ayaklanma, kanun ve tüzüklerin ve bunlara müsteniden emirlerin yürütülmesine karşı koyma gibi hallerde, kişi ve mülk güven ve düzenini bozan sair beklenilmeyen olaylar karşısında kalındığı takdirde bucak müdürü lüzumlu tedbiri almak ve kolluk kuvvetlerini harekete geçirmekle beraber kaymakamı haberdar eder ve yardım ister.

Bu gibi olağanüstü hallerde kaymakam ile muhabere mümkün olmadığı takdirde en yakın idare üstüne keyfiyeti bildirir ve valiliğin haberdar edilmesini ister, «hükmü ancak kaymakamlıklarla bucak müdürünü karşı karşıya getirmekte validen hiç bahsedilmemektedir. Başka deyimle, bucak müdürlerinin kaymakamlardan direktif alacakları, görevleri ile ilgili konuları onlardan soracaklarını hükme bağlamaktadır, oysa ki (İstanbul, Ankara hariç) her ilimizin merkez ilçesi vardır ve bu ilçelere bağlı bucaklar mevcuttur. Bu bucaklar doğrudan doğruya valiye bağlıdır. Bu duruma göre bu maddelerde «kaymakam» yerine «vali ve kaymakam» denmesi icap ederdi.

Kanunun diğer maddelerinde de hep vali ile kaymakam arasında ilişki kurulmakta vali ile bucak müdürleri arasında herhangi bir ilişki kurulmamış olduğu özellikle görülmektedir.

Mekez İlçe Kurulmasını Gerektiren Nedenler :

Merkez ilçe fiilen mevcuttur. Fakat valiler ilin genel yönetimi meyanında bu ilçeleri de kaymakamlar gibi yönetmektedirler.

Evet merkez ilçe fiilen mevcuttur. Merkez İlçe Jandarma Kumandanlığı, Merkez ilçe Hükümet Tabipliği, Merkez İlçe Veterinerliği, Merkez İlçe Ziraat Teknisyenliği, Merkez İlçe İlköğretim Müdürlüğü mevcuttur. Fakat bu teşkilât il teşkilâtı içinde çalışmakta görev ve direktifleri kendi âmirlerinden almaktadırlar. Nüfus, tapu vilâyete bağlı olmıyan adliye (ağır ceza hariç) ve askerlik şubeleri il çapında değil merkez ilçe çapında örgütlenmişlerdir. Diğer idare

şubelerinin resmen olmasa bile, merkez ilçe işlerini yürütmesi için ayrılmış teşkilâtı veya memuru vardır. Mâliyeyle ait işler ise il defterdarlıkları tarafından yürütülmektedir.

Merkez ilçe kaymakamlıklarının kurulması söz konusu olurken, ilk akla gelen soru valiler merkez ilçe hizmetlerini ne dereceye kadar yapmaktadırlar:

Elimizde rakamlar olmadığı için rakamlar yerine genel görüşü ifade etmekle yetineceğiz. Bu konuda genel görüş; valilerin merkez ilçelerle gereği gibi meşgul olamadıklarıdır.

Filhakika son zamanlarda valilerin görevleri artmış ve çeşitlenmiş, daha çok ekonomik alana kaymış, kalkınma plân ve programları ile iller de valilere pekçok görevler verilmiştir. Bu görevlerle pek çok meşgul bulunan valilerimizin, il merkezine bağlı bucak, kasaba ve köyleri gereği gibi dolaşmamakta ve ihtiyaç ve dertleri ile ilgilenmemekte oldukları bir gerçektir. Bu sebeple merkez ilçelere de devlet eli gereği gibi uzanamamakta, bu ilçelere bağlı bucak, kasaba ve köyler hizmet tevziinden dengeli bir şekilde yararlanamamaktadır.

a — Valileri merkez üçe kaymakamlığı görevlerinden kurtararak il çapındaki hizmet ve görevlerin koordinatörü haline getirmek.

b — Merkez ilçelerdeki bucak, kasaba ve köylerinde yaşayan vatandaşlara yönetim ve hizmet götürme yönlerinden, daha çok yararlanmalarını sağlamak gibi genel nedenlerle, bugün için merkez ilçe kaymakamlıklarının ihdası faydalı ve lüzumlu görülmektedir. (Merkez Kaymakamlığının sağlayacağı faydalar diğer bölümlerde derinliğine incelenecektir.)

BÖLÜM II

Merkez İlçe Kaymakamlarının Kurulması ile İlgili Olarak Bugüne Kadar Yapılan Çalışmalar

Merkez ilçe kaymakamlığı idare tarihimizde yeni bir konu değildir. 1864 (1281) tarihli Vilâyet Nizamnamesinin 35 nci maddesinde «Merkez Liva Kaymakamlığından» bahsedilmekte ve maddenin haşiyesinde, merkez kaymakamlığının lagv edildiğine işaret olunmaktadır. 1913 tarihli İdare-i Umumiye-i Vilâyet Kanunu'nda da il merkezlerinde ayrıca merkez ilçe kaymakamlığının kurulacağı ve merkez kaymakamlarının tayin edileceği kabul edilmiş ve yapılan İdarî ıslahat meyanında merkez ilçe kaymakamlıkları kurulmuş ve kaymakamlar tayin edilmiş ise de, merkez ilçeler teşkilâtının il teşkilâtından ayrılarak merkez ilçe kaymakamlıklarına bağlanmamış olması ve böylece merkez ilçe kaymakamları teşkilâtının gereği gibi kurulmaması sebebiyle, başarılı olamadıkları görülmektedir.

1929 tarihli Vilâyet İdaresi Kanunu'nun 3 ncü maddesindeki «Hükümetçe lüzum görülen vilâyet merkezlerinde dahi başkaca bir merkez kazası teşkilâtı ve kaymakamı bulunur» hükmü ile Cumhuriyet devrinde de merkez ilçe kaymakamlıklarının kurulmasının kabul edilmiş olduğunu görmekteyiz. Bu hüküm merkez ilçe kaymakamlıklarının kuruluşunu hükümetin takdirine bırakmaktadır. Bütçe mülâhazası, eleman darlığı ve mülhak ilçe kurulmasının tercih edilmiş olması sebebiyle, 5442 sayılı İl İdareci Kanunu'nun çıkarılmasına kadar geçen 120 sene içinde hiçbir yerde merkez İlçe kaymakamlığı kurulmamıştır.

1929 yılında tedvin edilmiş bulunan Vilâyet İdaresi Kanunu, bazı bakanlık ve müstakil genel müdürlüklerin tutum ve davranışları neticesinde, artık günün şart ve ihtiyaçların karşılıyamaz hale gelmiş olan Vilâyet İdaresi Kanunu yerine yeni bir kanunun hazırlanması bir zaruret halini almış bulunmakta idi.

İl İdaresi Kanunu adı ile hazırlanan ve Birinci İdareciler Kongresine sunulan ön tasarıda, merkez ilçe kaymakamlıklarının kurulacağı hükmü konmuştu. Bu hüküm «İl merkezlerinde ayrıca bir de merkez ilçe teşkilâtı ve kaymakamı bulunabilir» şeklinde idi ve kaymakamlıkların kurulmasını hükümetin takdirine bırakmakta idi. İdareciler kongresince hazırlanan ön tasarıda ise «İllerde merkez ilçe

teşkilâtı kurulur ve merkez kaymakamlıkları bulundurulur» şeklinde 8 nci maddede bir hükmü getirmiştir. Gerçek olarakta valinin il merkezi, kasaba ve köylerin muamelâtı ile bilfiil meşgul olmak suretiyle, kendisinden istenilen denetim ve teftiş hizmetlerinin aksamaması için il merkezlerinde, o şehir veya kasabanın adını taşımak üzere kaymakamlıklar kurulmasına ihtiyaç olduğu kanaatindeyiz. Esasen il merkezi teşkilâtında ilçe memuriyet kadrolarını dolduracak bir çok memur bulunduğu cihetle merkez ilçe teşkilâtının fazla masraflı olmayacağı düşüncesindeyiz, (*)

Buna rağmen T.B.M.M. ne sevk edilen tasarıya merkez ilçe kaymakamlıklarının kurulacağına, dair hükmün konulmamış olduğu anlaşılmaktadır.

Tasarının T.B.M.M.'de müzakeresi sırasında, merkez ilçe kaymakamlıklarının kurulması konusu, İçişleri Komisyonunda derinliğine incelenerek tasarıya 8 nci madde olarak (sonradan 6 ncı madde oldu) ilâve edilmiştir. İçişleri Komisyonu raporunda, her ilin bir merkez ilçesi muayyen yüzölçümünde toprak alarak, yani bir mülkî idare bölümü olarak merkeze bağlı bucaklarıyla, köyleri ve kasabalarıyla bir hayli kamu hizmetleriyle devlet ve mahallî idare, ve müesseseleriyle herhangi bir mülhak ilçe durumundan çok daha zengin ve kuvvetli bir varlık olarak mevcuttur.

Ancak il merkezinde hükümet tabibi vardır. Teşkilât kanunumuz bunu merkez ilçede hapsedip il sağlık müdürüne, merkez ilçe hükümet tabipliği görevini yüklememiştir, keza il tarım müdürü, aynı zamanda merkez ilçe tarım memuru vazifesini görmez. Çünkü merkezde ayrıca bir memuru vardır. Veteriner, bayındırlık, millî eğitim hep böyledir. Yalnız bunların başında bir kaymakam yoktur.

Vali merkez kaymakamlığı görevimde bizzat yapar.

Bir de Maliye Bakanlığı Teşkilât kanunu, defterdarı (aynı zamanda) merkez ilçe mal müdürü yerine de ikâme etmiş olmakla beraber, mal müdürlüğünün işlerini varidat ve muhasebe müdürlüklerine tekvin ve ilâveten tahmil eylemiştir.

Komisyonumuz, mülhak ilçeler halkı ile merkez ilçe halkı arasında idare âmirlerinin derecatının hiyerarşisine (hierarchie), denetleme et contentien murakabesinin tesis ettiği hukukî ve idarî ga-

(*) (Birinci idareciler Kongresi Zabıtları sayfa 444)

rantiler bakımından ve kırtasiyecilikle ihtişar ve bu husus devlet merkezine kadar intikal edip yapılmakta olan işlerin azalıp ihtiyaçların yerli yerine, kısa zamanda ve sürüncemesiz intacı bakımından esasen mevcut olan il merkez ilçelerinin, pek az bir ödenek farkı ile birer merkez kaymakamlığının idare ve mesuliyeti altında bir bakanlığa mensup il merkez teşkilâtından lüzumu kadar merkez ilçesine ayırarak kuruluvermesinde her yönden fayda mülâhaza etmektedir.

Şu kadar ki birer kaymakam ilâvesiyle dahi olsa 1950 ve daha sonra ki yıllar bütçesine külfet tahmil etmiş olmamak üzere İçişleri Bakanlığının merkez teşkilâtında elde edilecek büyücek tasarruf miktarından cüz-i bir kısmının karşılık tutulması ile sağlanabileceği anlaşılmıştır.

Merkezinde 10 ilçe olan İstanbul İli hariç olarak müttekabi 62 ilimizden 14 nün merkez ilçeleri nüfusu yüzbinden fazladır. Merkez ilçeleri nüfusu doksan binden yukarı 17 ilimiz, seksenbinden yukarı 21 il, yetmiş binden yukarı 29 il ve altmış binden yukarı 38 ilimiz mevcuttur. Beş yıllık bir programla 1950 de 14, 1951 de buna ilâveten 3, 1952 de buna ilâveten 9 ilimizin merkezinde, merkez kay makamlığı kurulabilir.

Bu lüzum görülen yerler diye indi ölçü yerine merkez ilçelerin nüfusu en çoğundan başlayarak teşkilât merkezden muhite intikal ettirilir.

Komisyonumuz - bu düşüncelerine hükümette mutabık olarak - yeni bir maddenin böylece tesisini ve arzulanan tafsilatın rapora devrini muvafık görmüştür.» (*)

T.B.M.M de görüşülmesi sırasında merkez üçe kaymakamlıklarının kurulması hakkındaki hükmün fazla iltifat görmemiş olduğuna şahit olmaktayız. Nitekim bu cümleden olarak bir üye «Merkez kaymakamlıkları teşkil ediliyor; bu, mevcut kaza kaymakamlıklarına bir kaymakamlık daha ilâvesidir. Kaymakam ne yapacak, valinin vazifesini yapacak değil, yani vali emredecektir. Böyle olduğuna göre bunda fayda varsa da çok azdır. Beş altı milyon lira masraf iltizam eden bir şeydir.

(*) İl İdaresi Kanunu

İhsan Olgun - Dilaver Argun

Sayfa 117 - 118

Bunu bucaklara tahsis ederek tam teşekkülü hale getirmek hem kolaylık olur. Merkez kaymakamlığından vaz geçelim. Bucak işini ele alalım, «şeklinde bu konudaki görüşünü ifade ederken, diğer bir üye de «Merkez İlçeleri teşkilinde fayda vardır. Fakat bundan daha evvel uzak ve büyük nahiyelerin ilçe teşkilâtına kavuşturulması doğru olacağını» belirtmiştir.

Bu konuşmalar, Tasarı'nın genel tartışılmasında yapılmıştır. Maddelerin müzakeresi sırasında, merkez ilçe kurulması ile ilgili müzakere şöyle cereyan etmiştir;

Kastamonu Milletvekili Muzaffer Akalın merkez ilçenin bir realite olduğunu belirtmekle sözlerine başlamış ve aynen «biliyorsunuz ki diğer ilçelere bağlı olmayıp, doğrudan doğruya il merkezine bağlı olan köyler ve bucaklarla birlikte her il bir merkez ilçesi teşkil etmektedir. Demek ki diğer ilçelerin yanında il merkezinin doğrudan doğruya kendisine bağlı olan köy ve bucaklarla birlikte bir ilçe teşkil ettiği bir vakiadır. Bu ilçenin teşkilâtı da vardır. Meselâ jandarmayı ele alalım. Merkez ilçesinin bölük kumandanı vardır. Vilâyet Jandarma Kumandanından ayrı olarak merkez kazasının jandarma kuvvetleri onun emrindedir. Emniyet teşkilâtı da böyledir. Hattâ maliye teşkilâtı tam ilçe esasına göre ayarlanmış bulunmakla beraber tahakkuk ve tahsil işlerinde ilçenin bir teşkilâtı mevcuttur. Merkez ilçesine göre teşkilâtını ayarlanmamış olan daireler vardır. Ziraatte bile merkez kazasının merkez memurları bulunabilir. Şu halde evvelâ bu kanunda ifade edilmesi lâzım gelen şey merkez kazasının mevcudiyeti ve hüviyetini belirtmektedir. Ben bu hükme tesadüf etmedim. İl İdaresi Kanunu'nda vilâyetlerimizin idarelerini teşkil eden hükümler arasında merkez ilçelerini de ifade eden bir hükme ihtiyaç vardır. Demeliyiz ki, her ilin merkezi kendisine bağlı olan köyler ve bucaklarla bir ilçe teşkil eder. Ondan dolayı bu merkez ilçelerinde de ilçeye mahsus hizmetleri göreceк teşkilât bulunması esastır. Buna da ifade etmelidir, yani merkez kaymakamlığı bulunsun veya bulunmasın her teşkilât, her mahal işçiye mütenazır ayrı teşkilât ihdas etsin mi? Edebildiği takdirde mevzubahis olan hizmetleri o teşkilât ifa eder. Fakat edilmediği takdirde bunu kimlerin yapacağını bu maddede ifade etmek lâzımdır. Yani demek lâzımdır ki merkez ilçesinin, ayrı ilçe teşkilâtına bağlanmamış olan hizmetleri il

(1) T.B.M.M. Tutanak Dergisi, Dönem VIII.

(2) T.B.M.M. Tutanak Dergisi, Cilt: 19, Sayfa: 1152

teşkilâtı tarafından görülür. Merkez kaymakamlığını vali yapar; merkezin muhasebe müdürlüğünü defterdarlık muhasebe müdürü yapar; hasılı, ayrı teşkilâtı olmayan hizmetlerin mes'ulü ve mercii oradaki il teşkilâtı olduğunu ifade etmek lâzımdır. Bendenizce bu hükmü ifade ve tesis ettiğimiz takdirde maksat lâzım geldiği gibi bağlamamış olur. Takdir Yüksek Heyetinizindir. Ve bu hususta bir de takrir veriyorum» (3) Şakir Uma ise Meşrutiyetten sonra merkez kez ilçe kaymakamlıklarının kurulduğunu belirttiikten sonra aynen» Vilâyetlerdeki teşkilât hemen de daire müdürlerinin emirlerine merbut bulunduğu için ayrıca merkeze ait teşkilâtları yoktur. Nüfus, Tapu, Maliye, Özel İdare ve diğer devair de bunların ayrı teşkilâtları yoktur. Teşkilâtı olmayınca merkez kaymakamı tarafından herhangi bir muamele için vaki olan bir müracaat havale edildiği zaman zaten hepsi merkezden tayin edilen müdiran olduğu için, kaymakamın havale ettiği işleri çok kere bu müdürler nazarı itibare almadılar. Bunu tecrübeme istinaden söylüyorum. Hattâ merkez kaymakamının havale ettiği işlerin çıkması için bu işler Vilâyetten havale ettirildi. Binaenaleyh, eğer merkez kaymakamlığı yalnız kaymakam olarak teşekkül edecek valinin maiyetine verilecek bir maiyet memuru bunu yapabilir. Yok eğer merkezde ayrıca bir ilçe teşkilâtı yapılırsa devair suretinde, bunun faydası vardır. Merkez teşkilâtı olmayınca bunun faydası olmayacağı kanaatındayım. 4. Komisyon sözcülüğünü yapan Kars Milletvekili Akif İyidoğan ise,» Bir ilin mülhak kazaları olduğu gibi her ilin bir de merkez kazası mevcuttur. Bu ilçe köyleriyle, kasabalarıyla, bucaklarıyla bir ilin merkezinde bir merkez kazası demektir. Bu teşkilâtın muhtelif vilâyetler teşkilâtında mevcut olduğu malûmalinizdir. Fakat bizim şimdiye kadar tedvin edilmiş olan idareyi umumiye Vilâyet kanunları Fransa ve Belçika gibi Avrupai örneklerinden alındığı için, onların merkez ilçeleri aynı vechile idare edileceğine dair ayrıca bir hüküm de bulunmadığına göre bizce orası şimdiye kadar mezkût geçmiştir.

Yalnız 1329 tarihli kanunumuzla 1929 tarihli kanunumuzda, lüzumlu illerde merkez teşkilâtının kurulacağı tasrif edilmiştir. Bize örnek memleketlerin vilâyetler teşkilâtına, her vilâyetin 3-4 kazası vardır, Yoksa bizdeki gibi 14 -15 kazalı Vilâyet örneği pek yoktur.

Diğer taraftan bizdeki gibi Adana misali, Antep misali kocabaş vilâyetler örneği pek yoktur. Yani bizde vali daha çok merkezin iş-

(3) T.B.M.M. Tutanak Dergisi, Sayfa 1152-1154

(4) T.B.M.M. Tutanak Dergisi, Sayfa 1154 - 1155

leriyle mahmul olup mülhak kazalar ihmal edilmiş olur; kontrolsüz kalır. Bendeniz Adana vilâyetinde bulunduğum zaman şöyle kazalara bir bakayım dedim, adım kazaların valisi diye çıktı. Raporda arzedildiği veçhile İstanbul vilâyetinin merkezinde 10 tane kazası vardır. Geriye kalan 62 ilden 14 nün merkez ilçeleri nüfusu yüzbinden fazladır. 17 sinin üç fazlasıyla merkez ilçelerinin nüfusu doksanbinden fazladır. Böyle kademe kademe 80 binden fazla, 60 binden fazla merkez ilçelerinin nüfusu olan illerimiz mevcuttur. Arkadaşlar, bu idare kademeleri, malûmalileri olduğu üzere milletin hukuki- âmmesindendir. Bir ilin mülhak kazasının vatandaşı idare ile temasında karşısında kaymakamı muhatap olur. Onunla ihtilâfa düşerse il idare heyetine gider. Fakat merkez ilçe teşkilâtını kurmadığınız bir il merkezinde idareyle temasa gelecek halkın muhatabı doğrudan doğruya vali olacaktır. Bu ne demektir? Bir yerde istinaf mahkemesi kurulupta bidayet mahkemesi kurmamak ve tarafları bidayet mahkemesine uğratmadan doğrudan doğruya istinaf mahkemelerine getirmek gibi birşeydir.

Askeri teşkilâtla kıyas edelim, geçende bir arkadaşımız tümenden bahsettiler, tümen komutanı o tümenin birinci alayının o alayın birinci taburunun o taburun birinci bölümünde komuta vazifesinde istihdam etmek gibidir.

Bu şekilde vali, vilâyetin valisi merkez kazasının kaymakamı, kaza kaymakamı, merkez bucağının müdürü olacaktır. Bilhassa merkez ilçelerimizin nüfusu çok olan illerimizde bu vaziyet ıslaha muhtaçtır. Yeknesak olarak bütün illerimizin haddizatında, nefselemirde mevzubahis olan merkez ilçe teşkilâtını da kurmak lâzımdır. Bir ilçe teşkilâtı kurmamız, bir il merkezindeki teşkilâtta memurları oraya aktarmaktır, birinden alıp diğerine ilâve etmektir ki, bunun bütçe bakımından Devlete bir yük tahmil edecek ciheti yoktur.

Yalnız nüfusu şu kadar olan yerlerde ilçeyi kurmak ve kaymakamla idare etmek, şu kadardan az olanlarda da bir maiyet memuru tayin ederek onunla kaza işlerini gördürmek ve bundan istifade etmek mümkündür. Bu işleri azaltır; Şurayı Devlete giden dava sayısını azaltır; valilerin diğer kazalarla uğraşmasını mümkün kılar; valinin o merkez kazasına ait olmak üzere ittihaz ettiği kararlar, diğerleri için emsal olur. Halbuki o karar hatalı bir karar olabilir ve onun ıslâhı için Şurayı Devlete kadar gidilmemiş olabilir ve böyle bir kararla kaymakamlar nüfuz altında bulundurulabilirler. Nihayet bu kaza kaymakamlarının kararlarını vilâyet idare heyetinde ıslâh ve

tadil etmeye doğru bir yol açar. Bu vaziyette valiyi bitaraf durumda tutmak hukukî âmmemizin esası olmalıdır. Bizim ilçelerimiz Fransız ilçeleri gibi değildir. Bizim ilçelerimiz bir idare cüz'î tammıdır. Yani bazı ahvalde kendi tensibiyle halledileceği için yerine vali kendi tensibini ikame edemez. Onu nakzeder, fakat yine kaymakama yaptırır. Veya İdarî iptal davasıyla islâh yoluna gider. Binaenaleyh bizde merkez kazaya lüzum ve zaruret vardır.

Altıncı maddede, «kurulabilir dediğimizizin sebebi hikmetini tafsil ettik. Bu bütçe meselesi olmaktan ziyade bir kadro meselesi olduğu için her vilâyette muhtelif vekâletlerin teşkilât kadrolarında taramalar yaparak bir taraftan minha öbür tarafa ilâve için de vaktimiz yoktu. Bunu da tekrar bütçe komisyonuna göndermeğe vaktimiz yoktu. Dedik ki 1950'ye kadar bütün vekâletler merkez teşkilâtında esasen rasyonel ve İktisadî bir ıslaha gidilecektir. Bu ıslahat sırasında vukua gelecek tasarruflardan merkez ilçe teşkilâtı kurağımız illere bilhassa merkez ilçesinin nüfusunun çokluğu dolayısıyla yüz binden yukarı olan 60 binden yukarı olan il ve ilçe merkezlerine birer merkez kaymakamı verebiliriz. Bunda bütçe itibarıyla hiç bir mahzur olamaz ve kadro kanunlarıyla böyle bir işi görebiliriz dedik, Her il merkezinde bir merkez ilçe teşkilâtı kurulabilir kaydını, hükümetle mutabık olarak, Komisyon, ekseriyetimizin kararı olarak koyuyoruz. Verilen takrirlere nazaran da muhterem heyetiniz gereken kararı, şıkkı ihtiyar buyurur. Şahsî kanaatim Muzaffer arkadaşımınla mutabıktır. Hükümetin de buna muhalefet edeceğini zannetmem. Çünkü bu takrir 1950 senesi bütçesini angaje etmemektedir. Bizim de istediğimiz budur; malî bir taahhûde girmiyelim, esasını kabul edelim ve önümüzdeki senelerde imkân bulunursa tatbik olunur. Takdir heyeti aliyenizindir.» (5) Bolu Milletvekili İhsan Yalçın, ilçe teşkilâtına ihtiyaç olan yerlerde ilçe teşkilâtının kurulmasının gerektiğine işaret etmiş ve «İnsafınıza müracaat ederim arkadaşlar, hiçbir vilâyet merkezinde merkez kazası o vilâyetin imar bakımından, idare bakımından diğer kazalardan geri kaldığını bana gösterebilir misiniz? Yoktur. Bunlar merkez kazalarıdır. Diğer kazalara nazaran her bakımdan ileri gitmiştir. Yolları daha muntazamdır, mektepleri vardır.

Akif Beyefendi buyurdular ki, bana kazalar kaymakamı demişlerdi. Kazalar kaymakamı diye şu bakımdan demişlerdir; umumiyetle vali arkadaşlarımız yalnız merkez kazaları ile meşgul olmuşlar-

dır; diğer kazalarla meşgul olmazlar. Dedikleri gibi kendileri hakikaten. kazalarla meşgul olmuşsa, vazifelerini lâıykı ile yapmış demektir, elbette kaza kaymakamı diyeceklerdir. Bu yüzden kendilerini tebrik ederim.

Bendeniz bir defa tasarruf bakımından bu memlekette daha birçok kazaların teşkilâtına imkân olmadığı kanaatindeyim. Eğer kaza teşkili mutasavverse evvelâ ihtiyaç olan yerlerde kaza teşkilâtı kuralım. Bunun için kadro tasarrufu, para tasarrufu ne lâzımsa yapmalıyız. Yoksa merkez, merkez diye birçok nahiyeleri vesaireyi ihmal etmiyelim; bendeniz bu husustaki noktayı nazarın tamamen noktayı nazarının aleyhindedir; bunun için bir de takrir, takdim ediyorum, kabulünü rica ederim.» (6)

Kocaeli Milletvekili Cenap Aksu, merkez ilçe kaymakamlığının kurulmaması hakkındaki iddialara cevap vereceğini belirterek «Biz merkez kazalarını valilerden ayırıp diğer kazalarla ilgisini arttırmak istiyoruz, sözleriyle kendileri tutuyorlar. Binaenaleyh müsaade buyursanız bu bir zarurettir. Vilâyetleri tam manasiyle istediğimiz şekilde idare etmek bu memleketin istikbalde inkişafına hizmet etmek istiyorsak bunu kabul edeceğiz. Bu bir zarurettir. Tek bir (kaymakam) kelimesinin ilâvesini rica ediyorum. Beş senelik bir zaman bırakıyorum, birden bire yapılıns demiyorum. Nüfusu 50 binden fazla olan yerlerde bir kazanın nüfusu yüzbine geldimi bir kaymakam idare edemiyor ikiye üçe parçalanıyor. Bir kaymakam nasıl bir adamsa bir vali de beşerdir. Hem yüzbin nüfuslu bir kazanın idaresini hemde koca bir vilâyetin idaresini veriyorsunuz böyle valilik olmaz arkadaşlar.» (7) demiş bu maddenin «hükümetçe hazırlanacak ve bu konunun yayım tarihinden itibaren en geç beş yılda tatbik olunacak programa göre merkez ilçesi nüfusu 50 binden yukarı illerde merkez ilçesi teşkilâtı kurulur» (8) şeklinde olması için bir takrir verilmiştir.

Gümüşhane Milletvekili Ahmet Kemal Varınca da bu maddenin kaldırılmasını teklif etmiş ve bir takrir vermiştir. Zamanın İçişleri Bakanı Emin Erişilgil «Arkadaşlar, merkez ilçesi teşkili hakkındaki leh ve aleyhte söz isteyen arkadaşlarımızın sözlerinde hiç şüphe yok ki, mühim hakikatler vardır. Lehide söyleyen arkadaşlarımız valilerin daha çok bütün vilâyetlerle meşgul olması için mer-

(6) T.B.M.M. Tutanak Dergisi, Sayfa 1154 - 1155

(7) T.B.M.M. Tutanak Dergisi, Sayfa 1155

(8) T.B.M.M. Tutanak Dergisi, Sayfa 1155 -1156

kez ilçesi vazifesini deruhte edecek müstakil bir kaymakama ihtiyaç olduğu fikrindedirler aleyhte söyleyen arkadaşlarımızda ilçe yapacak olursak evvelâ memleketin çok uzak yerlerinde bulunan ve bir sürü vazifeleri, idare icaplarına göre vatandaşlarla temas güç olan yerlerde ilçe teşkil edelim demektedirler.

Bendenizce kanunun metni bütün meseleyi halleder bir sâlâhiyet veriyor. İçişleri Bakanına diyorki, merkez ilçesi kurulabilir. Yani kaymakamın varsa, eğer sen diğer ehemmiyetli yerlerde ilçe kur muşsan merkezde de kur diyor ve bu hareketle Cenap arkadaşımızın dediği gibi bir programa tabi olarak yapılacaktır. Ve bu program da yüksek heyetinizin tasvibine arz edilecektir bence gerek lehte ve gerek aleyhte bulunan arkadaşlarımızın teklif edilen tasan tatmin etmektedir.

Şu noktayı arz edeyim ki bir ilçe kurulması nihayet bir bütçe meselesidir. Fakat, bu aynı zamanda bir eleman meselesidir Yüksek heyetin malumudurki, kaymakam olabilmek için onun bir merhalelerinden geçmesi lâzımdır. Maiyet memurluğu yapacak, kurstan geçecek vesaire, Ondan sonra da kaymakam olacak. Bu da kadro ile mukayyettir. Onun için yüksek heyetinizce maddenin aynen kabulünü istirham edeceğim.» (9) dedikten sonra Ahmet Kemal Varınca'nın önergesi oya konmuş ve 196 üyeden 130'u maddenin tasarısından çıkarılmasına, 91'i çıkarılması hakkındaki önergenin reddine ve 2'side çekimser oy kullanmışlardır. Genel oylamada maddenin tasardan çıkarılması kabul edilmiş olduğundan Muzaffer Akalın «Sayın arkadaşlar, merkez ilçeleri teşkilâtı kurulması kabul buyurulmadı. Şimdi benim teklifim bu kararınıza mütearız bir teklif değildir. Ben kanunun bir boşluğunu doldurmak maksadıyla iki hüküm tesisi için teklif ediyorum. Birisi, merkez ilçesi deyip duruyoruz. Fakat bu kanun içinde merkez ilçelerini tarif eden bir hüküm mevcut değildir. Ben, teklifimde diyorum ki her ilin merkezi kendine bağlı köy ve bucaklarıyla beraber bir ilçe teşkil eder. İkinci fıkrasında da biraz evvel arzetmiştim. Esasen merkez ilçelerinde o ilçeye mahsus bir çok teşkilât vardır. Jandarma vesaire gibi olmayanların vilâyetin teşkilâtı tarafından ifa edileceğine dair bir hüküm merkez ilçesinin ayrı ilçe teşkilâtı kurulmamış olan hizmetleri ile teşkilâtı tarafından görülür diye, bir takrir takdim ediyorum kabulünü rica ediyorum.» (10) demiş ve bu mealde birde önerge vermiş ise de baş-

(9) T.B.M.M. Tutanak Dergisi, Sayfa 1155

(10) T.B.M.M. Tutanak Dergisi, Sayfa 1156

kan «Bu önerge mahiyeti itibariyle, demin kabul olunan önerge ile reddolunan altınca maddenin aynıdır. Binaenaleyh bunu oyunuza sunmayacağım. Arkadaşımız dilerse, ikinci görüşmede bir teklif yapabilirler. Bu görüşmede bunu oya sunmaya imkân yoktur altıncı madde bu suretle ortadan kalkmış oluyor, 7 nci madde de 6 numarayı almış bulunuyor.» (11) şeklinde cevap vermiş ve böylece merkez İlçe kaymakamlıklarının kurulması konusu kapanmıştır.

1964 yılında toplanmış bulunan II. idareciler kongresinde merkez ilçe kaymakamlıkları kurulması konusu yeniden ele alınmış ve İl idaresi kanununa bu maksatla biri ek diğeri geçici olmak üzere iki madde ilâve edilmesi kabul edilmiştir. Ek madde «İllerin herhangi ilçeye bağlı olmıyan kasaba, bucak ve köyleri il merkezi ile birlikte merkez ilçeyi teşkil ederler, merkez ilçelerinde bir kaymakamlıkta merkez ilçeyi teşkil ederler, merkez ilçelerinde bir kaymakam ile diğer bakanlıkların ilçe teşkilâtı bulunur» geçici madde de ise «Bakanlıklar merkez ilçeleri teşkilâtını bu kanunun yayın tarihinden itibaren 6 ay içinde kurarlar» şeklinde olup eskiden beri tartışma konusu olan merkez kaymakamlığı müessesesi uygulama safhasına konulmuştur. «Merkezi Hükümet Teşkilâtı Araştırma Projesi Yönetim Kurulu Raporunda (MEHTAP) bu konu kesinlikle tavsiye edilmiş, idarecilerimiz merkez kaymakamlığının faydası hususunda ittifak içinde bulunmuşlardır. Esasen merkez kaymakamlığı Ankara, İstanbul ve İzmir İllerinde mevcut bulunmaktadır. Bütün illere temili suretiyle valiyi merkez ilçe kaymakamı olmaktan kurtarıp İlin her ilçesi ile hizmetlerin gerektirdiği ölçüde, meşgul olmak murakabe, koordinasyon ve yöneticilik görevini bilhakkın yerine getirebilmek imkânına, kavuşturmuş olacağımıza ve hizmetin daha rasyonel bir şekilde görüleceğine şüphe edilmez. (12)

Merkezi Hükümet Teşkilâtı Kuruluş ve Görevleri, Hakkındaki Merkezi Hükümet Teşkilâtı Araştırma Projesi Yönetim Kurulu Raporu (MEHTAP), da merkezi hükümet teşkilâtını taşra birimleri başlıklı kısmın 19 ncu maddesinde «bu arada illerde eksikliği çeşitli mahzurlar doğuran Merkez Kaymakamlıklarının kurulması çarelerinin araştırılmasına da işaret etmek gerekir.» demek suretiyle merkez ilçe kaymakamlıklarının kurulması tavsiye edilmektedir.

Merkezi İdarenin Taşra Teşkilâtı üzerinde bir inceleme adlı kitabında Prof. Dr. Arif Payaslıoğlu «Merkez ilçelerinin kurulması

(11) T.B.M.M. Tutanak Dergisi, Sayfa 1156

(12) İller İdaresi Genel Md. deki Kanun Ön tasarı gerekçesi

konusunda hemen hemen tam bir fikir birliği mevcuttur. Valinin İl ölçüsünde görevlerini yerine getirebilmesi ve özellikle kalkınma ve gelişme problemleri ile daha fazla meşgul olabilmesi bakımından il merkezi ve. bu merkezde bağlı bucak ve köylerin problemleri ile doğrudan doğruya meşgul olmaktan kurtarılması uygun bir düşünce şekli» (2) olduğunu belirttikten sonra merkez ilçelerin kurulması için,

«1 — Özellikle bölge merkezi durumunda (Prof. Türkiye'nin plânlama bölgesine ayırabileceğini iddia eder) bulunan ilçelerde merkez ilçelerin kurulması yoluna gidilmeli ve buna öncelik verilmelidir.

«2 — Diğer illerde merkez ilçeleri kurulması belirli bir plân dahilinde en ziyade ihtiyaç duyulan yerlerden başlamak suretiyle gerçekleştirilebilir.

«3 — Bu konuda başka bir alternatif Vali Muavinlerinin merkez ilçe kaymakamlıklarının da yürütmesidir.» (3) tezini ileri sürmektedir.

Son defa hazırlanan 5442 sayılı İl İdaresi Kanununda değişiklik yapılmasına dair kanun ön tasarısının 6 ncı maddesinde illerin herhangi bir ilçeye bağlı olmayan şehir, kasaba, bucak ve köyleri il merkeziyle birlikte merkez ilçeyi teşkil ederler.

Merkez ilçelerinde bir kaymakam ile bakanlıkların ilçe kuruluşları bulunur. «Hükmü vaz edilmekte ve maddenin gerekçesine» 5442 sayılı İl idaresi kanunundan önce yürürlükte bulunan 1426 sayılı Vilâyet İdaresi kanununun 3. maddesinde «Hükümetçe lüzum görülen vilâyet merkezlerinde dahi başkaca bir merkez kazası teşkilâtı ve kaymakamı bulunur. Hükmüne rağmen, mezkûr kanunun yürürlüğü zamanında, 5442 sayılı İl İdaresi Kanununun yürürlüğe konmasından sonraki devrede bu boşluk doldurulamamış ve Valiler, İl Merkezi ile herhangi bir ilçeye bağlı olmayan bucak ve köylerin işleri üzerinde de doğrudan doğruya meşgul olmak bir nevi kaymakamlık hattâ bucak müdürlüğü yapmak durumunda olmuşlardır. Bu hal İl İdaresi Kanununun valilere «İkin her yönden genel gidişini düzenlemek yapılan işleri teftiş etmek gibi» bilfiil bazı hizmetleri yerine getirmenin üstünde (bir murakabe espirisi) vermek istemesi ile bağdaşmamaktadır. Bu konuda merkezi hükümet teşkilâtı araştırma proteji (MEHTAP) raporunda illerde eksikliği çeşitli mahzurlar do-

ğuran merkez kaymakamlıklarının kurulması çarelerinin araştırılması kesinlikle tavsiye edilmiş ve 2. İdareciler Kongresinde mesele ayrıca bir defa daha ele alınarak Merkez İlçe kaymakamlıklarının kurulması prensip olarak kabul edilmiştir.

Merkez ilçe kaymakamlıklarının kurulması teşkilât bakımından Dir güçlük arz etmiyeceği, buna mukabil 5442 İl İdaresi Kanununun uygulama rahatlığına kavuşturacağı her türlü tartışmanın üstündedir denmektedir.

Bilâhare Mülkiyeliler Birliği tarafından «İl Merkezlerinde Birer Merkez Üçe Kaymakamlığı kurulması ve 5442 sayılı İl İdaresi Kanununa bazı fıkra ve Bentler ilâve edilmesine dair bir kanun teklifi» hazırlanmıştır. Bu teklife kadar getirilen veya getirilmesi istenilen hükümler de sadece merkez ilçe kaymakamlıklarının kurulmaları derpiş edilirken bu teklife halli gereken protokol işleri, İl Belediyeleri ile olan ilişkiler ve teşkilâtın kurulmasına ait hükümlere yer verilmekte ve Merkez İlçe Kaymakamlıklarının kurulması yolunda yapıcı bir hal tarzı getirilmektedir.

Bakanlıkta yapılan Yeniden Düzenleme çalışmaları arasında merkez ilçe yönelimine de yer verilmiş bulunmaktadır.

Ahmet Şensoy tarafından yapılan inceleme neticesinde Merkez İlçe Yönetimi adı ile hazırlanan rapor ilgililere gönderilmiştir.

Araştırmacı raporunda, Merkez İlçe Kaymakamlıklarının kurulmasının gerektiğini belirtmekte ve raporun sonuna «İl Merkezlerinde Birer Merkez İlçesi Kurulmasına ve 5442 sayılı İl İdaresi Kanununa bazı fıkra ve bendler eklenmesine dair Kanun teklifi taslağı» eklenmiştir.

Merkez ilçe kaymakamlıklarının biran önce kurulmasının gerektiği anlaşıldığından Bakanlıkça bir özel komisyon kurulmuştur.

Komisyon çalışmaları sonunda daha önce yapılmış bulunan çalışmalardan da yararlanılarak konuyu ele almış halli gereken bir çok sorunları kapsıyacak bir ön tasan hazırlanarak bakanlığa takdim etmiş bulunmaktadır.

BÖLÜM III

Merkez İlçe Yönetiminin şekli ve Merkez İlçe Kaymakamlıkları kurulması fayda ve mahzurları, Merkez İlçeleri nasıl yönetilmelidir. Başka bir deyimle Merkez İlçenin en rasyonel bir şekilde yöneltilebilmesi için nasıl bir teşkilât kurulmalıdır

Bu konuda iki görüş vardır.

a — Merkez İlçeleri ayrıca kurulmayıp mevcut durumları ile bırakılmalı ve yönetimleri Vali Muavinine veya birden fazla Vali Muavini bulunan illerde Vali Muavinlerinden birine veya İl Maiyet memurlarına verilmesi,

b — Merkez ilçelerinin bilfiil kurulması ve yönetimlerinin merkez ilçe kaymakamlıklarına verilmesi,

Bu iki şekil dışında başka alternatif bulunabilecek ise de yukarıda da temas edildiği üzere genel görüş bu iki şekil üzerinde toplanmaktadır.

a — Merkez ilçelerinin yönetiminin vali muavini veya il maiyet memuruna bırakılması. Bu takdirde merkez ilçeleri ayrı olarak kurulamayacak merkez ilçeyi kapsayan İl Merkezi, Bucak, Köy ve Kasabaların idaresi Vali adına bu kimseler tarafından yapılacaktır. Görevli, sorumlu ve yetkili vali olacak ve fakat görevleri vali muavini veya maiyet memuru tarafından yapılacaktır. İl idaresi kanunu yetki devrini kabul etmemiş olduğuna göre bunun mevzuatla bağdaştırmaya imkân görülmemektedir.

Diğer taraftan, bu şahıslar merkez ilçeyi vali adına yöneteceklerinden valilerin il merkezi ile ona bağlı bucak, kasaba ve köylerle ilişkisi kesilmiyecek merkez ilçe kaymakamlıklarının kurulması ile çıkması muhtemel anlaşmazlıklar belki çıkmayacak ve bazı ahvalde sür'at sağlanacaksa da Merkez İlçe kaymakamlığının kurulması ile beklenen faydalardan yararlanma imkânı olmayacaktır. Bu sebepten dolayı da bu şekil sakıncalı görülmelidir. Zira bu takdirde vali adına merkez ilçeyi yöneten kimse hareket serbestisine sahip olmayacak pek çok ahvalde validen direktif alarak hareket geçecektir.

b — Merkez ilçelerde de kaymakamlıklar kurmak veya başka bir değimle merkez ilçelerde ayrı kaymakamlıklar kurarak, atanacak kaymakamlarla ilçeleri yönetmek.

aa — İl İdaresi Kanunu 42 ve 44 ncü maddeleri; Bucak müdürlerini kaymakamlara bağlamaktadır. Kanunun bu hükmü merkez ilçe kaymakamlığının kuruluşunu zorunlu kılmakta olduğundan merkez ilçe kaymakamlığının kurulması ile bu hüküm yerine getirmiş olacaktır.

bb — Merkez ilçe kaymakamlığının kurulması ile valinin bu ilçe ile ilgisi kesilecek bu ilçenin yönetimini doğrudan doğruya sorumlu bulunan kaymakama verilecek ve 4 ncü maddenin gereği yerine getirilerek valinin bütün ilin genel yönetiminden sorumlu olması sağlanmış olacaktır.

cc — Yukarıda da belirtildiği üzere hakim kanaate göre valiler merkez ilçeleri ile gereği gibi ilgilenmekte gerek yönetim gerek hizmet yönünden merkez İlçeleri bağlı ilçelerden daha az yararlanmaktadır. Diğer taraftan valiler bu ilçeleri gereği gibi teftiş ve denetimleri altında bulunduramamaktadırlar.

Merkez ilçelerde ayrı kaymakamlıkların kurulması halinde gerekli denetim ve hizmet götürme mümkün olacaktır.

ç — Valilerin doğrudan doğruya halkla karşı karşıya, kalması mahzurlu bulunmaktadır. Hakikaten valiler aynı zamanda merkez kaymakamı hattâ bucak müdürlüğü görevlerini yapmaları sebebiyle hiyerarşik düzen bozulmaktadır. Merkez ilçede yapılan her türlü tasarruflardan bizzat valiler sorumludur. Böyle dunca bu tasarruflardan menfaati haleldar olanların arada başkaca bir makamı olmadığından Bakanlıklara müracaatları gerekecek, bu suretle valilik otoritesini zayıflıyacak, kırtasiyecilik, artacak, işler uzayacaktır.

Merkez İlçe kaymakamlıklarının kurulması ile Valiler üst makam olarak şikâyet ve müracaatları bakanlığa intikal ettirmeden yetkileri dahilinde hâl edeceklerdir.

dd — Kaymakamların nakil yönetmeliği yönünden meslekte yetişmiş, valilik seviyesine gelmiş kimseler için yeni görev yerleri açılacak ve bu seviyeye gelmiş kaymakamlar tatmin edilmiş olacaktır.

ee — Merkez ilçe yönetiminin validen alınarak kaymakamlara verilmesi ile imkânların Merkez İlçelerden mülhak ilçelere akışına mani olunacaktır.

ff — Merkez ilçe kaymakamlıklarının kurulmasını gerektiren sebeplerden biride, valileri çok yüklü durumdan kurtararak, diğer işlerinin yanında plân ve programlarla öngörölmüş görevleri yürötmek, hizmetleri yapmakta, gerekli koordinasyon ve denetimi sağlamak imkânına kavuşurmaktır. Merkez İlçeye ait işlerin valilerden alınması ile valiler daha çok vakit bulma imkânlarına sahip olacaklardır.

Merkez ilçe kaymakamlığının bu faydalarına karşı bazı mahzurları olduğunu kabul etmek gerekir, bu mahzurlar;

a — Herşeyden önce ayrıca bir masrafın yapılmasını gerektirmektedir. Her ne kadar ilçe teşkilâtının önemli bir kısmı mevcut ise de bazı teşkilâtın kurulması için kaymakamlar yanında ek kadroların alınması gerekecektir. Teşkilâtın yönetim giderleri olacaktır. Sayın Ahmet Şensoy İlçe Yönetimi adlı etüdünde bu masrafın senede her bir ilçe için 152.274 TL.'sı olacağını hesaplamaktadır. Merkez İlçe Kaymakamlığı Hükümet Konağı mevcut olmadığı ve genellikle kira ile bina tutulacağı, büyük merkezlerde daha geniş teşkilât kurulması gerekeceği gözönünde tutulacak olursa bu fazla masrafın senede 175.000 TL.'sı civarında olacağını kabul etmek gerekir. 65 ilçe için toplam masraf 11.000.000. TL.'sı olacaktır.

b — Vali ile merkez kaymakamı arasında görev ve bilhassa yetki yönünden bazı tedahüllerin çıkması mümkündür. Bu hal İl idare şube başkanları ile ilçe şube başkanları arasında da olabilecektir. Eskiden doğrudan doğruya emirlerinde bulunan teşkilâtın kaymakamlara devrini il idare şube başkanları normal karşılamıyacak eski alışkanlığın tesiri ile bazı aksaklıklar olacaktır.

Merkez ilçe kaymakamlıklarının kurulması ile pek çok faydaların sağlanacağı anlaşıldığından her yönden eksikliği hissedilen kaymakamlıkların kurulmasına yeniden tevessül edilmiş bulunmaktadır.

BÖLÜM IV

Merkez İlçe Kaymakamlıkları Teşkilâtının Kurulması

Merkez ilçe kaymakamlıkları nasıl kurulacaktır.

Merkez ilçe kaymakamlıklarında kurulacak teşkilât tadâdi olarak saymaya imkân yoktur. Buna kanunî imkân olmadığı gibi maddeten de imkân yoktur. İl İdaresi Kanununun İlçe İdaresi ve Teşkilâtı başlıklı III ncü bölümünün 27 nci maddesinde «...Bakanlıkların kuruluş kanunlarına göre İlçe de lüzumu kadar teşkilât bulunur.» hükmü ile İlçe Teşkilâtı sayılmamakta ancak gerekli teşkilâtın kurulacağı hükme bağlanmaktadır.

Diğer taraftan merkez ilçe kaymakamlıklarının kurulacağı il merkezleri nüfus, coğrafya, sosyal, ekonomik, teknik yönlerinden çok çeşitli ölçü ve niteliktedirler. Bursa merkez ilçelerinin teşkilâtı ile Van'ın, Konya ile Hakkâri'nin, İzmir ile Giresun'un teşkilâtı aynı olamaz. Bu itibarla klâsik teşkilâtı gözönünde tutularak teşkilâtın bir kısmının en ekonomik olacak şekilde teşkiline işaret edeceğiz.

Kurulacak teşkilâta geçmeden önce merkez ilçelerinin mülhak ilçelerle farkları olmayacağını bu itibarla İl İdaresi Kanununun III ncü bölümündeki İlçe İdaresi ve Teşkilâtı hakkındaki hükümlerin merkez ilçelerinde de aynen uygulanacaklarının 58 ve 59 ncu maddelerde kurulması ön görülen ilçe idare kurullarının merkez ilçelerinde de kurulacağını veya bu maddelerdeki hükümlerin merkez ilçeler içinde cari olacağını belirtmek gerekir.

Bunu böylece belirttikten sonra merkez ilçe teşkilâtının nasıl vücuda getirileceğine geçiyoruz.

a — İl merkezinde, merkez İlçe ile sınırlı olarak görev yapan ve bu maksatla kurulmuş bulunan teşkilât : Bu teşkilât, Merkez İlçe Jandarma Komutanlığı, Merkez İlçe Hükümet Tabipliği, Merkez İlçe Tarım Teknisyenliği ile Merkez İlçe İlköğretim Müdürlüğüdür. Bu kuruluşlar bütün teşkilâtı ile merkez İlçe kaymakamlıklarına aktarılacaklardır.

b — Tapu ve Nüfus teşkilâtı da merkez İlçe ile sınırlı olarak görev ifa etmektedir. Nüfus başkâtiplerinin kadro durumları merkez İlçe nüfus memuru olmalarına mani değildir. Bu itibarla başkâtipler

merkez İlçe nüfus memuru olarak diğer teşkilâtla birlikte merkez İlçe kaymakamlığı bünyesi için de görev alacaktır. Nüfus müdürleri, İl İdare Şube Başkanı olarak görevlerine devam edecek müdürlüğün yazı işleri için yeteri kadar eleman müdürlükte kalacaktır.

c — P.T.T., Tekel gibi teşkilât esasen merkez İlçe ile sınırlı olarak kurulduklarında aynı şekilde görevlerine devam edeceklerdir.

d — Adalet ve Askerlik şubeleri de merkez İlçe esasına uygun şekilde kurulmuş olduğundan görevlerine aynen devam edecekler ve ayrıca bir problem olmayacaklardır.

e — Emniyet teşkilâtı hakkındaki görüşümüz 5 nci bölümde merkez İlçe ile ilgili sorunlar arasında anlatılacaktır. Emniyet teşkilâtı için yeni kadroların alınmasının gerekmiyeceği ancak büyük Merkez İlçeleri için Merkez İlçe Emniyet Müdürlüğü kadrosunun alınmasına lüzum hasıl olacaktır.

f — Maliye Bakanlığı Kuruluş ve Görevleri hakkındaki kanuna göre; Merkez ilçelerinin mâliyeye mütedair hizmetlerinin Defterdarlıkça yürütülmesi gerekmektedir. Binaenaleyh Merkez İlçelerinin maliye hizmetleri defterdarlıkça yürütülecek sadece muhasebe işlerini yürütmek için İlçe İdare şube başkanı olan mal müdürü ile gerekli muhasebe teşkilâtı kurulacaktır. Bu teşkilâtın elemanlarının bir kısmının defterdarlıktan aktarılması mümkün ise de her İl için ikişer adet üzerinden muhasebe memur ve kâtibî alınması ve bunların dağılımının İllerin iş yüküne uygun olarak yapılması uygun olacaktır.

g — Bunlar dışında kalan teşkilât,

aa — Bir kısım teşkilât İl kuruluşlarında bulunan personelin bir kısmının merkez İlçe kaymakamlıklarına tefriki ve aktarılması suretiyle

bb — Diğer bir kısım teşkilâtta yeniden alınacak kadrolarla sağlanacak ve böylece merkez İlçe teşkilâtı tamamlanmış olacaktır. Bu kadrolar kaymakam, tahrirat kâtibî, mal müdürü ve muhasebe memur ve kâtipleri ve hizmetliler olacaktır.

Görülüyor ki merkez İlçe kaymakamlıklarının kurulması için eleman bulunması zor olmayacaktır.

Bu konuda V nci bölümdeki sorunlar arasında gerekli açıklamalarda bulunulacaktır.

Bu bölümde merkez İlçe teşkilâtının kurulması ile ilgili olarak ayrı bir konuya da işaret etmek istiyoruz. Bu konu merkez İlçe kaymakamlıklarına bağlı teşkilâtın İl teşkilâtı ile olan yetki ve görev bağlarının kopararak bu teşkilâtın merkez İlçe kaymakamlıklarına aktarılması ve merkez İlçe kaymakamlıklarına aktarılması ve merkez İlçe kaymakamlıklarına müstakil bir hüviyet verilmesidir.

Bunun sağlanabilmesi için cüz'i bir masrafın göze alınması ve merkez İlçe kaymakamlıklarına bağlanacak teşkilâtın merkez İlçe Hükümet Konağı, içinde toplanması gerekecektir.

Kabul etmek gerekir ki merkez İlçe kaymakamlıklarına aktarılabacak teşkilât mevcut haliyle il teşkilâtı içinde kalacak olursa zaman zaman görev ve yetki tedahülleri çıkacaktır.

Merkez İlçe kaymakamlarının müstakil hükümet konaklarında çalışmaya başlamaları valiliğe müracaata almış bulunan vatandaşlar için bazı güçlükler doğuracağı, yanlış müracaatta bulunmalarına sebep olacağı düşünülmekte ise de bu hale zamanla alışılacağına şüphe yoktur.

BÖLÜM V

Merkez İlçe Kaymakamlıklarının kurulması ile ilgili bazı sorunlar.

Merkez İlçe kaymakamlıklarının kurulabilmesi için halli gereken bazı sorunlar vardır ki bunlar hâl edilmedikçe merkez ilçelerinde kaymakamlık teşkilâtının kurulmasına imkân yoktur.

Bu sorunlar:

- a — İl merkezi belediyelerinin vesayet makamı,
- b — Merkez İlçe kaymakamlıklarının il merkezi belediye başkanı ile ilişkileri,
- c — Yazışmalar,
- d — Komisyonlar,
- e — Protokol işleri,
- f — İl merkezinin emniyet işleri
- g — Merkez İlçe veya bağlı ilçelerde hangisinin kurulmasının gerekli olduğu.

Bu bölümde, bu sorunlar ve bulunan hâl şekilleri incelenecektir.

a — Merkez İlçe kaymakamlıklarının kurulması halinde meydana çıkacak sorunların başında il merkezi belediyelerinin vesayit makamıdır. Bilindiği üzere halen il merkezi belediyelerinin vesayit makamı vilâyettir. Belediyelerin bütçeleri ve bazı kararları valilerce onaylanmaktadır.

Merkez İlçe kaymakamlıklarının kurulması halinde vesayet makamının kaymakamlar olması gerekmektedir, lı merkezi belediyelerinin özel ve geleneksel durumu vesayet yetkisinin kaymakamlara verilmesini önlemekte ve bu yetkinin eskisi gibi valilerde bırakılmasını gerekli kılmaktadır.

Başkaca bir hâl tarzı bulunmadığı için genel esastan ayrılma zorunda kalmamaktadır.

b — Merkez İlçe kaymakamlarının il merkezi belediye başkanları ile ilişkileri; Merkez İlçe kaymakamı ile il merkezi belediyelerinin karşılıklı ilişkileri ne olacaktır? Bu ilişkiler görev yönünden olabileceği gibi protokol yönünden de olacaktır. (Protokol konusu ayrıca belirtilecektir.)

İl merkezlerindeki belediyelerin vesayet makamı kaymakamlar değil valiler olacağına göre bu iki makam arasındaki ilişkiler ayrıca önem taşımaktadır.

İl merkezi belediyesi bölgesindeki bazı hizmetlerin ifâsından doğacak iki makam arasındaki ilişkilerin nasıl olacağı veya olması lâzım geldiği hususunda bir hâl şekli üzerinde karar kılmak oldukça güçtür.

Bu konuda düşünülen tetbir valinin yapıcı arabuluculuğudur. Vali bu iki makam arasındaki görev yönünden çıkacak anlaşmazlıkları mülkiye amiri ve vesayet makamı olarak resmî veya özel olarak hâl edecek ve aralarında işbirliği ve koordinasyon sağlayacaktır.

c — Yazışmalar; Belediyelerin, beldenin ihtiyaçları ile ilgili olarak üst makamlarla yapacakları yazışmaları bağlı bulundukları mülkiye amirlerinin imzaları ile yapmaları gerekmektedir.

Bu belediyelerde vesayet makamının valilere devredilmesinin tabii bir sonucu olarak il merkezi belediyelerinin üst makamlarla vaki yazışmaların valilerin aracılığı ile yapılması gerekli görülmektedir.

d — Komisyonlara katılma konusu; Her il ve İlçe de vali ve kaymakamın başkanlığında toplanan pek çok komisyon ve kurullar vardır. Bu komisyonların çoğuna belediye başkanları da üye olarak katılmaktadır. Merkez İlçe kaymakamlarının kurulması ile il den ayrı olarak diğer ilçelerde ki komisyon ve kurulların da ayrıca teşekkül etmesi tabii bulunmaktadır. Hâl böyle olunca İl merkezi belediye başkanlarının bu komisyonlara katılmasının nasıl olacağının tesbiti gerekmektedir.

İl çapında karar alacak komisyonların valilerin başkanlığında, ve il örgütündeki elemanlarla kurulması, belediye başkanlarının iştiraki gerekiyorsa başkanlarının bizzat katılmaları, İlçe çapında karar alacak komisyonların kaymakamların başkanlığında ve İlçe örgütleri ile kurulması, belediye başkanlarının katılmaları gerekiyorsa, başkanlar ya bizzat toplantıya çağıtılırlar veya yetkili temsilcilerini gönde-

rirler. Esasen İstanbul ve Ankara'daki belediye hudutları içindeki ilçelerde uygulamanın bu şekilde olduğu öğrenilmiştir.

e — Protokol işleri; mevzuatımıza göre merkez ilçelerde yapılacak törenlere merkez İlçe kaymakamlarının başkanlık etmesi gerekli bulunmaktadır. Oysa ki il merkezleri aynı zamanda valilerin görev merkezini de teşkil etmektedir. Orada oturmakta ve görevlerini oradan yapmakta, yetkilerini oradan kullanmaktadırlar. İlin genel idaresinden sorumlu Devletin ve Hükümetin temsilcisi olan valilerin İl merkezlerinde yapılacak törenlere başkanlık etmeleri zorunlu bulunmaktadır. Bu zorunluluğu valilerin hukukî durumlarının tabii bir gereği olarak kabul etmek lâzımdır.

Bunun için İl İdaresi Kanununun 31/C maddesinde de değişiklik yapılarak il merkezlerinde yapılacak törenlere valilerin başkanlık etmelerinin hükmüne bağlanması gerekecektir. Tabii ki merkez ilçelerine bağlı bucak, kasaba ve köylerinde yapılacak törenlere bucak müdürleri veya merkez İlçe kaymakamları başkanlık edecektir. Başka deyimle Bucak, belde ve köyler için, bağlı ilçelerde durum ne ise, merkez ilçelerde de aynı olacak ve vali ancak hiyerarşik âmir olarak törenlere katılacaktır.

İl merkezlerinde kutlanacak resmî bayram ve törenlerde gerek tebrikleri kabule gerek teftiş ve kutlamalarda hakiki yetkili olan merkez İlçe kaymakamlarının valilere refakat etmeleri lüzumlu ve faydalı görülmektedir.

f — il merkezindeki emniyet hizmetlerinin ifası; İl İdaresi Kanununa göre İlçe sınırları içinde huzur ve güvenliğin korunması kaymakamın görevidir. (32/C) İstanbul, İzmir ve Ankara'da belediye sınırları içinde bulunan bir nevi merkez İlçe durumunda olan ilçelerde huzur ve güvenliğin korunması ile ilgili hizmetler emniyet müdürlüğünce valiler adına yürütülmektedir.

Birden çok ilçesi bulunan il merkezlerinde huzur ve güvenliğin sağlanması görevinin valide bulunması gerekli görülebilir ise de, il merkezlerinde1 merkez İlçe kaymakamlıklarının kurulması ile bu görevin kaymakamlara aktarılması hizmetin gerekleri yönünden zaruri görülmektedir. Görev kaymakama aktarılınca emniyet teşkilâtının il çapında hizmet ifâ eden kısmı (trafik, karkotik, hizmetleri ile siyasi polis, toplum polisi ve teşkilâtın özlük işlerini yürüten kısmı) hariç diğer kısmının kaymakamın emrine girmesi zorunlu bulunmaktadır. Yani Emniyet Müdürlüğünü Jandarma gibi teşkilâtlandırmak gere-

kecektir. 3201 sayılı Emniyet Teşkilâtı Kanununun 7 nci maddesinde emniyet makamları vilâyetlerde emniyet müdürü kazalarda emniyet amiri veya emniyet komiseri olduğu belirtilmektedir. Demek oluyor ki ilçedeki emniyet teşkilâtı emniyet amirlikleri ile emniyet komiserlikleridir. Bu duruma göre de merkez İlçe kaymakamlıkları kurulması halinde bunlarda emniyet amirliklerinin kurulması gerekecektir.

Bursa, Adana, Konya gibi büyük illerde merkez ilçelerde kurulması gereken emniyet amirliği kifayetsiz olacaktır.

Kanaatımızca nüfusu 100.000 den fazla olan il merkezlerinde İlçe Emniyet Müdürlüklerinin ihdası ile merkez İlçe kaymakamlıkları bünyesi içinde görevlendirilmeleri lüzumlu ve gerekli görülmektedir. Her ne kadar il emniyet müdürlükleri ile merkez İlçe emniyet müdürlükleri arasında bazı görev ve yetki tedahüllerinin çıkması vatandaşların yanlış müracaatta bulunmaları mümkün bulunmakta ise de zamanla bu duruma alışılacak ve mahzurlar bertaraf edilmiş olacaktır.

Bu tarz bir teşkilâtlanma ile merkez ilçelerde emniyetle ilgili görevlerin merkez İlçe kaymakamlıklarına devri hizmetin icaplarına daha çok uymakta, hiyerarşik gözetim ve denetime daha çok imkân vermektedir.

g — Merkez ilçelerinin mi, bağlı ilçelerinin mi kurulmasının gerektiği; bunlardan hangisinin kurulması tercih edilmektedir ?

Merkez İlçe kaymakamlıkları münasebeti ile ortaya çıkan diğer tir sorunda Mühlhak veya Merkez İlçelerinden hangisinin tercih edilmesinin gerekeceğidir.

Bakanlığa 300 e yakın ilçe olma teklifi intikal etmiş bulunmaktadır. Çeşitli sebeplerle bazı köy, kasaba, bucak veya semtler halkı İlçe haline gelmeyi arzulamakta ve İlçe haline getirilmeleri için müracaatta bulunmaktadırlar. Bu 300 teklifin pek çoğu İlçe olma şartlarına haiz değildir. Bir kısmı ise il merkezlerinde belediye hudutları içinde ve bir nevi merkez İlçe niteliğindedirler. Makul bir sebebe dayanan ve İlçe olma şartlarına haiz olanlar adedi 50 nin üstünde değildir.

Diğer taraftan merkez ilçelerinde 8.000.000 civarında nüfus yaşamaktadır. Merkez ilçelere ortalama 120.000 nüfus düşmektedir. (1) 1

(1) Bu rakamlar Ahmet Şensoy'un Merkez İlçe yönetimi adlı etüdünden alınmıştır.

İlçe olmak için yapılan müracaatlar da ise en çok 40.000 - 60.000 nüfus gösterilmekte ve ortalama olarak 30 - 40 bin nüfus tesbit edilebilmektedir. Bu duruma göre 50 yeni İlçe kurulsa $40.000 \times 50 = 2.000.000$ nüfusu, 100 yeni İlçe kurulsa 4.000.000 nüfusu kapsamı içine alacak demektir. (100 ilçe kurulmasına imkân bulunmamaktadır.) Bunların 10 - 15 nin de Merkez İlçe niteliğinde ilçeler olacağını da işaret etmek gerekir.

Köy sayısı yönünden de Merkez İlçeleri ağır basmaktadır. Merkez ilçelerine bağlı köyler ortalama olarak 90 iken bakanlığa vaki müracaatlarda azami 40 gösterilmekte ve ortalama 25 köy civarında bulunmaktadır.

Merkez İlçe kaymakamlarının kurulması için ortalama 175.000 TL. sına ihtiyaç olduğu halde, bağlı ilçelerde her İlçe için 400.00 TL nin üstünde bir masraf yapılması icap edecektir.

Merkez ilçelerinde toplam olarak 11.000.000 fazla masrafi gerektirmekte iken, bağlı ilçelerde 50 adedinin kurulması ile 20 - 25 milyon lira fazla masrafi gerektirecektir. İlçeler alanları, bucak ve kasaba adedi yönünden de incelendiğinde merkez ilçelerinin daha geniş alanları ve daha çok bucak ve kasabayı muhtevi bulunduğu görülecektir.

Demokrasilerde idareyi halka yaklaştırmak şart olduğuna göre yukarıda belirtildiği üzere her yönden daha müsait olan merkez İlçe kaymakamlarının kabulünün gerekli olduğu anlaşılmaktadır.

Demokrasilerde idareyi halka yaklaştırmak şart olduğuna göre yukarıda belirtildiği üzere her yönden daha müsait olan merkez İlçe kaymakamlıklarının kabulünün gerekli olduğu anlaşılmaktadır.

Merkez İlçe kaymakamlıklarının kuruluş nedenlerinden biride merkez ilçelerin bağlı bucak, kasaba ve köylerin ihmâl edilmesidir.

İl merkezinde kurulacak 65 merkez ilçesinde (İstanbul, Anka, hariç) 4.000.000 e yakı nüfus şehirler dışında bucak, kasaba ve köylerde yaslamaktadır. Bu suretle 4.000.000 nüfusun diğer bucak, köy köy ve kasabalarla aynı derecede hizmet dağılımından istifadeleri sağlanmış olacaktır.

Bu itibarla önce merkez İlçe kaymakamlıklarının kurulması zorunlu görülmektedir. 30.000.000.000 TL. aşan bütçede senede 11.000.000 fazla masraf büyük bir önem taşımamakta olduğuna işaret etmek gerekir.

Bağlı İlçe kurulmalı mı Şüphesiz ki kurulmalıdır. Müracaatların içinde hakikaten gerekli ve acil olanlar var. Sayıları mahdud olan bu müracaatların peyderpey gerçekleştirilmesi elbetteki mümkündür. Fakat önce merkez İlçe kaymakamlıkları sonra da ifrata kaçmamak şartıyla bağlı ilçeler kurulmalıdır.

İSTİFADE EDİLEN ESERLER

- 1 — İdare Hukukunun Umumi Esasları Ord. Prof. Sıddık Sami Onar
- 2 — Merkezî İdarenin Taşra Teşkilâtı üzerinde bir inceleme. Doçent Dr. Arif. F. Payaslıoğlu.
- 3 — Merkezi Hükümet Teşkilâtı kuruluş ve görevleri, MEHTAP Raporu.
- 4 — I ve II ci Beş Yıllık Kalkınma Plânları Ve yıllık programlar.
- 5 — İl İdaresi Kanununu, İhsan Olgun, Dilaver Argun.
- 6 — Birinci ve ikinci İdareler kongresi zabıtları.
- 7 — Merkez İlçe Yönetimi. İçişleri Bakanlığı Hizmet ve teşkilâtının yeniden düzenleme raporu. Ahmet Şensoy
- 8 — B.M.M. Tutanak Dergisi
- 9 — İller İdaresi Genel Müdürlüğündeki İl İdare Kanunu tadil ve ön tasarıları ile gerekçeleri.
- 10 — Mülkiyeliler Birliğince hazırlanan ön tasarı ve gerekçesi.
- 11 — Bakanlıkta kurulan Komisyonun son defa hazırladığı ön tasan ve gerekçesi.
- 12 — İlgili Kanunlar.

KELKİT VADİSİ KÖYLERİNİN ESKİ VE YENİ ADLARI ÜZERİNE GÖZ GEZDİRMELER

Bekir Sıtkı Oransay

Kelkit vadisi Türkiye'nin gerçek anlamlı tek ve en güzel vadisidir. Vadi niteliği konusunda Çoruh, Devres ve Gökırmak vadilerinin güzellikleri biryana, boyları Kelkit'inkine yetişemezler. Kelkit'in bir adaşı da Kişmir'de vardır. (Gilgit)

Vadi ormanlık ve ağaçlıktır. Kelkit'in yan dereleri de çoktur ve meyvelikleri boldur. Kiraz'ın vatanı burasıdır vs ihtimal adını da eski dağ — tanrısı Keras'dan almıştır. Bu tanrı Romalılara Ceres/Keres olarak geçmiştir.

Vadide 4 ilimizin 8 ilçesi vardır. İlçelerin bağlı oldukları iller, yüzölçümleri, nüfusları ve köylerinin sayıları ekli listeden görülmektedir.

Eski iç - göçlerin ve akıncı yabancıların uğrağı olan Kelkit vadisi, son 2 - bin yıllık tarih aşamasında oldukça durgun geçmiştir, Bu yüzden de eski gelenekler ve yer adları oldukça az değişmiştir.

Bu listeye alınan yeni ve eski köy adları, sen değiştirmelerin tümünü kapsamaz. Üzerinde durulan yeni ve eski köylük adları, daha çok göze batanlar olup hatta bir çokları da listeden çıkarılabilir.

I. Vadinin Gümüşhane kesimindeki ilçeler köylerinden.

A. Kelkit ilçesi. (Listede eski adlar başa alınmış ve yeniler (...) içine yazılmıştır.

1. Germürü (Aksöğüt)

— Gerçi kavağın akı vardır, fakat
ya Aksöğüt!

Buradaki Germür, Ankara'nın Kırmir'ini andırır.

2. Şemük (Aydoğdu) — Bu şemük sözü, gemük/kemik kılıklı olup terim ilginçtir. Üstünde durmaya değer.
3. Sarpi/Sarpı (Balkaya) — Eski ad Sarp-ır/Sarp-yer gibi bir anlam veriyor. Kalabilirdi.
4. Sidirge (Başdeğirmen) — Sidirge terimi, yerini bugünkü Sadak köyü alan eski Satala'yı andırıyordu, ünlü bir metal eritme ve işleme merkezi idi. Eski Urar tuluların (Haldiler) Medlerin önünden kaçıp buralara sığındıkları söylenir. Bugünkü Gümüşhane ilinin klasik adı da Khaldiya olup gene buralarda metalci bir Khalib kavim, ya da sanatçı halktan da söz edilir. Doğrusu Sidirge yerine Kaldı demek idi.
5. Türünk (Bindal) — Terimin doğru yazılışı Türnük olup kalabilirdi.
6. Karlankas (Doğankavak) — Yeni ad yakışıklıdır, doğrusu Kırılancı demektir.
7. Pekün (Dedeyolu) — Yeni ad yakışıklıdır, eskisi ise güzel bir Türkçedir ve bugün de bir çok kişi soyadı olarak almıştır.
8. Alansa (Gümüşgöze) — Bu da öyle olduktan başka terimin büyük bir toponomik değeri vardır. Ya Alansa kalmalı ya da Alansar denmeli idi. (Tuzasar/ Tuzhisar, Yarasar/Yarhisar, Koçasar/Koçhisar gibisine)
9. Mengüt (Gürleyit) — Bizim Selçuklulardan Mengüçler vardır ve bu söz aslında Mengü/ Bengü/Bengi ile ilgilidir ve Bengiler, anıtlar anlamını verir. Yeni ad da başarılı değildir.

10. Yenikomlar (Obalar)

— Burada üzücü bir tarih ve dil anlayışsızlığı vardır. Oba terimi, Göçebe/çobanlık yaşamında çadır kurulan yer demektir. Kom ise, ilkel ev anlamında, yerleşik/tarımcılık yaşamının bir barınağıdır. Bu anlayışla, tersi olur da, böylesi olamaz.

11. Elbizim (Tütenli)

— Bu değiştirmede de büyük bir sakatlık var. Elbizim/Bizimel anlamını verdikçe, değiştirilemez, kaldığı Tütenli de eyi ve kötü yanyana iki anlamlıdır.

12. Ağgı (Akbaba)

— Burada anılmıyan Deletürne terimi Dereyüzü gibi tuhaf bir ada çevrilirken (ki Deliturna denilebilirdi) güzelim Ağgı, nedense Akbaba'ya çevrilmiştir. Oysa, Ağgı ağlamak'tan gelme güzel bir terimdir (Dikine yukarı, ya da aşağı bakarken insanın gözü ağar)

13. Irha (Kayadibi).

— Irha (Irga) sözü türkü söylenen (ır, yır) yer anlamım verir ve Filistin'deki bugünkü Eriha/Jericho' nun eski adı da Kha-ir olup Irha/ Hair benzeyişi düşündürücüdür. Soyumuzdan Ay'lılar (Ai'ler) oralara değin gitmişlerdir.

B. Şiran ilçesi.

1. Çirmiş (Alancık)

— Kelkit vadisinde erik ve kaysı kurusuna çir, elma ve armut kurusuna gah/kah, dut kurusuna da çemiç denir. Çirmiş adı kalmalı idi. - miş, çoğul takısıdır.

2. Çeküz (Beydere)

— Çeküz, çakıt gibi Türkçe bir sözdür.

3. Ökseyt (Bilgili) — Ökse sözü eksi ve ekse gibi köy adlarına benzer, erklice, güçlüce demektir. (Öke ile ilgili). Bilgili ise köy adı olamaz.
4. Türtünk (Boğazyayla) — Kelkit'te değinildi.
5. Paynik (Bolluk) — Kelkit vadisinde, evlerin önündeki yüksek dört - duvarla çevrili, üstü açık arsaya peğ denir, belki paynik de peğnik/peğlik'ten bozma olup bu sözlerin kalması çok yerinde olur.
6. Şinik (Çambaşı) — Şinik eski bir tahıl ölççeğidir ve kalabilirdi.
7. Tersun..... — Adın sonundaki - sun, da buraya alınmıyan - şen, - şin, - nis (nus değil) gibi yer anlatan takılardır ve bu alanın önemli bir özelliğidir.
8. Barutçu (Elmaçukuru) — Eskisinin ne kusuru varmış?
9. Limliş (Günyüzü) — Yenisi sakat bir Türkçedir. Eskisi ise, 'lim' gibi çok önemli bir hece yaşatır. Bilindiği gibi, eski Alalakh ve Mari'de bu hece ile yapılmış tanrı ve kişi adları vardır ve bunların kaynağı pek de belli değildir. İhtimal bu adlar kuzeyden güneye inmişlerdi.
10. Şemük — Kelkit'te değinildi.
11. Kuzan (Örenkale) — Kuzan/Kozan aynı sözler olup guz/kuz yer demektir. Bu gibi adların değiştirilmesi doğru değildir.

II. Vadinin Giresun kesimindeki ilçeler köylerinden.

A. Alucra (Al-uç-ra/Al-topraklı-sınır-yeri) ?

1. Davaha (Akçiçek) — Söz ilginç görünüyor.
2. Görene (Aydınyayla) — **Eskisi daha güzel.**
3. Parak (Babapınar) — Parak, ilginç bir terim olarak görünüyor.
4. Zil (Aktepe) — İhtimal Zil'de eskiden Zil yapı: yordu ve kalabilirdi.
5. Zihar (Çakmak) — Eski ad ilginç görünüyor.
6. Emeksen (Güllüce) — Değişmesi gerekmezdi.
7. Allu (Günügüzel) — Yenisi güzel bir Türkçe değildir. Eski ad ise, eski Anadolu kültür ve költ tarihi için olağanüstü büyük bir önem taşır, çünkü Al, eski bir doğu Anadolu tanrısıdır ve bugün de, düşük anlamda, Al - karısı'nda yaşar.
8. Zapa'lar.
 - Aşağı-Zapa — Böylesine hecelerle yapılmış bir çok eski Anadolu şehirleri vardır ve yerleri bulunamamaktadır. Korkarım bu gidişle bütün eski izler yok olacak. Zapa yerine Sapa alınabilirdi. (Zanapa, de belki değiştirildi.)
 - Orta-Zapa
 - (Bayırlı)
 - Yukarı-Zapa
 - (Gürçatı)
9. Gelvarış (ingölü) — Gelvarış da, gelberi ve. benzerleri gibi Türkçe sözlerdendir.
10. Paysa (Kabaktepe) — Paysa da, buraya alınmıyan Paya gibi Türkçeleşmiş sözlerden sayılabilir ve anlaşılan bizim pay ile de ilgili idiler ve işlenebilirlerdi.
11. Avarak (Hacıahmetoğlu) — Buraya alınmıyan Avara adı gibi, bu da bir mekanizme parçasıdır, ikisi de kalabilirdi.

12. Zodana (Çakılkaya) — Bu da eski bir kişi adını sezdirir.

B. Şebin - Karahisar ilçesi.

1. Akyoma (Akçalı) — Akyumak denilebilirdi. Akçalı yakışsız bir görünüşte (Ak çalı), Akça-lı ise, ilişkisiz.
2. Darı (Kemaliye) — Darı varken kemaliye neden?
3. Ezet (Akıncı) — Ezet de güzel bir köy adıdır.
4. Paya (Konacık) — Paysa gibi eski bir adı andırır.

III. Vadinin Sivas kesimindeki köylerden.

A. Koyul-(Koyla -) hisar/Koylasar köyleri.

- 1- Allar (Aydınlr) — Bu köyün adı eski «akıllılar»ca Âliler kılığında da yazılıp söylenirdi. Bu kez ise Aydınlr kılığına sokulmuştur ki, gereksiz ve yakışsızdır. Al hecesi eski bir **Anadolu tanrısının adı. (Allu'ya) bak**
2. Evkerek (Çaylı) — Evkerek adı Türkçe kılıklı ve korunması gereken bir sözdür.
3. Şahnaçimen (Çiçekközü) — Osmanlı geleneğini yaşatan eski ad kalabilirdi.
4. Cifenis/-z (Dilekli) — Cifenis de korunması gereken yer adlarından.
5. Eksala (Çukuroba/-ova) — Bundaki Ekse - ilk heceleri, Ekse, Eksi, Kese/Kise gibi adlardandır ve saklanması gerekir. Keseli denebilirdi.
6. Mudusun (Gökdere) — Muda - sun, Muday gibi çok eski yer adlarından olup - da, ve - sun takıları korunmalı idi.

7. Zuhm/Suham (Kalebaşı) — Bu adın ilk hecesi olan Zu/su-, ilk yaratılışla ilgili efsanelerde geçer ve ihtimal Anka'nın başka bir adını yansıtan kuş ile ilgilidir ve bizim yaratılış efsanesindeki Ördek/Su kuşu ile de ilişkilidir. Kalabilirdi.
8. Fitense (İkizkaya) — Sonundaki - se takısı yönünden korunması gereken bir yer adıdır. Kalabilirdi.
9. Turhu (*) (Karaçam) — Turhus kılığında da görünen bu köy adı, Finlandiya'da da Turkhu/Turku kılığında vardır ve en ilginç yer adlarından olup Türkçe bir söze benzer. Çünkü, hem Türk sözü, hem de Tarhunda tanrının adı ile ilgili olabilir. (Taruka/Turukku gibi eski sözlerden). Buna dokunulmamalı idi.
10. Geley (Kılıçpınar) — Geley çok güzel bir Türkçe köy adıdır.
11. Eski (Sugözü) — Bu köyün eski adı Eski değil Eksi'dir ve Sugözü de kötü bir uydurmadır, su gözüne bir Türkler dosdoğru göze, ya da pınar, kaynak deriz.
12. Cüne (Taşpınar) — Cüne Türkçe kılıklı güzel bir köy adıdır.
13. Cörgü (Yalnıztepe) Cörgü de Cüne gibi.

(*) Turku/Turhu'ya benzeyen Turkhu-mit yazılışındaki eski bir Anadolu kentine Kültepe'de bulunan eski Asur metinlerinde rastlanır. Buradaki Asur ticaret-kolonileri bakır ticareti yaparlardı. Bugünkü Turhu/Karaçam köyünün hemen altında, Kelkit ırmağının sol kıyısında bakır madeni ve bakır cürufu bulunmuştur. Cevherin tenörü inanılmıyacak kadar yüksektir, (cu yüzde 56).

Bu buluntular gerek metalürji sanatı gerekse yurdumuzun kültür tarihi yönlerinden olağanüstü büyük bir önem taşır.

14. Pünk (Yağcılar) — Pünk de künk gibi saklanması gereken bir sözdür, belki de pinek ile ilgilidir.
15. Hais (Sütlüce) — Buradaki Ha - is/Hais, (Ha - ıs/ Ha - sahibi) yukarıda değinilen Ha-ir'e benzer. (Khair/Eriha gibi). Kalabilirdi.
16. Sisorta (Ortaköy) — Bucağın merkezine Ortaköy dense bile bucağın adı Sisorta kalmalıdır. Sis Türkçe bir sözdür.
17. Kön (Gümüşlü) — Bu köyün eski adının yazılışı da yanlış olup doğrusu Kân'dır. (Erzincan'daki Kân/gan/can gibi)

B, Suşehri ilçesi.

1. Kömürtün (Arpayazı) — Eskisi karanlık - gece gibisine bir anlam veriyor ki, kalabilirdi.
2. Sis (Çataloluk) — Değişmesi gereksiz, güzel bir köy adı.
3. Zıdarım (Çitlitce) — Zıdarım 4000 - yıllık eski bir kişi ya da yer adına benziyor. (Zıbar'la ilgisi olmasa gerek)
4. Balabaz (Eskitoprak) — Balabaz, balaban gibi Türkçe bir sözdür.
5. Zidana (Yelkesen) — Zıdarım gibi.
6. Pürk (Yeşilyayla) — Türk, kürk gibi Türkçe kılıklı güzel bir sözdür.
7. Buldur (Erence) — Bildir gibi Türkçe kılıklı güzel bir sözdür.
8. Avsundu (Geyikpınar) — Öncekiler gibi.
9. Çermişek (Çamlıdere) — Çirle ilgili ve yukarıda değinilen Çirmiş gibi yerli bir deyim, belki de Çermik ile de ilgili.

10. Bağver (Gümüştaş) — Gümüştaş'tan daha yakışıklı Türkçe bir söz.
11. Karmış (Yünlüce) — Anlaşılan uyarlık veya uymazlığa bakılmadan her köy adı değiştirilmek istenmiş. Karmış'm ne kusuru varmış?
12. Turhus (Kuzdere) — Siviste bucağındaki bu köyün adına da, Turhu gibi, dokunulmamalı idi. (Turhus/Turhu - us)
13. Ağvanis (Gölova) — Ağvan-is, çok eski bir yerli söze benziyor.
14. Baro (Tepecik) — Aşağı - ve yukarı-lı olan bu köylerin eski adı ihtimal bora'dan bozma idi. Dağdan inen boralar, buraların karakteristik yelidir.
15. Ekrek (Çalkaya) — Ekrek güzel yapılıştı Türkçe bir sözdür.
16. Mudafar (Çevrecik) — Eski ad, yukarılarda geçen Muda'lı adlara benzer.
17. Rüskü (Subaşı) — Rüskü de küskü gibi, alanın anlamı unutulmuş sözlerindendir.
18. Eliğe (Yaylaçayı) — Elik, buralarda yaşıyan ve geyiğe benziyen bir dağ hayvanıdır. Adına saygılı olmalı idik.
19. Alamelik (Yağlıçayır) — Yeni adın tuhaflığı bir yana, eski addaki Ala ön hecesi, yücelik anlatır. Yüce - elik ile ilgili görünüyor. Ala-geyik gibisine.

IV. Vadinin Tokat kesimindeki ilçeler köylerinden.

A. Reşadiye ilçesi.

1. Ferekse (Çambalı) — Fer - ekse'deki ekse, eksi gibi sözlere yukarılarda, değindik.

2. Zora (Çamköyü)

— Zora sözü, kaynağı aranan Zara sözüne benzer. Nedense, son zamanlarda Zara da Zâğra gibi okunmaya başlanmıştır. 'Bu gibi sözlere gelişi güzel dokunmamalıyız.

3. Heyvek (Çaykaya)

— Bu çok önemli eski Heyvek/hevek adının biçimsiz Çaykaya ile değiştirmek doğru değildir. Bilindiği gibi, üzümün yatanı Anadoludur ve vin sözü de en eski Anadolucadır, semitçe ve hindavrupaca ile hiç bir ilgisi yoktur. Heyvek/hevenk ve hevenk ise yaban (üzüm) asmasıdır ve eski Çatalhöyükülerin çekirdeklerinden yağ çıkardıkları ve iyi bilinmediği için it üzümü denilen ilkel üzüm ihtimal bu bitkidir. Tevek de denir. İmdi, bu baha biçilmez değerdeki adı niçin değiştiriyoruz? Bu asmaların dayacağına da herak denir.

4. Tinyaba (Çevrecik)

— Tin - yaba'da ben eski dirgen/ tirgen gibisine, bir eski tanrı adı seziyorum. Anadolu'nun eski Tirigen/canyaratan adlı Anadolu tanrısı Tirigen adıyla Elam'a değin gitmiştir. Böyle sözlere saygı göstermeliyiz.

5. Dağla (Dalpınar)

— Dağla/dağlak'tır ve Türkçedir, ya Dalpınar ? Bu da Çaykaya gibi Tiürk dil duygusunu tırmalıyan bir uydurmadır.

6. İdrin (Gülkonak)

— Eski İdrin adı, eski Alalakh kiralı İdri-mi'yi andırıyor. Eski Ala- lah/Ala-lak'lılar soydaşımız, Su- bar'lıların bir koludur.

7. Sarsı (Esenköy) — Sarsı, dosdoğru Türkçe, ya da Türkçeleşmiş eski bir sözdür. (Sarsık/Sarısü)
8. Çengibağı (Gürpınar) — Eski Osmanlı geleneğinin çengisinin bağı dernek olan bu adın ne kusuru vardır?
9. Tavera (Karlıyayla) — İhtimal Davar - ağıl'dan bozma bu söz de kalabilirdi.
10. Yevtaş (Kavaklıdere) — İhtimal Yivtaş, ya da Yenğtaş (yeğnik, hafif taş) sözlerinden bozma olan bu eski ad çok derin anlamlı görünmektedir.
11. Tilmese (Yolyaka) — Dil ve meşe ile ilgili görünen bu eski ad ilginçtir.
12. Kotani (Taşlıca) — Kotan ile ilgisi açık olan be köy adının aslı ihtimal Kotanis idi ki, kotan (ağır sapan) ile sürülmesi gereken ağır topraklı yer demektir. Nasılki, yeni ad olarak da Taşlıca denmiş. Kotanlık denilebilirdi.

B. Niksar ilçesi.

- 1 Dönekse (Boğazbaşı),
 2 Gözekse (Arıpınar),
 3 Hevekse (Dağüstü),

— Bu üç eski yer adı alanın karakteristik deyimlerinden olup - se,- sa takılarına yukarlarda değindik. Bu sözler bizim kese/kise /kişi sözü ile ilgili görünmektedirler. Bu sözün kaynağı eski Subartu (Subar/Suvar) ülkesi olup onlardan doğruya göçen Asurlara da geçmiş ve eski Urartulular da kullanmışlardır. Ermeniler bu sözü Uratululardan almışlardır. Buradaki kişi, bizim bu sözün bütün anlamlarını (kişilik, üstünlük, mal, mülk, para ve söz sahibi gibi)

taşır. En son anlam, daha çok paranın, ya da değerli bir şeyin bulunduğu nesne ve taht çiftliği anlamlarıyla kısıtlanır. Asur ve Urartu kırıatlarının bir sanı da 'kişat'/yüce kişilikler idi.

4. Keküm (Çimenözü)

— Bu Keküm, eski Anadolu'nun **Hahum şehri**ni andırır. Bugünkü Elbistan'ın yerinde aranan Hahum, eski Asur - Anadolu kervancılığının önemli bir konak yeri ve metal ticaretinin önemli bir merkezi idi. MÖ. II. binyılın başlarına değin geri giden bu çağda aşı (demir) de alınıp satılır ve bu ticareti Akhi/ahı/akı denilen tüccarlar ortaklığı yapardı. **(Bizim Ahi'cilerin kulakları çanlasın)**

5. Gidiver (Dalkaya)

— Bu iki sözden hangisinin daha güzel Türkçe olduğunu okuyanlar söylesin.

6. Ehen (Esence)

— Ehen sözü alıacık, şuracıta gibi bir anlam veriyor.

7. Buhan (Güvenli), Buğana
8. (Gözpınar),

— Bu Buhan ve Buğana sözleri buğu/buhar gibisine anlamlar sezdiriyor. Bu alanda tütün/duman çıkan ev bacasına da böhrük denir. Anabuğuluk/baca için Buhan/Buğana. denmişe benziyor.

9. Pahrekli (Oluklu)

— Bu pahrekli'nin doğrusu Pöhrenkli'dir ve içinden akıcı, uçucu bir madde geçen, keramik ya da içi oyuk tomruktan yapma kapalı yol, kanal anlamındadır. Oluk ise açıktır. Bu eski yerli köy adına dokunulmamak idi

10. Huru (Budaklı) — Bu söz bize eski Hurrileri (Hurlular) andırır. (Soydaşımız olan bu doğu - anadolular MÖ. II. bin- yılının ortalarında orta Anadolu'ya da yayılıp eski Hitit kırıllığı ile yeni Hitit imparatorluğu arasındaki karanlık çağı açmışlardı.)
11. Tis (Hüseyingazi) — Bu Tis sözü bize, adı Tis/Diş ile ilgili olan Tis-sa adlı bir Hurri tanrısını andırıyor. Bilginler, metindeki Tiş'li anlamındaki deymi 'yürekli' diye açıklarlar.
12. Tenveri (Işıklı) — İhtimal Tinveri'den bozma olan bu söz bize, tanrı Tirigan'ın andırır.
13. Avara (Serenli) — Avarak gibi (yukarıya bak). Bu Avara ve Avarak sözleri Everek ile ilgili de olabilirler. Bunlar güzel adlardır.
14. İlimdü (Bilgili) — Etimolojisi karışık olduğu anlaşılan bu köy adını Bilgili yapmak yakışıksızdır. Buradaki ilim-, yukarıda değinilen Lim - lis'teki Lim-, ya da 'ılım' ile ilgili olabilir. İhtimal sözün aslı da Ilındı - düz, ya da Ilımlı dır idi. Yeni ad olarak **Ilımlı** denebilirdi.
15. Sehe (Akgüney) — Eski Anadolu coğrafyasında Seha/Sehe gibisine adlı bir ırmak aranır ve kimi bilgin Akarçay (Afyon dolaylarından gelip Eber - Akşehir göllerine boşalan) , kimi bilgin ise Bakırçay ile tanımlar. Önceleri Köprüsü (Antalya) da sanılmıştır. Bu sehe sözü, anlaşılan çok eski bir Anadolu terimidir.

16. Avdiley (Edilli) — Eski ad yenisinden daha, güzel ve daha canlıdır ve Abdiler'den bozma bile olsa, Avdileği (Av - Dilek) anlamını verebilir.
17. Çeğ (Arpaörne) — Çeğ yerine Çığ de denebilirdi, (pişmemiş değil, kar göçmesi anlamında)

V. Kelkit vadisini güneyden kavrayan 3 ilçeden.

A. Hafik (Koçhisar) ilçesi.

1. Günekse (Oymadere)
Gövekse (Çaltılı) — Yukarılarda değinilen - se, ekse ve eksi'li köy adlarına bak.
2. Öykür (Olukbaşı) — Öykümek'ten Öykür güzel bir köy adıdır ve eskiyi anlatır anlamını verir. Bundan güzel bir köy adı da pek düşünülemez.
3. Törnük (Gözeli) — Yukarılarda değinilen Törnük/Türünk köy adlarına ve anılmıyan Tımık'a bak.
4. Kötnü (Alçıören) — İhtimal Kösnü'den (tarlasıçanı) bozma, fakat gene de Alçıören'- den güzel bir köy adı.
5. Fılındır (Arapayazı)
Çırhın (Çaygören),
Gerne (Eğribucak),
Kemis (Dışkapı),
Horhun (Düzyayla) ve
Pirepürt (Güneyyamaç) — Bunlar üzerine önemle eğilmeyi gerektiren eski yer adlarındadırlar.
6. Öğnevit (Çınarlı),
Hanzar (Çukurbelen),
Dumanit (Avcıçayırı),
Ermenis (Çatpınar), (ve anılmıyan Hınzar) — Bunlar da yukarıkiler gibi.
7. Alduvar (Derince) — Alduvar (Alyar), çok güzel bir Türkçe köy adıdır.

8. Çirmiş (Alazlı)
9. Here (Bayramtepe)

— Çirmiş için yukarıya bak.

— Here sözü ihtimal herek'ten bozma olup görkemli koyun, dağ koyunu anlamını verir. Bayramtepeden çok daha güzel bir köy adıdır.

10. Kesrik :
-Büyük-Kesrik (Akkaç),
Orta - Kesrik (Güneli),

— Buradaki Kesrik adı, ne Ermenicedir, ne de Kürtçe, çok eski bir doğu Anadolu yer adıdır.

Elâzığ/Harpur yakınlarında da bir Kesrik vardı, şimdi Elâzığ'ın bir mahallesidir. 1958 yılında İskoçya'da (İngiltere) Göller - bölgesini geziyordum. Bir kaç bin nüfuslu bir kasabaya vardım. Adı: Keswick, Bunun ne demek olduğunu sordum. İskoçyalı şaşır yüzüme baktı, bu nasıl soru gibisine. Ve, bak dedi şu iki dere gelip köyün altında birleşir ve şu aşağıki göle akar. Demek - iki derenin kesiştiği yeri Keswick.

Yurda dönünce, Elazığlı bir dostuma Kes-rik'in durumunu sordum. Buradaki durum da oradaki gibi imiş. Görün ki, nereden gelip nereye gidiyor eski insanlar

11. İpsile (Doğanşar)

— Bu eski Anadolu yer adı yukarılarda gördüğümüz Eksala kalabildi.

12. Karadiz (Aslantaş)

— Eğer burada bir Arslan - heykeli varsa bir diyecek olamaz. Fakat, ya heykel yoksa, ve Arslan/ Aslan da bu alanın hayvanı olmadığına göre, Karadiz adı, yenisinden yüz kez daha güzeldir.

13. Fertelli (-Bakımlı-)

— Bu köye ablam Gülhanım gelin gitmişti. Ben de 1914 yılında onu görmeye gitmiştim. İçinden pis bir saz-ak geçiyordu. Köye Kars - Ardahan dolaylarından gelen Türk göçmenler yerleştirilmişti. Uzağından geçen tatlısulu çayın başında Çerkezler oturtulmuşlardı. Evlerini devlet yapıvermiş, şirin, havalı ve sulak bir yer. Fertelli ise, ilkel komlar eski bir örene sıkıştırılmış zavallı bir 'köy'. Görülüyorki, 'Bakımlı' demekle halkın yüzü gülmüş. Hayır! Bu iş böyle olmaz, olmamalı.

B, İmranlı ve Zara ilçeleri (eski Zara kazası)

1. Göleriş (Ardıçalan)

— Göleriş güzel bir yer adıdır.

2. Girik'ler

— Bu adların değiştirilmesi neden gerekmiş?

-Aşağı-Girik (-İrk değil)

Girik, giriş:, boğaz aynı anlamlıdır.

(Aşağı - Boğaz) -Yukarı-

Girik (Yukarı - Boğaz)

3. İngürük/İngirik (Hasköy)

— Bu da öyle.

4. Ağızgir/(Atlıca)

— Bu da öyle.

5. Kucur (Yazıkavak)

— Bu Kucur sözü Kıcır/gıcır'dar bozmaya benziyor, Türkçedir.

6. Köndül (Kavalcık)

— Bu Köndül sözü tòngel'e benziyor ve kızılıcık demektir. Zuval da denir. Bu hoş meyvenin Anadolu'da en azından 10 adı vardır Zuzal'a Zuğal/Zuğal da denir.

7. Kağnut (Ekincik)

— Bu iki söz üzerinde önemle durulmalıdır.

8. Karlaş (Bulgurluk)

9. Matı (Güven)

— Bu da öyle.

10. Kurusa? (Taşdelen)

— Kurusa diye bir köy adı yoktur. Eski Anadolu tarihinin kilit noktalarından biri olan eski Kusura/ Kusara/Kuşsar'ın yerine ya uydurulmuş, ya da yanlış yazılmış bir Anka-kuşu'dur 1928 tarihli «Son Teşkilâtı Mülkiye'de Köylerimizin Adları» başlıklı eserde, kötü bir Fransızca ile **Kossora** kılınmış yazılmıştır. (Arapça harflerle yazılışı : KVSVRH). Daha sonraki istatistiklerde Kusura olarak geçer. Burası, ya da bu adlı (Kusara/Kuş- sar) bir şehir, Hititlerin eski bir kıralı sayılan Anita'nın başkenti dir. Kusura adlı bir eski kazı yeri de iç - batı Anadolu'da vardır. Ancak Anitta'nın başkenti Boğaz- köy/Hattuşa yakınlarında aranır ki, doğru değildir. Çünkü, Hititler İç Anadolu'ya batıdan değil, doğudan gelmişlerdir, hattâ belki de kuzey - doğu Anadolulu yerli bir kavimdir.

İmdi, bu değin önemli bir köy adının gerek değiştirilmesi, gerekse eski adının bozulması ister bilerek, ister bilmiyerek olsun, eski **Anadolu tarihi yönünden bağışlanmaz bir hatadır.**

Bu yeni köy adlarım değiştiren sorumluları uyarmayı bir vatan borcu sayıyorum.

11. Devekse (Ekinli)

— Bu eski yer adı da, yukarıda değinilen ve kese ile ilgili görünen eski terimlerdenidir.

- 12 Kemeriz (Gümüşçevre), — Kemis’le ilgili görünüyor. Gümüşçevre diye bir köy düşünemiyorum.
- 13 Peynik (Yazıköyü) — Peğ ile ilgili görünüyor. (Yukarıya da bak)
- 14 Huri - Yurdu. — Böylesine bir köy adı 1928 istatistiğinde vardır. Sonraki istatistiklerde ise böylesine bir köy adı yoktur. Aslında da köylerimizin adları durmadan ve gelişigüzel değiştirilmektedir. Son değiştirmeler ise eski **bozmalar yanında yeni kamburlardır.**

Sonuçlar.

Gerçi büyük bir çalışmaya ve onun da küçük bir parçasına göz gezdirmekle varılacak sonuçların gerçek bir değeri olamaz. Ancak, gene de kimi aksaklıklar ilk bakışta da görülebilir. Herhangi bir yargıya varmadan küçük bir karşılaştırma daha yapmak da yerinde olacaktır, şöyleki :

25. Kılıçınar	(Geley)	—	Gelay/Kelay	—	Quélay
26. Ortaseki	—	—	Ortaseki	—	—
27. Sarıharman	(Musaferiz)	—	Musa - firuz	—	—
28. Sugözü	(Eski : yanlış, Eksi)	—	Eksi	—	—
29. Sütlüce	(Hais)	—	Hais/Hais,	—	Haiss
30. Şeyhler	—	—	(yoktur)	—	—
31. Taşınar	(Cüne)	—	Cüne	—	Djoné
32. Yağcılar	(Pünk)	—	Pünk	—	—
33. Yahnıztepe	(Cörgü)	—	Çörgü/Cörgü	—	Djeurqui
34. Yeniarıslan	—	—	Yeniarıslan	—	—
35. Yalıstü	(Hanefi)	—	Hanönü	—	Han euni
36. Yeşilyurt	—	—	(yoktur)	—	—
37. Yukarıkale	—	—	(yoktur)	—	—
(Sisorta/Ortaköy Ortakent bucağı köyleri)					
38. Ortaköy	—	—	(o tarihte yeni kurulan	Ortaköy yok)	—
39. Aksu	—	—	Aksu	—	—
40. Ballica	(Zunor)	—	Zunar	—	—
41. Çandır	—	—	Çandır	—	—
42. Gümüşlü	(Kön : yanlış, Kân)	—	Kân	—	Quann
43. Güzelyurt	(Hüsinli)	—	Hüsünlü	—	—
44. Kale	—	—	Kal'e/Kale	—	Cala
45. Kavacık	—	—	Kavacık	—	—
46. Kızılalma	—	—	Kızılalma	—	—
47. Kurşunlu	(Muradun/Murad'ın köyü)	—	Muradın	—	Mouradine
48. Küplüce	—	—	Küplüce	—	—
49. Yenice	—	—	Yenice	—	—

Öte yandan. merkez 'nahiyesi'nin şu köyleri de vardı ;

— Ağlıyazı, - Emale'i - Balâ, - Emale'i - zîr, - Bağlıyurt, - Bulanık, - Teküş, - Cevizli, - Sorhun, - Kurusekü, - Gebe/Kebe, - Gede/ Kede - Körce - Tuzla, - Mente, - Muhri, - Harun.

Bunların bir kısmı yakm ilçelere verilmiş olabilir.

Bu bucağın daha şu köyleri de vardı : - Asarcık, - Havzul/Havdol, - Hasandamı, - ve Yılanlıca.

(Bugün Suşehrine bağlı olan Naipli /Naiblu bucağı köyleri)

Bu bucağın köyleri anlaşılan Siviste (Günlüce/Gökçekent) ve Ezbider (Akıncılar) arasında bölüştürülmüş olup bizi ilgilendiren sadece: Turhu'dur.

Gökçekent bucağında Turhus (Kuzdere) olarak görünen bu köy adı, eski istatistikte Turhu (Tourhou) olarak geçer ve -s takısı yoktur.

Çıkarılabilecek ön - sonuçlar.

Yukarıdan beri verilen örnekler ve yapılan kısa açıklamalar gösteriyor ki:

1. Ortada bir kargaşalık vardır. Eski ve yeni adlar, gereğince işlenip tartışılmamış, lokal dil özelliği gereğince değerlendirilmemiştir.
2. Bir çok eski adlarda gizli olan anlam ve değerler sezilememiş ve Anadolu'nun eski tarih, coğrafya ve kültür belgeleri silinmiştir.
3. Oysa, bugünkü bilim dünyası, yazı - öncesi, ya da sonraki yazısız çağları aydınlatmak için her toponomik terimi, her efsane ve inanış kalıntıları değerlendirmek zorundadır.
4. Konunun bu önemi karşısında, geç kalınmadan, sırf eski yer adları üzerine toplu bir eser yayımlamak kaçınılmaz bir zorunluluktur.

Bu işin başarılması için, yabancı bilginler yanında Türk bilginlerine armağan ve imkânlar vermek yolu açıktır.

YENİ İNŞA EDİLEN KONUTLARA GEÇİCİ VERGİ MUAFİYETİ TANINMASI VE NİTELİK BELGESİ YERİLMESİ

Yazan

Lütfi F. TUNCEL

Mülkiye Müfettişi

Yeni inşa edilen binalara geçici olarak Vergi muafiyeti tanınması konusunda Özel İdarelerimizde yapılan işlemler bir birine uymamakta ve tatbikatta farklılık bulunmaktadır. Ayrıca Belediyelerin yetkili Fen kuruluşlarınca verilmesi gereken «Nitelik belgesi» nin verilmesinde de farklı işlemler yapılmaktadır. Bu yazımızda 1837 sayılı Bina Vergisi Kanununun 491 sayılı Kanunla değiştirilen maddelerini ve bu Kanunla ilgili mevzuatı ana hatları ile açıklamağa çalışacağız.

1937 sayılı bina Vergisi Kanununda değişiklik yapılmasına ve 206 sayılı Kanunun 3. ve geçici 2. maddelerinin kaldırılmasına dair 491 sayılı Kanunun 4. maddesinde, yeni inşa edilen binaların hangi şartlarda ve kaç yıl süre ile bina vergisinden muaf tutulacakları açıklanmıştır. 4. maddenin a fıkrasında (İmâr ve İskân Bakanlığınca tespit edilen «Halk konutları Standartları» na uygun olan asgarî nitelikteki binalar, bina Apartman ise daireler, ister sahiplerince mesken olarak kullanılsın ister kiraya verilsin, inşaalarının sona erdiği malî yılı takip eden malî yıldan itibaren 10 yıl süre ile); Bina Vergisinden geçici olarak muafırlar denilmiştir.

Bina vergisinden 10 yıl süre ile muaf tutulacak binalar; yeni inşa edilen ve İmâr ve İskân Bakanlığınca 15.11.1968 gün ve 13052 sayılı Resmî Gazete’de 24.3.1964 tarihinden itibaren geçerli olmak üzere yayınlanmış bulunan «Halk konutları standartları» na uygun olarak inşa edilmiş olan binalardan asgarî nitelikteki, yani toplam faydalı alanı en çok 69.30 metre kare veya bundan daha az olan binalardır.

Bu nitelikteki binaların, bina Apartman ise dairelerinin, sahiplerince mesken olarak kullanılması veya mesken olarak kiraya verilmesi muafiyet durumuna tesir etmemektedir. 10 yıllık muafiyet tanınmasında asıl olan binanın, bina Apartman ise dairelerinin Halk konutları standartlarına uygun olarak yeni inşa edilmiş olması, toplam faydalı alanının 69.30 metre kareyi geçmemesi ve mesken olarak kullanılmasıdır.

Bu muafiyet binanın meskenden başka maksatlarla kullanılmasında, örneğin depo, Otel, İmalâthane vs. gibi bir hizmete tahsis edilmesi halinde, başka maksatla kullanılmaya başlandığı tarihi takip eden malî yıldan itibaren kalkar.

Meselâ, mesken olarak kullanılan ve 10 yıllık geçici muafiyete tabi olan asgarî nitelikteki bir bina 6 yıl mesken olarak kullanılsa, 7. yılın Nisan ayında mesken olarak kullanılmaktan vazgeçilip, Depo, Otel İmalâthane gibi bir hizmete tahsis edilecek olsa bu binanın 7. yıldaki muafiyetine devam eder, ancak ertesi yıl yani 8. yılın 1. Mart'ından itibaren vergi muafiyeti kalkar.

Asgarî nitelikteki konutlara 10 yıl müddetle bina vergisi muafiyeti tanınması ile ilgili olarak, Danıştay 9. Dairesinin 1967/744 esas ve 1968/1620 karar sayılı kararı, konumuza ıshık tutması bakımından aşağıya alınmıştır:

«491 sayılı Kanunun 4. maddesinin 1. fıkrası ile aynen, yeniden inşa edilen aşağıda yazılı binalar geçici olarak bina vergisinden muafıdır, hükmü vaz edilmiş ve bu fıkranın (a) bendi ile de «İmâr ve İskân Bakanlığınca tespit edilen Halk konutları standartlarına uygun olan asgarî nitelikteki binalar, bina apartman ise daireler, ister sahiplerince mesken olarak kullanılsın ister kiraya verilsin, inşalarının sona erdiği malî yılı takip eden malî yıldan itibaren 10 yıl süre ile» hükmü sevk edilmek suretiyle muafiyetin şartları belirtilmiş bulunmaktadır.

Yukarda açıklanan Kanun hükümlerinden de anlaşılacağı üzere, yeniden inşa edilen bir binaya «a» bendi gereğince 10 yıllık geçici bina vergisi muafiyeti tanınabilmesi için, binanın, bina apartman ise dairelerin halk konutları standartlarına uygun ve asgarî nitelikte olması kâfi olup, mesken olarak kullanılması şartı ile birden fazla olması veya sahiplerinden başkası ikametine tahsis edilmek üzere kiraya verilmiş bulunması muafiyet tanınmasına tesir icra etmemektedir.

Dava konusu hadisede davacı tarafından 60 metre karelik alan üzerine inşa edildiği sabit bulunan ve Halk konutları standartlarına uygun ve asgarî nitelikte olduğu Hopa Belediyesinin 7.4.1966 tarihli nitelik belgesi le tespit ve tevsik olunan binaya, muafiyetin iki daire için istendiği ve dairelerden birinin kirada bulunduğu ve iki dairenin işgal etmiş olduğu sahanın 60 metre kareden 120 metre: kare olması dolayısıyla asgarî nitelikteki bina ölçülerine uymadığı nedenleriyle muafiyet tanınmamasında, hükmü yukarıda açıklanan 491 sayılı Kanun hükümlerine uyarlık bulunmadığından şikâyet mercii Artvin Valiliğinin 28.12.1966 gün ve sayısız kararının iptaline... Oy birliğiyle karar verildi.»

KÖYLERDEKİ DURUM

Burada Köylerde yapılan konutlar ayrı bir özellik taşımaktadır. Köylerde Özel Hukuk hükümlerine tabii şahıslar tarafından yaptırılacak konutlar, başka bir şart aranmaksızın asgarî nitelikte halk konutu sayılacaklar ve 10 yıl müddetle bina vergisinden muaf olacaklardır. 491 sayılı Kanunun yürürlüğe girdiği 11.7.1964 tarihinden sonra inşaatı bitirilen bu kabil binalara, inşaat bitim beyannameside aranmaksızın, 1837 sayılı Kanunun değişik 4. maddesinin «a» fıkrası gereğince 10 yıllık geçici bina vergisi muafiyeti tanınacaktır.

ORTA NİTELİKTE BİNALAR

491 sayılı Kanunun 4. maddesinin «b» fıkrasında da, 5 yıl süre ile bina vergisi muafiyeti tanınacak orta nitelikteki binalar belirtilmiştir. Bu fıkra göre, Halk konutları standartlarına uygun olan ve sahiplerince mesken olarak kullanılan orta nitelikteki binalar, bina apartman ise daireler, inşalarının sona erdiği malî yılı takip eden malî yıldan itibaren 5 yıl süre ile bina vergisinde geçici olarak muafır.

Bina vergisinden 5 yıl süre ile geçici olarak muaf tutulacak binalar, yeni inşa edilen, Halk konutları standartlarına uygun olan, sahiplerince mesken olarak kullanılan ve orta nitelikte olan binalardır, imâr ve İskân Bakanlığınca tespit edilen Halk konutları standartlarının 2. maddesine göre toplam faydalı alanı 69.30 metre kareden büyük ve 100 metre kareden küçük (100 metre kare dahil) olan konutlar orta nitelikte Halk konutu olarak kabul edilmiştir.

Yeni yapılmış ve orta nitelikteki bir binaya, bina apartman ise dairelerine 5 yıl süre ile bina vergisi muafiyeti tanınabilmesi için her şeyden önce bu binanın sahiplerine mesken olarak kullanılmak gerekmektedir. Binanın veya apartman dairesinin sahibinden başka bir kimse tarafından kira ile veya kirasız olsa dahi mesken olarak kullanılması halinde muafiyet uygulanmaz. «Keza, sahibi tarafından mesken olarak kullanılan bina veya apartman dairesinin 5 yıl muaflık aldıktan sonra sahibinin kiraya vermesi ve bu binayı veya daireyi tahliye etmesi muafiyetin düşmesini gerektirir. Bir müddet sonra, muaflık dönemi içinde, kiracının çıkması ve sahibinin tekrar mesken olarak kullanmaya başlaması, düşmüş olan muafiyetin iadesine imkân vermez.» (D

«Bir kimsenin bizzat mesken olarak kullandığı bina (apartman ise daire) birden fazla olsa dahi her birine niteliğine göre 10 veya 5 yıllık muaflık verilmesinde Danıştay, Kanuna aykırılık görmemektedir» (2) pek tabii bu durumda, orta nitelikteki binada (apartman ise dairede) bizzat sahibinin ikamet etmesi gerekir.

LOJMAN BİNALARI

491 sayılı kanunun 4. maddesinin (c) bendinde bina vergisinden geçici olarak muaf tutulacak lojman binaları açıklanmıştır. Kanunun bu fıkrasına göre «Genel ve Katma bütçeli daireler; İl özel idareleri ve belediyelerin; sermayesinin yarısından fazlası Devlete ait olan banka, şirket ve kurumların, İktisad Devlet Kurumları, özel kanunlarla kurulan banka ve kurumlar ile bunların sahiplerinin ayrı ayrı veya birleşerek kurdukları ve sermayesinin yarısından fazlasına katıldıkları şirket, kurum ve ortaklıkları; Devlet eli ile Devlete bağlı kurumlarca kurulacak konut ofisleri ve ortaklıkları ile işverenler tarafından çalıştırdıkları işçiler için «Halk Konutları Standartlarına uygun olarak asgarî nitelikte yapacakları veya yaptıracakları ve görevle ilgili zorunluklar ve belli sosyal amaçlar için kârsız olarak memur ve işçilerine tahsis edecekleri lojman binaları, bina apartman ise daireleri, inşalarının sona erdiği malî yılı takip eden malî yıldan itibaren 10 yıl süre ile» bina vergisinden muafırlar. Ancak inşaatın bitiminden itibaren 2 ay içinde ilgililerin vergi dairesine yazacakları resmi bir yazı l

(1) . (2) Tevfik Ünal, H. Kâşif Ünal ve İlhan Ünal tarafından yazılmış olan, «Açıklamalı ve uygulamalı bina vergisi ve katmaları» isimli kitap.

ile başlatılacak olan bu muafiyet, binanın lojmandan başka maksatlarla kullanılması halinde, bu maksatla kullanılmaya başlanıldıkları tarihi takip eden malî yıldan itibaren düşer.

TURİZM MÜESSESELERİ

491 Sayılı Kanunun 4. Maddesinin (d) fıkrasına göre : Turizm Endüstrisini teşvik Kanunu hükümleri gereğince Turizm Müessesesi belgesi almış olan teşebbüslerin adı geçen kanunda, yazılı maksatlara tahsis ettikleri binalar, inşalarının sona erdiği veya mevcut binaların bu maksada tahsisi halinde, Turizm Müessesesi belgesinin alındığı malî yılı takip eden malî yıldan itibaren 5 yıl süre ile bina vergisinden geçici olarak muafırlar.

Turizm Müesseseleri için Kanun diğer binalara göre Özel bir istisna tanımıştır. 491 sayılı Kanunun 4. maddesinde sözü edilen muafiyetten faydalanabilmek için binanın yeni yapılmış olması ilk şarttır. Halbuki eskiden yapılmış bir binanın dahi, sonradan Turizm Endüstrisini teşvik Kanununda yazılı maksatlara tahsis olunması ve Turizm Müessesesi belgesi adınmış olması şartı ile 5 yıllık bina ve 10 yıllıkta buhran ve savunma vergileri muafliğından istifade ettirilmesi gerekir.

HALK KONUTLARI STANDARTLARI

491 sayılı Kanunda sözü edilen Halk Konutları Standartları İmâr ve İskân Bakanlığı tarafından ilk olarak, 24.3.1964 tarihinde 1166 sayılı Resmî Gazetede. Sonradan bu Standartlarda değişiklik yapılmış ve bu değişiklikte 20.9.1967 gün ve 12704 sayılı Resmî Gazetede yayınlanmıştır.

Son olarak, 24.3.1964 tarihinden itibaren geçerli olmak üzere yeniden tespit edilen Halk Konutları Standartları 15.11.1968 gün ve 13052 sayılı Resmî Gazetede yayınlanarak yürürlüğe konulmuştur. Yeni Standartlarla, Belediye İmâr Yönetmelikleri ve diğer genel hükümler arasındaki çelişmeler giderilmiş ve Vergiden muaf tutulacak Konutların durumu açıkça belirtilmiştir.

Standartların giriş kısmında 5 yıllık kalkınma plânının konut bölümünün ana ilkeleri belirtildikten sonra, birinci bölümünde yapılacak Halk Konutlarının belirtilen Standartlara uygun olarak Projelendiril-

melerinin gerekli olduğuna işaret olunmuştur. Birinci bölümün 2. maddesinde aynen «aşağıdaki Standartlara uygun olarak yapılan konutlara (Halk Konutları) adı verilir.

1 — Faydalı alanı en çok 69,30 metre kare olan Halk Konutları (asgari nitelikte Halk Konutu),

2 — Faydalı alanı en çok 100,00 metre kare olan Halk Konutları (orta nitelikte Halk Konutu) dur» denilmiştir.

Standartların 3. maddesinde faydalı alan belirtilmiş ve faydalı alan : Konut içerisinde duvarlar arasında kalan temiz alandır), denildikten sonra; Konutlarda kapı ve pencere şeritleri, baca çıkıntıları, karkas binalardaki kolonların konut içindeki dışları, ışıklıklar, 2 metre kareye kadar balkonlar, 2 metre kareden büyük balkonların 2 metre karesi çok katlı binalarda yapılan çekme katların etrafında kalan ve ticaret bölgelerinde zemin katların komşu hududuna kadar uzanması ile meydana gelen teraslar, çok katlı binalarda, genel giriş, merdivenler, sahanlıklar, asansörler, iki katlı tek ev olarak yapılan konutlarda iç merdivenlerin altlarında 1,70 m. yüksekliğinden az olan yerler, bodrumda, konut başına 3 metre kareden çok olmamak üzere yapılan kömürlükler, kalorifer ve yakıt depoları, sıgımlar, kapıcı ve kaloriferci dairelerinin faydalı alan dışında kaldığı belirtilmiştir.

4. maddede de, faydalı alanın, duvar yüzlerinde 2,5 Cm. sıva bulunduğu kabul edilerek Proje üzerinde gösterilmiş bulunan kaba yapı boyutlarının her birinde 5 er Cm. düşülmek suretiyle hesap edileceği kabul edilmiştir.

Standartların 2. bölümünün 6. maddesinde Belediye İmar Talimatnameleri bulunmayan yerlerde yapılacak konutların projelerinde uyulacak şartlar, 3. bölümün 7. maddesinde de yapılacak Konutlarda statikle ilgili hususlarda uyulacak esaslara değinilmiştir.

Standartların 8, 9 ve 10. maddeleri ise aynen aşağıya alınmıştır.

«Madde 8 — Belediye imar sınırları içerisinde belediye imar talimatnamelerine göre hazırlanmış ve faydalı alanları bu standartların sınırladığı saha içinde kalan projeler belediyeler tarafından halk konutu olarak da onaylanacaktır.

Madde 9 — Köylerde özel hukuk hükümlerine tabi şahıslar tarafından yaptırılacak konutlar, başka şart aranmaksızın, (asgari nitelikte) Halk Konutu sayılacaktır.

Madde 10. A — Belediye teşkilâtı olup da imar yönetmeliği olmayan yerlerde ve, belediye imar sınırları dışında yapılacak olan Halk Konutları için bu standartlarda tayin edilen şartlara göre hazırlanacak proje İl İmar Müdürlüklerince Halk Konutu olarak onaylanacaktır.

B — Bu standartlar ilk halk konutu standartlarının yayınlandığı 24.3.1964 gününden itibaren geçerli bulunmaktadır.

NİTELİK BELGESİ

491 sayılı Kanunun 4. maddesinde belirtilen muafiyetlerden istifade etmek isteyenler, Konutlarının toplam faydalı alanını belirtir, imzalı ve mühürlü resmi bir belgeyi, Belediye İmâr Müdürlüklerinden, belediye Fen Memurluklarından, Standartların 10. maddesinde belirtilen Konutlar için de İl İmâr Müdürlüklerinden almaları gerekmektedir. Konutun toplam faydalı alanını belirten bu belgelere «nitelik belgesi» denilmektedir.

Halk Konutları Standartlarının 8. maddesinde «Belediye İmâr Sınırları içerisinde Belediye İmar talimatlarına göre hazırlanmış ve faydalı alanları bu standartların sınırladığı saha içinde kalan projeler belediyeler tarafından Halk Konutu olarak da onaylanacaktır.», 10. maddenin A bendinde de «Belediye teşkilâtı olup da imar yönetmeliği olmayan yerlerde ve Belediye İmâr sınırları dışında yapılacak Halk Konutları için bu standartlarda tayin edilen şartlara göre hazırlanacak projeler İl İmâr Müdürlüklerince Halk Konutu olarak onaylanacaktır.» denilmiştir.

Bu duruma göre Belediye sınırları içerisinde inşa edilmiş olan Konutların bina vergisi muafiyetinden yararlanabilmeleri için, Belediye İmâr talimatnamelerine uygunluğu tasdik edilmiş ve Halk Konutu olarak Onaylanmış projelere göre yapılması, standartların sınırladığı saha içerisinde inşa edilmiş olmaları gerekmektedir. İnşa edilen konutun Belediye İmâr Talimatnamelerine uygun olup olmadığı ve toplam faydalı alanının ne kadar metre kare olduğu belediyelerin yetkili Fen Kuruluşlarınca düzenlenecek resmî ve mühürlü onanmış nitelik belgesinde belirtilecektir.

Belediye teşkilâtı olup da İmâr Yönetmeliği bulunmayan yerlerde inşa edilen binalarla, Belediye İmâr sınırları dışında yapılacak binalarda ise, bu binaların standartların 6. maddesinde belirtilen esaslara göre hazırlanacak projelere müsteniden yapılması ve ayrıca bu

projelerin İl İmâr Müdürlüklerince Halk Konutu olarak onaylanması gerekmektedir. Bu esaslara göre yapılmış Konutların nitelik belgeside şüphesiz İl İmâr Müdürlüklerinden alınacaktır.

Bazı Belediyelerimizde nitelik belgesi verilirken «..... asgarî nitelikte • yada orta nitelikte - olduğundan yıl müddetle muafiyet verilmesi» şeklinde beyanlarda bulunmaktadır. Belediyelerimizin yetkili mercileri burada sadece binanın asgarî yada orta nitelikte olduğunu değil, aynı zamanda standartlara uygun olarak inşa edilip edilmediğini ve toplam faydalı alanının kaç metre kare olduğunu da açıkça belirteceklerdir. Bildirilen nitelik durumuna göre bu konuta kaç yıl vergi muafiyeti tanınacağına ise ilgili vergi dairesi karar verecektir.

Nitelik belgesi verilirken uyulması gereken hususlar İmâr ve İskân Bakanlığı mesken Genel Müdürlüğünün 5 Temmuz 1966 gün ve 947/5451 sayılı genelgelerinin 2. bölümünde şu şekilde açıklanmıştır:

«2 — Konutların nitelik belgeleri ile ilgili konular :

a — Yeni yapılan bina halk konutları standartlarında asgarî nitelikteki konutlara uygun vasıftaysa, bu konutun mimarî projesinin ve bilâhare de yapı kullanma izninin (İskân raporunun) üzerine» bu konut asgarî niteliktedir», kaydı konulacaktır.

b — Yeni yapılan bina halk konutları standartlarından orta nitelikteki konutlara uygun vasıfta ise bu konutun mimarî projesinin üzerine ve bilâharede yapı kullanma izninin (İskân raporunun) üzerine» bu konut orta niteliktedir.» kaydı konulacaktır.

c — Konut, halk konutu standartlarına uygun vasıfta değilse mimarî projesinin üzerine ve bilâhare de yapı kullanma izni (İskân raporunun) üzerine «bu konut halk konutları standartlarına uygun değildir.» kaydı konulacaktır.

d — Belediye Fen İşleri Müdürlüğünden alınacak yapı kullanma izin kâğıdı Belediye Başkanlığı tarafından tasdik edildikten sonra vergi dairesine ibraz edilecektir.»

Bu genelgede yapı kullanım izni üzerine verilecek nitelik durumunu belirtir şerhin «nitelik belgesi» olarak vergi dairesine ibraz edileceği belirtilmektedir. Ancak tatbikatta yapı kullanma izninden ayrı olarak Belediyelerden nitelik belgesi istenmektedir. Verilecek bu belge için her hangi bir örnekte bulunmamaktadır.

Nitelik belgesi olarak aşağıdaki şekilde bir örnek tespit etmek mümkündür.

..... BELEDİYE BAŞKANLIĞI
(İmar - Fen İşleri - Yapı Kontrol) MÜDÜRLÜĞÜ

Sayı :

Tarih : / /

Konu : Nitelik Belgesi Hk.

İmarın Ada Parselinde inşa edilmiş ve yapı kullanma izni almış olan binadaki katta..... Numaralı dairenin :

İmar ve İskân Bakanlığınca hazırlanarak 15 Kasım 1968 gün ve 13052 sayılı resmi gazetede 24.3.1964 tarihinden itibaren geçerli olmak üzere yayınlanan Halk Konutları Standartlarının faydalı alanla ilgili 3. maddesi gereğince! tasdikli projesi üzerinde yapılan tetkik ve hesap sonucu faydalı alanının (.....) metre kare olduğu, Standartların 2. maddesine göre de binanın

Asgari

bu durumu ile (Orta) nitelikte olduğunu belirtir iş bu nitelik belgesi dairemizce verilmiştir.

Belediye (İmar - Fen İşleri –
Yapı Kontrol) Müdürü

Tasdik olunur.

Belediye Başkanı

Bu belge belediyenin yetkili Fen kuruluşu (İmar Müdürlüğü, Fen İşleri Müdürlüğü veya Yapı Kontrol Müdürlüğü) tarafından hazırlanacak ve Belediye Başkan tarafından da tasdik olunacaktır.

Burada Danıştay 9. Dairesince verilmiş olan 1968/440 esas, 1968/ 1905 karar sayılı kararda belirtmeyi faydalı buluyoruz.

Bu kararın sonuç kısmı aynen şu şekildedir : «Mükellefin belediyeden tasdikli inşaat projesine göre inşa ettiği ihtilâf konusu dairenin mesaha bakımından Halk Konutları Standartlarına uygun olup olmadığı araştırılarak uygun olduğu takdirde 1837 sayılı Kanunun 491 sayılı Kanunla değiştirilen 4. maddesinin (a) ve (b) fıkralarına göre geçici muafiyet tanınması gerekirken böyle bir araştırma yapılmadan sadece bina projesinin halk konutları standartlarına göre uygunluğu tasdik olunmadığından halk konutu değildir yolundaki Belediye yazısına müsteniden muafiyet verilmemesinde isabet yoktur.»

MUAFİYETTEN FAYDALANMA

491 Sayılı Kanunun 4. maddesinin (a) ve (b) fıkralarında yazılı muafiyetten faydalanmak için mükelleflerin ilgili vergi dairesine, inşaatın bittiği tarihten itibaren 2 ay içerisinde bir beyanname vermeleri gerekmektedir, (c) fıkrasında yazılı binalar için ilgililerin inşaatın bitimini aynı süre içinde yazı ile vergi dairelerine bildirmeleri kâfidir.

1837 sayılı bina vergisi Kanununun 3. maddesinin 1, 2, 3, 6 ve 7. fıkralarında yazılı binalarla, köylerdeki inşaat için beyanname istenilmez.

491 sayılı kanunun 6. maddesinde sözü edilen beyanname verme mecburiyeti sadece Kanunun 4. maddesinin (a) ve (b) fıkralarında sayılan binalar için konulmuştur. Bu binaların, bina apartman ise dairelerin sahipleri inşaatın, bitiminden itibaren iki ay içinde özel idare vergi dairelerine bir beyanname vereceklerdir. Burada inşaatın bitim tarihinin hangi tarih olacağının tespiti gerekmektedir. Bu husus Maliye Bakanlığı Gelirler Genel Müdürlüğünün 25 Ocak 1969 gün ve 27715 - 1129/3243 sayılı tamimlerinde açıklanmıştır. Bu tamimin sonuç bölümünde : «... Vergilendirme muamelesinin başlangıç tarihinin tayininde bina inşaatının bitim tarihi önemli rol oynamaktadır. İnşaat bitim tarihinden maksat ise, bina inşaatının fiilen bittiği binanın kullanılır bir duruma geldiği ve inşaatı devam eden binalarda her kısmın istimaline başlanıldığı tarih olup, bunun da Vergi dairesince görevlendirilecek memur tarafından tanınmış bir şahsın isim ve soyadlarını, imzalarını ve acık adreslerini ihtiva edecek şekilde düzenlenecek bir tutanakla tespiti icap eder.

Diğer taraftan, 6785 sayılı imar kanununun 18 inci maddesinde, «inşaatın bitme günü, kullanma izninin verildiği tarihtir. Kullanma izni verilmeyen veya alınmayan yapılar için alınmaya kadar, belediye hizmetlerinden faydalanamazlar. Bu hizmetlerin yapılmaması mal sahiplerini kanuni mükellefiyetlerden kurtaramaz» denilmektedir.

Bu durum muvacehesinde, vergi dairesince binaların, bina apartman ise dairelerin bitim tarihlerinin tesbitinde aşağıdaki hususların gözönünde tutulması lâzım geleceği mütalâa olunmaktadır.

1 — Kullanma izin belgesi alınmış ve bu belgenin tarihi vak'aya, uygun bulunmuş ise bu tarihin bitim tarihi olarak kabul edilmesi lâzım gelir.

2 — Kullanma izni belgesi alınmamış olmakla beraber, binaya bilfiil taşınıldığının ve kullanılmaya başlandığının tesbit olunması halinde, istimalle başlanıldığı tarihin binanın bitim tarihi olarak kabulü gerekir.

3 — Kullanma izni belgesi alınmadığı gibi, ağaç parkesi veya marleyi henüz döşenmemiş olduğu için natamam vaziyette bulunan ve aynı zamanda bilfiil kullanılmaya başlanıldığı da tespit edilemeyen bina veya apartman dairelerinin inşaatlarının bittiğinin kabili edilmesi mümkün değildir.

Bu itibarla bu kabil binaların, yukarda izah edildiği üzere, fiilî duruma uyacak şekilde alınan kullanma izin belgesi tarihinin veya bilfiil taşınılıp kullanılmaya başlanılan binalarda bu tarihin inşaat bitim tarihi olarak kabul edilmesi ve o tarihte mer'î bulunan Kanun gereğince muamele ifası icap eder.» denilmiştir.

Bu konu ile ilgili olarak Danıştay 9. dairesince verilmiş olan 884/971 esas ve 965/1731 karar sayılı kararın sonuç bölümünde şu şekildedir ;

«İskân raporu bir binanın en geç o tarihte bittiğine başka bir delil bulunmadığı ahvalde karine sayılıp bir inşaatın daha önce bittiği başka delillerle her zaman ispat edilebilir.

Olayda mükellef 21.2.1961 tarihinde beyanname vererek, inşaatın 21.2.1961 tarihinde bittiğini beyan etmiştir.

Her ne kadar 2.3.1961 tarihinde mahallinde tanzim edilen tutanakla inşaatın natamam olduğu tespit edilmiş isede, mükellefin imzasını ihtiva etmeyen bu tutanak mükellefi ilzam etmez.

Bu duruma göre, idarece aksi kabule şayan bir belge ile tevsik edilemediğinden, mükellef tarafından beyannamede bildirilen tarihte inşaatın bittiğinin kabulü zaruridir.

Davanın bu sebeplerle kabulü ile, dava konusu tarihli ve sayılı temyiz Komisyonu kararının bozulmasınaoybirliğiyle karar verildi.»

Süresinde beyanname verilmez veya bildirimde bulunulmazsa muafiyet, beyannamenin verildiği veya bildirimin yapıldığı mali yılı takip eden mali yıldan itibaren muteber olur. Bu taktirde beyannamenin verildiği veya bildirimin yapıldığı mali yılın sonuna kadar geçen yıllara ait muafiyet hakkı düşer.

Örnek olarak 1967 yılı Ağustos ayında yapılan ve asgarî nitelikte olduğu için 10 yıl müddetle muafiyet hakkı olan bir bina sahibinin 1970 yılı Nisan ayında bildirimde bulunulduğunu kabul edelim. Bu bina için 1 Mart 1968 tarihinden itibaren 1 Mart 1978 tarihine kadar .10 yıl süre ile geçici olarak bina vergisi muafiyeti tanınması gerekirdi. Ancak mükellef 1970 yılı Nisan ayında beyanda bulunduğu için muafiyet 1 Mart 1971 tarihinden itibaren başlamış olacaktır. Muafiyetin bitim tarihi gene 1 Mart 1978 tarihidir. Bu şekilde mükellef 3 yıllık vergi muafiyeti hakkını kaybetmiş olacaktır.

491 sayılı kanununun 4. maddesinin (a) ve (b) fıkralarında belirtilen muafiyet, bu binaların, bina apartman ise dairelerin sahiplerince mesken olarak kullanılması şartı ile satın alınması veya sair suretle iktisap olunması halinde ortadan kalkmaz. Ancak geçici muaflik, süresinin dolmasıyla geçici muafliği devam eden binanın yanması, yıkılması veya oturulamayacak derecede harap olmasıyle; Turizm muafliği devam eden teşebbüsün Turizm müessesesi belgesinin iptaliyle, binanın kullanılış tarzında değişiklik olmasıyle, olayın vukuu tarihini takip eden mali yıl başından itibaren düşer.

Burada gayri menkul mülkiyetinin intikalinin tapu siciline tescil suretiyle olacağını belirten Danıştay 9. dairesinin 1965/699 esas ve 1965/1.475 karar sayılı kararının, davanın özeti ve sonuç bölümlerini belirtmeyi de faydalı buluyoruz.

«Davanın Özeti : Diyarbakır'da Dicle işçi evleri yapı kooperatifi tarafından inşa edilen ve ortaklardan namına mukayyet ve tapuda onun adına müseccel apartman dairesinin inşaatının ikmalini müteakip boş olarak Noter senediyle devren satın alan, bizzat ikamet eden davacı bu daireye 10 yıllık geçici bina vergisi muafiyetinin tanınması hususunda Özel İdare Müdürlüğüne yaptığı müracaatın reddi üzerine bu işlemin iptali ve 10 yıllık muafiyetin tanınması talebinde bulunmaktadır.

TÜRK MİLLETİ ADINA

Hüküm veren Danıştay 9. dairesince işin gereği görüşüldü :

Gayri menkul mülkiyetinin intikali tapu siciline tescil suretiyle mümkün olacağından ve davanın ihtilâf konusu bina ile Hukuki ilişkisi ise Noter senedine müstenid bulunduğundan, davalı idare tarafından, adı geçen binaya geçici muafiyet tanınmaması yolunda yapılan işlemde isabetsizlik görülmemiştir...»

KİSMÎ KULLANILIŞ TARZI DEĞİŞİKLİĞİ

Geçici bina vergisi muaflığı olan bir binada kısmî kullanılış tarzı değişikliği olursa, sadece değişiklik olan kısmının muaflığı düşer. Örneğin, 10 daireli bir apartmanın bütün daireleri asgarî nitelikte ise ve bunlardan birisi meskenden başka bir gaye için kullanılmışsa sadece meskenden başka bir gaye için kullanılan bu dairenin vergi muafiyeti kalkacak, diğer 9 dairenin muafiyeti ise aynen devam edecektir. Bu husus Danıştay 6. dairesinin 1951/1371 sayılı kararında da sarahatle belirtilmiştir. Danıştay'ın bu kararının hüküm kısmında :

«Bina Vergisi Kanunu hükümlerine göre apartman dairelerinin her birisi ayrı ayrı vergi mevzuu olup her daireye ayrıca irat takdir olunduğuna göre her dairenin müstakil bir bina addi icap edeceği,

Davacının apartmanının bir dairesi de mesken olarak kiraya verilmiş iken bu dairenin bir kısmında Terzilik yapılmış bulunduğu göre ancak bu dairenin 10 yıllık geçici muafiyetinin kaldırılması icap ederken, apartmanın Hey'eti umumiyesinin muafiyetinin kaldırılması Kanunun hükümlerine aykırı bulunduğundan buna aykırı olarak ittihaz olunan.....Kararının bozulmasına.» denilmek suretiyle konu açıklığa kavuşturulmuştur.

MUAFİYETİN ŞÜMULÜ

Bina vergisinden geçici muafiyet sadece bina vergisi için tanınmaktadır. Bina vergisi ile birlikte alınan Buhran ve Savunma vergileri için muafiyet tanınmamaktadır. Bu bakımdan geçici muafiyet tanınmış olan binaların Buhran ve Savunma vergilerinin alınmasına devam edilecektir. Ancak bundan özel kanunlarla ve turizm müessesesi belgesi almış bulunan teşebbüslerle ilgili binalara tanınan Buhran ve Savunma vergileri muaflıkları hariçtir. Turizm Müessesesi belgesi almış olan Turistik tesisler 10 yıl süre ile Buhran vergisinden 4040 sayılı Kanunun 31. maddesine göre de Savunma vergisinden muafırlar.

DÜZELTME İŞLEMLERİ

Son olarak kabul edilen Halk Konutları Standartları, ilk standartların yayımlandığı 24.3.1964 tarihinden itibaren geçerli olmak

üzere yayınlanmış bulunduğundan, 491 sayılı Kanunun yürürlüğe girdiği 11.7.1964 tarihinden sonra inşaatı bitirilip de her hangi bir sebeple geçici muafiyet alamayan, fakat mezkûr standartlara göre, son durum muvacehesinde muafiyet alması icap eden binalara ait vergilendirme hatalarında düzeltilmesi gerekmektedir. Bu husus Maliye Bakanlığı Genel Müdürlüğünün 31.Aralık.1968 gün ve 27701- 112-53/52464 sayılı tamimlerinde de açıklanmıştır.

YENİ EMLAK YERGİSİ TASARISI

Maliye Bakanlığınca hazırlanan yeni emlak vergisi kanunu tasarısında metre kare esasına dayanan binanın toplam faydalı alanı esası yerine, ya kıymet, ya da irat esasının getirilmesi düşünülmektedir. Bu şekilde artık binanın toplam faydalı alanı değil, kıymeti yada getireceği iradı nazara alınarak bir muafiyet tanınması yoluna gidilecektir. Bu tasan üzerinde halen Maliye Bakanlığınca çalışılmaktadır.

ÖZGÜRLÜKLERİN KORUNMASI ÜZERİNE

Firuz Demir YAŞAMIŞ

İÇİNDEKİLER :

I — SOSYOLOJİK KURUMLARIN VE DEMOKRATİK ÇOKÇULUĞUN ÖZGÜRLÜKLERİN KORUNMASI ÜZERİNE ETKİLERİ

1. Moral Faktör
2. Kamu oyu faktörü
3. Çokcu demokratik yapı kurumları
 - A) Baskı ve çıkar grubları
 - B) Özel örnek : sendikalar
4. Devletin amacı faktörü
5. Devletin hukukla sınırlanması
6. Kendi kendini sınırlama

II — ANAYASAL KURUMLAR

1. Seçim etkeni
 - A) Hukuksal sınırlama aracı olarak
 - B) Siyasal sınırlama aracı olarak
2. Siyasal partiler etkeni
3. Katı anayasa prensibi
4. Kuvvetlerin ayrılması : fren ve denge sistemi
 - A) Yasama organı
 - a — Yasama organının yürütme organını sınırlaması
 - b — Yasama organının sınırlanması : çoğunluk istibdadı

- aa. Kendi içinde sınırlama; iki meclis sistemi
- bb. Yasama konusunda halkın sahip olduğu yetkilerin artırılması ;
Veto referandum ve halk girişimi,
- cc. Yürütme organının yasama organını sınırlaması

B) özgürlüklerin yargı organı yoluile korunması

- a — Anayasaya aykırı düzenleyici metinlerin doğuşunu engelleme ya da ortadan kaldırma
 - aa. Kanunların anayasaya aykırılığının denetlenmesi
 - bb. Tüzük ve yönetmeliklerin kanuna ve anayasaya uygunluğunun denetlenmesi
- b — Ödeme yoluyla hak ve özgürlüklerin korunması

XII — TÜRK ANAYASA SİSTEMİ İÇİNDE ÖZGÜRLÜKLERİN SINIRLANMASI SORUNU

1. 1961 anayasası içinde özgürlükler sisteminin genel görünüşü
2. 1961 anayasası içinde devlet iktidarının sınırlanması
 - A) Yasama erkinin sınırlanması B) Yürütme erkinin sınırlanması C) Yargı erkinin kuvvetlendirilmesi

Günümüzde en fazla değer kazanan siyasal kavramlardan biri olan özgürlük, tarihsel gelişim çizgisi üzerinde çeşitli anlamlar kazanmış; amaçların daha anlaşılır şekilde ortaya konabilmesi için fark' tanımlar ileri sürülmüştür. Kanımıza göre özgürlüklerin en iyi tanımlanmasını Laski yapmıştır ; «Özgürlük, modern uygarlıkta bireysel mutluluğun gerekli garantileri olan sosyal koşullar üzerindeki engellerin yokluğudur». (1) Yine, Cassinelli de bu tanıma yaklaşmakta ve kamusal özgürlükleri iki açıdan, tanımlamaktadır. Bir kere özgürlükler, ifade ve vicdan sorunları üzerinde düzenlemelerin olmamasını gerektirir. İkincisi, özgürlük keyfiliğın yokluğu demektir. (2)

Özgürlüklerin ne için, neye karşı korunması gerektiği sorusu karşımıza otorite kavramını çıkarmaktadır. İster çağımızda Devletin egemenlik hakkından doğan otorite olsun; ister daha önce görülen toplumsal örgütlemelerde kendiliğinden doğan «üstün kuvvet» olarak

kabul edilsin; ister bireysel sahipliğin doğurduğu otorite olsun özgürlükler bunlara karşı korunmayı gerektirir.

Devlet otoritesi, bir çok yazarların ortaya koyduğu argümanların sonucu olan egemenlik kavramında kaynak bulmaktadır. Egemenlik şimdiye kadar çok çeşitli anlamlarda kullanılmıştır. Jean Jacques Rousseau, Bodin, Hobbes egemenliğin ne olduğu sorusuna cevap aramışlar ve farklı bulgular ortaya getirmişlerdir. Bir anlamda egemenlik; toplum halinde yaşayan fertlerin iradelerinden doğan, zorlama hakkına sahip hukuksal bir kuvvettir. Jean Jacque Rousseau'ya göre egemenlik, birey iradelerinin toplamı değil; bireylerin toplanmasından doğan ortak bir güçtür.

Egemenlik kavramının ortaya çıkışı ulusal devletlerin doğuşu ile birlikte hız kazanmıştır. Oysa ulusal devletlerin ortaya çıkmasından önce görülen örgütlenme biçimleri içinde otorite «de Facto» bir kavram şeklinde görülmüş; toplumda bazı bireyler emretme yetkisini elinde tutarken, ötekiler onlara uymuş ve itaat etmişlerdir.

Nçin itaat ettiğimiz sorusunu araştıran Ernest Bariyer «Principles of social and political theory» adlı yapıtında üç delil öne sürmektedir. Barker'in öne sürdüğü ilk delil «tanrısal haklar» kavramıdır. Doğunun etkisiyle beliren bu teori otoriteye itaat kavamını tanrıya dayandırmaktadır. Çünkü kişiler tanrıya itaatle yükümlüdürler. Oysa yer yüzü otoritesi tanrı otoritesinin yeryüzüne yansımış, delege edilmiş şeklidir. Tanrı emretme yetkisini yeryüzündeki bir şahsa devretmiştir. Bu kavram aynı zamanda Roma Hukukunda da kaynak bulmasına rağmen, en önemli kaynağım Saint Thomas'da bulmaktadır. Barker'in ikinci delili «ilk sahiplik» kavramıdır. Bu kavram kaynağını dinsel otoritelerden değil; yer yüzü kurumlarından almakta ve ilk adımda mülkiyet haklarına saygının gerekliliği üzerinde durmaktadır. Egemenliği elinde tutan krallar, toprakların büyük bir kesimine sahip olanlardır. Başka bir anlatım tarzıyla, ilk defa toprakların büyük bir kısmına sahip olanlar siyasal iktidarı, ya da siyasal otoriteyi, ele geçirmişlerdir. Mülkiyete saygı ise, toprağın ve servetin büyük kısmım elinde tutan krala saygı duyulmasını, ona itaat edilmesini gerektirir. Üçüncü delil «sözleşme kavramı» (3) dır, Samuel Elliot Morisou (4) sözleşme kavramım ikiye ayırmaktadır. Birincisi kişiye at sözleşmelerdir. Bunlar özellikle Calvinist'lerin geliştirdikleri sözleşmelerdir. İkincisi, laik sözleşmelerdir; kişiler arasında ya da kişiler ile toplum arasında yapılmışlardır. Otoriteye itaatın kaynağı olarak sözleşmeler kendilerini ortaya

çıkaran amaçlardan hareket etmektedirler; bireyler «korkudan kurtulma ya da mutluluğa erişmek için» toplum haline geçerler. Toplumsal yaşantının devamı için bireyler toplumda beliren kuvvete itaat etmek zorundadırlar. Ernest Barker'in ileri sürdüğü bu debilere Harold Laski iki önemli katkı getirmektedir. (5) Laski'ye göre otoriteye itaat ilk kaynağını korkuda bulmaktadır (Hobbes ekolü). Çünkü itaat' edilmesi gereken şeyler hükümetin emirleridir. Onlara itaatsizliğin cezalan ise oldukça ağır ve korkutucudur.

Rousseau ekolü olarak adlandırılan ikinci kaynak otoriteye itaati «uyum» yani «anlayış»a dayandırmaktadır. Devletin amacı gerçek özgürlükleri sağlayabilmektir. İnsanlar bu amacı elde edebilmek için birleşirler. O halde, Devletin bu gayesini elde edebilmesi için onun verdiği emirlere itaat etmek gerekmektedir. (6)

Buraya kadar yaptığımız açıklamaları özetlemem gerekirse özgürlükleri sınırlayan tek kavramın otorite olduğu kolaylıkla göze çarpar. Ekonomik ya da siyasal renkler kazanabilen otorite karşısında özgürlüklerin korunması, bir anlamda, özellikle az gelişmiş ülkelerde, özgürlüklerin gerçekleştirilmesi konusunu getirtmekte ve çözülmesi gereken bir sorun olma niteliğini devam ettirmektedir. «Asıl mesele» özgürlüklerin platonik bir anlam taşınması değil; gerçek bir somut nesne halinde gözle görülebilmelerindendir. (7)

I SOSYOLOJİK KURUMLARIN VE DEMOKRATİK ÇOKÇULUĞUN ÖZGÜRLÜKLERİN KORUNMASI ÜZERİNE ETKİLERİ

«... Akla saygının olduğu yerde özgürlüğe de saygı vardır. Ancak özgürlüklere saygı insanların yaşantısına en büyük güzelliği verebilir...»

Harol J. Laski

(Liberty in the modern state)

1. Moral Faktör.

Devlet otoritesini sınırlayan araçlardan biri olan moral faktör genellikle: iki anlamda kullanılabilir. Birinci anlamda moral faktör bireyin iç benliğini ifade etmek için kullanılır. Bu açıdan moral fak-

tör Devlete kişinin moral varlığını geliştirmek ödevini yüklemekte* dir. Harold Laski Authority in the modern State (modern devlette otorite) adlı eserinde moral faktör için şunları söylemektedir : «Kabul ettiğimiz varsayım bireyin bütün moral varlıkların üstünde olduğu ve Devletin yapabileceği en büyük yardımın bireyin moral yeteneklerini geliştirmek olduğudur. Bu gerçekte topluma yapılan bir yardımdır.» (8)

Moral faktör ikinci anlamda idarecilerin karakter seviyeleri olarak kabul edilmektedir. Münici Kapanı Kamu Hürriyetleri adlı kitabında moral faktörle «... idare edenlerin sahip olabilecekleri bir takım moral vasıflar ve bu vasıfların sağladığı sübjektif mahiyetteki teminat anlaşılmak gerekir» (9) demektedir. Kapanı açısından moral faktörde esas ağırlık noktası kişinin değer yargılan olmaktadır. Devlet örgütünün başına geçen kimselerin sahip olacakları ahlâkî yetenekler; toplum ve özgürlük anlayışları en büyük yansımasını idare sisteminde gösterecektir.

Ancak, şunu kabul etmek gerekir ki, M. Kapanı'nın de üzerinde durduğu gibi, moral faktör özgürlüklerin korunması sorunu için tesirli bir araç olmaktan uzaktır. «Bir politikacının, bahis konusu vasıflara sahip olmadığı ancak onun politika arenasına çıkışından sonra belli olur. Hatta... çok defa ancak iktidara gelişinden sonra ortaya çıkar...» (10) 2

2. Kamu Oyu Faktörü.

Siyasal ve toplumsal olaylara karşı beliren sübjektif vaziyet almalar ve bunların genişlik kazanması kamu oyu kavramını karşımıza çıkarmaktadır. Bir çok demokratik ülkelerde kamu oyu gizli bir kuvvet olarak kabul edilmiş; toplumsal otoritelere bu silahla karşı çıkılmak istenmiştir. Kamu oyu toplumsal otorite olarak yasama ve yürütme organlarını denetleyici görevler yerine getirebilmektedir. (11) Barker'in belirttiği gibi, de jure egemenlik, de facto bir kuvvet olan kamu oyu tarafından sınırlandırılmaktadır. Bir kere yasama organı kanun yapma sırasında toplumun antipatisini kazanmamak için kanunun kabul edilme ve benimsenme yeteneğine sahip olup olmadığını araştıracaktır. Bu kamu oyunun eğilimlerini tesbit etmekten başka bir şey değildir. İkincisi, yürütme organı uygulamalarında halkın uyumunu almak için genellikle halk istekleri yönünde çalışmak isteyecektir. Zira aksi bir tutum iktidar partisinin zayıflaması anlamını taşıyacaktır.

Kamu oyu bir başka alanda, seçimler alanında da oldukça önemli rollere sahiptir. Seçim tartışmaları daima kamu oyuna tesir edebilme amacını taşır. Partiler kamu oyunu ikna edebildikleri taktirde iktidara gelme şansını kazanabilir.

Kamu oyunun yüklendiği görevleri yerine getirebilmesi iki şarta bağlıdır. Birincisi, özgürlüklerin varlığı koşuludur. Bu kamu oyunun şekillenmesi için haberleşme özgürlüğünün varlığı demektir. Zira kamu oyunu besleyen en önemli etken haberlerdir. Ancak haberlerin sansürlü olmasıyla kamu oyu yüklendiği görevi yerine getirebilecektir. Laski, *Liberty in the modern State* adlı eserinde ikinci koşul olarak eğitimden gelen doğmalar üzerinde durmaktadır. Zira eğitim bireyin bazı değer yargıları ile doldurulması için etken ve elverişli bir araçtır. Doğma şeklinde bireyin zihnini işgal eden ön yargılar kamu oyunun farklı biçimlerde şekillenmesine yol açan katalizör etkenlerdir. Bu katalizör etkenlerle kamu oyu istenilen görevini yerine getirebilme imkânından uzaklaşmaktadır. (12) Yirmi yıl kadar önce yayınlanan bir Başkanlık Raporunda da bu konuya değinilmekte ve ön yargıların propaganda gibi yollar ile bireye benimsetilebileceği kabul edilmektedir. (13) Bu bakımdan eğitimin kişinin beynini düzenleyen bir propaganda aracı olmaktan sıyrılması gerekmektedir. Kısaca ikinci koşul özgürlüklerin (eğitim - haberleşme) kötüye kullanılmasının önlenmesidir. Sonuçlandırmak için Laski'nin şu sözlerini benimseyebiliriz: «Kamu oyu ancak son kontrol aracı olabilir.» (14) 3

3. Çokcu Demokratik Yapı Kurumlan.

Çokcu demokratik kurumlar, ya da pluralizm, batı demokrasileri içinde ortaya çıkan bir kavramdır. Devletin siyasal ve toplumsal otoriteyi tekeline alması bir anlamda siyaset çatışmasının dinmesi olmuştur. Oysa, demokrasi çatışma demektir. Çeşitli fikirler, görüşler birbiriyle çarpışır, üstün olan uygulama imkânı bulur. Ancak modern Devlette kişinin toplu otoritesi karşısında zayıf durumu, toplumun gelişmesi yukardaki idealin gerçekleşmesini önlemiştir. Bu sakınca bireylerin bir araya gelmeleriyle - dernek kurma yolu ile - giderilmek istenmiştir. Tarık Zafer Tunaya'nın belirttiği gibi, demokrasilerde oybirliği yoktur; oyların çatışması çeşitli çözüm yolları getirir. (15)

Pluralist yapı genellikle derneklerden ibarettir. Ancak son zamanlarda, özellikle işçi sorunlarının genişlemesiyle sendikalar bir baskı grubu haline gelmişlerdir.

A) Baskı ve Çıkar Grupları :

T.Z. Tunaya baskı grupları deyimini 1925 lerde kullanılmaya ve genişlik kazanmaya başladığını söylerse de bu görüşe katılmak oldukça zordur. Seymour Martin Lipset'in belirttiği gibi, kavram ilk önce Alexis de Tocqueville tarafından anlaşılmış ve gerekli yerine oturtulmuştur. (16)

Alexis de Tocqueville Amerika'da Demokrasi adlı eserinde siyasal ve sivil derneklerin otorite üzerindeki etkisine işaret etmektedir: «Ferden daha zayıf ve hürriyetlerini korumada daha yetersiz olan her vatandaş hemcinsleriyle birleşme! sanatına vakıf olmasaydı, istibdat zarurî olarak eşitlikle birlikte artardı», (17) Tocqueville'in bu sözleri baskı gruplarının ne ölçüde özgürlükleri koruyabileceği konusunda en iyi örnektir. Baskı grupları, çeşitli yollardan iktidara geçerek ve onu tesir altına alarak istibdata kaymalarını önleyebilir.

Baskı grupları «bilinçli ve teşkilatlı bir menfaat grubudur» (18) şeklinde tanımlanmaktadır. Baskı grupları ile çıkar grupları arasında temel fark örgütlenmekten doğmaktadır. (19)

Çeşitli nedenlerle ortaya çıkan baskı grupları çeşitli sahalarda çalışma imkânı bulmakta; bu alandaki çalışmalarıyla özgürlüklerin korunması yolunda hizmet etmekte ya da sadece kendi çıkarlarını sağlamak yönünde özgürlükleri sınırlandırabilmektedir. Prof. Tunaya'nın görüşlerine göre baskı grupları seçim alanında, yasama alanında, idare alanında çalışmakta ve idare edenler durumunda olanlara tesir ederek onları sınırlandırabilmektedir. Yine aynı zamanda kamu oyunu şekillendirerek bir başka yoldan iktidarların karşısında çıkmaktadır. (20)

Baskı gruplarının bu olumlu rolüne rağmen, özellikle Amerika'da gelişen «lobbyizm» ve genellikle çıkar grupları olumsuz yönde etkilerde bulunmaktadır.

Walter Gelhorn'un «özel hükümet» olarak adlandırdığı çıkar gruplarının özgürlüklerle olan ilişkisi bir çok özellikler taşımaktadır. (21) Sermaye sahiplerinin kendi çıkarlarını toplum çıkarlarına üstün tutmaları ve bunu sağlayabilmek için özgürlükleri sınırlandırabilen yollara gitmeleri bu konu üzerinde durulmasını gerektirmektedir. Örneğin General Motors'un toplumu düzenleyici uygulamaları; aldığı kararlar ile topluma şekil vermeleri; siyasal partilerin - özellikle Amerika'da - kendi tüzüklerini toplum aleyhine

düzenleyebilmeleri bu arada sayılabilir. Bunun doğal sonucu olarak özgürlükler bir başka alanda tehdit edilmektedir. Yani siyasal otorite yerini ekonomik otoriteye bırakmaktadır. Bireylerin bu sahadaki zayıf durumları, özgürlüklerin sınırlandırılmasına imkân vermektedir. Tröstün bir işçiyi işinden kovması kendisi için herhangi bir anlam ifade etmeyen bir meblâğı tazminat olarak ödemesi sorunun ilginç yönünü göstermektedir. Oysa Devlet otoritesinin böyle bir davranışı bu yolla kolaylıkla çözümlenemeyecektir. Baskı gruplarının bu gibi olumsuz yönleri ancak olumlu yönlerin kuvvet kazanması ile önenebilir. Bireylerin bu konuya duyacakları ilgi ; dernek kurma özgürlüğünün korunması; Devletin sermaye sahiplerini denetlemesi olumlu yönü kuvvetlendirecek etkenlerdir.

B) Özel Örnek Sendikalar :

En gelişmiş baskı grubu tiplerinden biri sendikalardır. Sendikalar üyelerinin çıkarlarını gerçekleştirmek amacı ile kurulmuş örgütlerdir. Bunlar genellikle sermayeye karşı kuvvetli olma nedeninde kaynak bulurlar. İkinci bir kaynak sosyalist hareketlerdir. Kaynağı ne olursa olsun sendikalar üyelerinin hak ve çıkarlarını sağlamak, toplumun önemli bir kesimini kapsayan işçilerin sosyal ve ekonomik haklarını gerçekleştirmek yolundadırlar. (22)

Ancak son zamanlarda yapılan bazı çözümlemeler sendikaların fazla büyümelerinin sakıncaları üzerinde durmaktadırlar. Bu çözümlemelerde sendikaların fazla büyümeleri ve böylelikle anti - demokratik eğilim içine girmeleri sorunu ağırlık taşımaktadır. Seymour Martin Lipset bu konuda bazı argümanlar getirmekte ve yukardaki sonucu açıklamaktadır. Buna rağmen, Lipset, sendikalara büyük önem vermekte ve şunları yazmaktadır ; «En diktatör bir sendika bile işçilerin İktisadî menfaatlerini ve geniş toplumdaki siyasî demokrasiyi korumak bakımından, hiç sendika olmamasından iyidir, yeter ki bu sendika ya devletin ya da işletmenin bir oyuncağı olmasın...» (23)

4. Devletin Amacı Faktörü.

Fiilî bir sınırlama aracı olmamasına rağmen, Devlet otoritesi karşısında, tarih boyunca düşünürler onu sınırlayacak bir kıtas aramışlardır. Devlet kavramının, daha doğru bir deyimle örgütlenmiş siyasal toplumun, ortaya çıkışından bu yana Devletin çalışacağı alanları ve görevleri belirtecek bir amaç aramışlardır. Plato'dan

orta çağa gelinceye değin bütün filozoflar; St. Thomas'dan K. Marx'a kadar bütün siyasetçiler Devleti bağlayan bir amacın varlığını bulmaya çalışmışlardır. Antik ve ortaçağ Devlet felsefesinde Devletin amacı adaleti sağlamak olarak kabul edilmiştir.

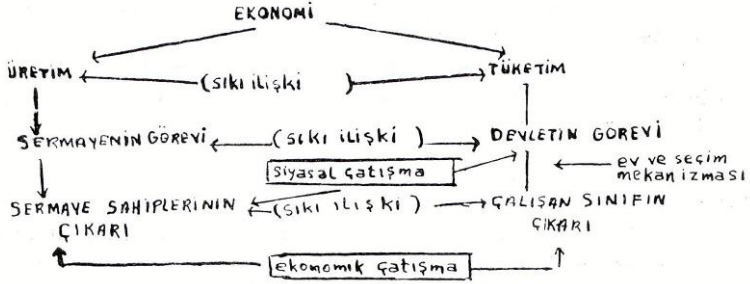
Devletin bütün uygulamaları bu amaç açısından değerlendirilmeye çalışılmıştır. Hattâ, daha da ileri gidilerek amacın aşılmasının yaptırımları gösterilmek istenmiştir. Çoğu kez bu yaptırım, direnme hakkı olarak belirtilmiştir. Şayet Devlet, amacına aykırı uygulamalara girer ve zulüm yaratırsa bireyler idarecileri değiştirme hakkında sahiptirler. Marcilius Patavinus'a kadar bütün filozoflar direnme hakkının sorun için elverişli olmadığını; toplumsal kurumlarda yayılacak ayarlamalar ile düzenin korunabileceğini söylemiştir. (24)

Devletin amacının neler olabileceği konusunda getirilen kıstaslar çok çeşitli olmuş farklı yorumlar ileri sürülmüştür. Plato, adaleti, «herkesin kendisine düşen görevi yerine getirmesi» olarak tanımlamaktadır. (25) Çoğu zaman Devletin amacı olarak kişi mutluluğunu sağlaması öngörülmüştür. Devlet kişi mutluluğunu sağlamak için gerekli tedbirleri almalıdır. Bu tedbirleri almayan idareciler Devlet amacına aykırı düşmüş demektir. Örneğin, orta çağda Devletin amacı olarak Marc Bloch üç kıstasdan söz etmektedir: «O (kral veya prens) vatandaşlarının ruhsal temizliğini din kurumları ve gerçek dinsel inançlarla korumak; yabancı istilalara karşı koymak; ve son olarak adaleti ve iç barışı gerçekleştirmek zorundadır...» (26)

Çağımıza doğru, amaç faktöründeki en büyük gelişme hukuk devleti kavramının ortaya çıkışında görülmüştür. (27) Adalet kavramı ile yakından ilgili olan, hattâ onun bir bakıma adaptasyonu olarak kabul edebileceğimiz bu görüş sonuç itibarıyla meşruluk kavramına dayanmaktadır. «Devlet hangi koşullar altında meşru sayılacaktır» sorusu karşımıza kanun kavramını çıkarmaktadır. Devlet yürürlükteki mevzuata uygun hareket ettiği sürece meşrudur, yani amacını gerçekleştirmiş demektir.

Çağımızda Devletin amacı konusunda en fazla ilgi çeken kuramlardan birini Harold Laski getirmiştir; (28)

Laski'ye göre, üretim ve tüketimden meydana gelen ekonomi toplumun en önemli işidir. Üretim kapitalist bir toplumda sermayenin yani sermaye sahiplerinin işidir. Tüketim ise çalışan sınıfı

ilgilendirir. Oysa bu seçim mekanizması yoluyla Devleti de ilgilendirmektedir. Zira oy çokluğunu elde eden parti iktidara gelebilecektir. Bu nedenle oy çokluğunun işçilerin elinde biriktiği toplumlarda işçiler hükümeti kolaylıkla etkileyebilecektir. Üretim de Devletle sıkı ilişki halindedir. Çünkü ekonomik güce sahip olanlar çeşitli yollardan siyasal iktisadı etkilemeye çalışacaktır. Sermaye sahibi sınıf ile çalışan sınıf arasında da sıkı ilişki vardır; iki sınıfın ilişkileri ters yönlüdür. Böylelikle Laski toplumu siyasal ve ekonomik çatışmaların vuku bulduğu yer olarak tanımlamaktadır. İşte Devletin amacı burada kendini göstermektedir. Devlet sermaye sahibi sınıfın çıkarları ile işçi sınıfı nın çıkarlarını bağdaştırmak zorundadır.

5. Devletin hukukla sınırlanması.

Yukarıda Devletin amaçlarından biri olan kanunun gerçekleştirilmesi sorununun özgürlüklerin korunması üzerindeki rolüne değindik. Devletin hukukla sınırlanması konusu şeklinde şimdi ele alacağımız konu bundan farklıdır. Burada sözü edilecek konu Devletin dolaylı yollardan değil; doğrudan doğruya kanunla sınırlanması konusudur.

Gerçekte konu doğal kanunlar ile yakından ilişkilidir. Zira doğal hukuk kuramına göre, müsbet hukukun dışında ve ondan üstün olan bir hukuk vardır. Bu hukuk keşfedilerek müsbet hukuk haline getirilmelidir. Ortaya çıkacak kurallar Devleti sınırlayacak: özgürlüklerin korunması bu yolla gerçekleşecektir.

Pozitivist olarak nitelenmesine rağmen Leon Duguit bu burama yaklaşarak, Devlet iktidarının sınırlanabilmesi için kendi hukuk sistemini ortaya koymuştur.

Leon Duguit'nin hukuk kuramım şöyle özetlemek mümkündür; (29)

Asıl kaynağının Durkheim'den alan Duguit toplumların en önde gelen prensiplerinin toplumsal birlik olduğunu söylemektedir. Toplumsal birlik iki yoldan gerçekleştirilebilir; Benzeşme yoluyla mekanik olarak ya da ayırım ve iş bölümü yoluyla organik olarak... Bir grup içindeki bireylerin aynı işi yapmalarından doğan birlik birinci yolu teşkil etmektedir. İkinci yol farklı gruplara ve iş bölümüne dayanır. Burada farklı gruplar farklı şeyler üretmekte ve bu sebeple bir diğerlerine muhtaç durumda olmaktadır. Grupların birbirlerine muhtaçlığı ise toplumsal birliği doğurmaktadır. Duguit'ye göre toplumsal birliği sağlayan yegâne etken ekonomik etkidir. Eşgüdümeye dayanan üretim ilişkileri ekonomik etken olarak nitelenmektedir. Kooperasyonda egemen olan kavram adalettir. Böylelikle toplumsal birlik kavramı adalet şekline dönüşmektedir. Adalet ise kanunların birey dışı kaynağıdır. Kanun, Devleti Ve bireyleri bağlayan kurallar topluluğudur.

Duguit kendi kuramı içinde hukuku Devlettten ayırmıştır. Hukuku yapan, ona kaynaklık eden Devlet değildir. «Objektif hukuk kuralı, tamamen devletin iradesi dışında, ferdî şuurlar kütesinde kendiliğinden meydana gelir.» (30) Bu itibarla, Duguit, otorite kavramını reddetmektedir. «Gerçekten idareci olarak adlandırılanlar vardır; fakat onlar yalnızca fiili olarak vardır ve onlar hukukun bağlayıcı hukukî kaideler yayınlamak yeteneğine sahip değildirler.» (31) Duguit bu sözleriyle bir «force majeure» yaratmak istemiştir. Duguit'de esas olan sınırlı ve koşulları belli siyasal ödevler yaratmaktır. (32)

Kısaca, Duguit, hukukun Devlet tarafından yaratılmadığını; hukukun Devlettten üstün olduğunu ve Devletin hukuka uygun hareket etme zorunluğundan söz etmektedir.

6.Kendi kendini sınırlama

Oto - limitasyon biraz önce belirtilen kurama karşı sürülen zıt kuramı bir verisidir. Jhering ve Jellinek kişisel gözlemlerini, egemenlik anlayışları ile birleştirerek realist bir kuram getirmek istemişlerdir. Egemenlik Devlet tarafından kullanılıyorsa; egemenliğin uygulanması için gerekli kanunlar da Devlet tarafından yapılır. Yasama organı istediği kanunu yapmak imkânını hukukî ya da fiili olarak elinde tutmaktadır. O halde hukukun kaynağı Devlettir.

Jellinek ve Jhering'e göre bir şeyi yaratan gücün ona bağlı olmasını bekleme anlamsız bir davranıştır. Bir şeye sahip olan onu istediği gibi kullanabilir.

Devlet kendi iktidarını ancak kendisi sınırlayabilir. Devletin bu şekilde hareket etmesi kendi çıkarlarının bir sonucudur. (33) Şayet Devlet kendi koyduğu kaidelere uymazsa; bireylerde kolaylıkla kanuna itaat etmeyen duruma geçebilirler. Oysa bu Devletlerin hoş görmeyeceği bir ortamdır. Keza, Devlet kendi hukuk sistemini istediği gibi değiştirebilir, ama, hukuksuz bir toplum yoluna gidemez. Her getirilen hukuk düzeni kendi içinde sınırlamalar taşır.

Kendi kendini sınırlama teorisi görünüşte özgürlüklerin korunması için belirli araçlar getirmektedir. Bu araçları Jhering ve Jellinek'in argümanlarında aramak gerekir.

Birbirine zıt gibi görünmesine rağmen, gerçekten bu iki kuram birbirinin tamamlayıcısı olmuşlardır. Bir kere, Devletin kendini sınırlama ihtiyacı idareciler tarafından kabul edilmiştir. Zira görülmüştür ki sınırsız otorite özgürlükler için bir tehlike teşkil etmektedir. Devletin nasıl sınırlanacağı konusunda iki ayrı görüş ortaya atılmıştır: Birincisi, gerçek hayattaki olaylardan faydalanarak, Devletin ancak kendisi tarafından sınırlanabileceğini belirtmiş; ikinci-si, yukardaki görüşü eksik bularak Devleti, Devlet dışındaki güçler ile sınırlamak istemiştir. Prof. Sıddık Sami Onar bu gerçeği şu şekilde ifade etmektedir: «Fransa da ihtilâlle gelişen Hukuk Devleti, Almanya'da Fransız etkisiyle gelişmiştir. Yani, Almanya'da Hukuk Devleti kendi kendini tahdit şeklinde tecelli...» etmiştir. (34)

II — ANAYASAL KURUMLAR

1. Seçim Etkeni.

A) Hukuksal sınırlama aracı olarak ;

B)

Seçimlerin siyasal ve hukuksal bir araç olarak kaynağı «halk tarafından yönetim» kuramındadır. Demokrasinin temel prensibi olarak kabul edebileceğimiz bu ilke iktidarın hiç bir grup tarafından devamlı olarak kullanılamayacağını öne sürmektedir. Başlangıçta hükümdarlara karşı işeri bu silâh krallıkların tasfiyesi ile demokratik yapı içinde kendine öz anlamını kazanmıştır.

Daha sonra inceleyeceğimiz siyasal partiler seçim unsurunun tamamlayıcı faktördür. İktidara geçip, Devlet otoritesini kullanacak olan partiler ilk adımda bu prensip ile karşılaşmaktadırlar. Yani partiler oyların çoğunluğunu alabildikleri takdirde tayin edici rol oynamakta, bir başka deyişle iktidara gelmektedirler.

C) Siyasal sınırlama aracı olarak ;

Seçimin bu hukukî yönüne rağmen, ağırlık taşıyan rolü siyaset sosyolojisi bakımından kazandığı anlamdır. Partiler, ancak halkoyunu tatmin ettikleri ölçüde başarı gösterirler. Partilerin iktidarda iken yaptığı uygulamalar seçim platformunda ileri sürdüğü görüşler seçmenin değer yargıları içinde eleştirilecek, ancak olumlu görüldüğü takdirde o partiye oy verilecektir. Bu basit gerçek karşısında partiler toplumdaki prestijlerini kaybetmemek ya da prestij kazanmak için halka yararlı işlemlere girişeceklerdir. Örneğin özgürlükler konusunda aşırı hareketlerden çekinecek; toplumsal huzuru ve mutluluğu sağlayıcı uygulamalar yapacaktır.

Münci Kapanî'nin belirttiği gibi, bu «denetleme» ve «halka hesap verme» ameliyesidir. Kamu oyunu tatmin edici cevap veremeyen partiler için «keskin bir müeyyide vardır; iktidardan uzaklaştırma...» (35) 2

2. Siyasal partiler etkeni

Harold Laski'nin siyasal partiler hakkında söylediği ve buradan bir çok anayasalara ve özellikle Türk anayasasına geçmiş bir prensip vardır; «Siyasal partiler ister iktidarda olsun, ister muhalefette olsunlar demokratik hayatın ana faktörleridir...» (36) Öte yandan Cassinelli de şunları yazmaktadır; «Kısaca, demokratik seçim sistemi dinamiği kamusal özgürlüklerin demokrasi dışındaki gruplara geçmesini önlemekte ve siyasal partiler... bu özgürlüklerin en kuvvetli savunucusu olmaktadır.» (37)

O halde siyasal partiler bu önemlerini nereden almaktadırlar?

Barker'in belirttiği gibi, siyasal partiler toplumsal şekillenmeler olup, amaçları toplum tartışmasının devamını sağlamaktır. (38) Demokrasinin geleceği bu tartışmaya bağlıdır. Tartışmayı yürütecek olan örgütler ise siyasal partilerdir. Zira siyasal partilerin ilk ödevi kendilerine verilen ham maddeleri değerlendirip, halk oyunu şekillendirmektir. Böylelikle partiler, çeşitli konular üzerinde fikir-

lerini kamu oyuna sunmakta ve kamu oyunun şekillenmesini sağlamaktadırlar.

Partilerin olumlu yönleri özellikle muhalefette iken belirtmektedir. Muhalefetteki partiler iktidarın davranışlarını değerlendirip eleştirerek; onlara, yol göstererek bir nevi sınırlama aracı olurlar. Bu sınırlamayı yapabilmek için muhalefet partilerinin çeşitli araçları vardır. Bunların başında, yukarda açıklanan, kamu oyunu uyandırma vardır. İkincisi, meclis soruşturma ve araştırmasıdır. Bu yol ile muhalefet partileri çeşitli konuların açıklık kazanmasını isterler. Üçüncüsü araç sözlü ve yazılı sorulardır. Herhangi bir siyasal yaptırıma sahip olmamakla birlikte bu yolla iktidarın kamu oyundaki prestijini sarsmaları mümkündür. Dördüncü araç siyasal sorumluluğu gerektiren gensoru kurumudur. Hakkında gensoru açılan iktidar büyük bir sorunla karşılaşmış demektir. «Impeachment» olarak adlandırılan kurum beşinci araç olmaktadır; iki meclisten biri bakanları suçlamakta, ötekisi ise karar vermektedir. Bir çeşit gensoru sayılabilecek olan «Impeachment» usulü iktidar sınırlamasında kullanılabilecek en güçlü araçlardan biridir. Sonuncu ve en tesirli araç kamu oyu kurumudur. Muhalefet partileri bu yolu kullanmakla iktidarı istifaya zorlayabilirler. Böylelikle iktidarda aşırılaşma önlenmiş olur. Partilerin bu olumlu yönüne rağmen, olumsuz yönleri de olabileceğini unutmamak gerekir. Zira herşeyden önce siyasal partiler birer çıkar grubudur. Bu nedenle partiler sadece kendi çıkarlarını elde etmek duygusu içine dönebilirler. Machiavellist felsefeyi siyaset alanına aktaran partiler, toplumda demagojinin genişlik kazanması ile demokratik rejimin tersine işleyen çarkları haline gelebilirler.

George Vedel in şu sözünü unutmamak gerekir; «Demokrasi gerçi siyasal partiler olmaksızın yaşayamaz, fakat siyasî partiler yüzünden ölebilir de...» (39)

3. Katı Anayasa Prensibi

İster yazılı ister sözlü olsun anayasaların hemen hepsi kamusal özgürlükleri düzenlerler. Özgürlüklerin nitelikleri; kullanılabilme koşulları; sınırları; kayıtlanabilme imkânları anayasalarda yer almış temel kuramlardır. Bu nedenle özgürlüklere yapılacak ilk müdahale anayasa üzerinde olacaktır. Anayasa değiştirilmek istenerek özgürlükler yeniden düzenlemeye tâbi tutulacaktır. İşte anayasaların değiştirilebilmeleri imkânı karşımıza iki tip anayasa çıkarmaktadır:

bükülgen ve sert anayasa. Değiştirilmesi oldukça zor ve güç olan anayasalara sert anayasalar denilmektedir. İkinci tip anayasalar ise kolaylıkla değiştirilebilir. Amerikan ve Türk anayasaları birinci tipe; İngiliz anayasası ise ikinci tipe örnek olarak gösterilebilir.

Şekli bakımından bu özelliğe rağmen, katı anayasa ile gerçekte başka bir prensip sağlanmak istenmiştir. Bu prensip anayasanın üstünlüğü prensibidir. Anayasanın üstünlüğü, bütün hukuk kurallarının anayasaya uygun olmasını gerektirir. Oysa sık sık değiştirilen anayasalar bu imkânı sağlayamazlar. (40)

Kısaca, katı anayasalar, anayasa için düzenlenen özgürlükleri yeniden düzenlemek için kolayca imkân vermeyen anayasalardır. Katı anayasaların amacı özgürlüklerin korunmasıdır denebilir. Ancak, prensibin özgürlükleri korumak üzerindeki etkileri çok açık değildir. M. Kapani'nin şu sözlerini değerlendirme olarak kabul etmekte yarar görüyorum : «Şayet anayasa toplumun siyasî sosyal, ekonomik ve kültürel, şartlarına ve bunların gelişime yönlerine az çok uyuyor veya hiç değilse ilerisi için oldukça realist bir program niteliğini taşıyorsa, o zaman onun sahip olacağı bir katılık rejimin istikrar ve demokratik hürriyetlerin korunması bakımından olumlu ve faydalı bir rol oynayabilir. Fakat, anayasa, toplum gerçeklerine tamamen yabancı ise... Onun katılık ve bükülmezlik vasfı günün birinde kırılmasına yol açmaktan başka bir netice sağlayamaz...» (41)

4. Kuvvetlerin Ayrılması : Fren ve Denge Sistemi

Aristo'dan Locke'a, Bodin'e ve Montesquie'ye gelinceye kadar bir çok düşünürler Devlet otoritesinin çeşitli birimlerinin bir tek kişinin elinde bulunmasından çekinmişlerdir. Zira böyle bir ortam, bütün dizginleri elinde tutan kişinin mutlak olarak despotik idaresi altında, özgürlüklerden uzak yaşamak anlamına gelecektir.

Konuyu zamanımıza uygun açıdan ele ilk alan Locke olmuştur. Yasama yürütme ve federe kuvvetten meydana gelen otoritesi bölümleri ayrı ellere verilmelidir, derken Locke, kuvvetlerin bir elde toplanmasının keyfilığe yol açmasından endişe etmiştir. (42) Gough'a göre kuvvetler ayrımını zamanımız şartlarına en uygun şekilde inceleyen Montesquieu olmuştur. Montesquie'nün ana amacı özgürlüklerin korunmasıdır. Özgürlüklerin mutlak hükümdar ve otorite tarafından ihlâl edilmemesi için otoriteyi parçalamak gerekir, diyen Fransız düşünürü, Locke'dan farklı olarak federe kuvvetin yeme yargı erkini getirmiştir. Montesquieu bu görüşüyle herşeyden önce

üç ayrı hareket modelini getirmiştir. (43) Bu modellerden biri yasamadır; çalışma sahası sadece kanun yapma tekniğidir. İkincisi yargı organıdır; görevi kanunları önüne gelen olaylara uygulayarak hakkın gerçekleşmesine yardım etmektir. Üçüncüsü yürütme organıdır; yasama ve yargı organlarının verdiği kararların sonuçlarına göre kendi kararını almak ve bu kararı yürütmekle görevlidir.

Bunların herbiri kendi özel sahasında çalışmalı, diğerleriyle olan alâkasını enaz seviyeye indirmelidir. Her organın sahip olacağı otonomi diğerlerine karşı o organın üç kaynağı olacaktır. Böylelikle otorite bölünüp her otorite kaynağı farklı ellerde toplanacak ve özgürlüklerin çiğnenmesi ya da iktidarın kötüye kullanılması da önlenmiş olacaktır.

Kuvvetler ayrımı prensibinin daha fazla geliştirilmiş şekli fren ve denge sistemidir. Her kuvvetin sahip olduğu farklı yetkiler arasında kurulacak ilişkiler sistemi, bir taraftan Devlet görevlerinin uyum içinde çalışmasını sağlarken; öte yandan kuvvetlerin birbirini sınırlamasına daha fazla yardım edecektir. Amerika'da geliştirilen bu prensibi en iyi şekilde anlatanlardan biri Amerikan anayasasını yapıcılardan Madison'dır. Madison, fren ve denge sistemi konusundaki görüşlerini şu şekilde açıklamaktadır-, «...devletin iç yapısını öyle düzenlemeli ki, bu yapıyı meydana getiren çeşitli kısımlar karşılıklı münasebetleri sayesinde, birbirlerini frenlemek imkânı bulabilsinler. Devletin çeşitli yetkilerinin böyle ayrı ve belirli bir şekilde uygulanabilmesine gerekli temeli hazırlamak ve böylece hürriyeti korumak bakımından lüzumuna herkesin inandığı bir şeyi gerçekleştirmek için şunların şart olduğu muhakkak: Her uzvun başkalarınınkinden ayrı bir iradesi olmalı; bunun için de o şekilde kurulmalı ki, her birinin üyeleri öbürünün üyelerinin tayinine mümkün olduğu kadar az karışsınlar. Bu prensibe sıkı sıkıya bağlı kalınacak olursa en yüksek yürütme, yasama, ve yargılama uzuvlarına yapılacak bütün tayinlerin aynı otorite kaynağından, halktan ve birbiriyle hiç irtibatı bulunmayan yollar vasıtasıyla gelmesi gereklidir...» (44)

Yaşadığımız siyasal ortamda kuvvetler ayrımı değerinde çok şey kaybetmiştir. Demokratik gelişimin günümüzde kazandığı kapsam XVIII ve XIX yüzyıllardan çok farklıdır. Herşeyden önce günümüzde yasama ve yürütme organı arasında «aynılaşma» doğmuştur. Seçimi kazanan parti bir yandan hükümeti kurma hakkını ka-

zanırken, aynı zamanda parlamento sandelyelerinin çoğunu almaktadır. Parti içinde güdülen parti disiplinli mekanizması yolu ile parlamento ve hükümet kolaylıkla aynı paralele girebilmektedir. Bu nedenle yürütmenin yasamadan olan ayrılığını klâsik araçlarla savunma anlamsız görünmektedir.

Kuvvetler ayrımı prensibinin değerinden bir şey kaybetmeyen yönü vardır: Yargı organının bağımsızlığı. Gerçekten bu özellik özgürlüklerin korunması bakımından önem taşıdığı kadar ; Devlet otoritesi karşısında kişiye güven dolu bir hayat sahası sağlama yönünden de aynı derecede önem taşımaktadır.

Bu girişten sonra, günümüz batı Demokrasilerinde, siyasal sistem içine kurulan karşılıklı etki mekanizmasının işleyişine geçmek gerekmektedir.

A) Yasama Organı :

a — Yasama organının yürütme organını sınırlaması.

Siyasal partiler etkeni bölümünde açıkladığımız gibi, soru, gensoru, meclis araştırması ve soruşturması ve nihayet güven oyu yasama organının yürütme organına karşı sahip olduğu silâhlardır. Kanun koyucu bu silâhlarla iktidarı durdurmak hakkına sahiptir. Ancak şu noktaya dikkat edilmelidir ki, günümüzde bu silâhlar sadece muhalefete aittir. Bunların iktidar partisi tarafından kullanılması beklemek boşunadır. Teorik olarak ileri sürülen bir başka sınılama aracı da bütçedir. Devletin harcama ve vergi toplama işlemini düzenleyen bir kanun olan bütçe ancak meclis tarafından onaylandığı takdirde yürürlüğe girebilir. Ancak bu silâhta öteki silâhlar gibi fonksiyonundan çok şey kaybetmiştir. Bir kere bütçeyi hazırlayan hükümetin kendisidir. İkincisi bütçe kabul edilmese dahi, kısa süreli olarak hükümetin elinde bütçe uygulama imkânları vardır.

b — Yasama organının sınırlanması : Çoğunluk istibdadı.

Demokratik siyasal sistemlerin temel dinamiklerinden biri çoğunluk prensibidir. Demokrasilerde çoğunluklar vardır. Kararlar çoğunluk tarafından alınır; çoğunluk tarafından değiştirilir. Bu bir anlamda tartışmaların sonucudur. Çarpışan tezler, farklı görüşler ancak çoğunluk kararı ile uygulanma imkânı bulabilirler.

Ancak bu yönüne rağmen, acaba çoğunluğun kudreti sınırsız mıdır? Azınlığın özgürlükleri, çoğunluğa feda mı edilmelidir? Demokrasi azınlıkların ezilmesi anlamını mı taşır?

Bu sorunu ilk kez ortaya atan Alexis de Tocqueville çoğunluk istibdadının en güzel örneklerini getirmiştir. Demokrasilerin, hükümdarın kişisel otoritesinden kaçmanın sonucu olduğunu belirten Tocqueville demokratik çoğunluğun ezici eylemleri hakkında şunları söylemektedir. «Ben ...hemicslerinden birine verilmesini reddettiğim hudutsuz iktidarın bir çoklarına birden verilmesine de taraftar değilim.» (45)

Çağımızda çoğunluk istibdadı genellikle yasama organı içinde belirmektedir. Seçimi kazandığını iddia eden parti, bu özelliği ile istediğini yapabilmek imkânına kavuştuğunu sanmaktadır. Ancak şu unutulmamalıdır ki her ne kadar partiler kendi görüşlerini tatbik etmek için iktidara gelirlse de demokrasi hiç bir zaman azınlığın ezilmesinin meşruluk kazandığı ortam olmamıştır. Demokrasiye inanmış toplumlarda azınlıkta veya çoğunlukta olsun bütün bireyler aynı haklara ve özgürlüklere sahiptirler. Özgürlüklerin azınlık aleyhine kullanıldığı sistemler demokrasi olarak adlandırılmazlar.

De Tocquevielle'in şu sözleri çoğunluk istibdadının en güzel değerlendirmelerinde biridir: «İster adına halk denilsin, ister kral denilsin veya aristokrasi ya da demokrasi denilsin herhangi bir kuvvete hudutsuz bir iktidar verildiğini görünce veya bu iktidarın bir monarşide veya Cumhuriyet'te icra edildiğine şahit olunca: İşte, istibdadın tohumları oradadır, diyorum ve başka kanunlar idaresin de yaşama yolları arıyorum». (46)

aa — Kendi içinde sınırlama: İki meclis sistemi

Yasama organı, çoğunluk istibdadından uzaklaştırılmak için çeşitli şekillerde sınırlanmak istenmiştir. Barker, sınırlama aracı olarak amacı ve hareket modellerinden söz etmektedir. (47) «Yasama organı hükümetin bütünü gibi yerine getirilen amaçlar ve takip edilen hareket tipleri bakımından sınırlanmıştır : Adaleti ve adaletten doğan hakları gerçekleştirmek amaç ve iç ilişkileri destekleyecek olan genel hukuk üstünlüğünü geliştirmeye yönelen hareket modeli.» (48)

Barker'in sözünü ettiği bir diğer sınırlama aracı siyasal partililerdir. Parlamentolar tek bir partinin elinde oldukları takdirde çokluk istibdadı kendini daha, açıklıkla belirtecektir. Farklı çıkarların doğurduğu siyasal güçler olan partiler parlamentoda farklı görüşleri savunacaklardır. Bu tartışma ortamı çoğunluğun karar alma

imkânlarını güçleştirecek, alınan kararlarda itidal unsurunu etkileyecektir.

Yasama organının, çoğunluk istibdadına kaymasını önleyen bir diğer unsur bizzat parlamentonun parçalanmasıdır. Yani yasama erkini iki ayrı organa vermektir. Böylelikle alınacak kararlara aklın, düşünüşün hakim olması istenir. Genellikle ikinci meclislerin yapısının birinci meclisten farklı gereği üzerinde durulur. Bu farklılık, ikinci meclisin seçim şartlarında; seçim nisbetlerinde; görev sürelerinde ve görevin sona ermesinde elde edilmek istenir. Böylelikle ikinci meclis birinci meclisin kararlarını kontrol eden bir organ halini almaktadır. Bu kontrolün amacı hem çoğunluk istibdadının ve hem de özgürlüklerin ihlâlinin önlenmesidir. Ancak bu sınırlama aracının yeterli olmadığı ve Münci Kapani'den ayrıldığımızı söylemek zorundayız. Zira her iki meclise gelecek üyeleri seçen aynı seçmenlerdir. Kısa sürede büyük değişiklikler olmadıkça seçmenlerin kararları da değişmeyecektir Bu nedenle ikinci meclisin birinci meclisten pek farkı kalmayacaktır.

bb. Yasama konusunda halkın sahip olduğu yetkilerin artırılması: Veto, referandum ve halk girişimi.

Maurice Duverger, Siyasî Rejimler adlı kitabında bir sınırlandırma tekniği olarak karşıdaki güçlerin yetkisinin artırılmasından söz etmektedir. (49) Örneğin, yasama organı karşısındaki vatandaşların yetkilerinin artırılması gibi. Vatandaşların yetkilerinin artırılabilmesi için üç araç getirilmiştir; veto, referandum ve halk girişimi.

Veto iki anlamda kullanılır; birinci anlamda veto, Cumhurbaşkanının kanunların yeniden görüşülmesini istemesi hakkıdır; ikinci anlamda ise halkın bir kanunun halk oyuna sunulması isteğidir. Bu kanunun kesinlik kazanabilmesi için halkın olumlu oyu alınmak istenir.

Referandum vetonun bir neticesi olarak ortaya çıkmaktadır. Bu takdirde yasama organlarında kabul olunan kanun halkın oyuna sunulur. Halk oyu kanunu kabul ederse kanun yürürlüğe girer.

Halk girişimi bu yetkilerin daha genişletilmiş şeklidir. Burada belirli bir sayıda taraftar toplayan vatandaşların kanun tasarısı teklif etmeleri söz konusudur. Böylelikle vatandaşlar kanunlaşmasını istedikleri bir konuyu yasama organının önüne getirmek fırsatını bulurlar.

cc. Yürütme organının yasamayı sınırlaması.

Bu konuda ilk tedbir biraz önce belirtilen veto yetkisidir. İdare beğenmediği kanunları, meclislere iade ederek yeniden görüşülmesini istemek hakkına sahiptir. Yeniden görüşülmesi istenen kanunlar kabul edilebilmeleri için özel bir çoğunluğa sahip olmak zorundadırlar. Ancak bu miktarda oy toplanabildiği takdirde veto aşılabacaktır. Akla gelen ikinci araç, Cumhurbaşkanı'nın meclisi açmak için üyeleri toplantıya davet etme yetkisidir. Cumhurbaşkanı bu yetkisini kullanmayı tehir ederek yasama, organının çalışmalarını kısıtlayabilir.

Üçüncüsü güven oyu istemidir. Özellikle buhranlı devrelerde hükümetlerin değişmesi istenmeyen olaylardır. Bu gibi hallerde hükümet yasama organını kontrol edebilmek için güven oyu isteminde bulunur. Güven oyu verilmediği takdirde hükümet istifa eder. Güven oyunun verilmesi ise hükümet isteklerinin kabulü anlamını taşır. Yürütme organının sahip olduğu yetkilerin en son ve en etkeni fesih yetkisidir. Meclis çalışmaları imkânsız hale girdiği takdirde ya da bu çalışmalar toplum aleyhine gelişmeler gösterdiği takdirde yürütme organı meclisleri feshederek seçimlere gider. Böylece yasama organı tam anlamı ile engellenmiş olur.

B) Özgürlüklerin Yargı Organı Yolu İle Korunması

Yasama organının ve yürütme organının faaliyetlerinin mevcut kurallara uygunluğunu tespit eden organa yargı organı diyoruz. Her ne kadar kişiler arasındaki uyuşmazlıkların çözümü hakkın ortaya çıkarılması bakımından önemli ise de özgürlüklerin korunması açısından, yasama ve yürütme organlarının denetlenmesi daha çok önem taşır.

Yargı organının varlık nedeni bir anlamda anayasa üstünlüğü prensibinden doğmaktadır. Madem ki anayasa toplumda en üstün kuvvettir; o halde, bu üstün güce karşı davranışları saptamak gerekir.

Yargı erkinin özgürlükleri koruması kendini başlıca ki şekilde belirtir. Bir kere, anayasa aykırı kanunlar doğmadan yok edilmelidir; yani iptal edilmelidir. İkincisi her nasılsa anayasaya aykırı bir kanun çıkmış ve buna dayanılarak haksız bir işlemden bulunulmuşsa tazminat verilmelidir.

a) Anayasaya aykırı düzenleyici metinlerin doğuşunu engelleme ya da ortadan kaldırma.

aa. Kanunların anayasa uygunluğunun denetlenmesi

Herhangi bir kanunun anayasaya uygun olup olmadığının tesbiti genellikle iki şekilde yapılır. Bunlardan birincisi genel mahkemelerin bu konuda yetkili bulunmasıdır. Bu sistem içinde her mahkeme önüne gelen bir kanunun anayasaya uygun olup olmadığına karar verebilmektedir. Usûl bakımından kolaylıklar sağlamasına rağmen gerçekte bu yol bir çok karışıklıklara yol açabilecek durumda gözükmektedir. Bu durum bizzat mahkemenin haksızlık aracı olması anlamını taşır. Zira her hakim aynı kanunu farklı şekillerde yorumlamak hakkına sahiptir. Aynı kanunun farklı şekillerde yorumlanması doğrudan tarafların hak ve özgürlüklerine tesir edecektir.

İkinci yol se özel mahkemelerde denetleme işini yapmaktır. Yüce Mahkeme ya da Anayasa Mahkemesi adını alabilen bu organ sadece bu görevle yüklü tutulmuştur. Herhangi bir kanunun anayasaya aykırı olup olmadığına bu mahkeme karar verecektir.

Kanunların anaya mahkemesine getirilmesinde iki yol kullanılmaktadır. Bunlardan birincisi dava yoludur. Bu sistemde, mahkeme önünde dava açmaya yetkili kişi ve merciler doğrudan konu ile ilgili dilekçelerini mahkemeye vermektedir. İkinci yol itiraz yoludur. Şayet herhangi bir mahkeme önüne getirilen uyumsuzlukta kişilerin kanunun anayasaya aykırılığı itirazı ile karşılaşır ve kendisi bu konuda tereddüde düşerse, durumun aydınlanması için kanunu Anayasa Mahkemesi'ne götürebilir. Böylelikle; anayasa uygunluğu üzerinde şüpheler bulunan bir kanun anayasa mahkemesi önüne getirilmiş, olur.

Anayasa Mahkemelerinin kanunları incelemesinin sonucu doğan yaptırımlar kendini iki şekilde gösterebilir. Bunlardan birincisi erga omnee kuralıdır. Bu kaideye göre mahkemenin kararı herkesi bağdar. İkinci kural olan inter pares ise hükmün sadece dava ile ilgili kişileri, bağlayacağını belirtmektedir. (50) Anayasa Mahkemelerinin lehinde ve aleyhine çok şeyler söylenmiştir. İleri sürülen eleştirilerin çoğu gerçek bir aksamaya işaret etmektedir. Bu eleştirilerin en önemlisi bu organın siyasal bir güç haline gelmiş olmasıdır. Siyasal güç yorumlama sorunundan doğmaktadır. Bu mahkemeler kanunun anayasaya uygunluğunu de-

netleyebilmek için herşeyden önce anayasayı yorumlamak zorundadırlar. İşte bu yorumlama öteki organları bağladığı için siyasal bir karar niteliğine bürünmektedir. Böylelikle bir yargı organı olması gereken mahkeme toplum hayatını biçimlendirici şekil verdirici bir nitelik kazanmaktadır. Nihayet bu organın kendisi bir sınırlama aracı olmasına rağmen kendisinin sınırlanamaması yetkilerinin aşırılaştırılmasına neden olmaktadır.

Bu eleştirilere rağmen uygulama göstermiştir ki Anayasa Mahkemelerinin varlığı bir güvence unsurudur. Bu gibi unsurların varlığı yasama organının kötüye kullanılmasını önleyen güç kaynaklarıdır. Bu sebeplerle Anayasa Mahkemeleri özgürlüklerin korunmasında oldukça önemli bir yer işgal etmektedir.

bb. Tüzük ve yönetmeliklerin kanıma ve anayasaya uygunluğunun denetlenmesi.

Düzenleyici birer metin olmaları nedeniyle bireylerin hak ve özgürlüklerini sınırlama niteliğine sahip olan tüzük ve yönetmeliklerin denetlenmesi konusunda başlıca iki sistem kullanılmaktadır. Bunlardan birincisi İdarî yargının yokluğudur. Bu sistemde idare ile ilgili sorunlar da genel mahkemelerin önüne getirilmekte ve sonuçlandırılmaktadır. Bu sistemin savunucuları böylelikle Devlet ve birey arasında tam bir eşitliğin kurulmuş olduğu fikrindedirler. İkincisi sistemin, yani İdarî yargının varlığı sisteminin, savunucuları ise idarenin özel bir konu olduğunu ve dolayısıyla uzmanlığa ihtiyaç gösterdiğini; bu sistem içinde özgürlüklerin daha güvenilir şekilde korunduğunu iddia etmektedir.

Birinci sistemde genel mahkemeler kanuna aykırılığı ileri sürülen düzenleyici metinlerin denetleyicisi olmaktadır. Yani, bu mahkemeler bir bakıma düzenleyici metinleri iptal etmek yetkisine sahip olmaktadır. İkinci sistemde genel mahkemeler böyle bir yetkiye sahip değildir. Şayet böyle bir konu önlerine! gelirse bunu geciktirici sorun olarak kabul etmekte ve İdarî yargı mercilerinin bu konudaki kararım talep etmektedirler.

b. Ödeme yoluyla hak ve özgürlüklerin korunması

Kişî haklarının ödeme yoluyla korunması sorununu inceleyebilmek için S. S. Onar'ın üçlü topolojisini ele almak gerekmektedir. Bu tipolojinin ilk basamağı mülk - Devlet nazariyesidir. Bu Devlet sistemi içinde her şey aslında hükümdarındır. Bir başka deyişle eşya-

nın çıplak rakabesi Devlet'e aittir. Hattâ bireyler bile gerçekte hükümdarın malıdır. Bu itibarla hükümdarın kendi malı üzerinde eylemleri onun en doğal hakkıdır. Hükümdarın bu eylemlerinden haksızlık doğmaz. İkinci basamak hazine - devlet nazariyesidir. Bu sistem içinde bireylerin haklarının tazmini kabul edilmiştir. Haksızlığa uğrayan fert mahkemeler önünde bunu ispatlayabildiği takdirde kaybettiği değerleri tazmin ettirebilmektedir. Bu tazmin ise hazine'nin özel hukuk sahasına girdiği varsayımına dayanmaktadır. Üçüncü ve son basamak hukuk Devleti ilkesidir. Devlet bütün eylemlerini hukuka dayandırmakta ve eylemlerinden doğan zararı karşılamaktadır. (51)

Bahri Savcı tazmin yoluyla özgürlüklerin korunmasının önemini şöyle açıklamaktadır; «Zarara uğrayan bir kimsenin zararlarının ödenmesini sağlayan bir devletin mali sorumluluğu keyfiyeti aynı zamanda sosyal düzenin sulh içinde bulunması vasfı ile ilgilidir... Bu zararların tazmini reddedilirse, bunlara uğrayanların memnuniyetsizlikleri sosyal düzende bir rahatsızlığa yol açar. Halbuki sosyal düzen, bir fedakarlıklar bahasına da olsa, muhakkak korunmalıdır». (52)

III — TÜK ANAYASA SİSTEMİ İÇİNDE ÖZGÜRLÜKLERİN KORUNMASI VE DEVLET İKTİDARININ SINIRLANMASI SORUNU

«... Tarihi boyunca bağımsız yaşamış hak ve hürriyetleri için savaşmış olan Türk Milleti; İnsan hak ve hürriyetlerini, millî dayanışmayı, sosyal adaleti, ferdin ve toplumun huzur ve refahını gerçekleştirmeyi ve teminat altına almayı mümkün kılacak demokratik hukuk devletini bütün hukukî ve sosyal temelleriyle kurmak için; Türkiye Cumhuriyeti Kurucu Meclisi tarafından hazırlanan bu Anayasayı kabul ve ilân ve onu, asıl teminatın vatandaşların gönüllerinde ve iradelerinde yer aldığı inancı ile, hürriyete, adalete ve fazilete aşık evlâtlarının uyanık bekliliğine emanet eder...»

1. 1961 Anayasası içinde özgürlükler sisteminin genel görünüşü:

Yeni anayasamızın özgürlüklerin korunması açısından ilk temel hükmünü anayasamızın üstünlüğü prensibi le getirmektedir. Yasama, yargı, yürütme, doğanların ve vatandaşları bağlayan anayasa hükümleri her türlü iktidarın kaynağı alması gerekli olan organlardır. Özgürlüklerin korunması için gerekli olan anayasal düzenin korunması herşeyden önce anayasaya aykırı kuralların doğumunu önlemek ile sağlanabilir. Bunun için asıl prensiple çatışan kanunların iptali gerekir. Kanunun iptali için ise prensibin anayasada bulunması yeterlidir.

Bunun anlamı ülke içindeki kurulu otoritenin hukuka uygun işleminin teminidir. Yani, hukuk Devleti ilkesinin gerçekleştirilmesidir. Anayasa Mahkemesi bu kavramı şu şekilde yorumlamaktadır: Hukuk Devleti «insan haklarına saygı gösteren ve bu hakları koruyucu, adil bir hukuk düzeni ve bunu devam ettirmeğe kendini zorunlu sayan ve bütün faaliyetlerinde hukuka ve Anayasaya uyan devlettir.» (53) Hukuk Devleti düzeni ise bu amaçların gerçekleştirildiği ortamdır.

Yukarıdaki tanımda bazı kavramlar açıklanmaya muhtaç görünmektedir. Adil hukuk düzeni nedir? Bizce adaleti en iyi belirleyen etken kanunsa!, sosyal ve ekonomik eşitliktir. Anayasa eşitlik kavramını bu şekilde ele almakta; bir taraftan kanun önünde eşitliğin gerçekleştirilmesini şart koşarken; anayasamızın sosyal adalet kavramından da kişilerin sosyal ve ekonomik açıdan eşit haklara sahip olması gerektiğini belirtmektedir. Bunun gerçekleşmesi ise «herkes için insanlık haysiyetine yaraşır bir yaşayış seviyesi sağlanmasına» bağlıdır.

Ancak, adil bir hukuk düzeni sağlayan, yani, kanunî ve sosyo - ekonomik eşitliği sağlayan sistem, içinde insan haklarına saygı duyulacaktır. İnsan hakları saygısı ise hem bu hak ve özgürlüklerin sağlanmasını ve hem de korunmasını gerektirir.

İnsan hak ve özgürlüklerinin geniş bir kesimini içeren ve düzenleyen Anayasamız; öte yandan özgürlüklerin kısıtlarını ve özelliklerini de getirmiş bulunmaktadır : «Herkes kişiliğine bağlı, dokunulmaz, devredilmez, vazgeçilmez temel hak ve hürriyetlere sahiptir». Bu hüküm özgürlüklerinin dört özelliğini ortaya koymaktadır. Bunlardan birincisi, özgürlüklerin kişi ile birlikte anlam ifade edeceğini belirtmektedir. İkinci özellik, otorite kurumlarının bu temel hak ve özgürlüklere karışamayacağını ve onları engelleyemeyeceğini ifade et-

tını koymaktadır ; bu hak ve özgürlüklere dokunulamaz. Üçüncü ve inektedir. Bir başka deyişle, otorite - özgürlük ilişkilerinin temel şar - dördüncü özellik hak özgürlüklerin kişinin üstünde olduğunu açıklamakta ve hak ve özgürlüklerin kişinin kendi iradesiyle dahi olsa herhangi bir kişiye ya da kuruma devredilemeyeceğini göstermektedir.

Diğer yönden devleti bu özgürlükleri gerçekleştirmek ile sorumlu tutmaktadır. Devlet bir taraftan özgürlükleri engelleyen nedenleri ortadan kaldırmakla yükümlü tutulurken, buna paralel olarak kişinin maddî ve manevî varlığını geliştirecek tedbirleri almasını da emretmektedir. Yani devlet bir taraftan sosyal, siyasî ve ekonomik engelleri kaldırırken diğer taraftan fırsat eşitliğini sağlamak zorundadır. Zira bu engeller anayasanın temel prensipleri ile uyumsuzluk yaratmaktadır. Bu temel prensipler sosyal adalet ve hukuk devleti ilkeleridir. Anayasa bu ilkelere bir de fert huzuru kavramını eklemiştir.

Ancak, Anayasa hukuku içine girmiş bir başka konu daha vardır : Özgürlüklerin kayıtlanması. Özgürlükler ortamı içinde boğulmamak özgürlüklerin özgürlükler çiğnemesine imkân vermemek gibi nedenler özgürlüklerin sınırlanmasını gerektirmektedir.

Anayasamız özgürlüklerin sınırlanmasını prensip olarak kabul etmiştir. Şu kadarki özgürlüklerin kayıtlanması özgürlüklerin özüne dokunmamaktadır. Anayasa Mahkemesi verdiği kararlarla özgürlüklerin özü kavramına açıklık kazandırmıştır. Şu hallerde kanun özgürlüklerin önüne dokunmuş sayılır; bir kere kanun özgürlüğünün kullanılmasından doğacak tesirleri kaldırmamış olmalıdır. İkincisi özgürlüklerin kullanılması açıkça yasaklanmamış olmak gerekir. Üçüncüsü, özgürlüklerin uygulanmasını güçleştirici nitelikte olmamalıdır. Dördüncüsü, örtülü şekilde kullanılmaz hale getirici olmamalıdır. Beşincisi, özgürlüklerin amacına ulaşmasını engelleyici olmamalıdır. (54) Bunlara altıncı bir etken daha eklenebilir; özgürlüklerin kullanılması izine bağlanmış olmamalıdır. (55).

Bu nitelikleri haiz olmayan kanunların özgürlüklerin özüne dokunmadığı kabul edilecektir. Ancak şu nokta unutulmamalıdır ki «Hürriyetin hangi halde kayıtlanacağını anayasa gösterir. Hürriyet demokratik ve sosyal hukuk devletini gerçekleştirmekle amacının zarurî gördüğü sebeplerle kayıtlanabilir.» (56). Yukarıda belirtilen zorunlu nedenlerin neler olduğunu şu şekilde sıralamak mümkündür : kamu yararı, genel ahlâk, kamu düzeni, sosyal adalet, millî güvenlik ve genel sağlık.

Kamu iyiliği : Zamanımıza kadar çeşitli şekillerde anlatılan kamu iyiliği kavramı için çeşitli tanımlar verilmiştir. «Ferdin dünya saadetine erişmesine imkân veren maddî ve manevî şartların heyeti umumîyesi» gibi bir tanım bu arada belirtilebilir. (57) Bülent Nur Esen Anayasa Hukuku adlı eserinde kamu iyiliğini şu şekilde anlatmaktadır : «Kamu iyiliği tabirindeki iyilik hem maddî, hem de ahlâkî iyiliktir. İyilik tabii bir eğilimin tatminidir». (58) Anayasa Mahkemesi kamu iyiliği (kamu yararı) kavramının açıklık kazanmasında yardımcı olmuştur. Bir kere özgürlüğü sınırlayıcı kanun «adil ve eşitçi» olmalıdır. Şayet «kanun adalete ve eşitliğe aykırı durum doğurmakta ise o sınırlamada kamu yararı mevcut değildir». İkincisi, kanunun amacının bireysel haklar ile toplum yaran arasındaki dengeyi bozacak eylemlerin kayıtlanması gerekir. Bu takdirde kamu yararı gerçekleşmiş olacaktır. (59) Anayasa Mahkemesi «böylece kişi hakları ve hürriyetlerinin mutlak bir telâkkiye göre düşünülmemeyeceğini söylemiş oluyor. Hatta genel olarak toplum yararına aykırı sonuç doğurabilecek hallerde hürriyetin kamu yararına sınırlanabileceğini kabul ediyor. (60) B. N. Esen bu kavramı açıkladıktan sonra Anayasa Mahkemesi'ni eleştirmektedir. Esen'e göre, toplum yararına olan hallerde kişi hak ve özgürlüklerinin kayıtlanabileceğini! kabul etmek anayasanın ruhuna aykırıdır. Bu itibarla Esen «kamu yararı mefhumu ve anayasa mahkemesinin bu mefhumu içinde mütalâa ettiği toplum yararı kavramı açık ve iyice belirli olarak çizilmek icap eder» demektedir. (61)

Kamu Düzeni : Kamu düzeni, kamu yararının içinde gerçekleşeceği düzen olarak kabul edilmektedir. Prof. Esen düzen kavramının ikili anlamına işaret etmekte ve şunları söylemektedir : «statik telâkkiye göre düzen her şeyi yerli yerine koymak demektir. Dinamik teakkide ise düzen vasıta ann ve çarelerin gayeye uydurulmasıdır.» (62) Yine Esen bir başka eserinde kamu düzeni için şunları söylemektedir : «Kamu düzeni kurallardır. Bu kurallar hukukîdir. Gayeye göre nitelendirilir. Tekmil toplumu ilgilendirir». (63) «Anayasa Mahkemesi ise verdiği bir kararda kamu düzenini «toplumun huzur ve sükûnunun sağlanmasını, devletten ve devlet teşkilâtının muhafazasını hedef herşeyi, cemiyetin her sahasındaki düzenin temelini teşkil eden kurallar» olarak tanımlamaktadır. (64)

Genel ahlâk : Bu kavramda yine aynı kararda belirtilmiş ve şunlar söylenilmiştir ; «Genel ahlâk neyimi, belli bir zamanda, bir toplumun büyük çoğunluğu tarafından benimsenmiş bulunan ahlâk kuralları le ilgili hareketleri ifade eder». Esen bu genel kuralı şu

şekilde çözümlemektedir : «Genel ahlâk hareketlerdir. Bu hareketler ahlâkîdir, zaman unsuruna göre belirir. Nicel bir unsura tâbidir. Sübjektif bir unsurun varlığını gerektirir..» (65)

Sosyal adalet : Daha önce belirttiğimiz gibi «insanlık haysiyetine yaraşır yaşayış seviyesi sağlanması» zorunluluğu sosyal adalet kavramının ön gördüğü temel amaçtır. Devlet bireyler arasında toplumsal adaleti gerçekleştirebilmek için bireylere insanlık haysiyetiyle orantılı yaşama düzeni sağlamak zorundadır.

Ancak sayılan bütün bu şartların gerçekleşmesiyle özgürlükler sınırlanabilecektir. Burada bir başka sorun ortaya çıkmaktadır. Özgürlükler ne ile ve kim tarafından sınırlanacaktır? Anayasamızın bu soruya verdiği cevap açıktır, özgürlükler ancak anayasaya uygun olarak kanunla ve hakim kararı ile kayıtlanabilir.

Anayasa Mahkememiz bir kanunun taşınması gerekli nitelikleri şu şekilde belirtmektedir : «Kanun, kamu yararına genel bir hukuk kuralı koymak için konmalı, müstesna haklara dokunmamalıdır. Aksi halde kanun adı altında konulmuş bulunan kural kanun değil; keyfi bir tasarruftur». (66)

Kanunlar yasama organlarının bir ürünüdür. Ancak Anayasa Mahkemesi bazı düzenleyici metinleri de kanun kavramı içine sokmuştur. Yasama yetkisinin devri sorunun bir sonucu olarak bazı düzenleyici metinler kanununa benzer şekil kazanmaktadırlar. Yasama organı bazı alanlarda konunun düzenlenmesini idareye bırakabilir. İdarenin bu konuyu düzenlemesi nedeni ile düzenleyici metinler kanun hükmünde olmaktadır. Anayasa Mahkemesi verdiği bir kararda yasama yetkisinin devrinin bizzat kanunun yasama organını görevli kıldığı sahalara kadar genişleyemeyeceğini belirtmiştir. İdarenin böyle bir tasarrufunun meşruluk kazanması için konu ile ilgili genel hükümlerin kanunda belirtilmiş olması gerekir.

Anayasamızda hakların korunma yolları ile ilgili hükümler kişi güvendiği, hak arama hürriyeti, tabii yargı yolu, cezaların kanuniliği prensibi, işba t hakkı, devletin malî kaynakları ve dilekçe hakkı ile ilgili maddelerde yer almaktadır.

Habeas Corpus olarak adlandırılan kişi güvenliği kişinin özgürlüklerinden yoksun bulunmaması anlamını içermektedir. Bu nedenle Anayasa, Ceza Muhakemeleri Usulü Kanun'unun kapsamını daraltarak, hangi hallerde kişinin tutuklanabileceğini ve tutuklanan kimselere yapılması gereken işlemleri açıklıkla belirtmiş ve haksız tutuklamaya karşı tazminat kurumunu getirmiştir.

Hak arama özgürlüğü iddia ve savunma hakkını içine almaktadır. Anayasamıza göre bütün vatandaşlar her türlü meşru araçlardan yararlanarak iddialarını ispatlayabilirler. Anayasa Mahkemesine göre «buradaki meşru kelimesi kanunda gösterilen usuller deyiminden daha geniş anlamı ifade etmek maksadıyla metne konulmuştur.» (07) Yine aynı kararda savunda hakkı ile ilgili genel bir hüküm getirilmektedir : Hak arama özgürlüğüne en küçük etki getirilmemelidir. «Bir davada tarafların yargı mercileri önünde iddia ve savunmalarını kaygıya kapılmadan serbestçe yapmaları gerekir.»

Tabii yargıç esasî Anayasamızın gerekçesinde «kanunun genel olarak koyduğu görev ve yetki esaslarıyla belli olan hakim tarafından muhakeme edilmesi» olarak kabul edilmektedir. Anayasa Mahkemesi ise bu konu ile ilgili incelemelerinde iki unsur üzerinde durmaktadır. (68) «Kuruluş ve görevlinin sıfatı, kuruluşla ilgili hususlar yargı merciinin kanuna uygun olarak kurulmasını gerektirmektedir» İdarî yargı mercilerinin ve yarı kazaî görev yapmakta olan mercilerin de tabii yargı mercii içine gireceği kabul edilmiştir. (69) Hakimlik sıfatı ise «yargı yetkilerini kullanmanın sonucu» olarak kabul edilmiştir. Bu nedenle Mahkeme idare mercilerine verilen birçok yetki kanununu ve bu arada idareye verilen yargısal yetkileri iptal etmiştir.

Anayasamız cezaların kanuniliği konusunda getirdiği hükümleri şu şekilde değerlendirmektedir. : «bu kaide herşeyden evvel bir hürriyet teminatıdır; hukuk devletinin vazgeçilmez prensiplerindendir» Anayasamız kişilerin suç işledikleri anda suç sayılmayan olaylardan dolayı cezalandırılmayacaklarını; suç işledikleri an bildirilmiş olan cezadan daha ağır ceza verilemeyeceğini; manevî işkence yapılamayacağını ve sorumluluğun kişisel olduğunu ilan etmektedir. Burada önem taşıyan husus idare organlarının kararlarıyla kişi özgürlüğünün bağlanıp bağlanamayacağıdır. Anayasa Mahkemesi bu konuda şu esasî kabul etmiştir : «Kanunun tanıdığı yetkiye, dayanarak hükümetçe alınacak aykırı hareket edecek olanlar için yetki kanunu ceza tayin etmişse suçun ne olduğu da kanunda belirtilmiş demektir. Bu takdirde suç hükümetçe kanuna müsteniden alınmış olup hangi fiillerin yasaklandığını ilan eden karara aykırı harekette bulunmuş olmaktadır. Ceza kanunda gösterilmiş ise hangi suçta bu cezanın verileceğini kanunun söylemiş olmasına lüzum yoktur.» (70)

İktisadî ve sosyal görevlerin yerine getirilmesiyle ilgili madde de Anayasa «İktisadî gelişme ile malî kaynakların yeterliliği» kıstası-

nı getirmiştir. Bu hüküm iki açıdan .ele alınabilir. Birincisi, Anayasa gerekçesinin ve Anayasa Mahkemesinin kabul ettiği Devletin bu görevleri yerine getirme sının hakkındaki görüştür. Ancak kanımızca buna eklenmesi gereken ikinci bir görüş vardır. Devlet sosyal ve iktisadi haklar bölümünde gösterilen ödevleri gerçekleştirmek zorundadır. Bu maddede sınır belirtilmiş olması yeterli değildir. Önemli olan nokta devletin bu kaynakları geliştirmek zorunluluğunda olmasıdır.

Dilekçe hakkım özgürlüklerin korunması aracı olarak kabul etmek mümkündür. Ancak bu yol daha çok devlet otoritesinden gayri otoriteye karşı veya sadece devlet organlarından birinin aleyhinde kullanılabilecek bir yoldur. Şayet devlet tüm olarak hukuka aykırı uygulama içine girmişse bu yol sonuç vermeyecektir. Nihayet bu hak diğerlerini tamamlayıcı olarak kabul edilmelidir.

2. 1961 Anayasası içinde Devlet iktidarının sınırlanması :

A. Yasama erkinin sınırlanması :

Anayasa Mahkemesi içtihatlarında beliren iki kavram yasama erkine getirilmiş sınırlayıcı etkenleri ifade etmektedir. Bunlardan birincisi «genel hukuk ükeleri'dir. Anayasa Mahkemesi verdiği bazı kararlarda yasama yetkisinin genel hukuk ilkeleriyle sınırlanabileceğini ortaya koymuştur. «Genel hukuk ilkeleri ise hukukun bilinen ve bütün uygar memleketlerce kabul olunan ilkelerdir.» Anayasa Mahkemesi böylelikle iki kıstas getirmiş olmaktadır. Bunlardan bin uygar memleketlerce kabul edilmiş olmak, diğeri ise bilinmektir. Ancak bunların ne anlama geldiğinin tesbiti sorunu güç ve karışıktır. Bu güçlüğü ve karışıklığı yok etmek için Mahkeme bir başka kıstas daha getirmiştir. «Genel hukuk esası, kanunun ancak, kamu yararına olarak geleceği düzenleyici, mücerret, şahsî olmayan, yayınlanmasından önce kazanılmış hakları ortadan kaldırmayan hukuk kuralları koymasını gerektirir.» (71)

Yasama organını sınırlayan ikinci prensip «Anayasanın temel ilkeleridir». Bu prensip Anayasanın üstünlüğü sistemlerinde Anayasa bütün organları, bu arada yasama organını da, sınırlayan tek kurumdur. Yasama organının Anayasa ile bağlı olması bir taraftan Anayasanın amacının gerçekleştirilmesini içerirken; diğer taraftan Anayasanın temel ilkelerine saygı duyulmasını gerektirir. Anayasa

Mahkemesine göre Anayasamızın amacı «Demokratik Hukuk Devleti'nin korunmasıdır». Hukuk Devleti'nin dayanacağı temel ilkeler olarak şunlar belirtilmiştir insan hak ve hürriyetleri, millî dayanışma, sosyal adalet, fert huzur ve refahı, toplum huzur ve refahı, laiklik.

Buraya kadar belirttiğimiz ilkeler yasama organının yasama yetkisini kullanırken sınırlayan ölçülerdir. Demokratik iktidarların çoğunluğa dayanması, çoğunluğu elde eden iktidarın bu ölçüleri aşabilmesi imkânları kanun çıkarıldıktan sonra da Anayasa ilkelerinin korunmasını gerekli kılmaktadır. Anayasamız bu gerçeği bir kurum ile değerlendirmek istemiştir : Anayasa Mahkemesi. Anayasa Mahkemesi'nin görevleri Anayasamızda sayılmış ve belirtilmiştir. Kanunların ve meclis iç tüzüklerinin Anayasa aykırılığının denetimi, yüce divan sıfatı ile görülecek işler, siyasi partilerin kapatılması, yasama dokunulmazlığının kaldırılması ile ilgili kararları denetlemek, meclis üyeliği sıfatının düşmesi ile ilgili kararları denetlemek. Mahkeme verdiği bir çok kararda görev konusu zerinde durmuş ve görev ile ilgili olmayan hususlar reddedilmiştir. Anayasa Mahkemesi'nin görevleri anayasal denetlemenin çeşitlenmesidir. Bir başka, deyişle Anayasa Mahkemesinin temel görevi Anayasaya aykırılığı denetlemektir. Ancak bu aykırılık yalnızca yasama organının faaliyetleri içinde incelenmek gerekmektedir.

Böylelikle Anayasa sistemimiz içinde bireysel hak ve özgürlüklerin yasama organı yoluyla kaldırılması imkânı yok edilmiştir. İktidarlar Anayasa prensiplerine saygılı olduğu ve Anayasa Mahkemesi bağımsızlığını koruyup, görevinin önemini anlayabildiği süre içinde özgürlükleri yasama organı yoluyla bastırılması imkân haricindedir

B. Yürütme erkinin sınırlaması;

Tepki Anayasası olma özelliği gerçekten Anayasamızın bütün maddelerinde olanca açıklığı ile göze çarpar. Parlak olmayan bir iktidar devresinin yarattığı acı sonuçların ülke sorunları üzerinde olumsuz durumunun düzeltilmesi istekleri Anayasamızın açık özelliklerinden biridir. Bu özellik Anayasa tasarısında daha açık şekilde gösterilmiştir. Anayasa tasarısında yürütme organı diğer organlarca sınırlanırken, diğer taraftan yürütme organı kendi içinde ayarlamalara ve dengelemelere tabi tutulmuştur. Bu dengelemelerin birincisi Cumhurbaşkanına tarafsızlık sağlamak ve bu tarafsızlık içinde hükümetin vasıtası olmaksızın kullanabilecek yetkilidir. İkincisi dengeleme yürütme organı içinde özellik taşıyan bazı konularda, Cum-

hurbaşkanına bağı «Devlet Yardımcı Kurullarının kurulmasıdır. Bağımsız kurumların sayısının arttırılması, tasarının üçüncü dengeleme aracıdır. Tasarının öngördüğü muhtar kuruluşların bazıları şunlardır : Üniversiteler, T.R.T., Millî müze, Kütüphane, Opera ve tiyatro. Türkiye Milli Bankası, bazı İktisadi Devlet Teşekkülleri. Nihayet idarenin yargısal denetleme alanının gerçekleştirilmesi ve hükümet tasarruflarının kaldırılması, dördüncü dengeleme aracı olmaktadır. (72).

Anayasamız bu etkenlerin ışığı altında yürütmeyi zayıflatmadan sınırlamak yolunu seçmiştir. İdarenin sınırlanabilmesi imkânını da idarenin tarafsızlığını sağlamada bulmuştur. İdarenin sınırlanabilmesi imkânını da idarenin tarafsızlığını sağlamada bulmuştur. İdarenin tarafsızlığını sağlamada bulmuştur. İdarenin tarafsızlığı ilk adımda Cumhurbaşkanı'nın tarafsızlığını sağlamada gerçekleştirilmek istenmiştir. Anayasa sistemimiz içinde Cumhurbaşkanı partiler üstü nitelik kazanmıştır.

İkinci dengeleme aracı olan «Devlet Yardımcı Kurumları» Anayasada tek istisnası ile yer almamıştır. Anayasada yer alan bu tek istisna ise Millî Güvenlik Kurulu (Askerî Şura) dır. Keza özerk kuruluşların sayısı da fazla geniş tutulmamıştır. Sadece Üniversiteler ile TRT özerk kuruluşlar olarak kabul edilmiştir. Bu arada getirilen diğer iki tedbirler de idare sınırlanmak istenmiştir. Bunlardan birincisi memur memur teminatı ilkesidir. Bu ilke memurlar hakkındaki kovuşturmanın mutlak surette savunmasının alınmasına bağı olduğunu ifade etmektedir. İkinci ilke kanunsuz emir sorunudur. Böylelikle Anayasa memur teminatı ilkesini tamamlamış, idarenin keyfî tasarruflarının önlenmesini istemiştir.

Anayasamızın gerekçesi bunu bütün açıklığı ile dile getirmektedir. «Bir başka açıdan bakıldığı zaman, hürriyetlerin ve demokrasi düzeninin teminatı üniversite, radyo-televizyon, ajans gibi muhtar müesseselerin sosyal yayı içinde yer almasında görülmüştür. Ayrıca mahallî idareleri muhtar bir müessese hüviyetine kavuşturması ve muhtar kamu tüzel kişilikler ihdası da hürriyetlerin ve demokratik düzenin teminatı bütünün tamamlayıcı sayılmıştır».

Anayasamızın idare konusunda getirdiği en değerli ilke, şüphesiz, yargısal denetim ile ilgili olanıdır. «İdarenin hiç bir eylem ve işlemi hiç bir halde yargı mercilerinin denetimi dışında bırakılamaz» şeklinde ifade edilen bu hükümle hem hükümet tasarrufu denilen keyfilik aracı kaldırılmış, hem de bir taraftan idarenin kanuna ve Ana-

yasaya aykırı işlemleri önlenirken; öte yandan, İdari işlemlerden doğacak zararın tazmini sağlanmıştır.

Anayasa Mahkemesi, idarenin varlık nedenini kanunların gerçekleştirilmesine bağlamaktadır. İdare «kanun rejimini, bu rejime karşı girişilecek hareketleri önlemek yoluyla koruyabilir.» Bu hukuk rejiminde idare kanunların amacına göre onları uygulamakla görevli olup hiç bir zaman bu amacın dışına çıkamaz, yani, idarenin yetkisi kanunların amacı ile sınırlıdır. (73)

C. Yargı erkinin kuvvetlendirilmesi

Prof. Arsel'in de belirttiği gibi yeni Anayasa sistemimiz içinde yargı organı diğer iki organdan daha üstün tutulmuştur. Bir anlamda Anayasa diğerlerini zayıf tutarken; yargı organını kuvvetlendirmek istemiştir.

Arsel yargı organının bu kadar kuvvetlendirilmesinin bu organı siyasal kararlar almaya yöneltebileceği tehlikesine işaret etmek te, fakat yargı organının kişi hak ve özgürlüklerine karşı tehlike unsuru olmadığını belirtmekte ve şunları söylemektedir : «şunu da unutmamak gerekir ki yargının diğer iki kuvvete yani yasama ve yürütmeye nisbetle daha öne alınmasının tevlit edeceği mahzur, böyle bir sistemin getirebileceği faydalar yanında hiç kalır». (74)

Adı geçen yazar yargı organına, üstünlük sağlayıcı etkenleri iki noktada toplamaktadır. Bunlardan birincisi hakimlerin ve mahkemelerin bağımsızlığı bağımsızlığıdır. Gerçekten Anayasamız «hakimler görevlerinde bağımsızdırlar; vicdanî kanaatlarına göre hüküm verirler. Hiç bir organ yargı yetkisinin kullanılmasında emir veremez» diyerek hakimlerin tam bağımsızlık içinde çalışmalarına imkân hazırlamıştır. İkincisi, yasamanın ve yürütmenin yargı denetimine tabi olmasıdır. Başka bir deyişle, yargı, yasama ve yürütme organlarının kararlarını iptal edebilmektedir.

Anayasa gerekçesinde bu durum «hürriyetlerin teminatı» olarak adlandırılmaktadır. «Tasarı hürriyetler sağlama noktasında hassasiyet göstermiştir. Bu maksatla bir yandan devletin her türlü idari tasarrufu geliştirilmiş bir kazaî kontrole tabi tutulmuş, öte yandan da bizzat yasama organının Anayasamızın koyduğu sınırların dışına çıkmamasını Anayasa Mahkemesiyle sağlanmak istenmiştir».

Yargının üstünlüğü konusuna eklenebilecek bir diğer etken de hakim teminatı ilkesidir. Böylelikle hakimlerin azledilmemesi, şart-

ları gerçekleşmeden emekliye ayrılması ve aylıklarından yoksun bira kılınması sağlanmıştır.

Hakimlik teminatının Anayasada yer almış hüküm olmaktan çıkarılıp yaşanan hayata uygulanabilmesi için Yüksek Hakimler Kurulu kurulmuştur. Bu kurul hakimlerin özlük işleri ile görevlendirilmiştir.

Anayasa Mahkemesi verdiği kararlarda mahkemelerin görev ve işleyişini ön planda tutmaktadır. İptali istenen hükmün mahkemenin görev ve işleyişine tesir ettiğini kabul ederse kanunu iptal etmektedir. Anayasa Mahkemesi'nin özellik taşıyan bir kararı da savcılar hakimlerin bağımsızlık ve teminatına sahip olmadıkları belirtilmiş; Anayasada yer alan teminat unsurunun sadece özlük haklarını kapsadığı kabul edilmiştir. (75)

Bu hükümleri ile Anayasamız mahkemelerin bağımsızlığını gerçekleştirmeye çalışmıştır. Şu nokta bir daha tekrar edilmelidir ki Anayasamızın yargı erkinin kuvvetlendirme çabacı sadece yazılı kâğıt üzerinde kalmamış, Yüksek Hakimler Kurulu yoluyla uygulama alanına da sokulmak istenmiştir.

1.	H. Laski	Liberty in the modern State	P- 48
2.	C. W. Cassinelli	The politics of freedom	p. 52
3.	S. E. Morrison	Freedom in contemporary society	p- 8 P- 148 F
4.	E. Barker	Principles of social and political theory	P- 33 s. 163
5.	H. Laski	Authority in the modern state	s. 38
6.	M. Kapani	Kamu hürriyetleri	p- 59
7.	M. Kapani	Ibid	p- 178
8.	H. Laski	Ibid	s. 179
9.	M. Kapani	op., cit.,	P- 64-66
10.	Ibid		
11.	E. Barker	op., cit.,	p 162 F
12.	H. Laski	Liberty in the modern state	p. 133 F

13. Başkanlık komitesi To secure these rights
raporu
14. H. Laski Authority in the modern state p. 29
15. T. Z. Tunaya Siyasî müesseseler ve Anayasa hukuku
s. 298
16. S. M. Lipset Siyasî insan s. 7
17. A. Tocqueville Amerika'da Demokrasi s. 82
18. T. Z. Tunaya op., cit., s. 264
19. Ibid., s. 267 ; Kapanî op., cit., s. 191
20. Ibid., s. 265
21. W. Gelhorn Amerikan hakları s. 150-86
22. Kapanî op., cit., s. 192
23. S. M. Lipset op., cit., s. 381
24. Supra., s. 382
25. B. Russell History of western philosophy p. 313
26. M. Bioch Feudal Society p. 408-9 vol II
27. E. Barker op., cit., s. 44 F
28. H. Laski Authority in the modernstate p. 81 F
H. Laski The state in theory and practice
p. 11
29. E. Barker op., cit., p. 112 F
30. M. Kapanî op., cit., s. 170
31. Ibid p. 221
32. Ibid p. 113
33. Kapanî op., cit., 167
34. S. S. Onar İdare Hukukunun Umumî Esasları s. 143 cilt I
35. M Kapanî op., cit., s. 194-5

36. H. Laski	The state in theory and practice	p.277
37. C. W. Cassinelli	op., cit.,	p.61
38. E. Barker	op., cit.,	p. 210
39. M. Kapanı	op., cit.,	s. 189
40. Ibid		s. 196
41. Ibid		s. 197
42. Gough		
	John Locke's political philosophy	p.93-119
43. E. Barker	op., cit.,	p.258
44. Madison	Anayasa üzerine düşünceler	s. 27
45. A. Tocqueville	op., cit.,	s. 64
46. Ibid		s. 65
47. Ibid		s. 65
48.	Burada sözü edilen hareket tipleri Anayasada gerçekleştirilmesi için yapılacak hareketler anlamındadır.	yer alan araçların
49. M. Duverger	Siyasî rejimler	s. 60
50. M. Kapanı	op., cit.,	207
51. S. S. Onar	op. cit.,	s. 126 vd.
52. B. Savcı	İnsan Hakları	s. 210
53. B. N. Esen	Anayasa Mahkemesine göre Türk Anayasa Hukuku anlayışı	s. 40
54. E. 1962/208	K. 1963/1	
55. Esen on., cit		s. 57
56. Ibid		s. 50-1
57. Esen	Anayasa Hukuku Genel Esaslar	s. 120

58. Ibid. s. 221
59. 63/3 k 63/67
60. E. 62/286 k.6353
61. Esen Anayasa Mahkemesine göre Türk Anayasa Hukuku anlayışı s. 61
62. Esen Anayasa hukuku genel esaslar s. 121
63. Esen Türk Anayasa Hukuku anlayışı s. 55
64. Ibid s. 55
65. Ibid s. 55
66. Ibid s. 37
67. E 63/163 K 65/36
68. Esen op., cit., s. 90
69. E. 63/69 K 64/38
70. Esen op., cit., s. 88
71. İbid s. 89
72. S. S- Onar op., cit., s. 192 vd.
73. Esen op., cit., s. 88
74. İ. Arsel Türk Anayasa Hukukunun umumî esasları
75. E. 63/140 K 64/62 s. 442

AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİNDE METROPOLİTEN İDARELERİN FİNANSMANI

Özetleyen (*)

Orhan ZÂİM

Tetkik Kurulu Müşaviri

Metropoliten idare problemlerinin birçok yönleri vardır. Bunlardan en kritik olanı, halkı ve maliyeciyi aynı derecede alâkadar edeni, muhakkak ki metro idarelerin mâliyesidir. Gerekli para nasıl elde edilebilir? Gelirler nerden sağlanmalıdır? Sağlanacak gelirler, yeni servislerden faydalananlara, nasıl adaletle (kûlfet olarak) yüklenebilir? Ne tip vergiler, beledi gelirlerine zarar vermez ?

Bu tip soruların cevabı, şüphesiz ki kolaylıkla bulunamaz. Metro mintikalarında görülen nüfus patlamaları, esasen mevcut sıkıntılar yanında yeni problemler yaratmaktadır. Bu alanlarda, belediye teşkilâtına ve servislere ağır yükler tahmil edilmektedir. Bütün bunlar pek çok paraya ihtiyaç gösterir. Eğer davul zurna çalanlara iyi para verilirse, pek çok davul zuma çalan bulunacaktır. Zira seyirciler sayıca çoğalacak, aynı zamanda daha kaliteli bir icranın yapılması talep edilecektir. Bir metropoliten idareyi yürütmek için pek çok paraya ihtiyaç olduğu bilinen kaçınılmaz bir gerçektir.

1. Malî Çıkamaz

Bazıları, bu sahalardaki âmme mâliyesinin, idarenin yapısını değil, metropoliten şehrin nüvesini teşkil ettiğini müşahade etmişlerdir. Kâfi miktarda ödenek bulunsa ve yardım yapılsa dahi, havanın kirlenmesi, trafik ve kanalizasyon problemlerinin, mevcut mahallî idarelerin klâsik biçimi içinde halline imkân olup, olmayacağı, münakaşa edilmektedir. Bazıları da, yeter ödenek ve para bulunması-

(*) The Metropolis. Bollens, John C. 1965

nın önemli olduğunu kabul etmekle birlikte, soruna uygun idare cihazının bulunmayışının, esas problem olduğunda müttetiftirler. Zira vergi almak yetkisi mahallî idarelerindir. Uzun vadeli yatırımlar yapmak onlara verilmiş yetkiler arasındadır. Metropolislerde olduğu gibi hizmetten faydalananların, dolayısıyla vergiye mevzu olacakların, birtek şehrin hudutları içinde oturmayaşları. vergi toplama konusunda zorluklar ortaya çıkarmaktadır.

Her iki durum da kanunî yetkiye dayanmaktadır. Mahallî idarelerin bünyelerinde yapılacak İslâhatın (hiç birinin); daha iyi okul, daha çok park, ulaştırma sisteminin geliştirilmesi, ziraî mücadelenin daha iyi yapılacağı sonucunu vereceğinden emin olunamaz. Daha önceki sistemde mevcut olduğu gibi, yeni metropol idare şeklinde de, âmmenin gittikçe artan ihtiyaçlarını karşılayacak yeter Ödenek ve para bulunması, önde gelen sorun olacaktır.

Diğer yandan, yeni idare şeklinin, malî kaynakları en çabuk şekilde harekete getirecek ve eski idarede bulunan israfları önleyecek bir yapıda olması istenmektedir.

Bazı metropoliten şehirlerin malî çıkmazında, mevcut bir tersliği bu vesile ile müşahade etmek mümkündür. Millî servetin büyük bir kısmının metropoliten şehirlerde toplandığı bilindiği halde, buradaki mahallî idarelerin en büyük sorunu gene malî yetersizliktir. Anlaşılmaktadır ki buradaki idareciler, vergilerin yükseltilmesinin getireceği politik tehlikeden pekâla haberdardırlar. Bu idareciler politik bakımdan cesaretli olmasalar da, tutumlarının realist olduğu kabul edilmelidir. Ancak tenakuz şuradadır ki, bu mıntikalarda oturan halkın özel masrafları artmakta iken, idarelerdeki bürokrasiyi amansızca tenkit etmekte ve şehir servislerini, özel sektöre devretme tehdidi ile, bu idareleri korkutmağa çalışmaktadırlar.

Diğer yandan, Amerikan ekonomisinin, mahallî idarelerin sarf etmesi gerektiğinden az masraf yaptığı için, zarara uğradığı konusunda tartışmalar yapılmaktadır. Sonuç olarak şehir yöneticilerinin kişilerin arzularına, mahallî idarelerin gerçek ihtiyaçlarından daha çok önem verdiği kanaatine varılmıştır.

«Bir fert otomobil almak için birkaç bin doları kolayca harcıyor, ama çalıştığı veya yaşadığı mıntikanın idaresine iyi bir yol yapılabilmesi için gerekli paranın verilmesine karşı çıkıyor» denilmektedir.

İktisatçı John Kenneth Galbraith bu dengesizliği şöyle ifade ediyor : Birçok aileler leylak ve pembe renkli, air conditionet takılmış, direksiyonu ve freni takviye edilmiş arabaları ile çöp dolu, karanlık, trafik işaretleri olmayan kötü evsafılı yollarda seyahat ederler. Şehirlerin dışı, yol boyu görünüşünü önleyen, çok aydınlatılmış ticari reklâmlarla doludur... Yanlarında, termoslar içinde yiyecekleri ile halk sağlığı ve morali için tesis edilmiş parklara gitmekte ve bu arada masrafları başka bir mahallî idare tarafından ödenmiş mıntıkada, geceyi geçirmekte ve eğlenmektedirler.»

2. Mahallî İdarelerim Artan Masrafları :

Temayüllerimiz ne olursa olsun, bugün beledi ihtiyaçlar için daha çok para sarfetmemizin gereğini inkâr edemeyiz. Metropolis şehir idarelerinin, toplumun kaynaklarını istenilen ölçüde üretmek bakımından iyi bir araç oldukları kabul edilse bile, bunların, ne fakir mıntikalardan daha çok kaynak temin etmek, ne de beledi harcamaların arttırılmasına karşı mükelleflerin mukavemetini yenebilmiş olma yönünde tam bir başarıya ulaştıkları iddia edilemez. II. Dünya harbinden bu yana mahallî politik iklim, mahallî idarelerin masrafları ve vergilerin arttırılmasını yakından takip edecek bir atmosferin içine girmiştir. Bu sebeple, karşı düşünceleri tahminde güçlük kalmamıştır. Mahallî idarelerin, her derecedeki masrafları, son yirmi sene içinde astronomik şekilde artmıştır. 1942'de Federal Hükümet, eyalet hükümetleri ve şubeleri 45.5 milyar dolar harcamışlardır. 20 yıl sonra bu miktar 165 milyar dolara, yani fert başına yılda harcamalar 900 dolara yükselmiş; bu devre içinde yatırımlar, her yıl % 8.5 artarak, 10 milyar dolardan 40 milyar dolara fırlamıştır.

Metropolitan mıntikalarda, mahallî harcamalar, federal iç harcamalardan 1/3 fazla artış göstermiştir. Temyiz hâkimlerinden Oliver W. Holmes'in, «Vergilerle yeni bir medeniyet satın alıyoruz», demesine rağmen, kimse vergi ödemeyi istememektedir. Her türlü probleme rağmen, halk, yeni vergileri, mantikî olmayışla itham etmekte ve ağır bulmaktadır. Mahallî idarelerin yatırım ve hizmetlerinin daha pahalıya mal olduğunu, hayat standardının yükseldiğini, istihsalin arttığını, yiyecek için ailelerin daha çok masraf ettikleri hakikatini unutursak, bu reaksiyonu haklı kabul edebiliriz. Mahallî idarelerin masrafları, ekonomide hasıl olan değişikliklerle karşılaştırılırsa, manzara başka bir renk alacaktır. Herhangi bir servisin, 1930'lardaki maliyeti bugünkü fiatlarla karşılaştırılmaz. Son 30

sene içinde, yapılmakta bulunan mahallî hizmetler sabit tutulsa bile, maliyetin çok yükseldiği takdir olunabilir. Millî ekonomideki her sektörde ücretler — hükümette çalışan personel dahil — artmış ve yatırımlar için kullanılan araç ve gereçlerin fiatları yükselmiştir. Enflasyon sonucunda gerekli ayarlamalar yapılmış, servislerin genişletilmesine karşılık, fert başına mahallî idare masrafları çok artmamış, aksine bazı hallerde hakikaten azalmıştır. Örneğin, Los Angeles kazasında fert başına sabit değerle, (doların satın alma gücü sabit tutulduğunda) 1928'de 5441 dolar sarfedilirken, 1958'de 5190 dolar sarf edilmiştir. Aynı hal Cleveland metro mıntıkası için de vakidir.

Hayat standartlarının yükselmesini isteyen hemşehrilerin oturdukları mahallî idarelerin giderlerini tartışırken, bu hususları akıllarından çıkartmamaları gereklidir. Bundan birkaç yıl önce, Ekonomik Kalkınma Konseyi'nin belirttiğine göre: 1880'den bu yana, vergilendirmeden sonra, fert başına gelir 3 misli artmıştır. Aynı yolda yapılan son araştırmalardan biri, millî vergi gelirinin (federal, eyalet, mahallî idareler), genel gelirlere oranla, 1952 ? 1962 yılları arasında artmadığını ortaya koymuştur. Diğer bir deyimle, millî gelirle, vergi gelirinin aynı oranla çoğalmadığı meydana çıkmıştır. 1952'de her yüz dolar için vergi yükünün 24,48, 1962'de ise 24,42 olarak kaldığı anlaşılmıştır. Bu esas üzerine yapılan hesaplarda federal vergi yükünün 2,23 azaldığı, eyalet vergi yükünün 1,02 ve belediyeye ait olmayan (özel birlikler gibi) 0,93 ve belediyeye ait olan vergi yükünün ancak 0,22 yükseldiği meydana çıkmış oluyordu.

Millî gelire göre mahallî idarelerin yatırımı, geçen yüzyılda hafifçe artmış; fakat bu artış, nüfusun korkunç derecede çoğalışı karşısında, mahallî idarelerin yapmakta olduğu yatırımlara duyulan ihtiyaca bir karşılık teşkil edememiştir.

1929'larda mahallî idarelerin yatırım harcamaları millî gelirin % 7'sinden biraz fazla idi. Bu miktar depresyon yıllarında % 15'e yükseldi. 1946'yı kovalayan yıllarda % 5'e ve o tarihten bu yana da % 9'a yükseldi. Bu rakamlar bir yükselme ifade ediyorsa da mahallî idarelerin yaptığı bu harcamaların hangi, alana yöneldiğini belirtmemektedir. Yani bu harcamalar mahallî idarelerin başağrısı olan problemlerinin halledildiğini, bütçedeki sıkıntılarını hafiflettiğini ifade etmemektedir. Gerekli hizmetleri sağlamak için kaynaklar mevcut olduğu halde, verginin nasıl tarh ve tahsil edileceği sorununa bir çözüm yolu bulunmadığı anlaşılmaktadır. Bundan başka, bir oturma bi-

rimi için doğru olan keyfiyet diğer oturma birimi için doğru olmayabilir. Metropol şehir bölgesi içinde, her bölgenin ödeme gücü aynı olmadığı gibi, beledi yatırımlara duyulan ihtiyaç da değişmektedir. Ayrıca, muhtelif seviyedeki mahallî idarelerin vergilendirme, güçleri aynı değildir. Metropolis içinde oturanların malî güçleri aynı olmadığı gibi, politik tutumlar ve davranışlar da değişiktir. Kısacası metropol idarenin malî bünyesinin görünüşü yamalı bohça gibidir.

3. Gelir Kaynakları

1962 yılında yapılan mahallî idareler sayımından anlaşıldığı üzere, Amerika'da, şehir, kaza, kasaba, birleşik kasaba, okul birlikleri ve özel birliklerin sayısı 91.236 idi. Bu sayıdan 18.442'si S.M.S.A. (standart metropoliten istatistik bölgeleri) içinde yer almaktadır. Bu sayıya dahil olan ünitelerin malî alanda taşıdıkları önem, adetlerinden daha fazladır. S.M.S.A. içindeki bu mahallî idarelerin diğerlerine sayıca oranı 1/5 iken, gelir ve giderleri geri kalanların gelirlerinden iki misli, borçları ise 3 misli fazladır. Sayıları ve gelirleri bakımından diğer oturma üniteleri ile bu kadar farklılık göstermelerine rağmen, S.M.S.A. içindeki bu ünitelerin hemşehrileri, günlük ihtiyaçlarını sağlamak için çaresiz bir çaba içindedirler.

a) Değerler Vergisi (Property Tax)

Federal Hükümet, eyalet hükümetleri ve mahallî idareler gelir temin etmek için ciddi bir rekabet içindedirler. Her seviyedeki hükümetler, mevcut vergi kaynaklarını daha ağır şekilde vergilendirmeye girişmek ve genişleyen hizmetlerin giderlerini karşılayabilmek için yeni vergi kaynakları aramak zorundadırlar. Muhtelif seviyedeki hükümetler arasında, gelir kaynaklarının taksimi zorlukla halledilebilmiştir.

Federal hükümetin gelirlerinin büyük kısmı, gelir vergisi ve kurumlar vergisinden gelir. Eyaletler satış vergisi ile toptan satış vergisi kaynaklarından faydalanırlar. Mahallî idarelerin başlıca gelir kaynağı ise değerler vergisidir. Ancak bu kaynaktan, muhtelif mahallî idareler faydalandığı içindir ki, şehir mntıklarında mükerrer vergilendirmelere şahit olunur. Kaza idareleri, şehirler, okul birlikleri ve özel birlikler, bölgelerindeki mükellefleri ve emlakî, kendi hisselerine isabet eden matrah içine almak için mükerrer vergilendirmektedirler. Mükerrer vergilendirmenin mantıkî bir vergilendirme metodu olmadığı bilindiği halde, mevcut zarureti de bilmemezlikten

gelmek mümkün değildir. Değerler vergisi koloniyal devirden beri, mahallî idarelerin masraflarını karşılamak için başvurdukları tarihi bir gelir kaynağıdır. Bu kaynak, gelir vergisi, kullanma ve satış vergisinden sonra, Amerikan vergi kaynakları içinde en verimli olan bir kaynaktır. Değerler vergisi 1932'lere kadar tek başına federal, eyalet ve başka mahallî idareler vergi gelirlerinden, daha çok gelir temin etmekte idi. 1962 yılında Amerikan istatistik enstitüsü tarafından yapılan araştırmalara göre, kasabaların (Town ve Township) gelirlerinin % 60'ı, okul birlikleri gelirlerinin % 50'si, kazaların gelirlerinin % 46'sı, şehirlerin gelirlerinin % 35'i, özel birlik gelirlerinin % 19'u bu kaynaktan temin edilmektedir. Mahallî idarelerin bütün tiplerinin, bu kaynaktan aynı ölçüde faydalanmadığı yukardaki izahattan anlaşılmaktadır. Kazalar bu kaynaktan en çok faydalanan birimken, özel birlikler, gelirlerinin daha çoğunu yaptığı hizmetlerden temin etmeleri nedeni ile, bu kaynaktan en az faydalanan mahallî idare tipidir. Okul birlikleri gelirlerinin % 50'sini değerler vergisinden, diğer yarısını eyalet yardımlarından temin etmektedir. Belediyeler, başka gelir kaynaklarına sahip olmaları nedeniyle, bu kaynaktan ancak % 35 nisbetinde faydalanmaktadır. Keza idareleri de tıpkı okul birlikleri gibi, gelirlerinin % 46'sını değerler vergisinden sağlar ve geri kalanını ise eyalet yardımlarından elde ederler. Şehir içinde mevcut değerler, şehir, kaza idareleri ve okul birlikleri tarafından vergilendirildikten başka, yangınla savaş, kanalizasyon gibi mevcut özel birliklerce de, bir daha vergilendirilmektedir. Bu hal vergi kaynağının bünyesinde mevcut esnekliğin sonucudur. Değerler vergisi, bina, arsa, akar v.s. gibi taşınmaz mallan matrah olarak ele alır. Değişik eyaletlerde bu verginin kapsamına giren esham, tahvilat v.b. efektif olmayan bazı değerlerle, ev aşıları ve mütemmim cüzleri, matrah olarak kabul edip vergilendirmektedirler. 1961'de yapılan resmî araştırmalara göre Amerika Birleşik Devletlerinde değer vergisine matrah teşkil eden kıymetler yekûnu 355.7 milyar dolardı ve bunun % 70'i de metropoliten mıntikalarda bulunmakta idi (1) Bu değerlerin 4/5'ini gayrimenkuller teşkil eder. Geri kalanı yukarda bahsedilen menkûl kıymetlerdir.

i. Değerler Vergisinin Esası

Değerler vergisine bütün mahallî dairelerin bu derece bel bağlamasının sebebi, arz edilen hizmetlerin, fertlerin malî bakımından ta-

(1) Gayrimenkullerin, matrah değerleri eyaletten eyalete değişmektedir. Ancak ortalama olarak gayrimenkullerin piyasa değerinin % 30'u matrah olarak kabul edilmektedir. Yukardaki değer böylece hesaplanmıştır.

şıma kabiliyeti üzerine tesis kılınmış olmasındandır. Bu bakımdan sınaî, ticari yerlerle ikâmetgâh mıntıkalarının vergilendirilmesindeki matrah farklı ve manâlidir. Anlaşılaçağı gibi bir fabrika bir ikâmetgâha nisbetle daha çok vergilendirilmekte, yatırım ve masraflara daha çok işirâk etmektedir. Bu hal pek tabîî olarak, bünyesinde hem ticari hem sınaî ve hem de kâmetyâh mıntıkalarını barındıran şehirlerdeki vergi ayarlamasıdır. Kezâ aynı hal, metropolis karakterindeki şehirlerde de müşahade edilir. Fakat, merkezî şehrin etrafında bulunan her belediyenin aynı karakteri taşıdığı söylenemez. Keza bu karakter şayanı arzu da değildir. Bununla beraber, metropoliten şehirler içinde bulunan her müstakil belediyenin, yaptığı hizmetin karşılığında daha çok gelir de temin ettiği bir gerçektir. Filhakika ekonomik kaideler ve maliyete tesir eden vergiler, şehirlerin bu teşebbüslerini oldukça zorlamaktadır. Böylece ticari ve sınaî teşebbüsler, aslında kurulmaması gerekli yerlere, yani vergilerin az olduğu şehirlere kaçmakta, rasyonel fizikî tekamülü baltalamaktadır. Öte yandan bazı şehirler, 'ir muhtaç oldukları gelirlere sahip olamamakta ve buradaki düşük ka Ötedeki hizmetler pahalıya mal olmaktadır.

ii. Arazinin Kullanılması Yöntemleri

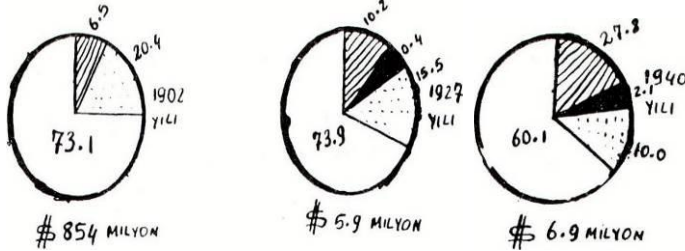
Bilindiğı gibi, bir metropolis içinde, arazinin muhtelif parçalanılın kullanılışı ile birlikte, yapılan masrafla elde edilen fayda, vergi mükellefleri (müteşebbisler) için çok önemlidir. Metropolis içinde bulunan bir ünite de sanayinin kesafet peyda ettiği, diğer bir yerinde ucuz veya mütevazi konutların bulunduğu ve üçüncü bir ünite de lüks yapıların mevcut oluşu, olağanüstü hallerden değildir. (Yeşilyurt, Gündoğan, Sağmalcılar gibi) Bu halin yaygın olması halinde - ki bütün metropolislerde hal böyledir - vergi kaynaklarının beledî ihtiyaçları karşılamaya kifayeti olmayacağı görülecektir.

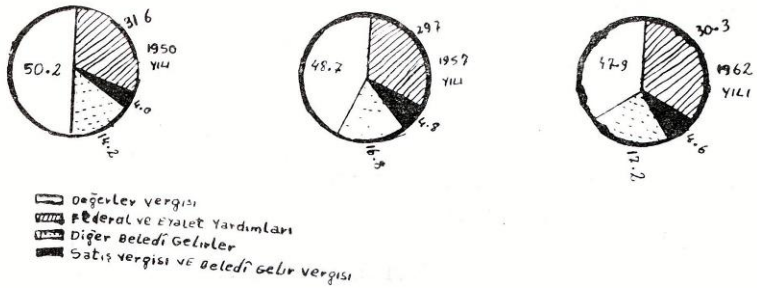
Az gelirli kişilerin oturduğu ve sınaî teşebbüslerin bulunmadığı belediye hudutları içinde oturanlar, hizmetlerin iyi yürütülmediğinden ve çocuklarının iyi eğitilmediğinden yakınacaklardır. Buna karşılık sanayileşmiş bir belediye içinde oturanlar, sağlanan yüksek kaliteli belediye hizmetlerine daha az katılacak ve masraf - fayda dengesinden azami derecede faydalanacaklardır. Robert Wood her öğrenciye karşılık 5,5 milyon dolar matraha sahip Bergen kazasını misal olarak göstermektedir. Bu mıntıkada çalışan işçilerin çocukları, başka şehirlerde oturmakta ve o şehrin geniş gelir kaynaklarının temin ettiği imkânlardan faydalanamamaktadırlar. Bu, belki her metropolis şehir için örneklenemez; fakat bir istisna da değildir.

Değerler vergisinin matrahındaki geniş farklılık, yalnız vergi mükelleflerinin taşıdıkları vergi yükünde adaletsizliğe sebep olmakla kalmamakta, aynı zamanda belediyelerin yapmakta olduğu kamu hizmetlerinde, nitelik ve nicelik bakımından da, farklılıklara neden olmaktadır. Bu farklılık özellikle gelirlerinin büyük kısmını, değerler vergisinden sağlayan eğitim sisteminde daha belirli olarak ortaya çıkar. Sanayi mıntıkası ve dolayısıyla yüksek matraha sahip ve okuma çağında pek az çocuğu bulunan bir şehirle, yanibaşında mütevazı ikâmetgâhlardan müteşekkil çok çocuklu şehri mukayese ettiğimizde, eğitim sistemi ve eğitilmek imkânlarından eşit faydalanma ilkesi için pek çok şey söylemek mümkün hale gelir. Örneğin, St. Louia metropoliten alanı içinde, az gelirli bir bölgenin bir öğrenci için sarfettiğinin beş mislini, sanayi bölgesi içinde bulunan diğer bir şehir sarf edebilmektedir.

Değerler vergisi uzun zamandan beri kamu mâliyesi uzmanlarınca eleştirilin bir konudur. İyi şekilde idare edilmesi güç, esnek olmayan, gerileyen (ödeme kabiliyetine dayanmadığı için) bir vergi kaynağı olarak eleştirilmektedir. Bilinen gerçekleri burada tartışacak değiliz. Gelecekte, daha iyi bir vergi kaynağı bulunduğuunda değerler vergisinden vazgeçileceği veya miktarının azaltılacağı tahmin edilebilir. Ancak bugün için problem, politika ve mali bakımdan başka bir alternatifi olmadığı için, belediyelerin, birliklerin ve kazaların başlıca gelir kaynağı olan bu verginin daha esnek bir şekilde uygulanmasını sağlamak ve elde edilen vergi gelirinden hemşehrilerin adilane yararlanmasını temin etmek şeklinde ortaya çıkmaktadır.

Mahallî İdarelerin Gelir Kaynakları 1902 - 1962 yılları

b) Diğer Vergi Kaynakları :

Mahallî İdarelerin Mâliyesinde, değerler vergisinin önemi, getirdiği vergi gelirinin çoğalmasına rağmen, son on yıl içinde azalmaya yüz tuttu. Yükselen fiatlar, yeniden doğan ihtiyaçlar, bu vergi kaynağın güvenilebilir ve politik bakımdan kabul edilebilir olmaktan oldukça uzaklaştırdı. Emlâk sahiplerinin feryatları ve mahallî ekonomi üzerinde değer vergisinin olumsuz etkileri, idarecileri yeni gelir kaynakları aramaya zorladı. Belediyeler sırası ile şu kaynaklardan faydalanma yoluna gittiler; Toptan satışlardan alınan vergiler, perakende satış vergisi, akaryakıt vergisi, motorlu araç vergileri, alkollü içkiler ve sigaradan alınan istihkak resimleri. Bu vergilerin gelirleri, bir şehirden diğerine değişmektedir. Bunun yanında, gelirler ne kadar artarsa artsın belediye ihtiyaçların daha sür'ati e çoğaldığı da bilinen bir gerçektir.

i. Belediyelerin Aldığı Gelir Vergisi

Değerler vergisi dışındaki belediye vergileri arasında en çok gelir getirenlerden biri, bazan «kazanç» veya «bordro vergisi» diye adlandırılan belediye gelir vergisidir. Ohio ve Pennsylvania eyaletlerindeki şehirlerin uyguladığı bu vergi, daha az oranda olsa bile, diğer eyaletlerde de uygulanmaktadır. 1962'lerde Amerika'nın 50 büyük şehriden dokuzu bu gelir kaynağına el atmış bulunmakta idi. Verginin nisbeti oldukça aşağı tutulmuştur. Fertlerin brüt kazancının, şirketlerin ve serbest çalışanların (doktor, mühendis, avukat v.b.) net gelirlerinin % 2'si gelir vergisi olarak tahsil edilmektedir. Genellikle mükellefiyet, gelirin çeşidine ve mükellefin şehirde oturup oturmadığına bakılmaksızın, sadece o belediye içinde kazanç sağlamış olunmasından doğar. Merkezî şehirler bu gelir türüne, şehirde çalı-

şan ve fakat orada oturmayan nüfusa yaptıkları masrafa karşılık başvurdıklarını ve böylece adaleti sağladıklarını ileri sürmektedirler.

İlk bakışta verginin tahmili mantıkî görülmektedir. Gerçekten banliyöde oturan ve şehirde çalışan nüfus, merkezî şehre bazı külfetler yüklemektedir. Çalışan kişinin şehirde bulunması sonucu, şehit (kendi hemşehrilerinin ihtiyacı olmayan) hizmetler yapmak, daha çok yol, park yeri, beledi tesisler kurmak ve artan polis hizmetleri götürmek zorundadır. Ancak vergi ödemek - fayda temin etmek t: i yönlü değildir. Diğer yönden çalışanlar dükkânlarda, lokantalarda, eğlence yerlerinde para sarfetmekte ve böylece vergi gelirinin artmasına sebep olmakta, şehre bazı faydalar da sağlamaktadırlar.

Vergi ödeme - fayda temin etme dengesi böylece değişmektedir Merkezi şehirde nüfus başına yapılan harcamalar, kendisini çevreleyen banliyölerin büyüklüğü ile ilgilidir. Bir başka deyimle, merkezî şehrin masrafları, kendisini çevreleyen banliyöler kalabalıklaştıkça artmaktadır. Filhakika bu bulgu bize, banliyölerin şehre yüklediği gerçek yükü ifade etmediği gibi, buna karşılık şehrin elde ettiği gerçek faydaları da kesinlikle belirtmez.

Şehirde çalışıp, banliyöde yaşayan ve geliri oldukça iyi olan kişilerin belediyeye kazanç vergisi ödemeleri, onlara fazla etki yapmıyabilir. Ama çalıştıkları şehirlerde yaşamayan dar gelirli kişilere, yaşadıkları yerin yanında, çalıştığı merkezî şehrin masraflarına iştirak ile, yeni bir gelir vergisi ödemek gerçekten ağır gelmektedir.

ii. Mahallî Satış Vergisi :

II. Dünya harbinden sonra mahallî satış vergisi, bir yenilik olarak, belediye gelirleri arasında gelir vergisinden daha önemli bir yer aldı. Gerçekten millî seviyede satış vergisinin getirdiği gelir, değerler vergisinin dışındaki mahallî gelir kaynaklarının en önemlisidir. Genellikle bu vergi eyalet tarafından toplanır ve şehrin hissesi belediyeye aktarılır. California eyaletinde 300, İllinois'de 1300 şehir bu kaynaktan faydalanmaktadır. Şüphesiz değerler vergisi dışında kalan bütün vergiler gibi, mahallî satış vergisinin de mahzurları mevcuttur. Bir metropoliten şehirde yaşayan kimseler, satış vergisinin uygulanmadığı bitişik şehirden alış veriş etmek suretiyle, bu vergiyi uygulayanları ve tüccarı adeta cezalandırmaktadır.

Değerler vergisi dışında, kalan, gelir ve satış vergilerinin bünyelerinde mevcut bazı bozukluklar, bütün metropoliten şehir sahasına bu vergileri teşmil etmek suretiyle giderilebilir.

Ancak getirdikleri başağruları vergi mükelleflerinin sızlanmaları ve vergilerin idaresindeki güçlükler bu halde de mevcut olacaktır. Gariptir ki, mahallî vergiler, getirdikleri gelirlerle hallettiği problemlerden daha çok, politik problemler yaratma istidadındadır.

iii. Hizmet Karşılığı Alınan Ücretler

Mahallî idarelerin vergi gelirleri yanında, yapılan işlerden alınan ücretler, (ruhsat harçları gibi) gelirleri vardır. Bu tip gelirlerin en önemlisi vatandaşa arzedilen özel hizmetler karşılığı alınan paralardır. Bu ücretler, temin edilen fayda ile ölçülüdür ve tıpkı özel sektördeki bir firmaya hizmet karşılığı ödenen ücrete benzer. Su getiren özel bir birliğe veya belediyeye bir evin daha az, bir çiçek yetiştirenin veya sanayi kuruluşunun daha çok para ödemesi bir örnek olarak hatırlanabilir. Bu prensip kanalizasyon, çöp toplama v.b. hizmetlere de teşmil edilebilir.

Bu tip hizmetler, rekabet piyasası fiyatları karşısında fertlerin bir işi yaptırmayı gibi, şehir idarecilerinin kararlaştıracığı konular için, masraf yapmaya karar vermesi ile tekemmül eder. Ancak pazar fiyatları mahallî idarenin bütün faaliyetlerine uygulanamaz. Eğitim ve sosyal yardım işleri, fertlere bir fayda temin eden çalışmalar değil, sosyal görevlerdir. Suların kirletilmesinin önlenmesi, emniyet ve asayiş işleri, fertlerin faydalarından çok şehrin bütünlüğünü ilgilendiren, faaliyetler olarak mülâhaza edilir. Bu sebeple bu masraflar genel bütçeden karşılanmaktadır.

Görüldüğü gibi hizmet karşılığı alınan ücretler de metropoliten şehirlerin masraflarını karşılamaktan uzaktır. 4

4 ____ Eyalet (State) Yardımları :

II. Dünya harbinden beri mahallî idareler, bütçe ihtiyaçları için eyaletlerden gittikçe artan yardımlar almaktadırlar. 1942 yılında bu miktar 1.8 milyar dolar idi. 1962'de ise mahallî idarelerin eyaletlerden temin ettiği yardım 10.9 milyar dolara yükseldi. Yardımın toplamı, 1942 yılında, sağlanandan dört misli fazla idi ve 1952 yılında alınana oranla ise % 401 artmış bulunuyordu. Halen mahallî idarelerin bütçe giderlerinin 1/4'ü eyaletler tarafından karşılanmaktadır.

Temin edilen yardımları sırayla ifade edersek okul birlikleri % 3[7,2; kazalar % 36,3; kasabalar % 22,6; şehirler % 16,3; özel birlikler de bütçelerin % 2,4'ü nisbetinde eyalet yardımına nail olmaktadır. Tabii bu yardımların oram güneyden, kuzey batı eyaletlerine doğru pek çok değişmektedir. Bu değişikliğin bir nedeni de, mahallî hizmetler konusunda eyaletin ve mahallî idarenin sorumluluklarının her bölgede değişik olmasıdır. Bir eyalet, kazanın (county) yol şebekesinin yapım ve bakım işlerini kendi görevi içine alırken, diğer bir eyalet bu görevi kazaya terketmiş bulunmaktadır. Her iki halde de eyalet yardımları aynıdır, ama bu hal bütçelerde görülemez. Eyaletin yardımları, eğitim ve sosyal yardım işleri için bağışta bulunmak şeklinde olabileceği gibi, eyaletçe tahsil edilen akaryakıt, gelir vergisi ve alkollü içki ve sigara istihlâk resimlerinden mahallî idarelere pay vermek şeklinde de uygulanabilmektedir.

Birinci tip yardım, eyaletin belli alanlar için büyük masraflar yapmasını gerektirebilir. Örneğin, eğitim (okuma çağındaki çocuk sayısına göre), sosyal yardım işleri (bakıma muhtaç kişilerin adedine göre), yol yapımı (kilometre ve vasıta sayısına göre) konularında eyalet yardımlar yapmaktadır. Özellikle eğitim alanında yapılan bağışlar, fakir ve zengin bölgeler arasındaki farklılığı gidermeye yönelmiş bulunmaktadır.

İkinci tip yardımlarda ise, eyalet tahsilâtı yapar, mahallî idareye hissesini verir. Genellikle bu parayı mahallî idare lüzumlu gördüğü maksat için sarfa yetkili kılınmıştır. Böylece küçük ünitelerin kendi kaynaklarını zorlayarak, hizmet yapmak için, politikman kötü kişi olmaktan kurtulmaları mümkün hale gelmiş oluyordu.

Her iki tip yardım da köklü olmayan nedenler],e eleştirilmektedir. Bunlardan en çok söyleneni, yardımların mahallî idarelerin bağımsızlığını ve sorumluluk duygularını tehdit ettiği iddiasıdır. Bu tehlike hakikî olmaktan çok hayalîdir. Bir kamu mâliyesi talebesinin işaret ettiği gibi: «Mahallî idareler arasındaki ilişkilerden bahsedenlerin, genellikle farklı düzeydeki hükümetler arasında, amaçları bakımından rekabet etme imkânı olmamasına rağmen, idarelerin birbirine politika bakımından karşı olduğu ve büyük ünitelerin küçükleri yok etme tertibi içinde bulunduklarına dair imada bulunulduğu anlaşılmaktadır. Diğer taraftan, küçük ünitelerin yardım almadan çözmeye muktedir olmadıkları problemlerin halinde, merkezî otoritelerin kullanılması arzusunun mevcudiyeti, muhtariyet prensibini yok etme eğilimini ortaya çıkarmaktadır. Eleştiriciler, eyalet yar-

dunlarının mahallî idarecileri, masrafları şişirmeye ve bu yardımları koparmak için lüzumsuz çabalar sarfetmeye, politik zorlamalara ittiğini iddia etmektedirler. Bütün bu iddiaların ciddî bir araştırma mahsulü olmadığını ve daha çok kişisel düşüncelerden kaynak aldığını ifade etmek yerinde olur.

Eyalet yardımlarının temelinde, daha çok gerçek yatan diğer, iki mahzuru vardır.

Birincisi, yardım sisteminin yamalı bir bohçaya benzemesidir. Mahallî İdarelere tahsis edilen yardımlar, çok defa maksada uygun olmayan, seneler boyunca değişik politik nedenlerle kabul edilmiş ve uygulanmasında belli bir felsefeden mahrum çapraşık bir bünyeye sahip bulunmaktadır.

İkinci kusur, vergilerin bir kısmından mahallî idarelere verilen hisselerdir ki, gerçek ihtiyaçlarla pek ilgisi yoktur. Bu sistem içinde vergi, tahsil edildiği mahallî idareye iade edilmiş olur. Kâfi gelir kaynağı olan zengin belediye, kaza ve okul idareleri ihtiyaç duymadıkları fazla imkânlarla kavuşurken, fakir olan üniteler, ihtiyaçları için kâfi yardım alamamaktadırlar. Politik bakımdan zor olmakla birlikte, her iki kusurun da düzeltilmesi mümkündür. Yamalı bohça gibi olan eyalet yardımları, sistem daha aklî esasa göre tanzim edilince mahzurları ortadan kalkar. Vergilerden küçük ünitelere verilen hisseler ise, daha büyük ünitelere daha adil ve faydalı kullanılma yolu bulunmuş olur.

5 — Gider Çeşitleri :

Metropolis içindeki mahallî idareler tiplerine göre çeşitli hizmetler arzederler. Dış kuşakta bulunan ve «yatak odası» denilen şehirler, genellikle «part - time» (yarım gün) çalışan personelle işleri yürütür; itfaiye gönüllü hemşhirlere müteşekkildir; umumî parklar ve yaya kaldırımları için masraf yapmazlar.

Diğer üç ise merkezî şehirdir. Oyun sahaları, hastahaneler ve müzelere varıncaya kadar pek değişik, geniş hizmetler başarmakla mükelleftirler.

Belki bu kadar açık olmamakla birlikte okul birliklerinde de bu farklılıklara rastlamak mümkündür. Eyaletin şart koştuğu asgarî eğitim programı üzerinde, zengin okul birlikleri öğrencilere geniş öğretim imkânları sağlarlar. Bazıları öğrencilere müzik, sanat kursla-

rı açar, okul için pedagog ve hemşire istihdam eder, çocukların okula gidip gelmeleri için otobüs servisi sağlarken fakir bir okul birliği ancak 3 R (yani okuma, yazma ve aritmetik öğretmekle) ile yetinmek zorundadır.

a) Cari Harcamalar :

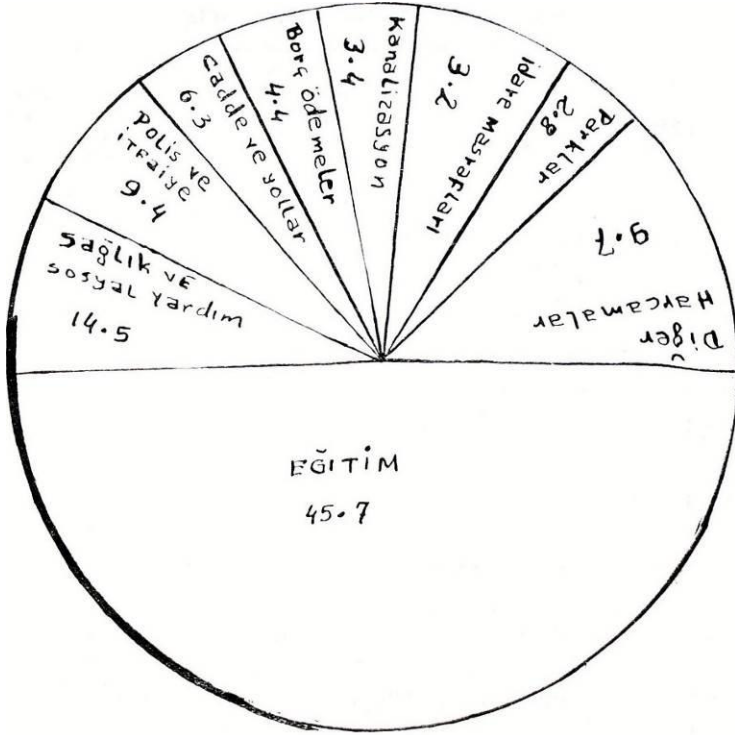
Mahallî idarelerin bütçeleri incelendiğinde, harcamaların iki sınıfa ayrıldığı görülür. Cari masraflar ve yatırımlar.

Birincisi, yani cari harcamalar, değişik tip belediye şubelerinin hemşehrilerine arz ettiği hizmetleri ifade eder.

İkincisi ise yapılacak bina, yol, kanalizasyon, parklar, satın alınacak araçlar için konan ödeneği kapsar. 1962 yılında mahallî idarelerin bütçelerinin toplamı olan 39 milyar doların 31 milyarı cari harcamalara, geri kalanı ise yatırımlara ayrılmıştı. Bu toplama ilâveten, mahallî idarelerin işletme bütçelerinden 5 milyar dolar harcama yapılmıştır. Bu faaliyetler elektrik, su, otobüs servislerini ihtiva eder; ve gelir getiren işlerdendir. İşletmeler, genellikle kendi masraflarını kendileri karşılarlar. İki metropoliten sahada inceleme yapıldığında, masraf çeşitlerinin özellik göstermediği anlaşılabacaktır. Temin edilen kaynaklar gibi, halkın istekleri ev beklemedikleri, şehirden şehire değişmektedir.

İyi bir yol şebekesi, cazip parklar, iyi yerleşmiş belediye ofisleri olan şehirde gözlerinizin parladığını, delik deşik caddelerle, nefes alacak bir boşluğun bulunmadığı şehirleşmede, çirkin, bakımsız, resmî binaların yer aldığı bir şehirde ruhumuzun sıkıldığı muhakkaktır. Beledî faaliyetler, idarenin fert başına ne kadar para harcadığı ve bu paranın neye harcadığı ile ölçülür. Bir şehir, eğitim konusunda daha fazla ödenek ayırırken komşusu olan diğer bir şehir ise parklara ve dinlenme yerleri yapım ve bakımına daha çok önem verebilir. Masraf çeşitlerine dikkatle bakılırsa, orada yaşayan halkın karakter ve eğilimlerini öğrenmek mümkündür.

1.962 Yılında Mahallî İdarelerin Masraf Çeşitleri Oranı (U.S.A.)

(Şekil 2)

Şekil 2'deki rakamlar, Amerika mahallî idarelerinin cari masraf ortalamalarını göstermektedir. Eğitim masrafları en ağır basanıdır. Cari masrafların hemen % 50'si bu maksada tahsis olunmuştur. Sağlık ve sosyal yardım masrafları % 14,5 ile ikinci, itfaiye ve polis % 9,4 ile üçüncü gelmektedir.

(TABLO 1)
1957 Yılında 3096 Kaza (County) içinde yapılan Harcamaların Belli
Sektöre, Nüfusa göre oranı

Nüfus Miktarı	Eğitim	Yol ve Caddeler	Sağlık ve Sosyal Yardım	Polis	İtfaiye	Kanalizasyon	Park ve dinlenme mahalleri
5.000'den az	47.1	19.7	10.9	2.4	0.4	0.4	0,4
5.000 - 15.000	52.9	15.3	10.6	2.6	0.5	0.6	0.5
15.000 - 25.000	52.7	14.6	11.9	2.4	0.8	0.9	0.5
25.000 - 50.000	51.5	14.0	11.3	3.2	3.1	1.3	0.8
50.000 - 100.000	48.0	10.5	12.1	3.9	2.5	1.9	1.2
100.000 - 250.000	47.5	8.3	11.7	4.8	3.6	2.4	2.0
	45.1	6.4	13.5	5.7	4.8	3.4	2.7
500.000 - 1.000.000	39.1	5.3	15.2	7.2	5.3	3.7	3.6
1.000.000'den fazla	37.2	5.5	14.8	8.1	4.3	5.0	4.0

Tablo l'de de nüfus başına yapılan harcamalar görülmektedir ki, nüfus kalabalığının, masraf çeşitlerine nasıl etki yaptığı anlaşılmaktadır. Küçük toplumlarda, sağlanan gelirlerin, belli konulara tahsis edildiği, büyüklerde ise ödeneklerin daha değişik kalemlere dağıldığı anlaşılmaktadır. 25 binden aşağı nüfusu olan kazaların, gelirlerinin yaklaşık olarak % 6'7'sini, eğitim ve yol yapımına tahsis edildiği görülmüştür.

Halbuki nüfusu milyon üzerinde olan toplumlarda bu miktar % 43'den daha azdır. Gerçekte bu iki kalem, nüfusla orantılı olarak çoğalıp azalmaktadır. Diğer hizmet kollarında da bariz bir orantı mevcuttur. Geniş alanlarda, masrafların büyük bir kısmı sağlık ve sosyal yardım, polis, itfaiye, kanalizasyon ve parklara harcanmaktadır. Aynı sonuç, nüfus yoğunluğu ile de orantılı olarak ortaya çıkar.

Cari masraflardaki farklılığın nedeni kolayca anlaşılabilir. Kırsal bölgelerdeki ufak kasabalar, çocuklara eğitim imkânı ve iyi yol yapmakla, diğer beledi hizmet sorumluluklarından kurtulabilmektedirler. Bu münıkada oturan hemşehriler, mütevazı belediye yardımları ile, diğer hizmetleri kendileri görmek zorundadırlar. Şehir-

leşme arttıkça bu uygulama değişir; çöp toplama, kanalizasyon, sağlık, polis, itfaiye servislerine ihtiyaç duyulur. Tabii az imkânlı belediyelerin mevcudiyeti, kırsal bölgelere de has değildir. Metropoliten şehirlerin dış kuşağında da bu gibi küçük kasabalar bulunabilir. Bunlar ihtiyaçları olan hizmetleri, kendilerinden büyük komşu şehirlerden sağlama yoluna gitmektedirler.

b) Başlıca Yatırımlar :

Şehirlerin büyümesi, yalnız cari masrafların artmasına sebep olmamakta, aynı zamanda idarelerin fizikî yatırımlarını da artırmaktadır. İhtiyaç, sadece öğretmen, polis, itfaiye eri, sağlık personeli, mühendis ve diğer personelin adedinin çoğalmasına inhisar etmemekte, fakat daha çok okul, polis karakolu, itfaiye istasyonu, hastahane, yol, kanalizasyon, park ihtiyacı olarak da ortaya çıkmaktadır. 1962 yılında bu saydığımız işlere yapılan yatırımlar - belediye işletmeleri dahil - için, mahallî idarelerin yaptığı masraflar 9,5 milyar dolar idi. Bu yatırımlar arasında ise okullar birinciliği, cadde ve yollar ikinciliği, belediye işletmeler ise üçüncü sırayı işgal ediyordu.

(TABLO 2)

1962 Yılında Amerikan Mahallî İdarelerinin Başlıca Yatırımları

Yatırımın Cinsi	Miktar(Milyon Dolar)	Nisbeti
Eğitim	3.021	31.5
Yollar ve Caddeler	1.575	16.4
İşletme Yatırımları	1.481	15.5
Sağlık ve Hastahaneler	207	2.2
Kanalizasyon	886	9.2
Şehri Yenileştirme	779	8.1
Parklar ve Dinlenme Yerleri	269	2.9
Hava alanları	227	2.4
Diğer Masraflar	1.132	11,8
Yekûn	\$ 9.577	100.0

Metropol içinde bulunan merkezî şehirlerle, banliyödeki şehirler değişik şekilde yatırımlar yapmak zorundadırlar. Önce, şehrin köhneleşmiş mahallelerini yenilemek, eskiyen beledî tesislerin iyileştirilmesi, ulaşımın sağlanması için yolların modernleştirilmesi, merkezî şehrin yapması gereken yatırımlar arasındadır. Bunlardan sonra da, eskiden mevcut olmayan okul, kütüphane binalarının inşaaı, yeni cadde ve yolların yapımı, su ve kanalizasyon şebekelerinin genişletilmesi ve yeni parkların yapımı sıraya girer.

Banliyölerin problemleri kısaca ifade edilirse, merkezî şehrin ihtiyaçlarına benzememektedir. Bu alanlarda yenileştirmeye ihtiyaç yoktur. Buna karşılık hızlı gelişme neticesinde, beledi tesislerin çabuklukla yapılması gereklidir.

Gerek yenileme, gerek tesislerin genişletilmesi pahalıya mal olan yatırımlardır. Ancak, İkinci Dünya Savaşından beri yatırımların çoğu banliyölerde yapılmaktadır. 1962'de St. Louis metropoliten alanı içinde yapılan yatırımların 1/3'i merkezî şehirde, 2/3'si banliyölerde idi. Bu miktar Boston'da % 83, San Francisco'da % 76 olarak tespit edilmiştir.

Temel yatırımlarda, bu oransızlığa sebep olan unsur, eğitim yatırımlarıdır. Örneğin, St. Louis merkezî şehrinde yeni okul yapımı için okul birliğince sarfedilen para, banliyölerdeki okul birliklerinin yaptığı yatırımlar arasında sadece % 9 oranındadır. Boston ve San Francisco şehirlerinde de bu oran % 10'dur. Cleveland Metropolis alanı da bu oranı doğrular.

1940'larda okul binası yaptırmak için sarf edilen paraların % 78'i merkezde kullanılmıştı. 1962'de ise yapılan yatırımların 3/4'ü banliyölerde idi.

Başlıca yatırımlar iki türlü finanse edilebilir. Birincisi, yatırımları cari bütçeden karşılamak; İkincisi de yatırımları borçlanarak yapmak. Amerikalılar bu iki çeşit alışverişe alışkıntırlar. Bir otomobil ya da ev almak için fertler de aynı yollardan faydalanırlar. Yeni bir okula, yahut bir ekspers yola veya kanalizasyon artıklarını temizleme istasyonuna ihtiyaç varsa ve hemşehriler bu yükü, yapılan referandumda taşımaya yanaşmazlarsa, o takdirde tahvil çıkarma yoluna giderler.

Tahviller iki türlüdür: Birincisi, çıkarılan garantili tahvillerdir ki, umumî bütçe gelirleriyle faizleri ödenir ve itfaları yapılır. Bunlardan bir kısmı kendi kendilerini ödeyen projelerdir. içme suyu te-

sisleri, müruriyeli köprüler, oto park yerleri, sonuncuya; okul binaları, parklar ve dinlenme yerleri de öncekine örnektir.

Mahallî idarelerin yatırım borçları hızla artmaktadır. 1957 ile 1962 arasındaki 5 yıl içinde borç yekûnu 37.3 milyar dolardan, 55.9 milyara yükselmiştir.

(TABLO 3)
1957 - 1962 Yılları Arasında Mahallî İdarelerin Uzun Vadeli Borçları
(Milyon Dolar Olarak)

Borcun Nev'i	1967 yılı	1962 yılı	Artırma Nisbeti
Eğitim	11.461	18.119	58.1
Caddeler ve Yollar	3.459	4.366	26.2
İşletmeler	9.231	12.280	33.0
Kanalizasyon	3.459	5.592	61.6
Şehri Yenileme	2.977	4.801	61.3
Hastahaneler	615	496	61.9
Hava meydanı, liman ve terminaller	1.464	2.042	39.5
Diğer Borçlar	4.657	7.736	66.3
Yekûn	37.323	55.932	49.8

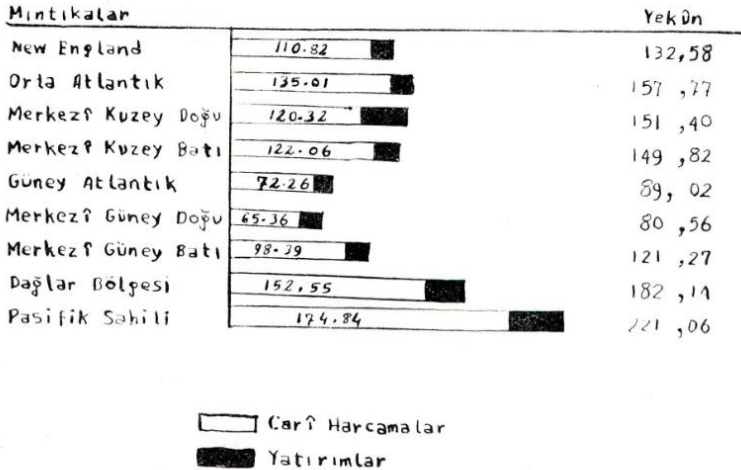
Tablonun incelenmesinden anlaşılabacağı üzere, en büyük artış eğitim tesisleri için yapılan borçlanmalardır ki 7 milyar doları bulmaktadır. Hastahane yaptırmak için yapılan borçlanmalar da % 61.9 oranında artmıştır. Yol ve caddeler için borçlanmalar % 26.2 gibi mütevazı bir artış göstermekte ise de, bu rakamlar, Federal ve State Hükümetlerinin yollar için yaptığı korkunç yatırımları yansıtmamaktadır.

Mahallî idarece çıkartılan tahvillerin % 70'i garantili tahvillerdir. Diğerler garantisiz veya temin ettikleri gelirleri karşılık gösteren tahvillerdir. Bu iki finansman metodu, mahallî idarelerin cinsine göre değişir. Okul birlikleri garantili tahvillerle yatırımlarını finanse ederler. Özel birlikler ise yatırımlarını garantisiz (Revenue Bonds) tahvilleriyle finanse ederler. Belediyelerin uzun vadeli borçlarının 1/3'ü - nispet daha az olsa da kazaların ve kasabaların uzun vadeli borçlarının bir kısmı da - bu tip tahvillerle finanse edilir.

c) Masraf Çeşitlerinin Unsurları ;

Çoğumuz, (hattâ uzmanlar) mahallî idareler mâliyesinin karışıklığı karşısında şaşırmakta ve yurt çapında mevcut farklılıkları yeterli bir şekilde tasnifin, çok zor olduğunu anlamaktayız.

Mıntkalara Göre Fert Başına Cari Harcamalar ve Yatırımlar Oranı

(Şekil 3)

Şekil 3'de gördüğümüz gibi çeşitli bölgelerdeki mahallî idarelerin kişi başına yaptığı harcamalar pek değişiktir. Pasifik sahilindeki mahallî idareler, güneydekilerinin sarf ettiğinden üç misli fazla har-

cama yapmaktadır. Hattâ bir metropoliten alanın içinde kalan şehirlerde de bu farklılık görülmektedir.

Mahallî idarelerin büyük ve küçüklüğünün, masraf bütçesinin en önemli unsuru, olduğu yolunda genel bir intiba mevcuttur. Büyük üniteler, daha çok harcama yapmak arzusundadır. Kalabalıklaşan bir toplumda hizmeti görülecek kişi çoğaldıkça, daha çok yatırım yapmak zorunlu olmaktadır. Tabîî tablonun iki yanı vardır. Alandaki nüfus artınca, vergi yükünü paylaşacak daha çok vergi mükellefi olacaktır. Yapılan araştırmalar, ölçülerin fert başına yapılan masraflar olarak kabul ile, mukayeselere bu yoldan giderler. Bu veri kabul edilince mukayese, hem aynı sayıda, hem de farklı sayıda topluluklar için yapılabilir.

Malî mukayeseler bir çok yollardan faydalıdır. Birbirine yakın olan dairelerin başarısını ölçmek istersek, belediyelerin veya okul birliklerinin arzu edilen büyüklüğünün ne olduğunu araştırırsak veya yaşadığımız topluluğu diğerleriyle mukayeseye girersek, ancak bu yoldan bir sonuca varabiliriz. Kamu mâliyesi analizcileri, epey zamandan beri malî harcamaları etkileyen faktörlerin neler olduğu ile ilgilenmeye başladılar. Bu konuda yapılan araştırmalar, mahallî idarelerin masraf seviyesindeki bu geniş farklılıklara, henüz kesin bir izah tarzı bulamamıştır. Bununla beraber yapılmış araştırmaların, bazı bulgularından faydalanarak, masraf paternleri için sonuca varmak mümkün olabiliriz. Aşağıda özetlenen hususlar amprik tecrübelerden çıkartılan sonuçlardır ve tesadüfî intibalar değildir.

i. Mahallî idarenin gücü veya vergi kaynakları ister emlakî değerlendirilmesi yoluyla, ister orta sınıf bir ailenin geliriyle ölçülsün, masraf bütçesinin tek ve en önemli unsurudur. Genellikle çok masraf yapabilen ünitenin içinde, yüksek değerli sınaî ve ticari teşebbüsler veya değerli imâmetgâhlar bulunmaktadır.

ii. Orta sınıf aile gelirinin yüksek olduğu yerlerde, kişi başına harcamaların arttığı görülmektedir. Bu arada en çok artan polis ve itfaiye masraflarıdır. Zira varlıklı toplumda, polis ve itfaiyenin korunması gerekli daha çok mamelek mevcuttur.

iii. Tahsis edilen eyalet yardımları ile, sosyal yardımlar eğitim, yol ve caddeler için yapılan mahallî harcamalar arasında doğru orantılı bir bağlantı mevcuttur. Bu üç çeşit faaliyetin finansmanı daha çok dışa bağlı olmakla beraber, bu yolla mahallî idareye daha

çok kaynak tahsis edilince toplum, daha çok hizmet yapma yoluna gitmektedir.

iv. Daha eskiden yapılmış çalışmalarla, nüfus kalabalıklaşması ile, kişi basma yapılan harcamalar arasında doğru bir orantının mevcut bulunduğu sonucuna varılmıştır. Amerikan İstatistik Bürosu tarafından yıllık olarak yayınlanan rakamlar bu görüşü doğrulamaktadır. Daha yakın tarihlerde yapılan araştırmalar ise, kalabalık toplumların, kişi basma daha çok harcama yaptığı görüşüne bazı şüpheler getirmiştir. Yeni bulgulara göre, etkenler araştırılınca kaynaklar ve refah harcamalarındaki farklılık daha mantıkî bir izah tarzına bağlanmaktadır.

Ekonomist Harver Brozor'un, Amerikan Şehir harcamaları üzerinde yaptığı istatistik! ve sistematik araştırmalardan elde ettiği sonuca göre «diğer etkenler hesaba alınır, büyük şehirler incelendiğinde, şehir nüfusunun ölçüsü ile kişi basma harcamalar arasında olumlu bir bağlantıyı izah için pek az delil bulunabilir. Çok sayıda şehirlerin harcamaları üzerinde yapılacak izlem ve basit istatistik! analizler, böyle köksüz bir yargı ile sonuçlanabilir. Dikkatli bir araştırma sonucunda, kişi basma harcamalarla, toplum içindeki harcamaların, toplum arasındaki harcamalardan farklı bir yönü olmadığı gerçeği ortaya çıkaracaktır.» demektedir.

v. Mahallî idarelerin harcamalarındaki yoğunluğun, şehir nüfusundan daha etkili bir faktör olduğu müşahade edilmektedir. Yoğun yerleşme, belediye hizmetlerini daha karışık hale getirmekte ve kesif olmayan yerlere oranla daha çok hizmete ihtiyaç duyulmaktadır. Yoğunlukla, harcamalar arasında ilgi, - birkaç hizmet dalı dışında - pek özellik göstermemektedir. Örneğin, nüfusun yoğun olduğu şehirlerde polis ve itfaiye hizmetlerinde artma eğilimi görülür. Buna karşılık sokak ve caddeler için yapılacak harcamalar ise azalır. Tabii bu sonuca şaşmak gerekmez; yoğun yerleşme daha çok polis ve itfaiye hizmetine ihtiyaç duyuracak, buna karşılık cadde ve sokakların bakım masrafları azalacaktır.

Yukarda da bahsedilen yüksek harcama olanakları, toplumun kaynakları ve aile gelirleriyle ilgilidir. Bu nedenle sanayileşmenin yavaş cereyan ettiği güney eyaletlerinde, kişi basma harcamalar azdır. Geniş servetlerin toplandığı metropoliten mıntikalardaki harcamalar ise, kişilerin gelirleriyle doğru orantılı olarak artmaktadır.

Her ne kadar bu durum bütün metropoliten alanlardaki büyük farklılıkları izah etmese de, araştırmaların vardığı sonuç, servetin

mahallî idareler harcamalarında en etkili unsur olduğudur. Diğer unsurlar da geniş farklılıklar yaratmaktadır. Bunlardan bazıların teşhis zordur. Bazıları ise, mevcut verilerin değerini azaltmaz. Toplumun politik ve etnik bağlılıklarını, büyüme hızını, hizmetin niteliğini, idareye karşı halkın tutumunu, metropoliten alandaki merkezî şehrin nüfus ve gayri menkullerinin cinslerini bu arada saymak mümkündür. Bununla beraber, kamu mâliyesi uzmanlarının itiraf ettiği gibi, mahallî idarelerin harcamalarındaki büyük değişiklikleri sadece yukarıdaki unsurlarla mantikî şekilde izaha imkân yoktur.

6 — Sorunlara Cevap Bulmak :

Amerikan mahallî idarelerinin malî gücü, beledi faaliyetlerinde olduğu gibi, bir üniteye toplanmaktadır. Metropoliten alanlarda bazı ünitelerin, hizmetlerini başarmak için kâfi imkâna sahip bulunmadıklarından habersizmiş gibi, politik düşüncelerle vergi kaynaklarını oraya buraya serpiştirdikleri görülen olaylardır. Tek bir idare altında meydana gelecek ekonomik hareketler ve servet değişiklikleri, belli bir alanın bünyesine etki yapmayacaktır. Fakat ayrı idarelere sahip bir metropoliten alan içinde görülecek vergi adaletsizliği, fakir bölgelerde daha şiddetle hissedilecektir. Genellikle ifade edildiği gibi, merkezî şehrin, etrafındaki bölgelere hükmetmesi problemi halle yetmez. Sorunun halli, metropoliten alan içinde kalan her belediye ve ünitenin malî gücüyle de ilgilidir. Gerçekte ise, merkezî şehirden çok banliyölerde malî sıkıntı vardır.

Bugünkü sistem, hudutları aşan hizmetlerin külfet - nimet dengesine önem vermemektedir. Bir şehirdeki başarılı polis hizmeti, bu alandaki kadrosu zayıf olan komşu şehri de - bir oran içinde - suçlulardan korumuş olacaktır. Bir şehrin modern kanalizasyon tesislerinden, komşusu daha az bir külfetle faydalanabilecektir. Modern eğitim sistemine sahip bir şehir, metropoliten alan içinde entelektüel bir kapasite yaratacaktır. Eğer böyle bir toplumda, kaynaklar, âdil surette dağıtılmamış vergilerle besleniyorsa, bu hal, bir yandan faydalanmalara, bir yandan da mağduriyetlere meydan verecektir.

Metropoliten alan içindeki bu haksızlıklar ve zayıflıklar nasıl önlenebilir? Bu problemin, her biri vergi ayarlamasını esas alan ve bu vesile ile zikre değer üç yaklaşım şekli vardır:

- a) Mevcut idarenin üzerinde ayrı bir idare kurmak;
- b) Görev ve sorumlulukları daha büyük bir üniteye vermek;

c) Vergi kaynaklarını daha adil bir şekilde yeniden düzenlemek...

Birincisi okul birlikleri ve özel birliklerle ifadesini bulmuştur. İşaret ettiğimiz gibi metropoliten şehirlerde üst bir idarenin kurulmasıyla, vergilerin bir anlamda saçılmasının önüne geçilecektir. Buna benzer bir sonuç özel birliklerle de az veya çok başarılmıştır. Belirli bir amacı gerçekleştirmek için yapılan referandumlarla, bölgelerdeki refah farklarına son vermek de mümkündür. Saint - Louis kazasındaki sakat çocukların eğitimi için kurulmuş özel birlik buna örnektir. Hangi şehrin hudutları içinde bulunduklarına bakılmaksızın, «County» içinde oturan bütün mükelleflerin, sakat çocuklara, güçlerince yardım etmeleri öngörülmektedir.

İkinci metod, görevleri ve bununla ilgili ödenekleri, daha büyük bir üniteye devretmek suretiyle başarılabılır. Genellikle kazaların (County) sosyal yardım programlarını ve hastahane işlerini ele almaları gibi... Bu fonksiyon bazen özel birlikler ya da eyalet hükümetleri tarafından da yapılmaktadır.

Üçüncü yaklaşım şekli ise, daha yukarlarda genişçe tartışılmıştı.

SONUÇ:

Kısaca özetlemeye çalıştığımız bölümlerde görüldüğü gibi, metropoliten sorunların çözümünde en önemli unsuru malî problemler ve kaynaklar teşkil etmektedir.

Kaynakların işletilmesi ve vergi yükünün - nimetler gibi - adaletle tevzii, bu idarelerin başlıca sorunları olmakta devam edecektir. Bir bakıma, şehirlerin bu idare içinde en iyi şekilde temsil edildiğini, idarelerin amaçlarının da arzuya uygun olarak tespit edildiğini düşünelim... Bu koşullar içinde dahi, malî kaynaklar yeterli ve esnek olmazsa, sonuca varılamayacağı açıktır ...

Örnek olarak belediyelerimizin halini göstermeğe lüzum olup olmadığımı, okuyucuların takdirine bırakıyoruz.

İDARÎ COĞRAFYA

ÇEMİŞGEZEK İLÇESİNİN İDARÎ COĞRAFYASI

Mustafa TAŞ

Çemişgezek Kaymakamı

ÖZ :

- 1 — Coğrafi durum
 - A) İlçenin yeri
 - B) Doğal yapı
 - C) Akarsular
 - D) İklim
 - E) Bitki örtüsü
 - F) Ulaştırma
- 2 — Tarihî Durum
- 3 — Nüfus ve Yerleşme durumu
- 4 — İdarî Kuruluş ve ilçe örgütü
- 5 — Sosyal ve kültürel durum
- 6 — Eğitim durumu
- 7 — Sağlık durumu
- 8 — Ekonomik durum
 - A) Tarım
 - B) Hayvancılık
 - C) Ticaret ve sanat
- 9 — Bayındırlık işleri
 - A) Yollar
 - B) Belediye Hizmetleri
 - C) Köy Hizmetleri

- 10 — Malî Durum
 - A) Maliye
 - B) Özel İdare
 - C) Belediye ve Köyler
- 11 — Kalkınma Çareleri ve genel kanaat
- 1 — COĞRAFİ DURUM :

A) İlçenin Yeri :

Çemişgezek ilçesi Doğu Anadolu'nun batı kesiminde yukarı ıfırat bölgesinde 38 - 39 doğu boylamları ve 39 - 40 kuzey enlemleri arasında bulunur. Tunceli iline bağılı olan ilçe doğusun aynı ilin ilçeleri olan Pertek ve Hozat, Kuzeyinde Ovacık ve Erzincan ilinin Kemaliye ilçesi, Batısında Elâzığ ilinin Ağın ve Keban ilçeleri, Güneyinde Elâzığ ile komşu bulunmaktadır.

İlçenin Güneyde Elâzığ ili ile sınırı Murat nehrini, batı'da Ağın ve Keban ile olan sınırı ise Karasuyu takip eder. Yüzölçümü 877 km², dir.

B) Doğal yapı :

Çemişgezek ilçesi Tunceli ilinin en az engebeli tarıma en elverişli ilçelerinden biri olup 1730 rakımlı Kırlar dağı ile 3000 rakımlı yılan dağının güneye bakan eteklerinde kurulmuştur. Yüzeyin ortalama yükseltisi 1100 metre civarındadır.

İlçenin güney kısmı Murat nehri boyunca ekime elverişli ovalarla kaplıdır. Bu sahada mevcut 26 köyden 14'ü tamamen 12'si kısmen Keban Barajı göl sahası içinde kalmaktadır.

Çemişgezek kendisine en yakın demiryolu istasyonu olan Elâzığ iline 69 km.'lik stabilize bir yol ile bağılı olup ticari, İktisadi ve kültürel ilişkilerini eskiden beri bu il ile devam ettirmektedir. Zira İdarî taksimat yönünden bağılı olduğu Tunceli iline 150. km. mesafede olduğu gibi Keban barajı dolayısıyla inşa edilmekte olan Çemişgezek - Pertek karayolu işletmeye açılmadan önce irtibakını Elâzığ üzerinden sağlamaktaydı.

İlçe merkezi engebeli bir çöküntüde kurulmuştur. Merkezden itibaren kuzeye doğru arazi bir anfi şeklinde yükselir. Şehrin hemen batısından geçen Tağar çayı kenarında kırılma sonucu meydana gelen korkunç kayalar birden bire yükselerek adeta bir sinema perdesini andırır. Kayaların hemen üzerinde küçük bir krater gölü mevcuttur. Bu hali ile Çemişgezek gerçekten enteresan bir doğal yapıya sahiptir.

D) Akarsular :

Çemişgezek ilçesi Türkiye'nin de sayılı akarsularından olan murat nehri ile Karasuyun kavşak yaptığı alandır.

Başlıca akarsular bu iki nehirle ilçenin içinden geçen ve ilçe hudutlarında Murat nehrine karışan Tağar çayı ile yine ilçe hudutlarından çıkıp aynı nehre karışan Köçek çayıdır.

Tağar çayı bol ve temiz suyu, nefis balıkları ve kenarlarını süsleyen meyve bahçeleri ile bir nev'i tabii park ve şehrin başlıca mesire yerlerinden biridir. Çayın üzerinde yaz kış çalışan beş su değirmeni ile 1961 yılında işletmeye açılan bir Hidro - elektrik santrali mevcuttur. İlçenin elektrik ihtiyacı bu santraldan temin edilmektedir. Ayrıca şehre 1 kr. mesafede Üçbey mevkiinden çıkan bir kaynak şehrin içme ve sulama suyunu temin eder. Çemişgezekte Belediyece yaptırılmış içme suyu şebekesi ve Toprak su teşkilâtınca yapılmış sulama tesisi vardır.

D) İklim :

Çemişgezek ilçesi bulunduğu coğrafi mevki itibarıyla Karasal bir iklime sahip olmakla beraber akarsuların kavşağında ve zikredilen dağların güney yamacında kurulmuş olduğu için bu iklim tipinin katı özelliklerine taşımaz. Genellikle yazları sıcak kışları mutedil geçmektedir.

İlçede 30 yılı aşkın bir zamandan beri sadece yağış tespit istasyonu olarak faaliyette bulunan Meteoroloji istasyonu 1968 yılından beri Metrooloji genel müdürlüğünün emirleriyle klima (iklim tesbiti) istasyonu haline getirilmiş ve fiilen rasatlara başlamıştır. Ayrıca istasyon ilçede rasyonel bir zira atin yapılmasını temin maksadiyle fenolojik müşahadelerde derlemekte bu bilgiler ilçe iklimine intibak edebilecek kültür bitkilerinin seçiminde ve ıslahında ilgilerce değerlendirilmektedir.

İlçenin 1969 yılı iklim durumu aylara göre aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

1969 Aylar	Suhunet		Nisbi nem		Yağış miktarı Aylık Yekûn
	Mark	Min	Ortalama	Aylık ort.	
Ocak	9.1	9.9	0.7	77.9	125.5
Şubat	8.4	12.3	1.7	77.1	137.1
Mart	17.0	0.9	6.8	70.7	99.8
Nisan	24.4	1.0	9.8	58.1	86.5
Mayıs	31.0	5.6	17.4	53.7	94.8
Haziran	34.9	12.0	23.1	40.2	6.3
Temmuz	37.6	12.0	25.5	34.5	0.7
Ağustos	39.0	16.6	27.4	31.1	0.0
Eylül	37.4	6.8	21.5	39.4	1.0
Ekim	31.2	0.0	15.1	54.0	60.8
Kasım	15.9	0.8	7.6	64.3	30.9
Aralık	10.9	3.2	4.1	72.7	78.2
Yıllık ortalama	24.7	2.1	13.1	56.2	59.6

Yine 1969 yılı rasatlarına göre ilçenin ikliminin genel özellikleri şöyledir:

Kırağılı gün sayısı: 12, Sisli gün sayısı 11, Karla örtülü gün sayısı: 33, Çiğli gün sayısı: 3, Yağışlı gün sayısı: 104, Tropik gün sayısı: (30 C°) 98. Şimşekli gün sayısı: 21, Donlu gün sayısı: (0-1) 53, Tropik gece sayısı: (20 C°) 19 dur.

C) Bitki örtüsü :

İlçenin güney kısımları ziraat arazisi olup ovalıktır. Kuzey kısımları dağlıktır. Bu dağlar meşe ve ardıc ormanları ile örtülüdür. Su kenarlarında kavak ve söğüt ağaçları boldur, ilçenin hemen her

köyünde üzüm bağları, Badem, Dut ve Ceviz, Kayısı, Elma, Armut gibi meyve yemiş ağaçları çoktur.

İlçe merkezinde bademin İktisadî bir ehemmiyeti mevcuttur, bu yüzden ilçeye her yıl ortalama 300.000 TL. girer ayrıca Türkiye çapında isim yapmış dut kurusu ve pestil bu bölgeye has dut bahçelerinden elde edilmektedir. Son yıllarda iyi cins Elma bahçeleri tesis ve yörede bol miktarda bulunan çitlenbik ağaçlarına Antep fıstığı aşıları yapılmaktadır.

F) Ulaştırma :

İlçede ulaşım kara yolu ile sağlanmakta en yakın il merkezi olan Elâzığ'a 69 km.'lik tesviyeli bir yola bağlı bulunmaktadır. Halen inşa edilmekte bulunan Çemişgezek - Başpınar kara yolu ise yörede mevcut ikinci yoldur. 52 köyün 40'ına yol gider 12 tanesine henüz motorlu vasıta gidemez.

2 — TARİHİ DURUM :

Eski belgelerin tetkiki Çemişgezek tarihinin en az 4000 yıllık bir mazisinin olduğunu ortaya koymuştur. Nitekim 17 nci yüzyılda buraya uğrayan Evliya Çelebi meşhur seyahatnamesinde belde hakkında şunları yazmıştır.

«Tarihi bir kale şekli olan Çemişgezek'in kurucusu olarak bilinen İran hükümdarlarından Cemşit'in bir oğlu olup bir gün Babasından kaçarak sarp ve taşlık bir yere gelmiş ; burada bir hayli servet edindikten sonra bir kale yaptırmış ve adını kalâ'i Cemşid'i Abad koydurmuştur.» Bugünkü Çemişgezek bu kalenin olduğu yerde kurulmuştur. Çemişgezek kalesi hakkında İran Kadim tarihi adlı eserde de aynı görüş teyid edilmektedir.

Çemişgezek tarih boyunca Tağar Türkleri, Harzemiler, İlhanlılar, Akkoyunlular ve nihayet Osmanlı Türklerinin hakimiyeti altında kalmıştır. Belde ve civarı halkı hakiki Türk boylarından Selçuk Türklerinin torunlarıdır. Kasabada Selçuklulardan kalma Süleymaniye ve Yelmaniye camileri ve keza o devirden kalma iki hamam mevcuttur. Tekke mahallesinde eski Çemişgezek emirlerinden şeyh hasan'ın türbesi vardır. Çok güzel bir mimariye sahip olan bu türbe maalesef yıkılmaya yüz tutmuştur. Yina ilçenin batı kısmındaki ka-

yalarda indelikleri namıyla anılan kaya oymaların Urartular zamanında kalma olduğu söylenir.

İlçenin ismi üzerinde çeşitli rivayetler vardır. Şerafettini Bitlisinin şerefnamesinde şehrin İran hükümdarlarından Cemşitin oğlu tarafından kurulup adınında «Çemşidi Abad» olduğu bu ismin zamanla çemişgezek olarak değişikliğe uğrayabileceği belirtilirken bir kısım tarihçilere göre de mezkûr komutan askerleriyle birlikte çemişgezekte konaklarken kendilerine yerli halk tarafından taze üzüm ikram edilmiş ve farsçada «tatlı üzüm salkımı» anlamına gelen kelime ilk defa o askerlerce kullanılmış ve beldenin adı bu tarihi olaydan kalmıştır.

Yine rivayetlere göre ilçenin adı olan Çemizgezek Bizans hükümdarlarından ve çemişgezekli olan Jan Çemişgez'in adına izafeten verilmiştir.

Fakat hadiselerin doğruluk derecesi her zaman münakaşa edilebilir.

Çemişgezek'in tarihinden söz ederken Keban barajı inşaatı dolayısıyla Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Halk ve Millî Eğitim Bakanlığının ortaklaşa gayretleri sonucu girilen tarihi eserleri kurtarma faaliyetlerinin bir bölümünü teşkil eden Arkeolojik kazılardan bahsetmek de yerinde olacaktır. Bu çalışmalar mey anında 1968 yılında bir kazı hey'eti eski eski müzeler genel müdürü sayın Zübeyir Hamit Koşay'ın başkanlığında ilçenin (pulur) Sakyol köyü höyüğünde de kazı yapmıştır. Kendileri ile yaptığımız temaslara sonucunda yapılan kazılarda bölge tarihinin M.Ö. 5000 yıllarına kadar ulaştığını öğrendik. Elde edilen ve Elâzığ'da kurulacak bölge müzesinde sergilenecek olan müzelik eşyalar beldenin tarihine ışık tutacak gerçek birer tarihi belge niteliğindedir.

Yine Sayın Hamit Koşay'ın Çemişgezek ve köylerinde yaptığı tarihi, folklorik ve kültürel bir araştırmanın kitap halinde bastırılıp umumun istifadesine sunulacağı kaydetmek lâzımdır. 3

3 — NÜFUS VE YERLEŞME DURUMU :

Çemişgezek ilçesinin merkez bucağı dışında iki bucağı vardır. Gedikler ve Akçapınar. Merkez bucağına 22, Gedikler'e 17 ve Akçapınara'da 11 köy bağlı bulunmaktadır İlçenin toplam köy sayısı

Bucak merkezleriyle birlikte 52 dir. İlçe merkezi 7 mahalleden meydana gelmiş olup Nüfusu 1965 sayımlarına göre 2235 dir. İlçe merkezine en yakın köy 5 km. dir. En uzak köy ise 35 km. dir. Köylerin nüfus ortalaması 320 dir.

Son sayıma kadarki yirmi yılın merkez ve köy nüfuslariyle artış yüzdeleri aşağıdaki cetvelde gösterilmiştir.

Yıllar	MERKEZ		KÖYLER	
	Nüfus	Artış'%%	Nüfus	Artış %
1945	1640	—	11532	—
1050	1852	1,2	12519	1,5
1955	2011	7,9	12808	4.8
1960	2200	8.6	13308	7.5
1965	2235	1,6	13953	4,2

Yukardaki tablonun tetkikinde de anlaşılacağı gibi Çemişgezek ve köylerinde nüfus artışı gayet mütevazi ölçüler içerisinde kalmıştır. Sayımlar yukarda ki neticeyi vermekle beraber Nüfus kayıtlarının tatikinden ilçede kayıtlı nüfusun 25.000'nin üzerinde olduğu anlaşılmıştır. Halbuki son sayım neticelerine göre köy ve şehrin nüfusu toplamı 16188dir. Aradaki fark yaklaşık olarak 9000 dir. Bu Çemişgezekli çalışmak üzere Türkiye'nin her yanında özellikle Ankara ve İstanbul'da bulunmaktadır.

Bu durum Bölgede geçim imkânlarının darlığı ile izah olunabilir. Çemişgezek'te nüfus yoğunluğu 19 dur. Bu oran Türkiye ortalamasının altındadır. Keban barajı inşaatı dolayısıyla göl sahasında oturan köylerden de 500 kadar nüfusun başka yerlere nakli ki (Çoğu Elâzığ'a) gitmektedir. Düşünülürse ileride nüfusun çok daha noksana düşeceği söylenebilir. Çemişgezekte bir kaç mezra hariç köyler toplu bir şekildedir.

4 — İDARİ KURULUŞ VE İLÇE ÖRGÜTÜ :

A) Başkanlık :

a) Müftülük: 1 müftü, 1 kâtip, 4 müezzin, 2 kur'an kursu öğretmeni, 1 vaiz 4 kadrolu imam.

b) Tapu sicil memurluğu: 1 tapu sicil memuru, 1 tapu fen memuru, 1 kâtip, 1 daktilo memuru.

B) Adalet Bakanlığı: 2. C. Savcı yard. 4 hakim, Noter işlerimde yürüten 1 Baş kâtip, 4 kâtip, 2 mübaşir ve 2 gardiyan.

C) Milli Savunma : 1 Askerlik Şubesi başkam, 1 sivil memur.

D) İçişleri Bakanlığı :

a) Kaymakamlık : 1 Kaymakam. 1 Tahrirat kâtibi, 1 Nüfus memuru, 1 Nüfus kâtibi.

b) Jandarma : 4 assubay, 6 uzman Çavuş.

c) Emniyet : 1 Komiser mv. 6 polis memuru. 3 gece bekçisi.

E) Maliye : 1 malmüdürü, 1 Muhasebe memuru, 2 gelir memuru 1 Veznedar, 2 tahsildar, 1 Dava takip memuru

E') Milli eğitim:

a) Orta okul : 1 Okul md. 1 Md. yrd. 1 edebiyat, 2 fen grubu öğretmeni.

b) Akşam kız sanat okulu : 1 müdür, 1 kâtip.

c) İlköğretim: 1 İlköğretim müdürü, 1 İlköğretim müfettişi 40 Asil Öğretmen, 12 stajyer öğretmen, 11 er öğretmen, 4 eğitmen.

G) Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı: 2 doktor, 2 sağlık memuru, 5 ebe, 1 hemşire, 1 Sıtma savaş şube şefi, 3 memur.

İ) Tekel : 1 Tekel memuru.

K) Tarım :

a) Ziraat teknisyenliği : 1 Ziraat teknisyeni, 4 ziraat öğretmeni.

b) Veterinerlik : 1 Veteriner, 1 Hayvan sağlık memuru.

c) Orman : 2 orman Bakım memuru.

d) Meteoroloji : 1 Müdür, 2 rasat memuru.

L) Ulaştırma : 1 P.T.T. Müdürü, 2 müvezzi, 1 atlı dağıtıcı 1 muhabere memuru ve bir de hat bakıcısı.

B) Ziraat Bankası : 1 Müdür, 1 Muhasebeci, 1 veznedar, 5 memur.

N) Belediye : Belediye başkanı, 1 muhasip, 1 kâtip, 2 zabıta memuru, 1 tahsildar, 2 çöpçü,

O) Özel İdare Memurluğu : Özel idare memuru, 1 Gelir memuru 1 tahsil memuru 2 tahsildar.

5 — SOSYAL VE KÜLTÜREL DURUM :

Çemişgezek köylerinin yerli halkını % 70 ve % 30 oranında Sünnî ve alevî vatandaşlar meydana getirir. Konuşulan dil Türkçedir.

İlçe transit yol üzerinde olmadığı halde sosyal yaşantısı ileridir. İlçe merkezinde okuma yazma nisbeti % 90'nın üzerindedir, ekonomik nedenlerle çemişgezeklilerin çoğu büyük şehirlere çalışmak ya da memur olarak gitmiştir. Fakat memleketleriyle olan irtibatları devam etmiştir. Okuma yazma nisbeti köylerde % 60'ın üzerindedir. Kaza merkezinde 1961 yılında işletmeye açılan hidro elektrik tesisi ve evlerde şebekeye bağlı içme suyu mevcuttur. İlçede pazar kurulmaz fakat mevsimine uygun her türlü ihtiyaç maddeleri eski halini muhafaza eden orjinal bir çarşıdan giderilebilir. Yaz mevsiminde açık hava sineması faaliyette bulunur. Belediye otel ve sinema binasını programına almış fakat henüz gerçekleştirememiştir.

İlçede 2 fırın, 5 kahve çok sayıda dernek 2 gayri sıhhi otel, 1 umumi helâ, 4 cami, 1 Hükümet konağı, 1 sağlık merkezi mevcuttur. Ayrıca Gedikler bucağında da 1 hükümet konağı ikmal edilmek üzeredir. Her iki bucak merkezinde ve ayrıca üç köyde sağlık ocak ve evleri ve lojmanları vardır.

6 — EĞİTİM DURUMU :

İlçe merkezinde 1 Orta okul, 1 Akşam kız sanat okulu, ve 1 de ilkokul vardır. Orta okulda ki öğrenci sayısı 38 kız, 236'sı erkek olmak üzere 274 dır. Öğrenci artışı geçen yıla oranla % 18 dir. Öğrencilerin büyük bir çoğunluğu köylerden gelmektedir. Okulda idareciler dahil 2 edebiyat ve 3 fen dersleri öğretmeni mevcuttur. 5 öğretmen ihtiyacı karşılayamadığından boş geçen haftalık 32 saat ders ilkokul öğretmenleri tarafından kapatılmaktadır. Okul binası 1969 da yapılan ikinci kat ilâvesiyle ihtiyacı karşılar durumdadır.

Akşam kız sanat okulu 500.000.— TL. sarfedilerek yapılmış yeni bir binadır. Müdüre ve kayıtlı 8 öğrenci ile faaliyette bulunmmaktadır. Merkezde bir ilkokul 10 öğretmen vardır. Talebe mevcudu 370 olan bu okulda ikili eğitim yapılmaktadır. 43 köyde ilkokul vardır. Bunlardan 21'i yeni 22 tanesi köyçe yapılmış geçici binalardır. Köylerde 30 asil, 12 stajyer, 11 er ve 4 eğitimci olmak üzere 55 eğitimci ve toplam olarak 2150 öğrenci vardır.

Ayrıca köylerde halk eğitim başkanlığınca açılan 2 gezici köy kadın kursu bulunmaktadır.

7 — SAĞLIK DURUMU :

İlçede 10 yataklı bir sağlık merkezi (1 pratisyen hekim 1 sağlık memuru, 1 ebe, 1 hemşire, 1 ayniyat memuru, Akçapınar sağlık ocağında 1 doktor, 1 sağlık memuru, 1 ebe ve 1 laborant, gedikler sağlık ocağında 1 sağlık memuru, 1 ebe bunlardan başka üç köyümüzde mevcut sağlık evlerinden ikisinde birer ebe mevcuttur.

İlçemiz 1968 yılında sosyalizasyona dahil edilmiştir. Hastahanede 1 jeep mevcut olup köy gezileri ve aşılar da kullanılmaktan başka bir işe yaramamaktadır. Hastaların nakli için bir ambulans servisine ihtiyaç vardır.

Sosyalize bölgelerde hizmetin yürütülmesine ilişkin 1964 tarihli yönetmelik sağlık personeli üzerindeki kontrol ve denetim yetkisini Kaymakamlardan alarak sağlık ve sosyal yardım müdürlüğüne bırakmıştır. Bu durum bilhassa bu bölgelerde hizmetin aksamasına sebep olduğu gibi devamlı surette halkın şikâyetlerinde önlenememektedir. Bu husus çevrenin sağlık sorunları hakkında fikrini aldığımız Merkez tabibince de teyid edilmiştir. Bu haliyle sosyalizasyon tatbikatı Bölgeye ve Devlete yarar yerine zarar getirmiş durumdadır. 8

8 — EKONOMİK DURUMU :

A) Ticaret ve sanat : İlçe'de 85 adet küçük esnaf ve sanatkâr bulunmaktadır. Bunların bir kısmı Ticaret, bir kısımda küçük sanatlarla uğraşmaktadır. Çemişgezek'te bir ziraat bankası ile bir esnaf kefâlet kooperatifi vardır. Halk bankasına bağlı olan kooperatif

üyelerine kredi temini yönünden faaliyette bulunuyorsa da tatmin edici değildir. Ziraat Bankası köylüye ziraî kredi yem ve tohumluk kredisi açmaktadır. İlçede hazırhaneler, marangozhane ve tamirciler kendi çaplarında iyidir. Sanayii hattında Belediye ve bu benzeri iş yerleri için elektrik vermektedir. Diğer küçük esnafın durumu zayıftır. Yoğaltım mahallî tüketim için yapılır. Alış veriş kredi esasına dayanır.

B) Tarım : İlçenin temel geçimi çiftçilik ve hayvancılığa bağlıdır. Halkın % 85'i geçimini bu yoldan sağlar.

Yetiştirilen başlıca ürünler ekiliş alanları ile istihsal miktarları aşağıda gösterilmiştir.

Mahsulün Cinsi	Ekiliş alanı	İstihsal miktarı
Buğday	15.000 hk.	112.200 ton
Arpa	4.000 »	4.000 »
Nohut	120 »	100 »
Darı	400 »	100 »
Kuru fasulye	300 »	250 »
Kuru soğan	200 »	250 »
Kavun - Karpuz	200 »	1.350 »
Domates	60 »	200 »
Mercimek	100 »	250 »
Badem	30.000 ağaç	300 »
Dut	16.000 »	250 »
Kaysı	1.000 »	25 »
Ceviz	4.000 »	200 »
Antep fıstığı	1.200 »	5 »
Üzüm	100 hk.	1.900 »

Yetiştirilen ürünlerde buğday ve arpa başta olmak üzere dut kurusu ceviz ve badem dikkati çeker bu havalinin çekirdeksiz dutlarından elde edilen dut kurulan Türkiye çapında şöhret yapmıştır, ilçenin

ova köylerinde makineleşmiş tarla ziraatı geniş ölçüde yapılmaktaydı. Bu köylerin barajın göl sahasında kalmasıyla tarla ziraatı önemini kayıp etmiştir. Bunun yerine meyvecilik ve esasen varolan hayvancılık önem kazanmıştır.

C — Hayvancılık :

Çemişkezek'te: hayvancılık ekonomik alanda eskiden beri önemli bir yer tutar. Kendilerine «şavaklı» denilen bir aşiret kışın İçe köylerinde yazı Erzincan yaylalarında kendilerine tahsis edilen yerlerde hayvanları ile birlikte geçirirler.

Ecenin Hayvan mevcudundan bir kısmı aşağıdaki cetvelde gösterilmiştir.

Cinsi	Miktarı
Koyun	65.000
Keçi	20.000
Sığır	25.000
Katır	2.100
At	700
Merkep	800
Tavuk - horoz	25.000
Tavuk yumurtası	600.000

İlkbahar aylarında peynir istihsalı günde 50 tonun altına düşmez. Fakat kooperatifleşme olmadığı için gayri sihi ve ilkel usullerle istihsal edilen süt ve mamulleri gayet ucuz fiatlarla tacirlerce satın alınır.

9 — BAYINDIRLIK İŞLERİ

A) Yollar : Çemişkezek en yakın vilâyet olan Elâzığ'a 69 km., bağlı olduğu, Tunceli'ne ise 150 km. mesafededir. Çemişkezek Elâzığ yolu stabilize kaplama olup yaz kış trafiğe açıktır. Bu yol ve Murat nehri üzerinde yapılıp 1959 yılında işletmeye açılan köprü Keban ba-

raji inşaatı ile birlikte su altında kalacaktır. Bunu düşünen Hükümet kazanın irtibatını sağlamak üzere Çemişgezek - Pertek arasında yeni bir yol açmış ve inşaatı 1969 yılında ikmâl edilmiştir. Bu yol Çemişgezek'i Tuncelin'ne 110 km. ile bağlamaktadır. Yolun inşaatı Çemişgezek - Başpınar arasında devam etmektedir. İlçe merkezinde 500 metre parke dışındaki yollar kısmen taş kaplama ya da topraktır.

B) Belediye hizmetleri : İlçede Belediye tarafından işletilen bir hidroelektrik santrali mevcut olup gece ve gündüz şehre cereyan vermektedir. Belediyenin 500 ün üzerinde abonesi vardır. Elektriğin kW. saati 55 kr. tür. İller Bankası tarafından yapılmış ve Belediyeye devredilmiş fenni şartlara haiz yeterli içme suyu keza Toprak Su Teşkilâtınca ıslah edilmiş sulama suyu tesisleri mevcuttur. İmar plânı var ise de uygulama görmemiş bir duvar süsü olarak durmaktadır. Belediyenin yegâne gelir kaynağı elektrikten aldığı ücret ile İller Bankası payıdır. Bu para da Personel masraflarını karşılayamamaktadır.

İlçede itfaiye teşkilâtı yoktur. Karayollarından alınan eski bir kamyonla AİD. kanalı ile alınan bir inter pikap'tan başka aracı da yoktur. Belediye hizmet binası .1968 yılında emanet suretiyle. 154.000 TL. yaptırılmış yeni bir binadır. Ve şimdilik ihtiyaca kâfi gelmektedir.

İlçe merkezinde genellikle evlerin damlan toprak duvarları taştan yapılmıştır. Keza inşaata elverişli taş bölgede bol miktarda bulunmaktadır. Son yıllarda çatılar saçla kapatılmakta ve sitil rağbet görmektedir.

C) Köy hizmetleri : İlçeye bağlı 52 köyden 40'ına yazın motorlu vasıta ile gidilebilir. Fakat yapılan yollar maalesef yol standartlarına uygun .olmadığından bir kış sonra eski halini almaktadır.

Kış aylarında devlet yolu üzerinde bulunan bir kaç köy hariç ilçenin çevre ile irtibatı kesilir. Köylerin yol yapımında Devlete katkıları büyüktür. Yolu yapılan köyler vasıtaların akaryakıt bedellerini karşılamaktadırlar. Keza içme suyu temininde de köyleri programa alınan köylüler hafriyatı kendileri yapmakta taş kum vs. gibi malzemeyi de temin etmektedirler. Bu usulün tatbikiyle ilçede 1969 yılında 11 köye içme suyu getirilmiştir.

10 — MALİ DURUM :

A) Maliye : Çemişgezek mâliyesinin son üç yıllık gelir durumu şöyledir :

Yılı	HALİYE		SABİKA	
	Tahakkuk	Tahsilat	Tahakkuk	Tahsilat
1966	45.355,—	45.255,—	4.610,—	1.320,—
1967	171.770 —	104.505,—	18.814,—	12.935,—
1968	76.527,—	75.792 —	84.980,—	56.832.—

Maliye gelirlerinin mühim kalemlerini gelir vergisi, tapulama harcı, Banka muamele vergisi, mahkeme harcı ve tasarruf bonaları sağlamaktadır.

Bunların son üç yıllık durumları aşağıdadır.

Gelirin cinsi	1966	1967	1968
Gelir vergisi	26.063,—	45.407,—	57.881,—
Tapulama harcı	265,—	51.196,—	50.075,—
Banka Muamele Ver.	6.768,—	7.076,—	6.245,—
Mahkeme harcı	1.734,—	2.821,—	3.798 —
Tasarruf bonusu	9.710,—	9.840,—	6.070,—

Tablonun tetkikinde anlaşılabacağı üzere gelir vergisi ve tapulama harcındaki anormal artış ilçede mezkûr yıllarda istimplâk bedellerinin ödenmiş olmasından ileri gelmektedir.

Vergi mükelleflerinin yıllara göre artış - azalış durumu.

Mükellefin iş nev'i	1966	1967	1968
Gelir vergisi	115	110	135
Tapulama harcı	6	5210	292
Banka Muamele Vergi.	1	1	1
Mahkeme harcı	80	137	224
Tasarruf Bonusu	29	34	37

Yine yukardaki tablonun mükellerdeki bazı anormal artışların baraj sahası köylerinin 1967 yılında paralarını çektiklerini gösterir.

B) Özel İdare :

Yılı	HALÎYE		SABİKA	
	Tahakkuk	Tahsilat	Tahakkuk	Tahsilat
1966	59.139 —	50.058 —	5.247,—	5.044,—
1967	69.627,—	65.450 —	29.697 —	29.578,—
1968	87.967 —	86.083 —	64.034,—	62.758,—

1967 - 1968 yılı tahakkuk ve tahsilat miktarlarındaki artış Keban barajı dolayısıyla mektum arazilerin tahrir ve 213 S.V.U.K. 70 nci maddesinin tatbiki dolayısıyla olmuştur.

Yukardaki gelirlerin büyük kısmı arazi vergisinden alınmıştır.

Köylerin gelir giderleri ise şöyledir.

Yılı	Gelir	Gider
1966	398.443,—	398.443,—
1967	417.480,—	417.480,—
1968	417.480,—	417.480,—

Bu duruma ortalama köy bütçelerinin 9.000.— TL. civarında olduğu anlaşılırsa da köy bütçelerindeki gelir kalemlerinin büyük kısmı meçe ve ayrı katkı olarak kendisini gösterir. Fiiliyatta bütçeler para olarak semboliktir.

C) Çemişgezek belediyesinin son üç yıllık bütçe durumu da aşağıda gösterilmiştir.

Yılı	Tahakkuk	Tahsilat	Tahakkuk	Tahsilat
1966	121.343,—	97.635,—	14.087,—	11.113,—
1967	117.843,—	98.631,—	26.843,—	14.041,—
1968	141.860,—	118.641,—	124.021,—	19.143,—

Yukardaki gelir ve giderlerin tetkiki sonucu gözden kaçmayacağı gibi Çemişgezek Belediyesi son üç yıllık gelir ve gider durumunu dahi doğru bir şekilde çıkaramamıştır. Bu durum Türkiye Belediyelerinin özellikle küçük belediyelerin personel yönünden çok zayıf bir durum-

da olduğunu ortaya koymaktadır. Her ne kadar Türk Belediyecilik Derneği ve İçişleri Bakanlığının ortaklaşa gayretleri ile Belediye personeli ve Başkanları için kısa süreli kurslar tertip edilmekteyse de bu durum dahi Belediye personelinin işleri layıkı veçhile yapması için kâfi değildir. Esasen Belediye mevzuatının karşılığı da işlerin sürüncemede kalmasına sebep olmaktadır. Bununla beraber belediyenin personel eğitimini uzun vadeli gerçekleştirmek gayesiyle mahallî idareler enstitüsünün kurulması temenni edilir.

11 — KALKINMA ÇARELERİ VE GENEL KANAAT :

Yukarı Fırat bölgesinde yer aldığını söylediğimiz Çemişgezek’de kalkınma makinalı ziraatın ilçeye girişi ile başlamıştı. Ne yazık ki bu ümit ve faaliyet fazla sürmedi.

Gerçekten de Murat ile Karasuyun arasında kalan Çemişgezek ovasında 145 ten fazla traktör etkili bir tarla ziraatı yapıyordu. Fakat Keban barajı dolayısıyla bu bölge ve 14 köy tamamıyla su altında kalacaktır;- -

Şimdi bu köylerde halk psikolojik bir sarsıntı içinde istimplâk bedellerini alabilenler Murat nehrinin Elâzığ cihetine yerleşmeye çalışmaktadır. İşin daha kötüsü Türkiye’nin özellikle Doğu bölgesinde toprak mülkiyetinin bazı şahısların elinde bulunmuş olmasıdır. Nitekim. arazisi olmayıpta şimdiye kadar yarıcı ve maraba olarak çalışan 2000 nin üzerinde nüfus istimplak bedeli alma imkânından da yoksundur. Bu şahıslar her gün devlet dairelerine müracaatla dış ülkelere işçi olarak gitmeye çalışmaktadırlar.

Şimdi Çemişgezek’i kalkındırabilecek tep yol meyvecilik ve ilmi şekilde yapılacak hayvancılıktır.

Sonuç olarak kaza hakkında şunu belirtmek bir kadirşinaslık olur kanaatindeyiz. Çemişgezek istenildiği kadar hakil görülse, Çemişgezekli olmak Türkiye’de istihza mevzuu edilse de burada üç yıl fiilen görev yapmış bir idareci olarak biz Çemişgazeğin münevverleri bol, tabii güzellikleri yönünden eşine ender rastlanan şipşirin bir Anadolu kasabası olduğunu burada kabul ve teslim edeceğiz,

Bizden sonra hizmet edecek bütün memurlar için şu tekrarlanmış sözü bu yazının sonuna uygun buldum.

Çemişgezek öyle bir beldedir ki :

Gelen de ağlar

Gidende

KARARNAMELER

İçişleri Bakanlığından :

Karar Sayısı : 8229

1 — İzmir Vali Muavini olup 5439 sayılı Kanunun 2 nci maddesi gereğince almakta olduğu maaş ve kadrosu ile Teftiş Kurulu Başkanlığı emrinde çalıştırılan Necdet Basat'ın 1500 lira kadrolu Müşavir Müfettişliğine,

2 — Sakarya, Hukuk İşleri Müdürü, olup 5439 sayılı Kanunun 2 nci maddesi gereğince almakta olduğu maaş ve kadrosu ile Teftiş Kurulu Başkanlığı emrinde çalıştırılan Fuat Ali Üstün'ün,

Biga Kaymakamı 5439 sayılı Kanunun 2 nci maddesi gereğince almakta olduğu maaş ve kadrosu ile Teftiş Kurulu Başkanlığı emrinde çalıştırılan Lütfü Özdemir'in,

Bergama Kaymakamı olup 5439 sayılı Kanunun 2 nci maddesi gereğince almakta olduğu maaş ve kadrosu ile Teftiş Kurulu Başkanlığı emrinde çalıştırılan Faik Yücelin,

1250 liralık Mülkiye Başmüfettişliklerine,

Naklen ve terfian tayinleri,

Uygun görölmüştür.

3 — Bu kararı İçişleri Bakam yürütür.

BİBLİYOGRAFYA

SİYASAL BİLİMLER, HUKUK VE KAMU İDARESİ ÜZERİNE YENİ YAYINLAR

Hazırlayan :

Dr. Jur. Âlim Şerif ONARAN

Tetkik Kurulu Müşaviri

I. KİTAPLAR

1) HABARLEŞME HUKUKU (Basın-Yayın-TV), Prof. Dr. Feyyaz Gölcüklü, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları No. 292/Basın ve Yayın Yüksek Okulu Yayınları No. 1, XI. 281 sayfa, Sevinç Matbaası, Ankara 19170.

Daha ziyade Basın ve Yayın Yüksek Okulları öğrencilerinin ders ihtiyaçlarını karşılamak üzere hazırlandığı anlaşılan kitap; böylesine el kitapları (manuels)'nın taşıdığı (bazan gereksiz görülebilecek geriye dönüşler, özetlemeler ve yan konulara el atmalar gibi) kusurları ihtiva etmesine rağmen, bu alandaki büyük bir boşluğu doldurmak gayesini gözetmiş ve bu gayeyi gerçekleştirmiştir.

Prof. Gölcüklü kitabının önsözünde, «İncelememizin tasvirî olmaktan ziyade, fonksiyonel olmasını arzuladığımız için, kitabın ilk bölümünde kitle haberleşmesinin temel sorunlarını, ana bünyesini ele aldık. İkinci bölümde kişi hürriyetlerini gözden geçirdik. Sonraki bölümlerde ise münhasıran Haberleşme Hukukuna özgü sorunlara de* gılmeyi tercih ettik. Kitle haberleşmesinin tüm görünümüne, basın ve yayının kamusal misyonu açısından baktık; bu zemin üzerine yerleşerek sonuçlara varmağa çalıştık.

«Kitabımızın hacmini, makûl öğrenci ihtiyaçları ile sınırladığımızdan, mukayeseli ve soyut bir incelemeye girişmedik. Hareket noktası olarak Türk mevzu hukukunu seçtik; tarihî bilgilere ve yabancı örneklerle, sadece, açıklamalarımızı daha belirli kılmak için başvur-

duk. Kitabın bu eksikliğini, belki de aşırı bulunabilecek sayfa altı notları ile tamamlamaya gayret ettik.

«Her şeye rağmen, Haberleşme Hukuku'nun tüm meselelerini, bazan yüzeysel de olsa, masa üzerine koyduğumuzu sanıyoruz. Bizim ortaya dökmekle yetindiğimiz meselelerin, gelecekte, bugünkü öğrencilerimiz tarafından derinlemesine ele alındığını görmek en içten dilemiz ve gerçek mutluluk nedenimiz olacaktır.» demektedir.

Başına seçkin bir bibliyografya da eklenen kitap beş bölümden oluşmuştur.

Giriş bölümünde : üç kesim bulunmaktadır : I) İlk düşünceler - Ana kavramlar, ü) Hürriyetlerin Sınırlılığı ve Sınırlanması Sorunu, III) İfade Hürriyetinin Sınırlılığı. Ayrıca ilk kesim altı başlık altında İncelenmektedir : 1) Düşünce ve İfade Hak ve Hürriyeti - Basın Hürriyeti, 2) Yayımin (kitle haberleşmesinin) Kamusal Fonksiyonu : Haberleşme Hürriyeti, 3) Haberleşme Hukuku, 4) Basın Hürriyetinin Muhtevası, 5) Basın (genellikle Haberleşme) Hürriyetinin Gerekleri, 6) Basın Hürriyetinin Sütjeleri.

İkinci bölümde : Haberleşme Hürriyetinin Tanımlanması (Haberleşme Hürriyeti Karşısında Devletin Olumsuz Tutumu) konusu yine üç kesimde İncelenmektedir. Her kesimin başlıkları ve içerikleri şeyledir : I) Genel Olarak : 1) Kısa Tarihçe, 2) 1961 Anayasasına Göre Haberleşme Hürriyetinin Genel Durumu; II) Haberleşme Hürriyeti Karşısında Devletin Olumsuz Tutumu : 1) Kitle Haberleşmesini «önleyici Tedbirler» ile Engelleme Yasağı (Polis Rejimi), 2) «Toplama» «Kapatma», «Basın Araçlarının Korunması»; İÜ) Basın Hürriyeti Teminatının Kapsamı : 1) Basılmış Eser, 2) Umuma Sunulmak Amacıyla Çoğaltılarak Yayınlanma («Çoğaltma» ve «Neşir», 3) Basılmış Eserin «İdeal Bir Amaç» Gütmesi.

Üçüncü bölümde : «Kitle Haberleşme Araçlarının Denetimi ve İfade Hürriyetinden Doğan Sorumluluk» konusu iki kesimde İncelenmektedir. Bu kesimlerin başlıkları ve içerikleri şeyledir : I) Kitle Haberleşme Araçlarının Denetimi (Denetim Tedbirleri) : 1) Basın Araçlarının Denetimi, 2) Mevkute, Kitap ve benzeri Yazılı Basının Denetim; II) İfade Hürriyetinden Doğan Sorumluluk: 1) Fikri İfade Hürriyetinin Muhteva İtibariyle ve Sorumluluk Bakımından Sınırları. 2) Türk Hukukunda Fikir Suçlarına. Örnekler, 3) Basın ve Yayın Yoluyla İşlenen Suçlarda Özel Suç ve Yargılama Rejimi.

Dördüncü bölümde, «Haberleşme Hürriyeti Karşısında Devletin Olumlu Tutumu» konusu üç kesimde incelenmektedir. «Haberleşme Hürriyetini Sağlayacak Tedbirlerin Alınması» ve «Haberleşme Görevini Sağlayacak Tedbirlerin Alınması» başlıklarını taşıyan ilk iki kesimden sonra «Sonuç» başlığını taşıyan kesimde şu fikirler ileri sürülmektedir :

«Basın hürriyeti ve haberleşme görevini sağlamak için Devletin takınacağı olumlu tutumda, yani hürriyet ve kitle haberleşmesine serbesti ve görev yararına yapılacak müdahalelerde hiç bir zaman aşırılığa kaçmamak gerekir. Müdahale niteliğindeki her tedbir, ne kadar iyi niyetle dolu olursa olsun, Basında spontane ifadeyi yok eder; bu ise güdülen ibr basın yaratır. Serbest kitle haberleşmesinde her şey bir denge meselesidir. Güç olan bu dengenin korunmasıdır. Siyasî otoritenin iyi niyetinden şüphe edilmediği hallerde, adigeçen dengenin kurulması, sürdürülmesi ve korunması basın mensuplarının meslekî şuur ve sorumluluk anlayışlarına bağlıdır.»

Beşince bölümde, «Radyo ve Televizyon Rejimi» konusu, dört kesimde incelenmekte; «Kısa Tarihçe» ve «Türkiye Radyo - Televizyon Kurumu ve Hukukî Statüsü» başlıklarını taşıyan ilk iki kesimi izleyen üçüncü ve dördüncü kesimler aşağıdaki başlıklar ve içeriklerle sunulmaktadır : TRT Kurumunun Kuruluşu ve Yönetimi : İdarî Özerklik, Organlar - Personel - Denetim; Malî özerklik; Radyo - TV Yayınlarına Hâkim İlkeler : 1) Kurumun Görevi, 2) Genel Yayın İlkeleri ve Bunların Uygulanması, 3) Programların Düzeni : Anten Hakkı - Zorunlu Yayınlar.

Kitaba öğrencilerin ihtiyaçları gözetilerek : «Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının Basın - Yayın, Haberleşme ve Düşünce Hürriyetiyle ilgili Hükümleri», «Basın Kanunu», «Matbaalar Kanunu» ve «Türkiye Radyo - Televizyon Kurumu Kanunu» da eklenmiştir. 2

2) BATTA SİYASÎ DÜŞÜNCELER TARİHİ (3 cilt), Derleyen : Mete Tunçay, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, No. 287-289. VIII 328, VII 319, VII 361 sahife), Sevinç Matbaası, Ankara 1969.

I. cildinde «Eski ve Orta Çağlar»'dan; 2. cildinde «Yeni Çağ»'dan; 3. cildinde «Yakın Çağ»'dan seçilmiş yazıların bir derlemesi olan eserin başında Siyasal Bilgiler Fakültesi doçentlerinden olan Mete Tunçay'ın bir sunuşu yer almaktadır.

Bu sonuçta, Tunçay, bu kabil bir derlemenin daha önce 1958'da Prof. Dr. Yavuz Abadan eliyle ve DEVLET FELSEFESİ başlığı ile yapıldığını; bunu izleyerek yayınladığı bu derlemenin bir takım - oyunu ürünü olduğunu belirtmektedir.

Gerçekten, eserdeki, çoğunlukla klâsik ve Batı dillerinden yapılan çevirilerde, Mete Tunçay'dan gayri : Suat Y. Baydur, İrfan Şahinbaş, Nuri Çolakoğlu, Harun Rızatepe, Kurthan Fişek, Güngör Öner, Samim Sinanoğlu, Pars Esin, Şahin Alpay, Özer Ozankaya, Nesrin Koray, Taner Timur, Ömer Madra, Önay Sözer, Kudret Hızır, Kenan Yonarsoy, Sina Akşin, Oğuz Onoran, Osman Hızır ve Türkkaya Ataöv'ün imzaları bulunmaktadır.

Birinci ciltte : «Horodotus Tarihi'nden, Yaşlı Olighark'un «Atinalıların Anayasası»'ndan, Thuydides'in «Peleponesos Savaşının Tarihi»nden, Platon'un «Menekşenos»'undan, yine Platon'un «Yasalar»'ından, Aristoteles'in «Nikomakhos'a Ahlâk»'mdan, Polybios'un «Tarihler»inden, Cceron'un «Kamu Devleti», «Yasalar» ve «Görevler»inden, Seneca'nın «Mektuplarından, «İnsaf Üstüne» ve «Kamu İşlerinden Uzak Durma» adlı yazılarından, Augustinus'un «Tanrı Devleti»'nden, Salisbury'li John'un «Dişvlet Adamının Kitabı»'ndan, Aquinus'lu St. Thomas'nın «Prenslık Yönetimi» ve «Toplu Dinbilimi»'nden, Padua'lı Marsiglio'nun «Barış Savunucusu»'ndan;

İkinci ciltte : N. Machiavelli'nin «Titus Livius'un İlk On Kitabı Üstüne Konuşmalar»'ından, J. Calvin'in «Hristiyan Dininin Öğretisi»'nden, S. J. Brutus'un «Tiranlara Karşı Özgürlüğün Savunulmasından J. Bodin'in «Devlet Üstüne Altı Kitab»'ından, J. Hobbes'un «Dev»inden, J. Locke'un «Uygar Yönetim Üstüne İkinci İnceleme»'sinden, B- Spinoza'nın «Din ve Siyaset Üstüne Bir İnceleme»'sinden, E. Sieyes'in «Üçüncü Tabaka Nedir?»'inden, M. Robespierre'in «Cumhuriyetin İç Yönetiminde Ulusal Konvansiyon'a Kılavuzluk Edecek Siyasal Ahlâk İlkeleri»inden, E. Burke'ün «Fransa Meseleleri Üstüne Mektup»'un dan;

Üçüncü ciltte : G. Hegel'in «Tarihte Akıl» ve »Tarih Felsefesi Üstüne Dersler»'inden J. Bentham'ın «Yönetim Üstüne Bir Parça»'sından, J. S. Mille'in «Temsili Hükümet»inden, K. Marx'ın «Siyasal Kuramla İlgili Yazıları»'ından, T. H. Green'in «Siyasal Boyun Eğme Yükünün İlkeleri Üstüne Dersler»'inden, E. Bernstein'in «Sosyalizmin Varsayımları ve Sosyal Demokratların Ödevleri»inden, V. î. Lenin'in «Seçme Eserler »inden, B. Mussolini'nin «Faşizm »ünden. B. Rusell'in

«Temel Yazılarımdan, Mao'nun «Seçme Eserler»'inden çeviriler yer almaktadır.

3) İDARE MESLEĞİ (Avrupada Devlet Memurluğu), Yazar : Brian Chapman, Çeviren : Cahit Tutum; Türkiye ve Orta Doğu Âmme İdaresi Enstitüsü Yayını, No. 114, VIII 336 sahife, Sevinç Matbaası Ankara 1970.

Yazarın «The Profession of Government, The Public Service in Europe» adlı olup 1963'te Londra'da basılan kitabından yapılan bu çeviri, önsözünde de belirtildiği gibi, «mukayeseli kamu yönetimi bilimine bir katkıdır».

Âmme İdaresi Dergisinin Mart 1970 nüshasında da belirtildiği gibi (bakınız : sahife : 233), «Bu eserin önemi, Batı Avrupa ülkelerinin rejimleri hakkında derli toplu bilgi veren her hangi bir dilde yayınlanmış tek eser niteliğinde olmasıdır. Eser, yazarın onüç ülkede on yıl süren araştırma, tartışma ve gezilerinin bir ürünüdür. Eserin dayandığı malzeme, bir çoğu daha önce yayınlanmamış bulunan ve- sekiz dilde yazılmış çeşitli kaynaklardan derlenmiştir. Eserin özelliği, ilk elden bilgilere dayanmasıdır. Dr. Cpaoman, kelimenin gerçek anlamı ile karşılaştırmalı bir çalışma yapmıştır. Eser, «tasvirî» olmaktan çok, modern kamu yönetiminin karşılaştığı belli başlı sorunların analizi niteliğindedir. Bir giriş ve dört bölümden ibarettir. Kitabın giriş kısmında Roma'dan günümüze kadar geçen sürede kamu yönetiminin kavram ve uygulama açısından gelişimi izlenmekte ve Batı Avrupanın bu alandaki tecrübe benzerliği ortaya konulmaktadır.»

Sonuna, 21 sahifelik geniş bir bibliyografyanın eklendiği eserin dört bölümünün içeriği su düzenleme ile gerçekleştirilmiştir : Birinci Bölüm : KAMU HİZMETLERİNİN YAPISI : 1) Kamu Hizmetlerinin Kapsamı, 2) Hizmete Giriş, 3) Eğitim, İkinci Bölüm : HİZMET ŞARTLARI : 1) Hak ve Ödevler, 2) Memur Teminatı, 3)

Emeklilik, 4) Disiplin, 5) Terfi ; Üçüncü Bölüm : DENETİM : 1) Denetimin Tarihçesi, 2) İdare Mahkemelerinin Teşkilât ve Personeli, 3) İdare Mahkemelerinin Yetkileri, 4) Ombudsmanlar (özel yetkilerle donatılmış kamu denetçileri), 5) Mali Denetim; Dördüncü Bölüm : POLİTİKA VE HALK : 1) Politika ve İdare, 2) Memur Sendikaları, 3) Devlet Memurları ve Halk.

Modern idarenin anlaşılması bakımından gerçekten değerli bir incelemenin çevirisi olan kitap tavsiye olunur.

4) SEVK VE İDARE, Yazan : William H. Newman, Çeviren : Kenan Sürgit. Türkiye ve Orta Doğu Âmme İdaresi Enstitüsü Yayını, No. 115; IX 529 sahife, Sevinç Matbaası, Ankara 1970.

Yazarın «ADMINISTRATI VE ACTION, The Technique of Organization and Management» adlı kitabının çevirisi olan eser, Sevk ve İdare sorunlarını, idarenin görüş açısından ele almak ve bu sorunlar için örneklerden de yararlanarak, çözüm yolları göstermek suretiyle, özellikle sevk ve idareciler için çok faydalı bir kaynak teşkil etmektedir.

Yazarın önsözünde belirttiği gibi, kitabın özgün nüshasının bu ikinci baskısına «Dış İlişkiler», «Kontrolün Genel Yapısı», «Karar Verme», «Karar Verme», «Lojistik ve Strateji» bahisleri ya yeni birer başlık olarak veya genişleterek sokulmuştur.

Kitaptaki fikirlerin, yazarın çeşitli faaliyet alanlarında, elde ettiği kişisel tecrübelerle birlikte çeşitli kimselerden de derlendiği anlaşılmaktadır.

Kitabın ihtiva ettiği altı ana başlık ve 27 ara başlık aşağıda gösterilmiştir :

1) Bir Temel Sosyal Teknik Olarak İdare : I. PLÂNLAMA : 2) Amaçlar ve İdarenin klavuzları; 3) Bir Defa Kullanılan Plânlar ve Sürekli Plânları; 4) Plânlamanın Sınırları; 5) Bir İşletmede Plânlama Düzeni; 6) Lojistik ve Strateji; 7) Karar Verme İşlemi; 8) Karar Vermeye Yardımcı Olan Araçlar; II. TEŞKİLÂNDIRMA: 9) Departmantasyon; 10) Yardımcı Birimler; II) Yetki Devri; 12) Danışma Birimlerinin Rolü; 13) Yerinden Yönetim; 14) Komitelerden Yararlanma; 15) Kontrol Çevresi; 16 ve 17) Teşkilât Yapısı; III. KAYNAKLARIN BİRARAYA GETİRİLMESİ : 18) Dış İlişkilerin Düzenlenmesi; 19) İdarecilerin Seçimi; 20) İdarecilerin Geliştirilmesi ve Ücretleri; IV. NEZARET : 21) Yönelme; 22) Motivasyon; 23) Koordinasyon; V. KONTROL : 24) Kontrolün Ana Safhaları; 25) Bütçe Kontrolü; 26) Kontrolün Genel Yapısı; VI. SONUÇ : 27) Sevk ve İdare Prensiplerinin Uygulanması. 5

5) İDARÂ YARGI, Prof. Dr. A. Şeref Gözübüyük, Türkiye ve Orta Doğu Âmme İdaresi Enstitüsü Yayınları No, 116, XXVII 414 sahife, Sevinç Matbaası, Ankara 1970.

Bir «el kitabı» çerçevesi içinde ve her şeyden önceleri derslerinde yardımcı olabilmek amacı ile çıkarıldığı anlaşılan kitabın önsözünde :

«1968 yılında Danıştay'ın kurulması ile temeli atılan İdarî yargı sistemimiz, ancak Cumhuriyet Döneminde gelişim göstermeğe başlamıştır. İdare üzerinde uygulanan ve İdarenin dışında yer alan denetim yollarından en etkilisinin ve kişilere en çok güven sağlayanının yargı denetimi olduğu görüşü 1961 Anayasasına hakim olan ilkelerden biridir. Bu ilkenin gerçekleşmesi için Anayasa bir yandan, İdarenin hiç bir eylem ve işlemi, hiç bir halde, yargı mercilerinin denetimi dışında bırakılamaz' demek suretiyle yargı denetiminin alanını genişletmiş; diğer yandan 'Yasama ve yürütme organları ile idare, mahkeme kararlarına uymak zorundadır; bu organlar ve idare, mahkeme kararlarını hiçbir suretle değiştiremez ve bunların yerine getirilmesini geciktiremez' demek suretiyle yargı yerlerinin kararlarını daha etkili bir hale getirmiştir» denmektedir.

Sekiz bölümden oluşan kitabın bölüm başlıkları ve içerikleri aşağıda gösterilmiştir :

Birinci Bölüm : GENEL ESASLAR : I. Yargı Denetiminin Gereği ve Sakıncaları; II. Yargı Denetiminde Uygulanan Başlıca Sistemler: 1) Yargı Birliği Sistemi, 2) İdarî Yargı Sistemi, 3) Başlıca İdarî Yargı Tipleri; III. Ülkemizde İdarî Yargı : 1) İdarî Yargının Dayanağı, 2) İdarî Yargının Gelişimi, 3) İdarî Yargı Sistemimizin özellikleri; IV. İdarî Yargıda Kullanılan Dâva Türleri : İdarî Kavramı - Fransa'da Kullanılan Dâva Türleri - Türkiye'de Kullanırdan Dâva Türleri; V. Yargı Denetiminin Konusu ve Kapsamı : 1) Yargı Denetimi Konusu, 2) Yargı Denetiminin Kapsamı : Yargı Kısıntısı - Yasama Kısıntısı.

İkinci Bölüm : İDARÎ YARGI KURULUŞLARI : I. İdarî Yargı Yerlerinin Nitelikleri : 1) İdarî Yargı Yerlerinin Sınıflandırılması; 2) İdarî ve Adlî Yargı Yerlerinin Karşılaştırılması; II. Danıştay : İdarî Yargı Yeri Olarak Danıştay - Danıştay'ın Yargı Görevleri - Danıştay'ın İdarî Yargı ile İlgili Kuruluşları - Danıştay Meslek Mensupları - Danıştay'ın Yargı Görevlerinin Yeniden Düzenlenmesi; III. İl ve İlçe İdare Kurulları : Kuruluşu - Yargı Yeri Olarak Durumu; IV. İtiraz ve Temyiz Komisyonları; V. Gümrük Hakem Heyetleri; VI. Sayıştay : Görevleri - Teşkilâtı - Meslek Mensupları - Sayıştay ve Danıştay.

Üçüncü Bölüm : GÖREV UYUŞMAZLIKLARI VE GÖREV DAĞILIMI : I. Kavramlar ve Sorumlar : Yargı Düzeni - Görev ve Yetki Kavramları - Görev ve Yetki Uyuşmazlığı; II. Uyuşmazlık Mahkemesi : 1) Kuruluşu ve Gelişimi, 2) Teşkilâtı ve Çalışma Usulü, 3) Görevleri : Olumlu Görev Uyuşmazlığı - Olumsuz Görev Uyuş-

mazlığı; III. İdarî Yargıda Görev Uyuşmazlığı; IV. İdarî Yargının Görev Alanı : 1) Görev Alanının Belirtilmesi, 2) İdarî Yargının Görevi Dışında Kalan Hususlar, 3) Görev Alanı İçin Ölçüler.

Dördüncü Bölüm : İPTAL DÂVALARI : I. İptal Dâvası İle İlgili Genel Esaslar : 1) İptal Dâvasının Nitelikleri, 2) İptal Dâvasının Gelişimi, 3) İptal Dâvasında Görevli Yargı Yeri; H. İptal Dâvasının Ön şartları : 1) İptal Dâvasının Konusuna İlişkin Şartlar, 2) İptal Dâvasında Davacıya İlişkin Şartlar, 4) İptal Dâvasının Süresine İlişkin Şartlar, 5) İptal Dâvasının Şekline İlişkin Şartlar; III. İptal Sebepleri : 1) Özelliği ve Sınıflandırılması, 2) Yetkili Yönünden Hukuka Aykırılık, 3) Şekil Yönünden Hukuka Aykırılık, 4) Sebebi Yönünden Hukuka Aykırılık, 5) Konu Yönünden Hukuka Aykırılık,

6) Maksat Yönünden Hukuka Aykırılık; IV. İptal Dâvasının Sonuçları : 1) Red Kararının Doğurduğu Sonuçlar, 2) İptal Kararının Doğurduğu Sonuçlar; V. İptal Kararlarının Yerine Getirilmesi : İptal Kararlarının Yerine Getirilmesi Zorunluğu - İptal Kararının Yerine Getirilmesinde Çeşitli Durumlar.

Beşinci Bölüm : TEMYİZ DÂVALARI : I. Temyiz Dâvası İle İlgili Genel Esaslar : 1) Temyiz Dâvasının Nitelikleri, 2) Temyiz Dâvasında Görevli Yargı Yeri; II. Temyiz Dâvasının Ön şartları : 1) Temyiz Dâvasının Konusuna İlişkin Şartlar, 2) Temyiz Dâvasının Taraflarına İlişkin Şartlar, 3) Temyiz Dâvasının Süresine İlişkin Şartlar, 4) Temyiz Dâvasının Şekline İlişkin Şartlar : III. Bozma Sebepleri : 1) Özelliği ve Sınıflandırılması, 2) Yetki ve Görev Dışında Karar Verilmesi, 3) Usûl Hüküm ve Kurallarına Uyulmamış Olması, 4) Mevzuat Hükümlerine Aykırı Karar Verilmesi; VI. Temyiz Dâvasının Sonuçları : 1) Temyiz Dâvasının Reddedilmesi, 2) Temyiz Dâvasının Kabul Edilmesi.

Altıncı Bölüm : TAM YARGI DÂVALARI : I. Tam Yargı Dâvası ile İlgili Genel Esaslar : 1) Tam Yargı Dâvasının Nitelikleri, 2) Tam Yargı Dâvalarında Görevli Yargı Yeri; II. Tam Yargı Dâvalarının Ön şartları : 1) Tam Yargı Dâvasının Konusuna İlişkin Şartlar, 2) Tam Yargı Dâvasının Taraflarına İlişkin Şartlar, 3) Tam Yargı Dâvasının Süresine İlişkin Şartlar, 4) Tam Yargı Dâvasının Şekline İlişkin Şartlar; III. Tam Yargı Dâvasında Sorumluluk Sebepleri : 1) Medenî Hukukta ve İdarî Hukukta Sorumluluk, 2) İdarenin Sorumlu Olabilmesi İçin Gerekli Şartlar : Hizmet Kusuru - Hizmet Kusurunun Şahsî Kusurdan Ayrılması - Kusursuz Sorumluluk. 3) Zararın Tazmini : Zarar Doğurucu Davranışın Mevcudiyeti - Zarar

Doğuran Davranışın İdareye Bağlanması. 4) Tazminatın Şekli ve Hesaplanması; V. Tam Yargı Davasının Sonuçları : İdare Hâkiminin Yetkileri - Tam Yargı Dâvasının Reddi - Tam Yargı Dâvasının Kabulü; VI. Tam Yargı Kararlarının Yerine Getirilmesi.

Yedinci Bölüm : YORUM DAVALARI : I. Yorum Dâvası ile İlgili Genel Esaslar : 1) Yorum Dâvasının Nitelikleri, 2) Yorum Dâvasında Görevli Yetki Yeri : II. Yorum Dâvasının Şartları : 1) Yorum Dâvasının Konusuna İlişkin Şartlar, 2) Yorum Dâvasında Taraflara İlişkin Şartlar, 3) Yorum Dâvasının Süresine İlişkin Şartlar, 4) Yorum Dâvasının Şekline Ait Şartlar; III. Yorum Dâvasının Sonuçları : İşleminin Yorumlanması - Yorum Kararı ve Adalet Mahkemesi.

Sekizinci Bölüm : İDARİ YARGILAMA USULÜ : I. İdarî Yargılama Usulü ile İlgili Esaslar : 1) İdarî Yargılama Usulünün Kaynakları, 2) İdarî Yargılama Usulünün Özellikleri, 3.) İdare Yargıcının Dâvaya Bakamaması; II. İdarî Dâvalarda Taraflar : 1) Yetenek : Taraf Olma Yeteneği - Dâva Açabilme Yeteneği, 2) Hükümet: Hasım Gösterme Zorunluğu - Husûmetin Yöneltilceği Makamlar - Tam Yargı Dâvalarında Husûmet 3) Dâvaya Vekâlet, 4) Dâvanın Taraflarında Değişme, 5) Üçüncü Kişilerin Taraflar Yanında Yer Alması : Dâvaya Katılma - Dâvanın İhbarı ; III. Dâva Açma Süresi : 1) Süre ve Nitelikleri, 2) Süre Başlangıcı, 3) Sürenin Hesabı, 4) Süreyi Dolduran Haller, ,5) Ek Süreler; 6) Sürenin Sona Ermesinin Sonuçları; IV. Dâvanın Açılması ve Şekline İlişkin Şartlar : 1)

Dâva Dilekçesi, 2) Bir Dilekçe İle Birden Çok Dâva Açılması, 3) Dâvaların Birleştirilmesi ve Ayrılması, 4) Dâva Açmanın Sonuçları ; V. İdarî Yargıda İsbat Usulü ve Araçları : 1) İdarî Yargılama Usulünde Deliller, 2) Delillerin Tespiti; VI. Adli Yardım : Adli Yardımın Şartları - Adli Yardımın Sağlanmasında Usul; VII. Danıştay Dâvalarının Karara Bağlanması : 1) İlk İnceleme, 2) Tebligat ve Cevap Lâyihası, 3) Yargılama ve Hüküm; VIII. Kanun Yolları : 1) Kararın Düzeltilmesi, 2) Yargılamanın İadesi; IX. Açıklama ve Yanlışlıkların Düzeltilmesi.

Yüksek okul öğrencileri, idareciler ve avukatlar için yararlı bir kaynak teşkil eden kitabın sonuna ayrıca Danıştay Kanunu ile birlikte sekiz sayfa ile seçkin bir bibliyografya eklenmiştir.

6) Personelinin Gözüyle KÜÇÜK BELEDİYELERİN SORUN- RUNLARI, Doç. Dr. Cevat Geray, Doç. Dr. Ruşen Keleş, Türkiye

ve Orta Doğu Âmme İdaresi Enstitüsü Yayını, VIII + 95 sahife, Sevinç Matbaası, Ankara 1969.

Yazarlar kitabın sunuş yazısında şu görüşleri ileri sürüyorlar :

«Türkiye gittikçe şehirleşmekte olan bir ülkedir. Bununla eş yönlü olarak hatta daha da hızlı oluşan bir süreç de belediyeleşme olayıdır. Çeşitli nedenlerle, Köy Kanunu'na göre yönetilegelen yerleşmeler belli nüfus ölçüsünü aşınca belediye kurma yoluna gidiyorlar. «Küçük Belediyeler» adını verebileceğimiz bu grupta yer alan belediyeler, büyük belediyelerden farklı sorunlarla karşı karşıya kalmaktadırlar. Her iki gruptaki belediyelerin aynı yasalara göre yönetilmesi, sorunu daha da çıkmaza götürmektedir.

«Eldeki inceleme, işte küçük belediyelerin sorunlarını ortaya çıkarmak ve bunlara çözüm yolu aramak ihtiyacından doğmuştur. Bugünkü çalışmanın belirtilen amaçlara yönelecek daha geniş araştırmalara ışık tutacak bir ön araştırma niteliğinde olduğunu belirtmek isteriz. Zaman, personel ve para sınırlılıkları bizi, sözkonusu belediyelerin durumlarına, kendi personelinin gözüyle bakmağa zorlamıştır. İller Bankası'nın küçük belediyeler için düzenlediği kursta öğretim sorumluluğu yüklenmemiz, hem personelin hem de yöneticilerin yardımı ile bu araştırmayı yapmamızı kolaylaştırmıştır »

Yazarların hazırladığı ankete verilen cevaplardan oluşturulan kitap sekiz bölümden ibarettir. Her bölümün başlığı ve içeriği şöyledir :

Birinci Bölüm : GİRİŞ : I — İncelemenin Amacı, Kapsamı ve Yöntemi; II — Anket Uygulanan Belediyelerin Kimlikleri Hakkındaki Bilgiler; III — Kapsama Giren Belediyelerle İlgili Bazı Bilgiler.

ikinci Bölüm : MALÎ SORUNLAR : I — Gelirler; II — Halkın Hizmetlere Katılması; III — İller Bankası İle İlişkiler.

Üçüncü Bölüm : BÜTÇE İŞLERİ : I — Bütçenin Hazırlanması; II — Yeni Bütçe Formülü; III — Personel Giderleri; IV — Bütçe ve Kesin Hesaplar Arasındaki Farklılıklar; V — Belediye Giderlerinin Denetimi.

Dördüncü Bölüm : YÖNETİME İLİŞKİN SORUNLAR : I — Devletle Mahallî İdareler Arasındaki İş Bölümü ve Görev Ayrımı; II — Personele İlişkin Konular; III — Belediye Personelinin Yeterliği; IV — Sendikalaşma ve Karşılıklı Yardımlaşma.

Beşinci Bölüm : MAHALLÎ İDARELER BİRLİKLERİ

Altıncı Bölüm : BELEDİYE KURULMASI:

Yedinci Bölüm : İMAR İŞLERİ : I — İmar Plânları ve Programları; II — Yapı Ruhsat İşleri,

Sekizinci Bölüm : ÖZET VE ÖNERİ.

Sonuncu bölümde, SONUÇ başlığı altında şu görüşler ileri sürülmektedir :

«Sonuç olarak, küçük belediyeler ile büyük belediyeler arasında önemli farklılıklar vardır. Bu, bir derece farkı olmaktan çok, yapısal farklılığa dayanan bir nitelik farkıdır. Küçük belediyeler, köy muhtarlığından belediye örgütüne geçiş aşamasında olan bir örgütlenme biçimi olmak yanında, toplumsal bakımdan köylükten kurtulmağa başlama ve kasabalaşma eşiğinde olan bir toplumsal ortam içinde kendilerine özgü bir kişilik taşımaktadırlar. Kısacası, küçük belediyeler, yersel önderlik, sorunlar, ihtiyaçlar, yersel kaynaklar, olanaklar, halk-belediye ilişkileri açısından büyüklerden çok farklı bir toplumsal ortam içindedir. Bu nedenle, bir köy belediyesi ile milyonluk bir metropoliten bölge belediyesi aynı kurallar uygulanarak yönetilemez. Köy muhtarlığından kurtulup belediyeleşen yerler için ayrı bir «geçiş düzeni» gereklidir. Küçük belediyelerin görevleri, yetkileri, organları, kaynakları, çalışma yöntemleri bu özelliklere göre yeniden düzenlenmelidir.»

Çeşitli çizelgelerle donatılan metnin sonuna soru kâğıdının bir kopyesi ile soru tevcih edilen memurların ve bağlı oldukları belediyelerin adlarını havi bir liste de eklenmiştir.

7) FRANSA'DA KOMÜNLERİN VERGİ SİSTEMİ VE SON YILLARDA YAPILAN REFORMLAR, Hazırlayan : Nurettin Alagök (İçişleri Bakanlığı Mahallî İdareler Genel Müdürlüğü Daire Başkanı), İçişleri Bakanlığı Tetkik Kurulu Yayınları No. 4, 125 sahife, Gürsoy Matbaası, Ankara 1970.

Kitabın baş tarafındaki sunuş yazısında Tetkik Kurulu Başkanı Sayın Şerif Tüten, şu açıklamada bulunmaktadır :

«Son yıllarda yapılan incelemeler açıkça göstermiştir ki, bir mahallî idare biriminin - köyden en büyük şehir ya da metropoliten karakterde şehirler topluluğu olsun -, başarısı ulaşmasının ve hem-

serilerine iyi hizmet edebilmesinin en önemli faktörünü, gelir sisteminin, yeterli ve âdil şekilde düzenlenmiş olması teşkil etmektedir.

«Gelirlerini, sistemli, âdil ve yeter kalıplara götüremeyen mahallî idare birimlerinin, İdarî sistemleri ne derece başarılı olursa (olsun), yahut başarılı olduğu iddia edilirse edilsin; verimli ve devamlı bir hizmet standardı yaratmalarına imkân yoktur.

«Yurdumuzda da durum aynıdır. Mahallî idarelerimizin gelirleri üzerinde çalışıldığı şu günlerde bu alanda yeni reformlara girmiş olan Fransa'daki uygulamaları bilmemizde fayda gördük. Bu bilgiler bizde yapılan çalışma ve araştırmalarda, ilgililere ve yetkililere, bir mukayese imkânı da sağlamış olacaktır.»

Sayın Alagök'ün bu özlü derlemesi, bizde uzun zamandır boşluğu duyulan bir ihtiyacı cevaplandırmaktadır. İdare'nin yeniden düzenlenmesi ve özellikle Metropoliten İdare araştırmaları sırasında Fransız mahallî idarelerinin gelirleri hakkında yeterince bilgi sahibi bulunmadığımızı görmek bizi zaman zaman düşündürmüştür. Alagök, bu derlemesiyle, bizi bir endişeden kurtarmıştır.

Kitap, bir «giriş» ve bir «sonu» bölümünün dışında üç kısma ayrılmıştır. Her kısım da kendi içinde bölünmelere tabi tutulmuştur. Bu yönüyle derleme, sistematik bakımdan kısmen kompleks bir düzenleme niteliğine bürünmüş; ilk kısma üç grup halinde sokulan vergiler de, aynı şekilde, sistematik konuluş bakımından tam yerini bulamamıştır.

Kullanılan «kısım» ve «bölüm» kelimelerinin yerine, «başlık» ve «bölüm» kelimeleri konduktan sonra; başlık ve bölüm düzenlemeleriyle sair düzenlemeler de, harf karakterleri seçilirken ve sayılar ve harflerle işaret olunurken daha dikkatli biçimde sistematize edilseydi, bu kargaşalık oldukça giderilirdi, kanısındayız.

Bu açıklamanın dışında titiz bir çalışma ile ortaya konduğuna işaret etmek istediğimiz bu derleme çalışmasının içeriğini - sistematüğını kısmen değıştirerek sunuyoruz :

Birinci Başlık : KOMÜNLERİN VERGİ SİSTEMİNE BİR BAKIŞ : I. Fransa'da Komünal Vergilerin Tarihi Gelişimi, II. Komünlerin Bugünkü Vergi Sistemi : 1) Genel Olarak Batı Ülkelerinde ve Fransa'da Uygulanan Komünal Vergi Sistemleri, 2) Fransız Mahallî Vergi Sistemi İçerisinde Yer Alan Vergi, Resim ve Harçlar : A) Brinci Grup : Zorunlu Olan Vergiler : a) Dolaysız Vergiler, b)

Dolaylı Vergiler, c) Kayıt Harçları; B) İkinci Grup : İsteğe Bağlı Vergiler : a) Dolaysız Vergiler, b) Dolaylı Vergiler, c) Kayıtlı İlgili Vergi ve Harçlar; C) Üçüncü Grup : Özel Vergiler;

İkinci Başlık : DOLAYSIZ VERGİLERDE YAPILAN REFORM : I. Dolaysız Vergilerin Fransız Komün Mâliyesindeki Önemi; II. Mahallî Dolaysız Vergilerde Reformu Gerektiren sebepler;

III. İdeal Bir Dolaysız Vergi Sisteminin Kurulmasındaki Güçlükler;

IV. Dolaysız Vergilerde Reforma Gidilirken Karşılaşılan Pratik Zorluklar; V. Dolaysız Vergilerde Yapılan Reformun Ana Hatları' VI. Memleketimizde Uygulanan Mahallî Dolaysız Vergiler;

Üçüncü Başlık : DOLAYLI VERGİLERDE YAPILAN REFORM : I. Dolaylı Vergilerin Komün Mâliyesindeki önemi; II. Dolaylı Vergilerde Reformu Gerektiren Sebepler; III. Dolaylı Vergilerde Yapılan Reform; IV. Geçiş Dönemi İçin Alman Tedbirler ve Yeni Dağıtım Sisteminin Esasları : 1) Yeni Rejimin Genel Olarak Uygulanan Esasları : A) Garanti Payları, B) Yeni Dağıtım Sistemi, C) Mahallî Teşvik Fonu; 2) Yeni Rejimin Uygulanması Bakımından Özellik Gösteren Bölge, Birlik ve Komünler : A) Paris Bölgesi, B) Şehirsiz Topluluklar, C) Birleşmiş Komünler, D) Özelliği Olan Komünler; V. Dolaylı Vergilerde Yapılan Reformun Muhtemel Sonuçları; VI. Reform Hareketlerine Yöneltilen Tenkitler ve Bu Konuda Muhalefetin Görüş ve İddiaları.

Derlemeci, kitabının sonuç bölümünde şu gözlemlerini açıklamaktadır :

«... (Derlememizin) «Giriş» kısmında işaret edildiği gibi memleketimizde de mahallî idarelerin yeniden düzenlenmesi mevzuunda son yıllarda yoğun bir çalışmaya girilmiştir.

«Cumhuriyetimizin kuruluşunun ilk yıllarında ve hatta Cumhuriyetten önce, Osmanlı İmparatorluğu zamanında, o devrin şartlarına ve kamu hizmeti anlayışına göre ve belirli bir felsefe ve ana ilkelerden yoksun olarak çıkarılmış bulunan mahallî idarelerimizi düzenleyen üç temel metin niteliğindeki İdare-i Hususiyei Vilâyet, Köy ve Belediye kanunları ile bu idarelerimizin gelir kaynaklarını tanzim eden diğer kanunlar, günümüzün ihtiyaç ve şartlarına cevap vermekten çok uzak düşmüş, özellikle mahallî idarelerimize yükletilen görevler karşısında esasen çok zayıf bulunan ve çoğunlukla ekonomik gelişmeleri izleyebilme esnekliğinden mahrum, verimsiz, kısmen dondurulmuş ve bu nitelikleriyle, siyasî ve sosyal bünyesinde

meydana gelen büyük değişikliklerin etkisi altında kapsamı hızla genişlemekte olan mahallî kamu hizmetlerini karşılamakta, belde ve köylerimizin uzun yıllardan beri üst üste yığılmış problemlerinin çözömlenmesinde, çok yetersiz kalmış;

«Bazı vergi konuları bakımından zengin kaynaklara sahip bir kaç büyük şehir belediyesi ile illerimiz dışında kalan mahallî idarelerimiz ve bilhassa bunlardan küçük belediyelerle genel olarak köylerimiz, en küçük ölçüdeki mahallî hizmet ve yatırımları yerine getiremeyecek ve hatta çalıştırdığı personelin özlük haklarıyla ilgili en zarurî ödemeleri dahi yapamayacak hale gelmiştir.

«İşte mahallî idarelerimizin bu güçsüz durumu uzun zamandanberi müşahade edildiğinden, bir yandan İdarî yapılarını kuvvetlendirmek, diğer yandan zamanın icaplarına göre, yapmakla yükümlü bulundukları mahallî hizmetlerin gerektirdiğı giderlerin karşılanmasını sağlayacak malî imkânlarla kavuşturmak amacıyla, bilhassa 1946 yılından beri çalışmalar yapılarak bir çok İl ve Emlâk Vergisi (Kanunu) tasarıları gibi mahallî idarelere ilişkin ana kanun tasarıları hazırlanmış ise de, bugüne kadar Parlâmentomdan geçirilip kanun niteliğini kazanamamış olmaları, mahallî idarelerimiz bakımından ciddi üzüntü verici bir olaydır.

«Yukarıda, belirtildiğı üzere, mahallî idarelerle ilgili düzenleme çalışmalarının henüz devam etmekte olduğı bu dönemde, Fransa'da komünlerin vergi sisteminde yapılan ve bu (derlememizin) mevzuu olan reformlardan mülhem olarak, mahallî idarelerimizin vergi kaynakları ve genellikle malî sistemi üzerinde neler yapılması gerektiğı hakkındaki düşöncelerimizin ayrı bir (yayınımızın) konusunu teşkil edeceğine işaret ederek, köy, belediye ve il özel idarelerimizi bütün yönleriyle yeniden düzenleyen ana metinlerin bir an önce kanuniyet kazanarak uygulama alanına konulmasını temenni ederiz.» 8

- 8) POLİS İÇİN (Meslekî, Adlî İdarî Kanunlar ve Genel Bilgi) ANSİKLOPEDİSİ, Hüseyin Özcan, Emniyet Müdürü : 254 sahife, Yeni Desen Matbaası, Ankara 1969.

Genel zabıta (Polis ve jandarma) nın görevlerine ait meslekî, adlî, İdarî ve cezaî hükümleri ihtiva eden özel kanunlarda zabıtaya görev yükleyen hükümler; sivil savunma, ilk yardım, adlî tıp deyimleri; kanunlarda geçen ve günlük hayatta duyulan, okunan ve yabancı dillerden alınan 1657 kalem çeşitli kelime ve deyimın açıklandığı bu genel bilgi ansiklopedisinde, «Abidelerin Korunmasından

«Yevmiyeli Personel ile İlgili Danıştay Kararı»na, «Seçim Günü Yasakları»ndan «Zarfçılık»a, «Kız Kaçırma»dan «Taksirli Suçlar»a kadar zabıta'yı ilgilendiren her konu ele alınmaktadır.

Ayrıca kitabın hazırlanmasında yararlanılan eserlerle, çeşitli kanun, tüzük ve yönetmeliklerin birer listesini ve kriminalistik'le ilgili bazı resimleri ve çeşitli konulara ait 8 Danıştay kararının özetini de ihtiva eden kitap; avukatlar, idareciler, zabiti mensupları ve öğrenciler için faydalı bir kaynak niteliğindedir.

II. Derleme ve Dergi :

1) Belirli Konularda Bütün Emsalleriyle DANIŞTAY KARARLARI, Hazırlayanlar : Danıştay Yardımcıları Ahmet Özeren, Erol Dündar, Orhan Dikbaş, Uzdem Akyüz. XXVII + 456 sahife, Başnur Matbaası, Ankara 1969.

Danıştay Onikinci Daire Başkanı Celâl Göydün'ün sunuş yazısından, eserde 1528 adet karar olduğu, bu kararların İdarî tasarruflardan doğan 55 konuya ait bulunduğu, bu kararların çeşidinin de 98'i aştığı anlaşılmaktadır.

Emsal olaylarda, Danıştay'ın yargısal içtihatlarını inceleme bakımından, hukukçu ve idarecilerin faydalanabilecekleri eserde, belli başlı konular arasında : Ahvali Şahsiye, Ateşli Silâhlar ve Bıçaklar, Basın İşleri, Cemiyet İşleri, Fuhuş ve Fuhuşla Mücadele, Gayrisihhî Müesseseler, Gayrimenkule Tecavüzün Men'i, İkramiye ve Kaçakçılık İşleri, Köy İşleri, Noter İşleri, Okul İşleri, Öğretim İşleri, Pasaport ve Yabancıların Türkiye'de İkamet ve Seyahatleri ile İlgili İşler, Sivil Savunma İşleri, Umumi Eğlence ve İstirahat Yerleri, Vakıf İşleri vardır.

Derlemenin sonuna 12 sahifelik bir alfabetik fihrist, yedi sahifelik mevzuat adına göre fihrist ve dört sahifelik bir nümerik fihrist konulmuştur.

Kitabın 10.000 adet karardan taranarak derlendiği; kararların kısaltılarak kitaba alındığı, her kararın basma ayrıca kısa bir özet konulduğu; kararların sistematik fihristte görüldüğü gibi konularına göre ayrıldığı 55 bölümden de ayrıca kendi bünyesinde sınıflandırıldığı; her bölümün başına bölüme ayrılan konu ile ilgili usûle ait kararların konulduğu, böylece belli bir konunun bütünü hakkında fikir verebilmek amacı güdüldüğü kitabı düzenleyenlerin önsözünden anlaşılmaktadır.

Cidden yararlı bir kaynak olan kitap ilgililere tavsiye olunur.

2) ÂMME İDARESİ DERGİSİ, (Cilt 3, sayı 1, Mart 1970).

Türkiye ve Orta Doğu Âmme İdaresi Enstitüsü'nün süreli yayın organı olarak üç ayda bir çıkarılan derginin bu sayısının sunuş yazısında Genel Müdür Sayın Prof. Dr. Âkif Erginay, şu görüşleri ileri sürmektedir :

«Günümüzde Devlete düşen görevler alabildiğine genişlemiş ve halk her şeyi Devletten bekler duruma gelmiştir. Kamu görevlerinin kapsam ve niteliğinde meydana gelen büyük değişiklikler yeni bir Devlet anlayışının sonucudur. Günümüzde Devlet, artık bir hizmet Devleti'dir. Varlığının nedenini halka hizmetten alır. Devlet ve hizmet anlayışındaki bu gelişmeler eskisi ile kıyaslanamayacak derecede etkin bir idare cihazını gerektirmektedir. Kamu görevlerinin asayiş, savunma ve dışişlerine inhisar ettiği devirler artık geride bırakılmıştır. Halkın isteklerini sür'atle ve eksiksiz bir şekilde karşılayacak etkin bir idare mekanizmasına olan ihtiyaç, günümüzün âcil sorunlarından biridir.

Temel soru şudur : mevcut idare çarkı, gittikçe genişleyen ve daha karmaşık hale gelen kamu görevlerinin üstesinden gelebilecek bir güçte midir? Bu soruya olumlu cevap vermenin imkânsızlığı ortada.. Kabaca yapılacak bir değerlendirme, Devletin bu alandaki çabalarının yetersiz kaldığını gösterecektir. Basın'da Radyoda, özel ve resmî toplantılarda dile getirilen dertlerin başında yönetimle ilgili şikâyetler gelmektedir. İdare cihazının ağır ve pahalı işlemesi, teşkilâtın elverişsizliği, personelin yetersizliği, hizmet anlayışının yokluğu vb. konular günlük şikâyet konularıdır.

»O halde İdarî mekanizmanın islahı sorunu Türk Kamu Yönetiminde öncelikle ele alınması gereken bir sorun olmaktadır. İdarî düzen nasıl olmalıdır ki, halkın ihtiyaçları zamanında ve yolunda karşılanabilsin? Nasıl bir düzenleme yapılmalıdır ki, tapudaki, nüfustaki işler daha hızlı yürüsün; vergi, eğitim işleri aksamasın; mahkeme işleri sürüncede kalmassın? Halka hizmet götüren kuruluşların yapısı nasıl olmalıdır ki, kendilerine düşen görevleri en etkin bir şekilde yerine getirebilsinler? Kamu görevlilerine nasıl bir İdarî ve malî rejim uygulanmalıdır ki, hizmet anlayışı ön plâna geçebilsin, liyâkatla ve ehliyetle halka hizmet götürülebilsin ?

«İşte bütün bu konuları sistemli bir şekilde ele alan ve çözüm yolları arayan disiplinin adı, kamu yönetimidir. Enstitümüz bu disiplin-

linin okutulduğu yerdir. Türk kamu yönetimini çağdaş görüşlere göre geliştirmek ve kamu görevlilerini yetiştirmek ve olgunlaşmalarını sağlamak ödevini sistemli bir şekilde yerine getirmeğe çalışan Enstitümüz bu amaçlara, araştırma, öğretim ve yetiştirme ve derleme ve yayın faaliyetleri ile varmağa çalışmaktadır. Enstitümüzün yöneldiği hedef açıktır. Bu hedefe sabırlı, bilinçli ve sistemli faaliyetlerle ulaşmak arzusundadır. Halen imkânları ölçüsünde temel görevlerini yerine getirmeğe çalışırken, yeni şartların kendi bünyesinde zorunlu kıldığı bazı değişiklikleri de gerçekleştirme çabası içindedir. Rolünü daha etkin bir şekilde yerine getirebilmesine imkân verecek bu değişiklikler, yeni bir teşkilât ve kariyer düzenini ortaya çıkaracaktır. Bu alandaki gelişmeler hakkında zaman zaman dergimizde bilgi verilecektir.

«Elinizdeki dergi, bizde ve yabancı ülkelerde kamu yönetimi alanında kaydedilen yeni gelişmeleri izlemek ve sonuçlarını kamu oyuna duyurmak, kamu yönetimi ilkelerini yaymak ve benimsetmek amacıyla çıkarılmaktadır. Dergimiz, kamu yönetiminin öğretiminde ve çevreye yayılmasında gerekli yerini ve rolünü almış bulunmaktadır.»

Derginin bu sayının içeriği şöyledir :

Makaleler : 1) «Resmî Gazetenin Yayınları Üzerine», Prof. Dr. Lütfi Duran; 2) «Yüksek Yöneticilerin yetiştirilmesi», Kenan Sürgit; 3) «Plânlama Basamakları ve Türleri Arasındaki iç ilişkiler ve Plânlama örgütlenmesi», Dr. İlhan Tekeli; 4) «Plânlama Basamakları ve Türleri Arasındaki İç ilişkiler ve Plânlama Örgütlenmesi Konusuna ilişkin Bazı Görüşler», Doç. Dr. Cevat Geray; 5) «Genel İdarî Zabıta Faaliyetlerinde Askerî Kuvvetlere Baş Vurulması», Dr. Sait Güran; 6) Köylerimiz Birleştirilmelidir», Arslan Başarır; 7) «Danıştay Üyeleri Üzerinde Bir inceleme», M. Alev Coşkun.

Görüşler ve Yorumlar : «İlçe Düzeyinde Mahallî idare Birimi Kurulmalı mıdır?»

Kitap ve Makale Özetleri : 1) «Yönetimde Yeni Kalıplar» (New Patterns of Management, New York, Mc Graw - Hill Book Company, 1961), Rensis Likert. Özetleyen : Gencap Şaylan; 2) «Sovyetler Birliğinde Mahallî idareler» (Le Soviet Locaux, Notes et Etude Documentaires, La Documentations Française Yayınları, No. 3234, 1965), (Methodolgy in the Theory of Public Administration», James C. Charlesworth (ed.) THEORY OF PUBLIC ADMINISTRATION;

SCOPE, OBJECTICES AND METHODS, Philadelphia, The American Academy of Political and Social Sciences, Ekim 1968; sh. 205- 223), Lynton K. Caldwell; özetleyen : Dr. Ülkü Dicle.

Dergide bu içerik dışında 32 sahifelik Danıştay kararlarından özetler; II sahifelik 1969 yılının son aylarında çıkarılan kanun, tüzük ve yönetmelikler listesi, dokuz sahifelik «Eğitim», «Ekonomi» ve Ticaret», «Hukuk», «İstatistik», Siyaset Bilimi ve Toplum Bilim» hakkında 104 kalemlik kitap ve sekiz kalemlik makale bibliyografyası; 14 sahifelik TODAİE'den ve diğer çeşitli kamu kuruluşlarından haberler yer almıştır.

Daha önceki iki ciltlik yayınındaki yöntemi (*) bu sayısında, da yürütülen Âmme İdaresi Dergisi, bütün idareci arkadaşlara hararetle tavsiye olunur.

Yılda dört kez (mart, haziran, eylül ve aralık aylarında) yayınlanan derginin bir sayısı 5 TL.; yıllık abonesi (dört sayı) 17.50 TL. sidir.

(*) Bakınız : «Türkiye ve Orta Doğu Âmme idaresi Enstitüsü'nün Süreli Yayınları», Dr. Jur. Âlim Şerif ONARAN; TÜRK İDARE DERGİSİ, yıl 41, sayı 323, Mart - Nisan 1970, sh. 194 - 217

HABERLER

Yiğit KIZILCAN

Yayın Müdürü

• 49. Dönem Kaymakamlık Kursu Sona Erdi.

Altı aya yakın bir zamandan beri devam etmekte olan Kaymakamlık Kursu 25 Mayıs 1970 Pazartesi günü saat 10'da yapılan bir törenle sona ermiştir.

İçişleri Bakam Haldun Menteşeoğlu, Bakanlık Müsteşarı Osman Meriç, Müsteşar Muavinleri, Merkez Valileri, Danıştay Daire Başkan ve Üyeleri, Tetkik ve Teftiş Kurulu Başkan ve Üyeleri, Genel Müdürler, bazı il valileri, Jandarma Genel Komutanı ve yardımcısı, Bakanlık Merkez teşkilâtında çalışan idarecilerle Kaymakamlık Kursunu bitiren genç idarecilerin ve kalabalık bir davetli topluluğunun izlediği törenin açış konuşmasını Özlük İşleri Genel Müdürlüğü adına Özlük İşleri Genel Müdür Yardımcısı Halit Tokullugil yaptı.

Tokullugil, mülki idare amirliği mesleğine büyük bir arzu ile girmiş bulunan kıymetli genç

arkadaşları, böyle bir meslek tercihi yapmış olmalarından dolayı Özlük İşleri Genel Müdürlüğü adına kutlamakla söze başlayacağını söyleyerek, Kaymakamlık Kursunun ilk mezunlarını 1942 yılında verdiğini, bu faaliyetin aralıksız devam ettiğini, bu kursun 16 Aralık 1969 ve 18 Mayıs 1970 tarihleri arasında faaliyet göstermiş olduğunu, bu dönemde 47 mezun verdiğini, 1942 yılından bu yana kurstan 47 kaymakamla birlikte 1341 kaymakam mezun edildiğini, geçen 28 yıl içerisinde ortalama her yıl 48 maiyet memurunun kaymakam olarak idare camiasına katılmış bulunduğunu, kaymakamlık kursunun Dahiliye Memurları Kanununa ek kanunlarla kurulmuş olduğunu, ülkemizde öğretim müesseselerinden doğrudan doğruya memurluğa geçiş sistemini değiştiren ilk kuruluş olduğunu belirterek kaymakam olmadan evvel geçirilen stajdan ve bunun süresinden ve nedeninden bahsetti.

Daha sonra 6 ayı geçmemek üzere yapılmakta olan kurslarda 'Bakanlığın Türkiye ve Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü ile yaptığı işbirliğinden ve uygulamadan söz eden Tokullugil, kursu bitirenlerin otomatikman 9 uncu derece maaşa terfi ettiklerini, Kaymakamlık Hizmet ve Nakil Yönetmeliği gereğince 3 üncü sınıf veya mahrumiyet bölgesi ilçelerine atandıklarını, bu mesleği seçmek ve ona intisap etmenin vatan ve millete hizmet etmenin en ulvi ve şerefli yolunu seçmek olduğunu, külfetleri nimetlerinden çok olan böyle bir mesleğin müntesiplerinin manada ve gerçekte kendilerini vatan ve milletin hizmetine adanmış fedakâr ve faziletli kimseler olduklarını, ülkenin en ücra köşelerinde halkın arasında kamu görevlisi olarak bir idarecesinin sürekli hizmet izlerinin ve sesinin duyulduğunu, her yere seve seve ve karşılık beklemeden bin bir meşakkat ve fedakârlık içinde, her türlü imkânsızlığa göğüs gererek hizmet götürenin idareciden başkası olmadığını, belirterek, mülki idare amirinin, taşrada devlet ve hükümetin İdarî ve siyasi temsilcisi, her bakanın ayrı ayrı mümessili, Türk Genel İdaresinin başı ve mercii, kamu düzen ve güvenliğinin sağlayıcısı, bütün kamu hizmetlerinin yürütülmesinden sorumlu, kamu kuruluş ve

hizmetlerinin koordinatör ve denetçisi ve devletin en büyük mülkiye amiri olduğunu, bu tanımı ile mülki idare amirinin görevli bulunduğu çevrede sorumlu olmadığı kamu görevinin bulunmadığını, hızla ilerliyen ve gelişen cemiyet hayatında, medeni bir toplum olmanın Türk kamu idare sine yüklediği sorumluluğun son derece ağır olduğunu, sosyal ve ekonomik ilişkilere paralel olarak devlet ve hükümet yapısında husule gelen gelişmenin, dünün idarecisinin daha dar olan hizmet alanını çok genişlettiğini, kamu hizmetlerinin vasıf ve miktar bakımından son derece artırmış bulunduğunu, süratle gelişen hayat şartlarının plânlı kalkınma gereklerini zorunlu kıldığını, böyle bir ortam içerisinde, vasıf, miktar ve çeşit bakımından çözümlenmesi gereken binlerce problemi her gün önümüze seren hayat şartlarının kamu düzeni içerisinde yönetim, koordinasyon, icra ve denetim görevini üzerine alan idareciyi ağır sorumluluklarla karşı karşıya bırakmakta olduğunu, söyledi.

Daha sonra, bugünkü şartların ve toplumun idareciyi, klâsik idarenin çekingen, bürokrat, idare-i maslahatçı karakterinden uzaklaştırdığını, onu mesuliyetten kork-mayan, mesuliyeti deruhte ettiği mem-

leket hizmetli bakımından zevk haline getiren, çevresinde kalkınmanın yegâne koordinatör ve lideri yaptığını, idarecinin tarihi gelişim içinde, halkın dert ortağı ve babası olduğunu, bugün halka dönük, onun içinde ve yanında yapıcı ve yaratıcı kimse olduğunu, çevre-sinde her problemi çözümlmek zevki içinde olan idarecinin gösteriştan uzak, mütevazı, haysiyetli ve o nisbette millete hizmette iddialı olduğunu belirten konuşmacı, idarecinin kalkınmaya muhtaç köy ve köylülerin de kalkınmasında adının ön plânda olduğunu, günün 24 saatinde görevli olan idarecinin göreve çağrıldığı zaman en ufak bir memnuniyetsizlik belirtisi göstermediğini söyledi.

Tokullugil, idarecileri yetiştirme konusunda şunları söyledi :

«Bugün Türk İdarecisi için tek ilke; alınan hizmet çarkını en iyi yürütmekten öteye, onu günün modern ve medeni yol ve yöntemleri içerisinde geliştirerek daha müttekâmil bir şekilde halkın ve memleketimizin istifadesine sunmak gayret ve çabasıdır. »

Bundan sonrakı konuşmasında, idarecinin tek kaynağının kanunların verdiği imkânlar ve halkın sevgisi olduğunu, idareci için en büyük ızdırabın işsiz kalmak olduğunu, memleket ve millet için çalışmayı

zevk edinen idareciden çalışma olanaklarını kısmamak gerektiğini, son derece geniş, hatlı ve çeşitli sorumluluk alanlarında görev almış, sür'atlı ve doğru kalıplar içerisinde hizmet götürme gayesini ilke edinen idarecinin görev olanaklarının çeşitli yönleriyle yeterli olduğunun iddia edilemeyeceğini belirten konuşmacı, yaşlanmış ve ihtiyaçlara cevap veremiyen ve idarecinin gayret ve çabalarını köstekleyen mevzuatın günün şartlarına göre değiştirilmesinin bir an evvel gerçekleştirilmesi gerektiğini, mevzuat yetersizlikleri yanında, bölgesel kuruluşlar, mahallî idarelere maddî güç kazandırma, idareciye insiyatif kazandıracak maddî olanaklar temini gibi konuların ele alınması gerektiğini, idarecinin kendisini hizmete adanmış bir fazilet örneği olduğunu, şerefli mesleğinin hadimi olurken şahsi ve ailevî problemini her zaman ikinci plâna ittüğünü, maddî olanakları üzerinde durmadığını, onu gördüğü hizmetle mukayese etmediğini, ortam ve niteliği bakımından idare ve idareciye hizmet ve şahsî problemlerinin çözümlenmesinde el uzatmanın ve yardımcı olmanın memlekete hizmet etmek olacağım, çünkü idarecinin, her aldığını mutlak

millet ve memleket hayrına değerlendiren ve ona intikal ettiren kimse olduğunu ifade etti.

• **Bundan sonra genç kaymakamlara hitap eden Tokullugil şöyle konuştu :**

«Şu anda sizler ilçede idarenin başı ve mercii, kalpleri memleket ve milletine hizmet aşkıyla dolu, her yönden yetişmiş, bir idareci durumuna girmiş bulunuyorsunuz. Bir iki gün sonra, ifadeye çalıştığım ortam ve vasıflarla ilçede sorumlulukların en ağırını deruhte edeceksiniz. Bu sorumlulukları deruhte ederken yetiştirme koşullarınız içerisinde yoğrulan manevî varlığınıza, en ufak bir çekin-genlik duymayacaksınız? Kendinizi çevreniz için sınırlı, sorumlu bir memur zihniyetinden kurtararak hizmet ettiğiniz vatan ve milletin bir evlâdı ve ona hizmet ettikçe yaşama gücü kazanan ve zevk duyan kimse olarak bu duygu ve düşüncelerle, çaba ve gayret göstererek hizmet etmiş olmanın ve başarıya ulaşmanın hazzını duyacaksınız.»

Bunu takiben Kaymakam ve kaymakamlığın, ilçede teşkilâtı olan ve halk hizmetinde idarenin en esaslı ve bilinçli ve muktedir bir kademesi olduğunu belirten konuşmacı, kanunların her şeyi çözümlemediğini, yaşayan

hukukun kapsamadığı ve fakat günün ihtiyaçlarının ortaya çıkardığı problemlerin çözümü için mutlaka bir yol bulmanın mümkün olduğunu, ilçede halkın haklı olarak kaymakamdan çok şey bekleyeceğini, her türlü imkânsızlıklar içerisinde sorumluluklarını müdrik olarak istenilen ve gerekeni yapacak olan idarecilerin bunu memleket ve millet yararına yapacaklarını, imkânsızlıklar içeri-sinde bir şeyler yapabilmenin esas hizmet olacağını söyledi ve konuşmasını şu cümlelerle bitirdi:

«(İdareci gibi faziletli, fedakâr ve başarılı) sözünü bir slogan haline getirecek olan gayretlerinizin mutlu sonuçlarına ait haberleriniz, bu kitlenin mensupları olarak bizleri memnun edecek iftihar kaynağımız olacaktır.

Problemlerinizin bizim için bilinmeyen tarafları yoktur.

Size merkezden yardımcı olmayı en büyük vazife bilir, haz kaynağı sayarız.

Genç arkadaşlarım;

Bu inan ve güven içerisinde, sizleri en içten ve iyi dileklerimizle kutsal görevlerinize uğurlarken Özlük İşleri Genel Müdürlüğü adına hayırlı yolculuklar ve memleket hizmetinde üstün başarılar ve mutluluklar dileriz.»

Bundan sonra Kaymakamlar adına konuşan Tayfur Özsen, mesleğe ilk defa atılmanın heyecan ve mutluluğu içerisinde bulunduklarını, her türlü şartlar ve imkânlar içerisinde memleket için yararlı olmaya gayret edeceklerini, kendilerine çalışmalarında köstek olacak mevzuat ve kuruluşların bir an evvel ıslahı gerektiğini, Personel Kanunu ile getirilmek istenen yeni statü içinde haklarının kaybolmaması için çaba gösterilmesi icabettiğini, çalışma gayret ve şevklerinin kırılmaması için bunun lüzumlu olduğunu söyledi.

Daha sonra kürsüye gelen İçişleri Bakanı Halduh Menteşeoğlu, genç kaymakamlara hitaben, hayat yollarında önemli bir adım teşkil eden böyle bir günde bulunmaktan bahtiyarlık duyduğunu, şerefli mesleklerinde başarılar dilediğini belirterek Kaymakamlık müessesesinin hükümet şahsiyetinin, devlet şahsiyetinin temeli olduğunu, idarecilik mesleğinin gönlünde insan sevgisi taşıyanların mesleği, bir ikbal mesleği değil bir hizmet mesleği olduğunu, hele Türkiye gibi çok yönlü bir kalkınmanın mücadelesini yapan bir memlekette dersler, çileleri olan bir meslek haline geldiğini, idare amirliği mesleğinin bir rahatlık bir huzur mesleği olmayıp bir mücadele, bir inanç olduğunu, idarecilik

mesleğinin milletine, vatanına ve devletine hizmet etme sevdasını temsil eden bir meslek olduğunu ifade etti.

Gönlünde millet ve insan sevgisini inanç haline getirmiyen, vatandaşın dert ve ıstıraplarını halledici bir duyuya sahip olmıyan insanların bu meslekte başarılı olamayacaklarını belirten Menteşeoğlu, idarecilik müessesesini ihya etmenin her akıllı hükümetin vazifesi olduğunu, idare amirliğinin devlet adamları yetiştirme kaynağı bulunduğunu, idarecilik müessesesini geliştir-menin, üstün kabiliyetler taşıyan bir vasat haline sokmanın, idarecinin hükümeti temsil etme sıfatını her şart altında yerine getirmesini sağlamanın, her medenî insan gibi iyi ve emin şartlar içinde vazife görmek ve taşıdığı sorumlulukla orantılı yetkilerle teçhiz »etmenin istihdam politikalarının samimiyetle benimsediği bir ilke olduğunu ve bunu uygulamaya devam edeceklerini açıklayarak, şerefli idarecilik mesleğinde, her şart altında itina edilecek prensipler bulunduğuna işaret etti.

Menteşeoğlu, idarecilerin mesuliyetti ve önemli görevleri bulunduğunu, bu itibarla bazı şeyler istemekte haklı olduklarını, ancak bu konuda mantıkî ve gerçekçi olmak gerektiğini in-

celemeden her hangi bir konuda karar vermenin olumlu olamayacağı, hükümetin kaymakamlık mesleğini önemle geliştirmek ve

yetkilerini arttırmak görüşünde olduğunu, bu mesleğin ümidin ve azmin mesleği haline geldiğini, Personel Kanununun idarecileri küçültmediğini, Kadro Kanunu ile de kaymakamların haklarının gözetileceğini, ayrıca görevin ağırlığı ile mütenasip bir ödenek verilmesi için kanunda açık kapı bırakılmış olduğunu ifade etti.

Türkiye’de demokratik bir hukuk devleti bulunduğunu, kanunların hakim olduğunu, kanun hakimiyetinin vaz geçilmez bir prensip olarak her zaman savunulacağını, her icraatın, her çalışma ve hizmetin Anayasa ve kanunların çizdiği sınırlar içinde yapılacağını, kaba kuvvetin, zorbalığın, hissi tavırların akılsız icraatın, kanunsuz tasarrufun idarecinin no şanı ve ne de taşıdı görev ve sorumlulukla kabili telif bulunmadığını, idarecilerin hadiselerin karşısında, bilgili, akıllı ve medenî cesaret sahibi olacağını, idarenin büyük bir sanat olduğunu belirten Bakan, bilgisiz bir kimsenin idarecilik yapamayacağını, idareciliğin çok ince özellikler taşıyan bir meslek olduğunu söyledi ve «bunun içindirki idarecilik büyük bir sanattır. İdareci her an toplumun içinde olan ve onun nabzını elinde

tutan insandır.» Dedi.

Konuşmasında yılların derdi olan yetki meselesinin araştırma sonucunda halledileceğini belirten Menteşeoğlu, genç kaymakamlara hitaben şunları söyledi:

«Halkımıza, vatandaşlarımıza karşı gönlünüz sevgi ile meşbu olacak, Büyük bir milletin hizmetinde bulunmanın şevkini, şerefini her an içinizde hissedeceksiniz.

Milletimizin hizmetinde ve kanunların emrinde olacaksınız. İyi niyetlerin, iyi münasebetlerin insanı olacaksınız.

Kapınız, yani devletin ve hükümetin kapısı herkese, her vatandaşa açık olacaktır. Kapınızın üstünde adalet, hürriyet, eşitlik ve kardeşlik ilkeleri yazılı olacaktır.

Kazanacağınız her başarıdan, sizin mutlu geçireceğiniz her günden sevinç duyacağız. Sıkıntılı günlerinizde yanınızda olacağız. Meselelerinizi çözmekte emeğinize ortak olacağız. Hepinize ilk adımını attığınız idare hayatında gönül dolusu başarılar dilerim.»

Bundan sonra kursu birincilikle bitiren Sakarya Maiyet Memuru Ahmet Yıldırım’a, ikinci Kayseri Maiyet Memuru Arif İskender Könde’ye, üçüncü İstanbul Maiyet Memuru Necati Çetinkaya’ya ödülleri ve diğer-

leri ile birlikte sertifikaları Bakan, Müsteşar ve diğer davetliler tarafından verildi.

Çektikleri kur'alara göre Kaymakamlar aşağıdaki ilçelere atanmışlardır:

1 — Ankara Maiyet Memuru	İsmail Aydın	Şavşat Kaymakamlığına
2 — » » »	Ö. Azmi Ay gün	Kespüt Kaymakamlığına
3 — Samsun Maiyet »	Rasim Baş	Bahçe Kaymakamlığına
4 — Bursa » »	A. Metin Boyacıoğlu	Korgan Kaymakamlığına
4 — Muğla Maiyet »	Turan Çataloğlu	Sarız »
6 — Denizli » »	Ünal Cengiz	Karaburun »
7 — İstanbul » »	Necati Çetinkaya	Arapkir »
8 — Çorum » »	Burhanettin Çoşkun	Dereli »
9 — İstanbul » »	Hanefi Demirkol	Kangal »
10 — Kayseri » »	Bülent Eğriboz	Ulubey »
11 — İstanbul » »	Şükrü Erdem	Refahiye »
12 — İzmir » »	Tamer Ersoy	Akçadağ »
13 — Gaziantep » »	Cemal Ertem	Yavuzeli »
14 — Manisa » »	A. İhsan Ertik	İvrindi »
15 — İzmir » »	Sadettin Genç	Yunak »
16 — Kayseri Maiyet Memuru	Hürmüz Gök alp	Yahyalı »
17 — Eskişehir » »	Muharrem Göktayoğlu	Reşadiye »
18 — Niğde » »	Akın Gönen	Gölkisar »
19 — İzmir » »	Ziver Gözüaçık	Çameli »
20 — Eskişehir » »	Aydın Güçlü	Karaisalı »
21 — Ankara » »	Erkan Işılğan	Çemişkezek »

22 — İstanbul	»	»	İsmet Karadöl	Kofcaz	»
23 — Aydın	»	»	Alpaslan Karacan	Göksün	»
24 — İçel	»	»	Yaşar Kılıç	Çınar	»
25 — İstanbul	»	»	Güney Kızılsümer	Mucur	»
26 — Kayseri	»	»	Arif Köndel	Şiran	»
27 — Urfa	»	»	İ. Halil Nimetoğlu	Çerkeş	»
28 — Elâzığ	»	»	H. Yılmaz Özen	Kelkit	»
29 — İstanbul	»	»	Ş. Ergun Özakman	Gölbaşı	»
30 — Ankara	»	»	Nevzat Özgül	Çayıralan	»
31 — »	»	»	Ş. Tayfur Özsen	Yeşilyurt	»
31 — Bilecik	»	»	M. Özay Peker	Felahiye	»
33 — Nevşehir	»	»	Y. Ünal Songül	İkizdere	»
34 — Adana	»	»	Ali Soylu	Orhaneli	»
35 — Uşak	»	»	Metin Şahin	Çardak	»
36 — Ankara	»	»	A. Refik Tekerek	Durağan	»
37 — İstanbul	»		Fethi Tunç	Akkuş	»
38 — Ankara	»	»	Özer Turay	Devrenkani	»
39 — Kocaeli	»	»	A. Noyan Türkmen	Afşin	»
40 — Isparta	»	»	İlhan Uluköse	Kaş	»
41 — İzmir	»	»	İsmail Üstüner	Altıntaş	»
42 — Kırşehir	»	»	Kadir Veziroğlu	Fındıklı	»
43 — Adana	»	»	H. Hüseyin Yazlık	Eldivan	»
44 — Diyarbakır	»	»	Aslan Yıldırım	Saimbeyli	»
45 — Sakarya	»	»	Ahmet Yıldırım	Göynücek	»
46 — İçel	»	»	Ertan Yüksel	İpsala	»
47 — Ankara	»	»	Rifat Taşkın	Palu	»

Genç kaymakamları tebrik eder başarılar dileriz.

• İçişleri Bakanlığı Marmara Bölgesi Valileri ile Yapılan Toplantı Hakkında Bir Açıklama Yaptı.

Marmara Bölgesi Vali, Emniyet Müdürü ve İl Jandarma Komutanlarının katılmaları ile 22 Mayıs 1970 tarihinde bir toplantı yapılmıştır.

İçişleri Bakanı Haldun Mentешеoğlu, Jandarma Genel Komutanı ile Emniyet Genel Müdürü ve Ankara Vali Vekili, Emniyet Genel Müdür Muavinin ve Jandarma Genel Komutanlığı istihbarat Başkanının katıldıkları toplantıya İstanbul, Kocaeli, Edirne, Kırklareli, Tekirdağ Valileri, Sakarya Vali Vekili ve bu illerin Emniyet Müdürleri, il Jandarma Komutanları da iştirak etmişlerdir.

İstanbul Vilâyet Konağında yapılan toplantıda, valiler illerinin genel asayiş konusu hakkında detaylı açıklamalarda bulunmuşlar ve alınması gerekli tedbirlerin genel ve ortak muhasebesini yapmışlardır.

Toplantıda bir konuşma yapan İçişleri Bakanı Haldun Mentешеoğlu, toplantı sonunda valilerin ileri sürdükleri teklif ve ihtiyaçların dayandığı zaruretleri açıklayarak, emniyet ve asayişin millî şuurdaki önemini belirtmeye ihtiyaç olmadığını, Devletin klâsik görevlerinden olan emniyet ve

asayışı tesis ve idame mükellefiyetinin yine birinci dereceyi işgal ettiğini, bu itibarla imkân ve güçlerin kullanılmasında titizlik göstermek mecburiyetinin bulunduğunu, merkezî teksif metodunun verimli olduğunu, bu metodun temel felsefesinin hadiselerle tekaüdüm etme prensibine dayandığını, olayların peşinde değil önünde bulunmak gerektiğini, adına «Kuvvet Teksifi Metodu» denilen bu uygulama tarzının merkez çevre - il dayanışması ve icraatın uyarınca plânlanması gibi unsurların birbirini tamamlaması ile vücut bulduğunu, doğudaki kanım kaçaklarının temizlendiğini, bunların ya yakalandığı, ya öldürüldüğünü, ya da bulundukları gizli yerlerde zararlı olma faaliyetlerini kaybettiklerini ifade etmiştir.

1 Kasım 1969 - 20 Mayıs 1970 tarihleri arasında, doğu ve güney doğu Anadolu Bölgesinde, yer alan 7 ilde jandarmanın giriştiği plânlı takip harekâtı sonunda asayişe müessir olay faillerinden 1260, sair olay faillerinden ise 1767, toplam olarak 3028 kişinin ve buna ilâve olarak 2585 firar, bakaya ve yoklama kaçağının yakalanmış ve mercilerine teslim edilmiş bulunduklarını, bu illerde yapılan aramalar sonunda pek çok mavzer, otomatik tüfek, tabanca, makineli tabanca, muhtelif cins ve çap-

ta mermi ele geçirildiğini, bu aylar içinde, diğer illerde 1883 suçlunun yakalandığını, silâh ve mermi aramalarında büyük miktarlarda silâh ve mermi elde edildiğini, emniyet bölgesinde de bir çok silâh ve mermi ele geçirildiğini, ifade ederek emniyet ve asayiş konusu dışında kalan olaylara da temasla şöyle demiştir:

«Emniyet ve asayiş konusu dile getirilirken hep asayiş ihlâl eden olaylar serisi üzerinde durulur, oysaki bu düşünce tarzı noksan olmak lâzım gelir. Çünkü bugün bir kamu oyu rejimi içinde yaşıyoruz. Bu itibarla kamu oyunu, günlük hayatında rahatsız eden olaylara da eğilmek lâzımdır. Sarkıntılık, hırsızlık, karaborsacılık, yankesicilik ve silâh atma gibi olaylar vatandaş taciz etmektedir. Bu tür olaylar asayişe müessir olmayabilir amma bir sarkıntılık varsa, vatandaş gece silâh atışlarından bizar ise bilet karaborsacıları kol geziyorsa o vakit huzur ve güvenliği sağlama görevimizi tam olarak yerine getirdiğimiz iddia edilemez.»

Mer'î olan 6136 sayılı Kanunun müessiriyetini kaybettiğini belirten Bakan, Bakanlıkça hazırlanan yeni tasarının meclisten geçtiğini, silâh taşıma ruhsatı işlerinde idare amirlerinin daha titiz hareket etmeleri gerektiğini, ifade ederek,

sokak hareketlerine temasla bu konuda, sokak hareketlerini üniversite reformuna bağlamanın imkânsız olduğunu, emniyet ve asayişin bugün iyi durumda olmadığını söyleyemeyeceğini, kamuoyunun toplum olaylarından artık rahatsız olmaya başladığını, öğrenci hareketlerinin 2 yıl önceki gibi masum taleplere bağlanmadığını, derinliğine bir incelemenin bu tür hareketlerin arkasında aşırı bir ucun varlığını sarîh olarak ortaya çıkardığını, üniversite özerkliğinin bir vuzuha kavuştuğunu, suç işlendiği takdirde zabitanın üniversiteye girebileceğini, belirtmiştir.

Aşırı uç militanlarını öğrenim hakkını tehdit ve ihlâl ettiğini, bunu önlemenin emniyet kuvvetlerinin gücü ile mümkün olduğunu, asıl önemli olan hususun olay ve davranışlara müsaade etmemek olduğunu belirten Menteşeoğlu, olayların vukuundan sonra eski durumu sağlamanın matlup hal tarzı olmadığını, açıklyarak alınacak kanunî tedbirler üzerinde konuşmuş ve Cemiyetler Kanununun günün ihtiyaçlarına cevap veremediğini, Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Hürriyeti Hakkındaki Kanunda ıslâhı gereken noktalar bulunduğunu, bu konudaki hazırlıkların son safhasına gelmiş bulunduğunu söylemiştir.

Aşırı sağın ve aşırı solun maksatta aynı noktada birleşen, ancak rehberi ve muhtevasının değişik uçlar olduklarını, her ikisinin de karşısında olduklarını, her iki uç hakkında tedbirli olmak gerektiğini, bu kanunsuz hareketlerle mücadele edileceğini, rejime inanan her şahıs, teşekkül ve müessesenin bu konuda müşterek bir gayeye sahip olması gerektiğini ifade ederek trafik konusuna temas etmiş ve mer'î Karayolları ve Trafik Kanunlarının ihtiyaca cevap vermediğini, bu itibarla yeni bir kanun tasarısının hazırlandığını, bunun en iyi bir şekilde olması için çaba sarfedildiğini, kurulması plânlanan trafik istasyonlarından üçünün hizmete girdiğini, geri kalanların eldeki programa göre peyder pey kurulmasına devam edileceğini, trafik kazalarını önlemek için devamlı kontrollerin şart olduğunu, vasıta tahsisleri ihtiyaçlar nisbetinde tamamlanıncaya kadar valilerin illerindeki resmî araçlardan istifade edebileceklerini, son beş ay içinde trafik kazalarında görülen % 25 azalmayı bu kontrollara bağlamak gerektiğini, polis ve jandarma dahil idarenin bugün ulaştığı bu canlılığa yeni katkılarda bulunacak kanun tasarılarının uygulanmasından beklenen sene-renin valilerin gayretlerine mevdu bulunduğunu belirtmiştir.

Halkın güvenlik kuvvetlerine inancının tam olduğunu belirten

Bakan, bu konuda şunları söylemiştir :

«Halkımızın güvenlik kuvvetlerimize itaat ve inancı başarılı çalışmalarınızla bir kat daha artacaktır. Bunu sağlamakta olduğunuza inanıyorum.

• İlk Yardım İstasyonlarından Üçü Halkın Hizmetine Girdi.

Ankara - Edirne arası karayolu üzerinde Trafik Kontrol Pilot Bölge Projesi içinde kurulması öngörülen ilk yardım istasyonlarından üçü 18 Mayıs 1970 tarihinde yapılan bir törenle halkın hizmetine girmiştir.

Törenlerin ilki Kargasekmez diye adlandırılan yerde yapılmış ve bu t örene, İçişleri Bakanı Haldun Menteşeoğlu, Devlet Bakanı Hüsamettin Atabeyli, bir kısım Senatör ve Milletvekilleri, İçişleri Bakanlığı Müsteşarı Osman Meriç Emniyet Genel Müdürü Vekili, Ankara, Bolu ve Sakarya Valileri, Emniyet Genel Müdür Yardımcıları, Merkez Trafik Dairesi Reisleri, Türkiye Trafik Kazalarını Önleme Cemiyeti Genel Başkanı, Ankara Şubesi Başkanı, İstasyonları inşa eden TPAO, MOBİL ve PETROL OFİSİ ilgilileri ile kalabalık bir halk topluluğu ve basın mensupları katılmıştır.

Mobil Şirketinin 160 bin lira harcayarak inşa ettirdiği Pınar Trafik İstasyonunun kordelası, İçişleri Bakanı Haldun Menteseoğlu'nun Mobile teşekküründen sonra, Devlet Bakanı Hüsamettin Atabeyli tarafından kesilmiş ve hayırlı olması temennisinde bulunulmuştur.

Gerede civarında Esentepe, Petrol Ofisi tarafından 290 bin liraya inşa ettirilen Esentepe Trafik İstasyonu'nun açılışı da yapıldıktan sonra Kızılcahamam civarında Türkiye Petrolleri A. O. tarafından 260 bin liraya yaptırılan Çamlıdere Trafik İstasyonu'nun açılışı İçişleri Bakanı Haldun Menteseoğlu'nun yaptığı kısa konuşmayı müteakip yapılmıştır.

Hükümetin kalkınma politikası üzerinde duran Menteseoğlu bu konuda şunları söylemiştir:

«Hükümet olarak trafik meselesine büyük önem veriyoruz. Vatandaşın can ve mal emniyetinin korunmasında aldığımız tedbirler meyanında trafiğin en kesif ve kazaların en fazla vukuu bulunduğu ana arter olan Ankara - Edirne yolunda bugün 3 adet ilk yardım istasyonu'nu, halkımızın hizmetine açıyoruz. Bunlar ihdasına karar verdiğimiz tedbir ler zincirinin halkalarıdır.»

Daha sonra trafik konusunda

ve trafik problemlerinin halli konusunda Türk - Alman Teknik İşbirliği üzerinde duran Bakan, Alman hükümetinin yaptığı teknik yardımdan dolayı memnuniyetini belirtmiştir.

• **Merkez Trafik Komisyonu'nun Mutad Yıllık Birinci Toplantısı Sona Erdi.**

Her yıl yapılmakta olan Bakanlıklararası Merkez Trafik Komisyonu toplantısı bu yıl da yapılmış ve iki gün devam etmiştir.

İlgili Bakanlık ve kuruluşlardan birer yetkilinin katıldığı toplantıda, Bakanlık ve teşekküllerden gelen muhtelif teklif ve temenniler görüşülerek incelenmiş ve ilgili mercilere tavsiye edilmek üzere aşağıdaki hususlar karar bağlanmıştır:

Otomobillerde ön koltukta bulunan şoför ve yolcular için diz veya omuza takılan ayarlı emniyet kemerlerinin mecburi teçhizat arasında sayılması tüzükte değişiklik yapılarak beş yıl sonra uygulamaya geçilmesi,

Motosiklet kullanan sürücüler için koruma başlığı ve gözlük kullanma mecburiyeti konması ve bunun için de tüzükte tadilat yapılarak 1,5 yıl sonra uygulamaya geçilmesi,

Muayene ve kontrol belgesinin aynı tip araçlar için bir tek belge olarak tanzimi, diğer taşıtlara ait tasdik yetkisinin

montajı yapan müesseseye verilmesi,

Tek gözlülere şoför ehliyetnamesi verilmesi hakkındaki teklifin sağlık şurasının incelenmesinden, Bakanlık yetkililerinin görüşlerine sunulup netice alındıktan sonra gelecek oturumda görüşülmesi,

Park yerleri, trafik ve yol emniyeti ile ilgili hususlarla, trafik eğitim parkları ve filimleri, motörlü taşıtların devir muamelelerinin çözümü gibi konular için birer komisyon kurulması,

Tarım işlerinde kullanılan traktörlerle yük ve yolcu taşınmasının kat'i şekilde önlenmesi için İçişleri Bakanlığının teşkilâtına genelge göndermesi,

Aynı tip ve model taşıtlara verilen değişik tonajın düzeltilmesi için Bayındırlık Bakanlığınca teşkilâtına genelge gönderilmesi,

Tavsiye ve temenniler Avrupa Konseyi tarafından yapılan ve önceki sayımızda özetini verdiğimiz tavsiyelere yer vermesi bakımından ilginç görülmektedir. •

• **İçişleri Bakam Haldun Menteşeoğlu Devlet Personel Tasarısında Emniyet Mensuplar Ma Sağlanan Haklarla İlgili Olarak Bir Açıklama Yapmıştır.**

Bu açıklamada, Personel Kanunu Tasarısının Mecliste

görüşülmekte olduğu, bu kanunun emniyet mensuplarına sağlamakta olduğu özlük hakları ve imkânları konusunda bu meslek mensuplarının yeteri kadar bilgiye sahip olmamalarından bazılarının endişe duyduklarının anlaşıldığı belirtilerek, tasarının emniyet teşkilâtında görev alan memur, amir ve emniyet müdürleri için maaş, tayin bedeli, fazla mesai zammı ve tazminatlar bakımından tatmin edici ve bugünkünün daha üstünde bir geçim seviyesi sağlamaya matuf hükümler getirdiği, tasarıda, hizmetin mahiyetine, özellik ve icabına uygun olarak maaş durumunun kendi özel sınıfı içinde düzenlendiği, fazla çalışma ücretinin tasarının 67 nci maddesiyle, iş güclüğü ve riski zammı namı altında ayrıca bir tediyeinin yapılmasının da 72 ci madde ile göz önüne alınmış olduğu, Bakanlığın bu konuları dikkatle izlediği, bu itibarla memur, amir ve müdürlerin endişeye kapılmalarına yer bulunmadığı, toplum polisine de bu konuda bilgi verildiği, bazı gazetelerde olayın izam edildiği, toplum polisini hedef tutan ve gerçeğe uymayan yayınlar yapıldığı ifade edilmiştir.

Açıklamanın sonunda emniyet mensuplarının gördükleri görevin önemine değinilerek şöyle denilmiştir:

«Devlet gücü olarak milletçe hepimizin güvenliğinden sorumlu olan bu şerefli müessesenin itibarının zedelenmemesine hassasiyet gösterilmesi herkes için kaçınılmaz bir görev olmalıdır.»

• **Jandarma Teşkilâtının Kuruluşunun 131 ci Yılı Kutlandı.**

Türk Jandarma Teşkilâtının 131 ci yılı 14 Haziran 1970 Pazar günü yapılan törenlerle kutlanmıştır.

Bu vesile ile Cumhurbaşkanı, Başbakan, İçişleri Bakanı, Millî Savunma Bakanı ve Genel Kurmay Başkanı Jandarma Genel Komutanına birer tebrik mesajı göndererek bu günü kutlamışlardır.

Aynı gün saat 9.00 da Jandarma Genel Komutanı Orgeneral Semih Sancar beraberinde Genel Komutanlık erkânı olduğu halde Anıtkabiri ziyaret ederek çelenk koymuş, saygı duruşunda bulunduktan sonra özel defteri imzalamıştır.

Daha sonra Devrim Şehitleri de ziyaret edilerek çelenk konduktan sonra Komutan ve beraberindekiler Zafer Anıtına giderek merasim kıt'ası ile birlikte çelenk koymuş ve saygı duruşunda bulunmuşlardır.

Ankara'da olduğu gibi yurdun jandarma teşkilâtı bulunan her

bölgesinde günün önemiyle mütenasip törenler ve eğlenceler tertiplenmiş radyo ve televizyonda programlar düzenlenmiştir.

Takriben 20 - 25 dakika süren televizyon programında Jandarma Genel Komutanı Orgeneral Semih Sancar, jandarmanın tarihçesi ve yurt çapındaki görevleri hakkında izahatta bulunmuş ve jandarmanın eğitim ve çalışmaları ile ilgili bir film gösterilmiştir.

• **Türk İdareciler Derneği 7.Genel Kurulu Toplandı.**

Türk İdareciler Derneğinin 7. Genel Kurulu 7 Mayıs 1970 Perşembe günü saat 10'da Polis Enstitüsü salonunda yapıldı.

İçişleri Bakanı Haldun Menteşeoğlu, Müsteşar Osman Meriç, Merkez Valileri, Genel Müdürler, Tetkik Kurulu Üyeleri, Müfettişler, Şube Müdürleriyle Kaymakamlık Kursunda bulunan kaymakam adaylarının izledikleri kongrenin açışını Türk İdareciler Derneği Genel Başkanı Ertuğrul Süer yaptı.

Kongre Divan Başkanlığının teşkili için yapılan seçimde, Divan Başkanlığına, Türk İdareciler Derneği Eski Başkanı Sait Koksall, II. Başkanlığa, İçişleri Bakanlığı Eski Müsteşarı ve halen Danıştay üyesi Fet-

hi Tansuk, kâtipliklere Mehmet Can ve Fuat Eren getirildiler.

Atatürk ve şehitler için bir dakikalık saygı duruşunda bulunulduktan sonra gündeme geçildi.

Gündemin birinci maddesine göre faaliyet raporunun okunması gerekiyordu. Dernek Genel Sekreteri Sadrettin Sürbehan faaliyet raporunu okudu. Bu rapora göre, Dernekçe meslekdaşlar arasında tertiplenen anket sonuçları nazara alınarak ihtiyaçlar tespit edilmiş ve bu ihtiyaç ve hizmetlerin bir plân ve program disiplini içerisinde hal yoluna sokulma çabası gösterilmiştir.

Bu esaslar dahilinde çalışmaların; meslekî çalışmalar, sosyal çalışmalar, malî gelişmeler ve dilekler şeklinde dört ana bölümde sunulacağı raporun başında belirtilerek Dernek çalışmalarından bahsedildi.

Meslekî çalışmalar konusunda bir takım sonuçlar alındığı belirtilen raporda, İtibari Hizmet Zammı Kanun Tasarısının Bakanlıkça hazırlanıp belli usule uyularak diğer Bakanlıkların görüşlerine sunulduğu, genel idare yönünden olduğu kadar, meslekî takılmaları önlemek bakımından faydalı sonuçlar getirecek olan ve bir bakıma bu yönü ile ilgi çekici görülen merkez ilçeleri kurulması ile ilgili

İl İdaresi Kanunu tadil tasarısının hazırlanıp yetkili Genel Müdürlüğe verildiği ve bu Genel Müdürlükçe son çalışmaların yapılmakta olduğu açıklandı.

Meslekdaş olsun veya olmasın Bakanlık camiası içerisinde bulunan bütün mensuplar tarafından istenen ve iştiyakla beklenen «İçişleri Bakanlığı Mensupları Yardımlaşma Kurumu» Kanun tasarısının bir ön tasarı şeklinde hazırlanıp bir taraftan Bakanlık birimlerinin ve taşra teşkilâtının görüşlerinin alındığı, diğer taraftan da kanunun muhtevastaki çeşitli yardımların nisbet ve miktarlarının tesbitinde esas alınacak kıstasların uzmanlarınca iki aydan beri hesaplandığının açıklandığı raporda, bu kanunun getireceği imkânlardan İçişleri Bakanlığı mensupları ile birlikte bütün özel idare ve belediyeler personelinin de yararlanacağı ve bunların toplamının 60.000 kişi olduğu, maaş ve ücretlerinden % 6 nisbetinde bir kesinti yapılacağı belirtildi.

Bölge İdare Mahkemeleri Kanunun hazırlanması konusunda İçişleri Bakanlığı ile Danıştay arasında görüş ayrılığı olduğu belirtilen raporda, bu görüşlerin telifine çalışıldığı, nakil yönetmeliğinin getireceği düzen ve nisbi teminat yönünden üzerinde durulduğu, halen bu yönetmeliğin 4 kişilik bir komis-

yon tarafından hizmet ve meslek icapları yönünden ahenkleştirici ve uzlaştırıcı bir çalışmaya tabi tutulduğu ve bu çalışmaların devam ettiği, Kadro kanununun kabul edilerek meslekdaşlara ve diğer mensuplara biraz ferahlık getirildiği uygulamasında adil esaslardan hareket edilmesi yolunda çaba gösterildiği, Bakanlık Merkezinde çalışan müstahdemlere üçtebir esasına dayanan bir sıralama sistemine göre fazla mesai yaptırıldığı, bütün bu hazırlıkların oluşturulmasında Derneğin aktif rol aldığı, Bakanlığın 'Dernekten her konuda görüş aldığı, fikir, görüş ve tekliflerin değerlendirildiği, bu alâka ve işbirliği zihniyetinden dolayı Bakanlık yetkililerine şükran borçlanıldığı, sıcak, sürekli ve verimli ilginin devamının arzulandığı belirtilerek Personel Kanunun mali hükümlerinin uygulanması ile ilgili yeni tasarı hakkında yetkili makamlara verilen muhtıradan bahsedildi.

Bu arada, Bakanlık politikasının tesbiti bakımından Genel Müdürlerce yapılan hazırlıkların bir bütün haline getirilemediği, Bakanlık Merkez ve Taşra memurlarına tazminat, ek görev, fazla mesai ücretleri ödenmesi gibi maddî imkânlar sağlamanın bütçe gerçekleri ve yeni Personel Kanunu ile getirilecek sistem değişikliği

yüzünden kabil olamadığının belirtildiği raporda, konut tahsisi işlerine de değinilerek, mevcut kanun hükümleri karşısında, objektif kriterler aransa bile konuttan faydalanmanın belli bir müddetle sınırlandırılmasının mümkün olamayacağı, bu konuda Bakanlıklar arası yüksek seviyede bir takım temasların devam etmekte olduğu, Bakanlık Müdürler Encümeninde istişari olarak meslekî kuruluşların ve hiç olmazsa onların adına Türk İdareciler Derneğinin temsil edilmesi yolunda, Bakanlık yetkilileri ve koordinatörü ile yapılan temas ve müzakerelerin henüz bir netice vermediği, kuvvetini modern idarenin gereklerinden aldığı gibi Personel Kanununun açık hükümlerine dayanan bu isteğin şimdilik kabul edilmemesinin camiada kırgınlıklar yarattığı, bu ve diğer konularda haklı oldukları müddetçe ilgililerin meşru ve vakarlı bir şekilde ısrar edecekleri belirtildi.

Raporun Sosyal Çalışmaları özetleyen kısmında, Ayvalık - Sarımsaklı mevkiinde yaptırılmakta olan «Türk İdareciler Derneği Deniz ve Dinlenme Tesisleri» nin kuruluş sahası, kapladığı yer, inşaat safhası, projelerden bahse-dilerek, tesiste, geniş salonlar, barlar, ruflar, teraslar, lokanta ve diskoteklerin bulunacağı, her türlü mede-

nî ihtiyaca cevap verebilecek diğer tesisleriyle birlikte en az 500 kişilik bir gazino ve her biri 4 kişiyi barındırabilecek 148 motelden ibaret binaların yapımına başlandığı, inşaatın teknik kontrol hizmetlerinin Bayındırlık Bakanlığı Yapı İşleri 5. Bölge Müdürlüğü elemanları tarafından yapıldığı, teşkilâtın başındakilerle bu elemanlarına teşekkür borçlanıldığı, inşaatta maliyeti düşürmek amacıyla malzemenin dernekçe sağlandığı, nakliye ve diğer hususlarda büyük çapta yardımları dokunan Balıkesir Valisi Fahrettin Akkutlu, Eskişehir Valisi Mustafa Karaer, Manisa Valisi Ahmet Balkanlı, İzmir Valisi Namık Kemal Şentürk ve Vali Muavini Nurettin Yılmaz'a, Ar - Tur Turizm Şirketine ve inşaatın icrasını fiilen deruhte eden Ayvalık Kaymakamı Necati Özen'e ve Derneğe her sahada büyük kolaylıklar gösteren mahallî otoritelere teşekkür ve minnet borcunun sonsuz olduğu, bir mali sıkıntı bahis olmadığı takdirde iki ayrı taşeron tarafından yüklenilmiş olan gazino ve 30 motel inşaatının bu sezon içinde bitirileceği ve bu tesislerin hizmete açılacağı, Karayolları ve YSE Genel Müdürlüklerinin su ve elektrik konusunda yardımlarının sağlandığı, bugüne kadar malzeme ve işçilik bedeli olarak 420.000 liralık yatırım yapıldığı yapılmakta

olan tesislerin mevzuata ve fizikî plânlamaya aykırı olduğu yolunda çıkarılan, hattâ Senatoya bile akseden dedikoduların aslı olmadığı, bu konuda mevzuata ve turizm politikasına harfiyen uyulduğu, yaptırılacak inceleme ve araştırmaların hakikati ortaya çıkaracağı açıklandı.

Dernek adına Ankara'da temin edilmek istenen arsa konusuna da temas edilen raporda, Çankaya'da Cumhurbaşkanlığı Köşkü civarında hazineye ait 1150 metre karelik bir arsanın bulunduğu, tahsis için gerekli temaslardan sonra Bakanlar Kurulundan Dernek lehine karar çıkartıldığı, ancak takdir edilen bedele itiraz edildiğinden işin Danıştay'a intikal ettiği, buradan müsbet karar alındığı takdirde bedeli yatırılacak olan arsanın Dernek adına tapulanacağı, ilerde malî imkânlar elverdiği takdirde, Dernek için lokal, gazino, misafirhane, huzur evi ve öğrenci yurdu gibi sosyal maksatlardan birine tahsis edilebileceği belirtilerek, geçen yıl Dernek lokalinde kurulan kitaplıktan söz edildi ve burada bütün il yıllıklarının ve Bakanlık yayınlarının bulundurulduğu ve meslekdaşlara yararlı bir hale getirileceği açıklandı.

Daha sonra, yapılan sosyal yardımlardan , Hilvan Kayma-

kamına vazife başında bir avukat tarafından yapılan menfur tecavüz sebebiyle duyulan infia 1 ve nefretten söz edilerek bu olayın yayın organında tel'in edildiği, Urfa ve Gaziantep Valileri nezdinde yapılan temaslar sonucunda Kaymakam için gerekli tedbirlerin aldırılarak kendisi için dernekçe bir avukat tutulduğu ve davanın ağır ceza mahkemesinde devam ettiği, diğer bir takım meslekdaşlara da taş ve dinamitle tecavüz edildiği, bu buhranın süratle giderilmesi gerektiği, bunların, hürriyetlere saygısızlık ve tecavüz, kaba kuvvete itibar, ihkakı hakka cür'et etmek olduğu idarecilere yönetilecek bu kabil tecavüz ve tehditlerle Derneğin mücadele edeceği, daima uyanık olacağı belirtildi.

Malî Durum ve Kaynak Gelişmeleri kısmında, malî gücün de va.ml ı ve istikrarlı olması halinde ancak teşebbüslerde muvaffak olunabileceği, bugünkü haliyle Derneğin bu olanaktan yoksun olduğu, bu itibarla bir takım kaynaklar aramaya başladığı, bu cümleden olarak kardeş teşekkül olan Mülkiyeliler Birliği ile birlikte 1,5 milyon liralık bir piyango tertiplendiği, piyango hasılatının ilk 300.000 lirasının Mülkiyeliler Birliğinin, bundan sonra gelen 700.000 liranın yansı Derneğin, kalanların hepsi Mülkiyeliler Birliğinin ola cağı, bu

konuda çıkarılan bilet satışlarının devam ettiği, arzu üzerine meslekdaşlar arasında açılan yardım kampanyasından bugüne kadar 25.735 liralık yardım sağlandığı bu yardımın meslekî dayanışmanın ve idare tarihinde ilk defa kendimize yönelişin bir işareti olduğu bazı meslekdaşların henüz bağış kampanyasına katılmadıkları, pek çoğu merkezde bulunan , bir kısmı da taşradaki arkadaşların yardımlarını bir an evvel göndermelerinin kendileri için yapılmakta olan ve yapılacak hizmetlerin gerçekleşmesi için gerekli olduğu belirtilerek Drama Tiyatrosu ile gelir temini yolunda yapılan ortak turnelerden söz edildi.

Ankara Valiliğince Derneğe yapılan 40.000 liralık yardıma teşekkür edildikten sonra bu yolla diğer illerin yaptıkları yardım toplamının 49 bin lira civarında bulunduğu, yayın organı «İdarecinin Sesi» gazetesinin de bir gelir kaynağı haline getirildiği, abone miktarının 2000 den 4.300 e çıkarıldığı, bundan 23.000 lira sağlandığı, abone sayısının arttırılmasında kaymakam ve bucak müdürlerinin büyük yardımlarının görüldüğü, buna güvenilerek abone sayısının ilk hamlede 10.000 e çıkarılmak istendiği, gazetenin sayfa adedinin çoğaltılmakla beraber bilhassa manevî destek noksanlığı ve kıy-

metli meslekdaşların yazı yazmaması sebebiyle aydın ve seçkin kişilerin barınağı olan mesleğimizle mütenasip olmadığı, meslekdaşlar arasındaki dostluk ve arkadaşlığı arttırmak ve derneğe gelir sağlamak gayesiyle Ankara - Otel Marmara'da bir idareciler gecesi tertiplenerek buradan 10.000 liraya yakın bir gelir sağlandığı, derneğin malî gücünü arttırmak konusunun bütün mensuplar tarafından benimsendiği, ortak bir dert haline geldiği bu durumun dernek yöneticileri için sevindirici ve teşvik edici bir hal olduğu, belirtildi.

Raporun son kısmında, İdarecilerin Dilekleri konusuna, temas-la, içinde bulunulan sosyo - politik şartlan çok isabetli olarak değerlendirmesini bilir Türk İdarecisinin, milletin yararı, hizmeti, selâmeti mesleğin huzuru için ısrarla İdarî teminat istediği, İl Genel İdaresinin yapılmakta olan araştırmaların ışığı altında, yetki genişliğine saygı gösterilerek, bölge kuruluşları, İdarî taksimatın rasyonelleştirilmesi, ilçelere hükmü şahsiyet verilmesi, bucak idaresinin geleceğinin tayini yönünden sür'atle yeni hükümlere kavuşturulması gerekliliği, Personel Kanununun malî hükümlerinin uygulanması ile ilgili tasarının gerek merkez ve gerekse taşra teşkilâtında çalışanları mağdur

etmiyecek bir düzen getirmesi için yetkililerin gerekli çabayı göstermelerinin icabettiği, taşranın konutsuz idarecilerine konut, meslekdaş çocuklarına yurt sağlanmasının bir zaruret olduğu, Bakanlığın bu konular üzerinde durarak, sorunun hukukî, malî ve İdarî şartlarını bir an evvel gerçekleştirmek için gerekli çabayı göstermesi ve plânlamaya gitmesi icabettiği, harcirah yevmiyelerinin yükseltilmesi, makam otolarının akaryakıt ve diğer onarım ihtiyaçlarının daha kolay karşılanması için Bakanlığın ve gerekirse bizzat Bakanın ağırlığını koyarak bir kaymakamın da bir tarımcı, bir doktor ve bir mühendisten daha çok bu ihtiyaçlar içinde olduğunu Devlet Bütçesinin den sorumlu olanlara anlatabilmesi gerektiği, dış gezi ve incelemelerin yalnız dil bilenlere değil bilmiyenlere de yaptırılması, Bakanlık Bütçesindeki dış gezi ve inceleme' ödeneklerinin elverişli seviyeye çıkarılarak, mülkiye müfettişlerinde olduğu gibi dil bilenlerin yanma dil bilmiyenlerin verilerek devreden bir programla bütün meslekdaşların yurt dışına gönderilip bilgi, görgü ve tecrübelerinin geliştirilmesine çalışılması gerektiği bugünkü tatbikatın ayırıcı olduğu, yeterli ve adil olmadığı, açıklanarak raporun sonu şu şe kilde bağlandı : »

«Bütün bu istekler Bakanlıkça yapıcı ve iyi niyetlerle ele alındığı zaman, işbirliği, gönül hoşluğu, ve modern usuller ve programlı çalışmalarla sarsıntısız gerçekleştirilebilir.

Bu inancımızla isabetsizliğe ve hayal kırıklığına uğramak istemiyoruz. Davalarımızı, isteklerimizi bıkmadan tekrarlıyarak asla unutmuyacağız.»

Daha sonra Köy İşleri Bakanı Turhan Kapanlı ile Tarım Bakanı İlhami Ertem'in kongreye çektikleri başarı telgrafları okundu.

Bunu takiben, Denetçiler raporu Ali Aksu tarafından okundu ve her iki rapor üzerinde konuşmalara geçildi.

İlk konuşmayı yapan, Ankara Milletvekili Şinasi Özden oğlu, İdareciler Derneğinin idarecinin teminatı üzerinde durmasının çok olumlu karşılandığını, bu teminat sağlanmadıkça idarecinin kendi kaderiyle haşhaşa kalacağını, bunun devlet itibarıyla ilgili olduğunu, bu itibarla bütün politikacıların ve partilerin bu konuda birleşmeleri gerektiğini, bu teminatın tıpkı hakimlerinki gibi Anayasa'ya konması icabettiğini, Türkiye'nin kaderine cesaretle el koymuş idarecilerin bu teminata kavuşturulması zamanının gelmiş ve hatta geçmekte olduğunu, memleket huzuru, mesleğin geleceği ve demokratik müesseselerin kökleşmesi

bakımından İdarî teminatın mutlaka çıkarılması gerektiğini, 5442 sayılı Kanuna göre idarecilere verilmiş bulunan yetkilerin çok geniş olduğunu, ancak bunları kullanmasını bilmek icabettiğini tam bir bitarafılık olmadığı için çeşitli baskılar bulunduğunu, idarî teminata sağlanabileceğini, başta valiler olmak üzere hiç bir idarecinin teminatı olmadığını, tayin usulünün buna mani olduğunu, İçişleri Bakanlarının nede olsa bir partinin mensubu olmak bakımından bitataflıklarını muhafaza edemediklerini belirtti ve bir takım tezatlar bulunduğu bahsederek, kamu da vasi açması hususunda valinin savcıya emir verdiğini, askerî birlikleri tahrik edebildiğini, hakim ve savcılarının teminatının bulunup vali ve diğer idarecilerin kinin olmamasının bir tezat olduğunu söyledi.

Teminat için bir formülden söz eden Özdenoğlu, bu konuda, vali ve müsteşarların bağımsız bir kurul tarafından seçilmesi gerektiğini, bu kuruldaki üye adedinin mühim olmadığını, Anayasa Mahkemesi ile Danıştay üyeleri ve eski idareciler arasından seçilecek kimseler tarafından kurulacak olan bu kurulun valiliğe getirilecek olanları tesbit edeceğini, Bakanlar Kurulunun tesbit edilenler arasında

uygun gördüklerini valiliğe atayabileceğini, kurul kararlarına karşı itirazın mümkün olmaması gerektiğini söyledi.

Bundan sonra konuşan Danıştay 10. cu Daire Başkanı İhsan Olgun, idare edilenler için Anayasa'da teminat bulunmasına rağmen idareciler için teminat olmadığını, idare ve idarecinin çok büyük bir sıkıntısı olduğunu, bunu teminatsız olmanın yarattığını, mevzuatla kendisine teminat sağlanmayan idarecinin bunu tesanütle temin edebileceğini, örgütü malî yönden desteklemek gerektiğini,, idarecinin kendi manevi gücüne ve örgütlenmesine önem vermesinin zorunlu bulunduğunu, mevzu tın eski olduğunu, bunun da idareciler için güçlük arzettiğini, idare-i Umumiye-i Vilâyat Kanununun Özel kısmı ile Nüfus kanunlarının bu eskiliğe örnek gösterilebileceğini, Merkez Valilerinin değerli kimseler olduğunu, bunların merkezde atıl bırakıldığını merkeze alınmaların makul bir sebep dayanmadığını, haklarında adli veya İdarî bir tahkikat yapılmadığını, idarecilerin yetiştirilmesi konusunun iyi ele alınmadığını, genç idarecilerin gittikleri ilçelerde kendi kaderiyle başbaşa bırakıldığını, fikri yönden geliştirilmediğini, merkezin bunları fikren ve manen desteklemesi gerektiğini, bunlardan rapor istenerek, bu raporların Tetkik

Kurulu ve Merkez Valileri tarafından incelenmesi ve gerekli ikazların yapılması gerektiğini, belirterek, idarecilerin eskiden Danıştay'a alındıklarını, şimdi bu imkânların daraltıldığını, Danıştay ve Hükümetçe Danıştay üyeliği için aday gösterildiğini, Anayasa Mahkemesi tarafından bunların seçildiklerini, aday tesbitinde gerek Hükümetin ve gerekse Danıştayın idarecilere az yer verdiklerini, İdarî kaza için idarecilerin daha çok yetenekli olduklarını, hakimlikten gelenlerin idarenin tatbikatını tam manasiyle bilemediklerini, bu itibarla, Hükümetin aday gösterirken mevcut ve değerli hizmet ifa etmiş olanlara yer vermesi gerektiğini, sayın Bakanın buna önem vermesinin istendiğini açıkladı.

Daha sonra bir konuşma yapan İçişleri Bakanı Haldun Menteşeoğlu, mensubu olmakla şeref duyduğunu belirttiği idarecilerin toplantısında bulunmanın kendi-sine çok büyü k bir haz verdiğini, toplantının temel meselelerin çözümüne imkân vereceğine inandığını, bir idareci olduğunu, idare-nin içinden yetiştirdiğini, hayatında iftihar ettiği tek hususun bu olduğunu, bu sebep le bu mesleğin dertlerinin aynı zamanda kendi dertleri bulunduğunu, idarecinin yetişmesinin ve yetiştirilmesinin çok önemli olduğunu, bugünkü yetişme ola-

naklarının kâfi olmadığını, Türkiye'nin yükselmesi ve huzur içinde bulunmasının iyi idarecilere bağlı olduğunu, bunu mesleğin her kademesinde müşahade ettiğini, şahsiyetli ve vakur idarecilerden olmak gerektiğini, yetişme hususunda elinden geleni yapacağım, eski mevzuat üzerinde araştırmanın çalıştığını, önümüzdeki aylar içinde hazırlanacak kanun tasarılarının meclislere sevkedileceğini söyleyerek İdarî teminat konusunda şunları açıkladı :

«İdareye getirilecek teminat konusu çok önemlidir. Lehte, aleyhte çok şeyler söylenebilir ve tartışılabilir. Konunun çok iyi incelenmesi herhangi bir hataya düşülmemesi, telafisi imkânsız durumlara düşürülmemesi için üzerinde dikkatlice durmak gerekir. Mesele nedir, yabancı ülke ve mevzuatta bunlar nasıl halledilmiştir ve bize bunların intibakı nasıl yapılabilir. Bütün bunların etraflı bir şekilde tetkik edilmesini arzu ederim. Bundan sonra meselenin çözümüne gidilebilir.»

Konuşmasının bundan sonraki kısmında Merkez Valileri konusuna temas eden Bakan, Merkez Valilerinin durumlarının hazin olduğunu, hiç bir valinin buraya getirilmek istenmediğini, Merkez Valilerinin hangi işleri görmeleri gerektiği hususunun

tetkik ettirildiğini, neticeye göre hareket edileceğini, yeni valiler tayin edilirken Merkez Valiliğinde bulunanların mutlaka dikkate alınacaklarını, bunların kendilerini kenara atılmış, işe yaramaz olarak kabul etmemeleri gerektiğini, belirtti ve İçişleri hizmet ve teşkilâtı üzerinde araştırma yapan elemanlardan araştırmalarını bir an önce bitirmelerini ve sonuç almalarını rica ettiğini söyledi.

Bundan sonra konuşan Polatlı Kaymakamı Fevzi Baysan, Ayvalık Tesisleri sebebiyle Derneğin faaliyetlerini takdirle karşıladığını, diğer Bakanlıkların tesislerinin bulunduğunu, Bakanlığın bu konuda bütçeden yardım etmesi gerektiğini, Dernek Yönetim Kurulunun idarecilerin dertlerini mahallinde tesbit etmek için il Koordinasyon Kurullarına temsilci göndermesinin yararlı olacağını, köy bütçelerine 15 lira koymak suretiyle gazete abonesinin 20 bine çıkarılabileceğini, tiyatrolarla işbirliği yapılarak yardım sağlanmasının iyi olduğunu, ancak başka gelir kaynakları aramak ta gerektiğini, fuar ve kermeslere katılarak teberru almanın ve folklor gösterileri yapmanın mümkün olduğunu belirtti.

Daha sonra konuşan Sinop Özel İdare Müdürü ve Özel İdareler Memurları Sendikası Başkanı

nı, idareciler yardımlaşma kurumu kanun tasarısını eleştirdi ve özel idare mevzuatı üzerinde Bakanlıkça çalışılmaklığını belirtti.

Bundan sonra söz alan Merkez Valisi Mehmet Belek, idare heyeti çalışmalarını takdirle karşıladığını belirterek, eski idare heyetine teşekkür edilmemesini yerdı.

Bunu takiben söz alan Ağrı temsilcisi Eleşkirt Kaymakamı Utku Acun bütçe görüşmeleri ve Personel Kanunu çalışmalarının yapıldığı bir sırada toplanan 7. ci Genel Kurula gelmeyen idareci ve şube müdürlerinin açıklanmasını istediğini, toplum meseleleri için çalışırken kendi sorunlarımızı ihmal ettiğimizi belirterek Ağrı idareciler Derneği Şubesi tarafından tanzim edilen ve idarecilerin bir çok sorunlarını dile getiren 12 sayfalık bir muhtırayı Kongre Başkanlığına sundu.

Bundan sonra söz alan Dernek Genel Başkan Ertuğrul Süer, Tenkit ve temennilere cevap vererek bu konuda, denetçilerin tenkit ve temennilerinin yerine getirileceğini, idarecinin teminat meselesinin açıklığa kavuştuğunu, parlamentoda meselelerimize eğinilmesinin bizim için ikinci bir teminat olduğunu, idare edilenler ile idare edenler arasında söylenildiği şekilde bir dengesizliğin mevcut olduğunu,

malî gücün arttırılması gerektiğini, mevzuat çalışmalarının İÇ - DÜZEN araştırması sonunda yapılacağını, bir çok konuların ele alındığını, yabancı mevzuatın da incelendiğini, Danıştay üyeliği için idarecilerin tercih edilmesi temennisine kendilerinin de katıldığını, bunun hayati bir önem taşıdığını, mesleğin geleceğini büyük ölçüde etkilediğini, Bakanın kongreye teşriflerine ve sorunlarımıza ilgi göstermesine müteşekkir olduklarını, anlayış gördüklerini ve İdarî teminat konusunda Bakanın görüşlerine katıldıklarını belirtti.

Daha sonra, Fevzi Baysal tarafından ileri sürülen tekliflerin bazılarına katıldıklarını belirten Süer, malî güçlerini artırma konusunda şubelerin serbest olduklarını, temsilci gönderme hususunda Bakanlığın kendilerine yardımcı olduğunu, festival, fuar ve kermeslerden gelir sağlamanın güç olduğunu, faydalı bir teşebbüs olabileceğini açıklıyarak, Sinop Özel idare Müdürünün tekliflerine temas etti ve bu konuda başka kuruluşların da yardımlaşma kurumları kurabileceklerini, kanunda bütün elemanların değerlendirildiğini, ön çalışmalarda bir takım aksaklıklar olabileceğini, derneğin geçen seneki yöneticilerine teşekkür edilmemesinin bir zuhul olduğunu, ama teşekkür etmenin ve bekle-

menin gerekmediğini, Eleşkirt Kaymakamı Utku Acun'un mesleğin sorunlarını ortaya koyduğunu, verilen muhtıranın değerlendirileceğini belirtti.

Konuşmalardan sonra raporlar ayrı ayrı oylanarak kabul edildi ve bunu takiben eski idare heyetinin ibrası oya konarak oy birliği ile tasvip edildi.

Kongrenin öğleden sonraki oturumunda, 1970 bütçesinin fasıl ve maddeleri ayrı ayrı okunarak oylandı ve kabul edildi.

Bundan sonra Dernek tüzüğünde yapılması istenen değişiklik-ler görüşülerek derneğe üye olmada bir takım Kolaylıklar sağ-landı ve ilgili maddenin kapsamı genişletilerek derneğe tali memurlarla yardım edenler ve yardım etmesi muhtemel filanların girmesi temin edildi.

Daha sonra tüzükteki diğer değişiklik teklifleri de görüşülerek bazı değişikliklerle kabul edildi.

Görüşmeler bittikten sonra seçimlere geçildi. Yapılan tasnif sonunda, Tetkik Kurulu Üyesi Ziya Kasnakoğlu, Merkez Valisi Turgut Kılıçer, Ankara Vali Muavini Mehmet Karasarıoğlu, Çankaya Kaymakamı Ömer Haliloğlu, Mülkiye Müfettişleri Necati Eldem ve Nazil

Demiröz ile Nüfus İşleri Genel Müdürlüğü Şube Müdürü Nihat Üçyıldız'ın yönetim kurulu üyeliklerine seçildikleri anlaşıldı.

Demek Genel Başkanı Ertuğrul Süer ve Genel Sekreter Sadrettin Sürbehan iki sene için seçilmiş olduklarından bunlar için yeniden seçim yapılmadı.

Bundan sonra Türk İdareciler Derneği Yardımlaşma Sandığı Genel Kurul toplantısı yapıldı.

Sandık Başkam Enver Kuray, 1964-1967 yılları arasında sandığın Dernekle birlik olduğunu, 1967'de ayrıldığını, o tarihten beri başkan bulunduğunu, 40 üyesi varken bugün üye sayısının 400 civarında olduğunu, sandık sermayesinin 327 bin liraya balığ olduğunu, bunun yarım milyonun üstüne çıkarılacağını, bir «Türk İdareciler Bankası» kurulacağını, sandık cirosunun 1969 yılında 560 bin liraya çıktığını, belirtti.

Sandık faaliyetleri bu şekilde açıklanınca, raporun okunmasına kongrece lüzum görülmedi.

Denetçiler raporunun Mehmet Belek tarafından okunmasını takiben raporlar üzerinde tenkit ve temennilerin görüşülmesine geçildi.

İlk konuşmayı yapan Ertuğrul Süer, İdareciler Yardım-

laşma Sandığı raporunu takdirle karşıladıklarını, Başkan ve yönetim kurulu üyelerinin şahsiyetlerinin muvaffakiyette büyük rolü olduğunu, üye olup ta aidatlarını ödemediği için ölüm yardımı yapılamayanlarla seyyanen yardım yapılmasının uygun olacağını söyledi.

Bundan sonra faaliyet raporu ile denetçiler raporları ayrı ayrı oylanarak kabul edildi Eski idare heyetinin ibrası da keza oya konarak tasvip edildi.

Daha sonra 1970 bütçesi okundu ve oya sunularak kabul edildi.

Eski yönetim kurulu kadrosunun aynen kalması yolunda verilen önerge kabul edilerek yeniden seçim yapılmadan eski yönetim kurulu aynen görevde bırakıldı.

Bundan sonra, gündemin son maddesindeki dilek ve temennilere geçildi.

Bu konuda ilk sözü alan Nihat Üçyıldız, İçişleri Bakanlığı Memurları Yardımlaşma Sandığı, Mülkiye Müfettişleri Yardımlaşma Sandığı, İdareciler Sandığı, ve Mülkiyeliler Birliği Sandığı gibi sandıkların birleştirilmesinin «İdareciler Bankası» kurulmasını sağlayacağını, bunun için bir hazırlık yapılmasını teklif ettiğini söyledi.

Kaymakam ve bucak

müdürlerinin sendika kuramamasının mağduriyetlerini mucip olduğunu belirten bir konuşmacı, konut meselesi ve çocukların okutulması sorunları üzerinde durulması gerektiğini, büyük vilâyetlerin arsa temin edebileceğini, ilçelerdeki nüfus ve tahrirat kalemi demirbaş ve mefruşatının sağlanması konusuyla, idareciler derneğinin ilgilenebileceğini, beş yıllık plânlar dahilinde hepsinin temin edilebileceğini söyledi.

Daha sonra söz alan Tetkik Kurulu Üyesi Ziya Kasnakoğlu, muvaffakiyetin malı güçle orantılı olduğunu, derneğin bu suretle tüzüğündeki amaçları gerçekleştirebileceğini, malî gücün en iyi kaynağının vilâyetler olduğunu, yılda, bu yardımların 40 bin lirayı geçmemekte olduğunu, 67 il olduğuna göre her ile bin lira düşmediğini, her il bütçe sine 5 - 10 bin lira koyduğu takdirde diğer yardımlarla birlikte yılda bir milyona yakın bir yardım sağlamanın mümkün olabileceğini, sosyal tesislerin bu yoldan kolayca yapılabileceğini, bütçesinin kifayetsiz olduğunu ileri sürerek bu yardımı yapmayan illerin bu mülâhazalarının yersiz olduğunu, meclis üyelerine taviz vermekten çekinildiğini belirtti.

Bundan sonra söz alan bir bucak müdürü, üzgün oldukla-

rını, ne olduklarını ve ne olacaklarını bilmediklerini, izin işlerinde kendi görüşlerinin alınmamasının bir takım aksaklıklar yarattığını, İdarî fiilî hizmet zammının bucak müdürlerine de teşmili gerektiğini, vali ve kaymakamların yazışmaları bucak müdürleri kan alıyale yapmaları gerektiğini, açıkladı.

İdarecilere sendika kurma yetkisinin verilmediğini belirten Ali Aksu, bu yokluğun sandık ve dernek yoluyla kısmen giderildiğini, bununla beraber sendikalar kanununda değışiklik yapılip sendika kurma imkânı sağlanırsa gelirlerinin de artacağını söyledi.

Daha sonra söz alan Bala Kaymakamı Necati Devocioğlu, derneğin son yıllardaki faaliyetlerinin memnuniyet verici olduğu-nu, teminat verilmesi ve ya verilmemesi meselesinin münakaşa edilebileceğini, ancak bunun dışında, başka teminatların da ortadan kaldırıldığını Avukatlık Kanununun idareciler için avukatlık yapmağı men ettiğini, Bakanlığa mensuplarının lisan bilgisini geliştirmek üzere verilmiş olan görevin yerine getirilmediğini, yabancı memleketlere lisan bilenlerin gönderildiğini belirtti.

Söz konusu edilen 4 sandığın

birleştirilmesine taraftar olmadığını belirten Enver Kuray, dernek için bütün valilerin bütçelerine ödenek koymaları halinde bu yoldan büyük meblağlar sağlanacağını, İstanbul Vilayetinin şimdiye kadar hiç yardım etmediğini, 40 bin köyden yardım sağlandığı takdirde 10 ar liradan bunun 400 bin lira tutacağını, köy bütçelerine 10 lira, gazete için konabileceğini, gönülden arzulaayan idareciler bulunmasının, temini için kâfi olduğunu, Bakanlığın bu konuda yardımcı olmadığım, üyelere yardım için vasıta temin edilmediğini, lisan kurslarının Bakanlıkça, sağlanmasının kuvvetli bir dernek kanalıyle olabileceğini, öğretmen ve askerî personelin kendilerine çok büyük imkânlar sağladıklarını, idareciler Türkiye çapında büyük hizmetler yaparken kendilerine bir şey yapamadıklarını söyledi.

Müteakiben söz alan Türk İdareciler Derneğı Genel Başkanı Ertuğrul Süer yönetim kumlarına seçilen arkadaşlar için kongreye teşekkürlerini bildirerek teklifler yazılı olarak kendilerine intikal ettirildiğı takdirde bunların üzerinde çalışılacağını belirtti.

Daha sonra kongre başkam yönetim kurullarına seçilen arkadaşlara başarı dileklerini bildirerek kongreyi kapattı.

Aynı günün akşamı Ankara Otelinde verile n kokteyle katılan idareciler geç vakitlere kadar samimi bir hava içerisinde eğlenme ve sohbet etme imkânı buldular.

Türk İdareciler Derneği Yönetim Kurulu Başkan ve Üyeliğine seçilen değerli meslekdaşlarımızı tebrik eder başarılarının devamını dileriz,

• Mülki İdare Amirleri Bir Bildiri Yayınladı.

Ankarada bulunan mülkî idare amirleri 3 Haziran 1970 tarihinde Mülkiyeliler Birliğinde bir forum düzenliyerek, halen Parlamentoda görüşülen Personel Konunu Tasarısı hakkındaki görüşlerini tesbit etmiş ve bu görüşleri Türk Kamu Oyuna ve Yetkili Makamlara bildirmek üzere bir bildiri yayınlamaya karar vermişlerdir.

Mülkî idare Amirleri Direniş Komitesi adına yayınlanan bu bildiride, Devlet ve Hükümetin temsilcisi, kamu hizmetlerinin yürütücü, denetçi ve koordinatörü durumunda bulunan Mülki idare Amirlerinin tasarıda ayrı bir sınıf olarak gösterilmesi, görevinin önemi, sorumluluğu ve devamlılığı düşünülerek kaymakamlığın asgarî sekizinci dereceden başlatılıp birinci dereceye kadar yükseltilmesi gerektiği belirtilerek, müktesep hakları korumak için

intibakların kadrolara göre değil, fiilen alınan aylıklar zerinden yapılması, tasarının, özlük hakları ve kadro ihdası ile ilgili Anayasa'ya aykırı hükümlerinin yeniden düzenlenmesi icabettiği belirtilen haklı istekler gerçekleşmediği takdirde yurt sathına dağılan bütün mülki idare amirlerinin, anayasal haklar içerisinde her türlü eylemiş geçeceklerinin kaçınılmaz bir durum olacağı, forumda alınan kararların, seçilen bir Direniş Komitesi tarafından izleneceği ve gerekli tedbirlerin alınarak yürürlüğe konulacağı açıklanmıştır.

Sözü geçen bildiriye eklenen isteklerin dayandığı tasarı maddelerini ve fıkralarını gösteren listede, mülki idare amirlerinin bucak müdürü, maiyet memuru, kapsamı gösterilerek bu sınıfa, kaymakam, kaymakamlık sıfatını kazanmış olup içişleri Bakanlığı Merkez ve Taşra teşkilâtında görevli personelin girdiği belirtilmiştir.

Tasarının intibaklarla ilgili ek geçici 2. ci maddesinin getirildiği şekliyle tatbikinin telâfisi güç haksızlıklara yol açacağı belirlenen listede ilgili fıkranın aşağıdaki şekilde değiştirilmesi teklif edilmiştir :

«Halen bulundukları kadrolar da, 1,2 veya 3 üst derece aylık veya ücret alanlar bu kanunun

yürürlüğünden önce almakta oldukları her üst derece karşılık bir derece yükseltmek ve halen aldıkları aylıkta geçirdikleri her yıl bir kademe hesap edilmek suretiyle varacakları derecenin aylığına intibak ettirilir.*

Ayrıca, intibak komisyonuna ilgili kurumdan iki temsilcinin üye olarak katılmasının sağlanması bildiri ekinde istenmiştir.

Yukarıda sözünü ettiğimiz Direniş Komitesi daha sonra İl Haziran 1970 günü meslekî teşekküllerin de katıldığı 2. ci bir toplantı yapmış ve Türk İdareciler Demeği, Mülkiyeliler Birliği, Mülkiye Müfettişleri Sendikası ve İçişleri Bakanlığı Memurları Sendikasının müştereken tanzim ettikleri bir açıklamayı meslek mensuplarına göndermiştir.

17 Haziran 1970 tarihine taşıyan bu açıklamada, her idarecinin Personel Konuşa Millet edişinde görüşülürken olumlu netice alınması yolunda çaba göstermesi, mıntokasında bulunan Milletvekillerine derhal sözlü olarak, Ankara “t a olanlara da tel ve yazı ile hemen baş vurarak konunun Meclis Grupları ve Genel Kurulda ele alınmasını temin etmesi istenmiştir

İl Genel idaresinin başı ve mercii olarak kamu düzeninin sağlanmasında ve yurt kalkınmasında birinci derecede

sorumluluk yüklenmiş, Devlet ve Hükümetin temsilcisi Türk idarecisinin son Personel Kanunu tasarısı ile genel idare hizmetleri sınıfı içinde düşünülerek, Devlete gördüğü hizmete büyük olduğu yerin kendisinden esirgediği belirtilen açıklamada, bu halin yarattığı üzüntüyle Bakanlık Kademesinden başlanarak yapılan temaslar sayılmış ve ayrı ayrı bildiriler yayınlandığı belirtilmiştir.

Bir netice alınamayınca forum düzenlendiğinden, Direniş Komitesinin kuruluşundan ve bu komitenin yukarıda açıkladığımız çalışmalarından söz edilen açıklamada, dağıtılan bildirinin kamu oyununda ve meslekdaşlar arasında gerekli ilgiyi uyandırmış olduğu, bildirinin dağıtıldığı gün Türkiye Radyolarının saat 13.00 deki haber bülteninde ve ertesi günkü pek çok gazete yayınladığı, taşradaki meslektaşlardan Bakanlıklara ve TRT’ye iki gün içinde 200’e yakın telgraf geldiği, bu neticenin mesleki birlik ve beraberliği kamu oyuna tescil ettirme bakımından sağladığı faydanın her türlü ölçü ve takdirin üstünde bulunduğu, ilk defa yurt çapında açıkça gösterilen bu tesanüdün ilderdeki çalışmalar için harekete getirici ve teşvik edici kuvvet olacağı belirtilerek bu çalışmalar sonunda Kaymakamların 8. ci

derecede işe başlamaları ve meslek mensuplarının birinci dereceye kadar yükselebilmelerinin, intibakların fiilî maaşlara göre yapılmasının Bütçe ve Plân Komisyonunda. kabul edildiği ifade edilmiştir.

Hakimlere tazminat verilmesinin kabul edilmesi üzerine, idare amirlerine de tazminat verilmesi için faaliyete geçildiği, ancak bu konuda verdirilen önergenin komisyonca benimsenmediği, aynı şekilde müstakil sınıf haline gelme yolundaki gayretlerin de neticesiz kaldığı belirtilen açıklamada, çalışmalar sırasında, bazı idareci Milletvekillerinin şayanı şükran gayretleri yanında, bir kısmının ilgisiz kalmalarının üzüntü yarattığı ifade edilmiştir.

Bundan sonra tasanda Mülki idare amirleri aleyhine olan hükümlere temas edilerek, tasarının mülki idare amirliği tazminatını kaldırdığı, Valilere Özel idareden verilen ödeneği alınamaz hale soktuğu, idare amirlerinin meslek ve sınıf özelliğinin yok edildiği, 7 kat sayıya göre bazı memurların maaşlarında % 100 e yakın bir artış olduğu halde idarecilerinkinin sabit kaldığı ve hatta bazı hallerde azalmaların söz konusu olduğu, bu durum üzerine açıklamada isimleri bulunan 4 mesleki kuruluş tarafından tazminat ve müstakil sınıf olma yolundaki çalışmaların

Meclis ve Senato Gene! Kurullarında ve kamu oyunda yürütülmesinin kararlaştırıldığı, aksi halde ilk bildiride açıklandığı gibi, mesleğin özelliği de dikkate: alınarak, Anayasa çerçevesi içinde her türlü teşebbüs ve eylemde bulunulacağı, gerektiğinde bütün meslektaşların fikirlerinin alınarak ona göre hareket etmek üzere Türk idareciler Derneği Genel Kurulunun olağanüstü toplantıya çağrılacağı ifade edilerek açıklamanın sonunda şöyle denilmiştir :

«Her türlü güçlüğü il, İlçe ve bucağında tek başına halletme yeteneğine sahip Türk idarecisinin, müşterek davasını da meslekî dayanışma şuuru içinde olumlu neticeye ulaştıracağına ve idarecinin onurunu koruyacağına inancımız tamdır.»

Çalışmalar hakkında meslektaşlara yayın organları ve mektuplarla bilgi verileceği belirtilen açıklamada, meşru bütün yollarda meslekî teşekküllerin destekleneceği ve bunlarla devamlı irtibatla bulunulacağı ifade edilmiştir.

Meslekî teşekküllerimizin ve diğer meslek mensuplarımızın bu konular üzerindeki çabalarını yürekten destekliyor ve içimizden çıkan ve bu mesleğin bütün dertlerini yakından görmüş olan yüksek kademedeki idarecilerin, Bakan, Milletvekili, Sena-

tör ve yetkililerin böyle bir çabanın başarıya ulaşmasında kendilerine düşeni yapmalarını diliyor ve bunu haklı olarak bekliyoruz.

• **Siyasal Bilgiler Fakültesi İskân ve Şehircilik Enstitüsü Tarafından Tertiplenen Seri Konferanslar Sona Erdi.**

Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi İskân ve Şehircilik Enstitüsü tarafından tertiplenen ve 1970 Nisan - Mayıs tarihleri arasında yapılması kararlaştırılan XI. ci İskân ve Şehircilik Haftası konferansları sona ermiştir.

Önceki sayımızda bir kısmının yapıldığından bahsettiğimiz bu konferansların konuları, tarihleri ve konferansçısı aşağıda gösterilmiştir :

24 Nisan 1970 cuma günü saat 17.30 da Profesör Fehmi Yavuz tarafından, «Ankarada Şehir - İçi Ulaşım Hizmetleri Sorunu - konulu,

7 Mayıs 1970 Perşembe günü saat 17.30 da İnşaat Mühendisleri Odası Başkanı Dr. Sedat Özkol tarafından «Türkiyede İnşaat Kesiminde Yabancı Uzmanlar ve firmalar» konulu,

14 Mayıs 1970 Perşembe günü saat 17.30 da, Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi Peyzaj Mimarisi Kürsüsü Asistanı Dr. Selâmı Sözer tarafından,

«Peyzaj Mimarlığı Açısından Boğaz Köprüsü» konulu,

21 Mayıs 1970 Perşembe günü saat 17.30 da, Siyasal Bilgiler Fakültesi öğretim üyesi Prof Dr. İbrahim YASA tarafından «Ankara Gecekondu Topluluklarında Kentleşme konulu,

28 Mayıs 1970 Perşembe günü saat 17.30 da Özmen Kendir tarafından, «Bölgelerarası Dengesizlikler» konulu konferanslar tertiplenmiş ve konuların takdimi yapıldıktan sonra tartışmalarla daha çok yararlı kılınmıştır.

• **İçişleri Memurları Sendikası Genel Kurulu Toplandı.**

İçişleri Memurları Sendikası (İÇSEN) Genel Kurulu toplantısı 30 Mayıs 1970 Cumartesi günü saat 14.00 te Bakanlık konferans salonunda yapılmıştır,

Kongre Divan Başkanlığı için yapılan seçimde, Başkanlığa özlük İşleri Genel Müdürlüğü Şube Müdürü Vahit Rüştü Heper, Kâtipliklere Nesihe Karaca ve İsa Gökmenoğlu'nun seçildikleri anlaşılmıştır.

İçsen Genel Başkanı Mehmet Çan'ın açış konuşmasını takiben yönetim kurulu faaliyet raporu kurul adına, Beyhan Bingöl tarafından okunmuş ve rapor üye-

rinde konuşmalar cereyan etmiştir.

Bu arada, Nihat Üçyıldız, Ahmet Kara ve Nesibe Karaca rapor hakkında söz alarak konuşmalar yapmışlar ve daha sonra denetçiler raporu okunarak her iki rapor oya sunulurak kabul edilmiştir.

Gündem gereğince eski idare heyetinin ibrası oylanarak tasvip edilmiş ve yeni yönetim kurulu için seçimlere geçilmiştir.

Yapılan seçimler sonunda, yönetim kurulu üyeliklerine, Mehmet Can, Nihat Üçyıldız, Fikri

Cökçeer, Mahmut Aktaş, A İtan Özkale, Süleyman Devocioğlu ve Şerafettin Yarkın, Denetçiler Kuruluna ise, Kâzım Korkmaz, Mehmet Akkoç ve Beyhan Bingöl'ün seçildikleri anlaşılmıştır.

Daha sonra yönetim kurulu üyeleri kendi aralarında yaptıkları görev bölümünde, Genel Başkanlığa Mehmet Çan'ı, İkinci Başkanlığa Fikri Gökçeer'i Genel Sekreterliğe Altan Özkale'yi ve Muhasipliğe de Süleyman Devocioğlu'nu getirmişlerdir.

Seçilen arkadaşları tebrik eder başarılı olmalarını temenni ederiz.